

בבא קמא

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ה

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשרי מהג"מ ישראל מקרעמו ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לדבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוו קצור כללי התלמוד מלוקמ מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנכמנו בעין משפט) ותורה אור, כל אלה סידר והיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלמי הנכורים להר"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד – תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פ"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים כחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

- א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
- ב) חדושי הלכות {מהרש"א} להג"מ שמואל אליעזר הלוי
- ג) חדושי אגרות {אידלש ז"ל אבד"ק קאוסמרא.
- ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
- ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
- ו) מעדני יום טוב {בתולה נקרא על הרא"ש לספתי להג"מ יום טוב מעדני מלך ברכות והלכות ספנות ליפמאן ה ל ו י
- ז) דברי חמודות {בתולה נקרא בחולין ובכורות ונהר העליר ז"ל (בעה"מ תלחם חמודות) חוספות י"ט}.
- ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידינוור ז"ל (מהרש"ק).
- י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
- יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי דורוויץ ז"ל (אביו של בעל השלי"ה).

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי וכתראי רובם היו נגזזים עד כה בכתבי יד בנגני הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדרך הזה:

ויילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים רא"ם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושתיים לביע

משנה. החובל בחבירו, חייב עליו משום חמשה דברים¹, בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושט. בנזק² כיצד. סימא את עינו, [אן] קטע את ידו, [אן] שיבר את רגלו. רואים אותו כאילו הוא עבד הנמכר בשוק, ושמים כמה היה שוה [לפני הנזק] וכמה הוא שוה [כעת אחרי הנזק, שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי]. צער³, [אם] צערו אותו בשפוד או במסמר [צריך] לשלם לו כאב המכה, ואפילו על ציפורנו, מקום שאינו עושה חבורה, שמים כמה אדם כיוצא בזה רוצה לקחת להצטער כך⁴. ריפוי⁵, הכהו, חייב לרפאותו, עלה בו חיידקים, אם מחמת המכה, חייב לרפאותו אותם גם כן, אבל אם הם] שלא מחמת המכה, פטור. נתרפא, ונחלה, ונתרפא ונחלה, חייב לרפאותו. [אבל אם] נתרפא כל צורכה, אינו חייב לרפאותו. שבת⁶, [כל ימי החולי שלא עובד] רואים אותו כאילו הוא שומר קישואים [ומשלם לו שכירתו של כל יום, שהרי אין ראוי למלאכה כבידה אפילו ללא חולי שכן נקטעה ידו או רגלו], שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושט⁷, הכל לפי המבייש והמתבייש [שאם המבייש הוא אדם קל, בושטו מרובה, ואם המתבייש הוא אדם חשוב בושטו מרובה].

גמ'. למה [חייבים לשלם על נזק]. אמר הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] "עין תחת עין", אולי [פירוש הפסוק היא שצריך לשלם], עין ממש [וכל שהוציא עין של חבירו, מוציאם לו עינו]. אל תחשוב כך, שלמדנו, הייתי חושב שאם סימא את עינו [של חבירו], מסמין את עינו. [אם] קטע את ידו, מקטע את ידו. [ואם] שיבר את רגלו, משבר את רגלו. מלמד הנאמר "מכה אדם ומכה בהמה", מה מכה בהמה לתשלומים, אף מכה אדם לתשלומים⁸. ואם תרצה לומר [פ"ה א' יש לך] להקשות על הטעם הזה אפשר ללמוד מדרש אחר, הרי נאמר "לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות", לנפש רוצח אתה לא לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינם חוזרים [אחרי שחתכם]. איזה [סוג] מכה [הפסוק מדבר בו]. אם תאמר "מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת", אותו נאמר בהריגה [ושם אין תשלומין].

אלא מאכן, "מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש", ונסמך לו [פ"ה לומדים גזירה שוה לפסוק] "ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו". [וקשה איך אפשר ללמוד זה מזה, שכן בפסוק השני] "מכה" לא [כתוב] אלא נתינה. אמרנו "הכאה" "הכאה" [פ"ה אע"פ שהפסוקים לא דומים לגמרי לומדים גזירה שוה], מה "הכאה" האמורה בבהמה לתשלומים, אף "הכאה" האמורה באדם לתשלומים. והרי כתוב, "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" [ובהמשך שכתוב עין תחת עין רואים שלא מדובר בריצחה אלא בחתך ראשי אברים שלא חוזרים, משמע שהורגים אותו. וענתה הגמ', לא הורגים נפש, אלא הורגים אותו] בממון. מאיפה אנו יודעים [שזה הפסוק מדבר] בממון. אולי נאמר

¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ט): כוואו בשפוד על צפרנו במקום שאינו עושה חבורה ואינו מעכבו ממלאכה, אינו נותן אלא צער, ואם היה במקום רואים חייב בבושת:

² ע"י ש"ע (סי' תכ ס"ט): צער כיצד: הרי שקטע אצבעו, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בין לקטע לו אבר זה בסייף או לקטוע אותו בסם אם גזר המלך לקטוע אבר בסייף, ומה שיש בין זה לזה משלם לו. הגה: ובמקום דאיכא צער לחוד, משעריין אם היה גוזר המלך לכוות אותו בשפוד על צפרנו וכדומה כמה היה נותן להנצל מצער זה:

ביאור: אם גזר המלך לקטוע בסייף - שהרי גם כאן גזר המלך ה' ית' שכאשר עשה וחתכו לחבירו בסייף כן יעשה לו, אלא שלמדנו שעשייה זו היא נתינת ממון, ומש"ה אף שישלם לו דמי זק ידו עדיין עליו לשלם מה שציערו בקטיעת היד, ומן הדין עליו לשלם לו דמי צער קטיעת סייף כמו שעשה, אלא שמשום דמה שקטיע ידו דחבירו כבר נעשה, ולקטוע ידו לכתחילה אין אדם לוקח דמים הרבה, מש"ה אמרו חכמים לשער כמה היה כשהיה נותן לחתוך בסם למי שנגזר עליו חתיכת סייף (סמ"ע).

אם היה גוזר המלך לכוות כו' - אבל אין שמין כמה אדם רוצה ליקח להכוות אותו בשפוד, דאין אדם לוקח הרבה כדי להצטער בתחילה בכזה וכנ"ל בס"ק (סמ"ע).

וע"י לקמן הערה 9.

³ ע"י ש"ע (סי' תכ ס"ט): אמר המזיק אין רצוני בתקנה זו אלא ארפאנו דבר יום ביומו שומעין לו. הרי שלא פסק עמו אלא היה מרפא יום יום ועלו בו צמחים מחמת המכה או סתרה המכה אחרי שחיייתה, חייב לרפאותו ולתת לו דמי שבתו. עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אינו חייב לרפאותו ולא לתת לו דמי שבתו:

ביאור: הרי שלא פסק עמו כו' - משמע דאפילו סתמא נמי כל שלא פסק ונתן דבר יום ביומו ועלו בו צמחים חייב בריפוי ושבת הצמחים, מש"ה דרך המכה לדרוש שבתו ולפסוק וכנ"ל בסעיף י"ח (סמ"ע).

שלא מחמת מכה - אפילו א"ל אל תאכל מיני מתיקה והוא אכלם ועלו בו צמחים, כיון דעבר על דברי הרופא, שלא מחמת מכה מיקרי (סמ"ע).

⁴ ע"י ש"ע (סי' תכ ס"ז): כיצד משעריין השבת: אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או צבתה ידו וסופה לחזור, נותן לו שבתו של כל יום ויום כפועל

[שכוונת הפסוק ל]מיתה ממש. אל תחשוב כך, אחד, שהרי יש הקש ל"מכה בהמה ישלמנה", ועוד, נאמר אחריו "כאשר יתן מום באדם כן יתן בו", ולומדים מזה [שזה שכתוב מות יומת, כוונתו לעונש] ממון.

ומהו [פירוש הדבר] "אם תרצה לומר" [דהיינו מהו השאילה שאפשר לשאול על זה]. עוד קשה לתנא, מה ראית ללמוד מ"מכה בהמה" שתלמד מ"מכה אדם" [שנהרג ממש]. אמרו [התלמידים בבית המדרש, לתרץ השאלה], לומדים ניזקים מניזקים, ואין לומדים ניזקים ממייתה [וממילא מכת השאלה הזאת לא היו דוחקים את התנא ללמוד מ"לא תקחו"]. אדרבה, לומדים אדם מאדם, ואין לומדים אדם מבהמה. זהו שכתוב, "אם נפשך לומר", הרי הוא אומר, "לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת", לנפש רוצח אין אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינם חוזרים.

וזה [שכתוב] "לא תקחו כופר לנפש רוצח" בא למעט ראשי אברים. הרי צריכים את זה, לזה שאמר הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] אל תעשה בו שני [עונשים], לא תשקול ממנו ממון [וגם] תהרוג אותו¹. את זה לומדים [מה שכתוב] "מכדי רשתתו", אתה מחייבו רשעה [פ"ה עונש] אחת, ואין אתה מחייבו שתי רשעיות [פ"ה עונשים].

ועוד צריכים את זה, שאמר הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] "לא תקחו כופר לנפש רוצח"² [?] אל תיקח כסף ותפטור אותו [מעונשו]. א"כ [שהפסוק רק בא ללמד את זה], שיכתוב הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] "לא תקחו כופר לנפש רוצח" [נוסף] "לנפש רוצח" [שכן לא צריכים למעט ראשי אברים שאינם נפש]. למדנו מזה, אין אתה לוקח כופר לנפש רוצח, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינם חוזרים.

והרי מאחר שנאמר "לא תקחו כופר", למה [יש המילים המיותר שמהם לומדים הגזירה שוה] "מכה" "מכה". אמרו [התלמידים בבית המדרש], אם מזה [פ"ה א' יש לך] לומדים מ"לא תקחו כופר", הייתי אומר, אם הוא רוצה שיתן עינו, ואם הוא רוצה שיתן דמי עינו, לכן לומדים מבהמה, מה מכה בהמה לתשלומים, אף מכה אדם לתשלומים.

למדנו, ר' דוסתאי בן יהודה אומר, "עין תחת עין", [הוא חיוב] ממון, אתה אומר, ממון, או אינו אלא עין ממש. אמרת. הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה, איך אני קורא בו "עין תחת עין". ואם תאמר, כל [מקרה שהוא] כזה לוקחים ממנו כסף [אבל במקרה אחר באמת לוקחים את עינו. לא נכון, שכן] התורה אמרה, "משפט אחד יהיה לכם", משפט השוה לכולכם.

אמרו [התלמידים בבית המדרש], מהו הקושי. אולי [לא משנה איזה סוג עין, כל שהחובל] לקח ממנו מאור עיניו, [אז פירוש הפסוק], שאמר הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] מאור עיניו לוקחים ממנו, שלולא זה,

בטל של אותה המלאכה שבטל ממנה, ואם חסרו אבר כגון שקטע ידו נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין, ורואים כמה הוא שכר שומר קישואים בכל יום ועושיין חשבון כל ימי חוליו של זה ונותן לו, וכן אם קטע רגלו רואים אותו כאלו הוא שומר על הפתח, סימא את עינו רואים אותו כאלו הוא טוחן ברחים, וכן כל כיוצא בזה. הגה: ודוקא בסתם בני אדם שאינם בני אומנות, אבל אם הוא בן אומנות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חליו, משעריין השבת כפי המלאכה דבטל מיניה:

ביאור: כפועל בטל כו' - היינו נותן לו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל ממנה, ורואים כמה היה רוצה ליקח ויהיה בטל, וזה תלוי כפי מה שהוא מלאכתו, שיש מלאכה כבידה ושכרה מועט שהיה לוקח מעט שישב בטל, ויש מלאכה קלה ששכרה הרבה וצריכין ליתן לו הרבה שישב בטל ממנה. ואם הוא אדם שהבטלה קשה לו צריך ליתן לו כל שכרו, ואם חיסרו אבר כבר נתן לו נזק שהוא דמי האבר, כגון אם קטע ידו כבר נתן לו מה ששוה פחות לפי שאינו יכול לעשות מלאכה בידו, אבל עדיין הוא ראוי לשמור קישואין לכשיתרפא, לפיכך נותן לו כל ימי משך חליו בכל יום ויום כמו שנותנין לשומר קישואין, ובסעיף שאחר זה יתבאר דנותנין לו מיד הריפוי והשבת דכל ימי חליו, והוא לטובת המכה וכמו שיתבאר שם, וכן אם שיבר רגל אחת עדיין הוא ראוי לשמור קישואין, וכן אם נחתך ידו ורגלו אחת. שבר שתי רגליו אינו ראוי לשמור קישואין, דשומר קישואין צריך לסבב הגנים ולילך בכל צד לשומרם אבל ראוי לישב במקום אחד לשמור הפתח וכן יתן לו כל ימי משך חליו, והמותר עולה לו בדמי נזקו שהוא בזה יותר גדול מאילו לא חיסר אלא רגל אחת וכן בסימא עינו בסמון, והכלל, כל שהשבת יותר מעט, נזקו יותר גדול, סימא לו עינו אחת עדיין הוא ראוי לו למלאכה ראשונה [פירוש, ונותן לו השבת כל ימי חליו מכאיבת עינו האחת כפועל בטל ממלאכתו הראשונה וכנ"ל], סימא ב' עיניו אז אינו ראוי אחר שיתרפא אלא לטחון ברחיים וכן יתן לו כל ימי חליו. וכל זה הוא בסתם בני אדם שאינם בני אומנות, אבל אם הוא בעל מלאכה שמין השבת לאותה המלאכה שיכול לעשות אחר שיתרפא, כגון אם הוא תלמד תינוקות וקטיע את ידו או שיבר את רגלו, לאחר שיתרפא הוא ראוי למלאכתו, וגם אם היה נוקב מרגליות ושיבר את רגלו לכשיתרפא ראוי הוא למלאכתו, ולמה ישומו אותו בימי חליו כשומר קישואין (סמ"ע).

החובל פרק שמיני בבא קמא

החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמך ליה ואיש כי יתן. נראה לר"י דל"ג וסמך ליה דהא מכה סמוכים לא דריש אלא מכה ג"ש כדאמר לקמן אן הכאה הכאה קאמרין ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח האזי מכה מכה למה לי משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם ומאי קושיא והלא מכה סמוכים הוא זא ומכה אדם אין סמוך לאיש כי יתן מוס וא"ת וכיון דמג"ש קא יליף למה הולך לאחויי קרא למכה נפש בהמה ישלמנה ושי"ק קרא למכה בהמה דמיימי לעיל וי"ל דמכה בהמה אילטריך להכיל דבי חוקיה וזמך דלית ליה דריש בריש הנחנקין (סנהדרין 97 פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו' א"ל כיון דהדר ליה ממכה אדם דהוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי קרא למכה נפש בהמה דסמך לאיש כי יתן מוס ולפי זה מני לגמרי וסמך ליה דמאס דסמך ליה נקט האי קרא ולא מאס סמוכים: **אף** הכאה האמורה בחדש לתשלומין. איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת פירוש שימיתו אברו תחת אברו של חבירו ומשני יומת במזון וממאי דבזמן אומת מיתה ממש לא ס"ד חדא דהא איתקש למכה נפש בהמה ועוד דכתיב ההם כאשר יתן מוס בחדש כן יתן בו ש"מ מזון ואין נראה לר"י אותה גירסא כלל חדא דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמינן בהנשפרין (סנהדרין 97 עה.) בקטלא גבי פלוגא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכוהו' בני אדם ב"י מקלות ועוד דלמזון לא אילטריך ועוד מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי אלים מקרא דעין תחת עין דמוקמינן ליה בזמן גב"ש דהכאה הכאה ועוד מכיון דכתיב כאשר יתן מוס בחדש כן יתן זו למה לי הך ג"ש דהכאה הכאה ע"כ נראה דל"ג ליה כלל:

מכדי רשעתו נפקא. פירושו כדק"פ פ"ב (97 ע"א): **מאי** חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם. אע"ג דלחא לא אילטריך דממילא הוה אמרינן עין תחת עין ממש מ"מ אילטריך דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דרבא דריש מיניה בפרק אלו נערות (כתובות 97 לה.) בפירוש ריבתי תורה חייבי מלקות כחייבי מיתות לתשלומין מג"ש דמכה מכה וי"ל דרבא נטעמיה דדריש לקמן עין תחת עין ממון מקרא אמרינא:

[יעבור זה י"ל אמר ד"ה
מח']
[ד"ה עליו]

נפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר אבר אבר ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לחנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם ואין דנין ניוקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי מכדי רשעתו נפקא רשעה אחת אחת מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון וחפציה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ

באדם כן יתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לחנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם ואין דנין ניוקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי מכדי רשעתו נפקא רשעה אחת אחת מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון וחפציה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ

החובל. וכמה הוא יפה. שהרי היוק והפסידו ממון זה שאם היה נלךך היה מוכר עלמנו בעד עבדי: **במספר**. כאז המכה: **כיוולא צוס**. לפי מה שהוא מעונג רב לערו וכאזיבו: **למחין**. מלכ"ט: **צפס**. כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שקירתו של כל יום שהרי אין ראוי לנמלכה כבידה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיון: **הכל נפי ספטייש**. אדם קל שבייש בושמו מרובה: **והספטייש**. אדם חשוב שנתבייש בושמו מרובה וכולו חמסה דברים עקר נפקי נוק דכתיב ע"ן [ששת כח] תחת עין לנפי פלע תחת פלע דלבי דרשין בגמ' רשפי ושבח רק שבמו יתן ורפא ירפא בוסת דכתיב וקולותה [דברים כה] את כפה ממון: **גב' מכה אדם ומכה בהמה**. לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר: **ואש נפטר לומר**. ואש יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה לא ולמד ממדרש אחר: **הרי הוא אומר כו'**. ולקמן בעי מאי הו ליה לחקשוי: **שאין חורין**. לחתך

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת וביוש: **בנוק** כיצד סימא את עינו קמע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמן כמה היה יפה וכמה הוא יפה: **צער** כיואו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה האומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כד' ידפייהו הכהו חייב לרפאותו (6) יעלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור לחייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: **שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו**: **ביוש** הכל לפי המבייש והמתיבייש: **גב' אמאי ע"ן תחת עין אמר רחמנא אימא ע"ן ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קמע את ידו מקמע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין *הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש ואיש כי יתן מוס בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא (3) הכאה הכאה קאמרין מה הכאה האמורה בחדש לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך חדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב כאשר יתן מוס**

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת וביוש: **בנוק** כיצד סימא את עינו קמע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמן כמה היה יפה וכמה הוא יפה: **צער** כיואו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה האומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כד' ידפייהו הכהו חייב לרפאותו (6) יעלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור לחייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: **שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו**: **ביוש** הכל לפי המבייש והמתיבייש: **גב' אמאי ע"ן תחת עין אמר רחמנא אימא ע"ן ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קמע את ידו מקמע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין *הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש ואיש כי יתן מוס בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא (3) הכאה הכאה קאמרין מה הכאה האמורה בחדש לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך חדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב כאשר יתן מוס**

באדם כן יתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לחנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם ואין דנין ניוקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי מכדי רשעתו נפקא רשעה אחת אחת מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון וחפציה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ

[ששת כח]

[דברים כה]

[כתובות טז]

[מכות ד' ג']

שם לה.

דברים כה

[מכות ד' ג']
[כתובי' לל'ג']

אי בעית סב
דמי עינא ואי
בעית עורר
עינא לישנא
אחרינא אי
בעי כו' כס"ל
[לקמן סד]
[כתובות ל'ג]
[סנהדרין כח]

ננס שהרג את הגדול וגדול שהרג את הננס, איך הורגים אותו. [אלא כנ"ל] התורה אמרה, "משפט אחד יהיה לכם", משפט השווה לכולכם. אלא נשמה לקח ממנו, נשמה אמר הרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] שניקה ממנו, וכן כאן מאור עיני לקח ממנו, מאור עיניו אמר הרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] שניקה ממנו.

[תנא] אחר לימד, רבי שמעון בן יוחי אומר, "עין תחת עין" [פ"י עונש] ממון, אתה אומר, ממון, או אינו אלא עין ממש. הרי שהיה סומא וסימא [את עין של אדם בריא. או אדם] קיטע, וקיטע ידו של אדם בריא. או אדם] חיגר, וחיגר [רגלו של אדם בריא], איך אני מקיים בזה "עין תחת עין". [והרי אי אפשר לומר שישלם כסף שהרי] התורה אמרה, "משפט אחד יהיה לכם", משפט השווה לכולכם.

אמרו [התלמידים בבית המדרש], ומהו הקושי. אולי במקום שאפשר [לקחת מהמזיק האבר שנלקח מהניזק], אפשר, ובמקום שלא אפשר, לא אפשר, והוא [פ"י המזיק] פטור⁵, שלולא זה, טרפה שהרג את הבריא, מה עושים לו [הרי הטרפה הוא אדם מת, וזה עדות שאין אפשר להזימה, שאם מוציאים עדים זוממים הם פטורים שהם רצו להרוג בן אדם מת, ולכן גם הוא פטור]. אלא איפה שאפשר, אפשר, ואיפה שלא אפשר, לא אפשר והוא [פ"י המזיק] פטור.

בבית מדרש של רבי ישמעאל למדו, נאמר בפסוק "כן יתן בו", ואין נתינה אלא ממון. אלא מעתה [זה שנאמר] "כאשר יתן מום באדם", כמו כן הוא [עונש] ממון. אמרו [התלמידים בבית המדרש], הבית מדרש של רבי ישמעאל דרשו פסוק מיותר. והנה כתוב, "ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו", למה נאמר "כן יתן". למדנו מזה, [שהעונש היא] ממון. למה [נאמר] "כאשר יתן מום באדם". מאחר שצריך לכתוב "כן יתן בו", כתוב גם כן "כאשר יתן מום באדם".

בבית מדרש של רבי חייא למדו, נאמר בפסוק "יד ביד" [בענין עד זומם ולומדים מזה שאם העיד באיש פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון] [היינו] דבר הניתן מיד ליד, ומהו. ממון. אלא מעתה, רגל ברגל נמי הכי הוא. אמרו [התלמידים בבית המדרש], הבית מדרש של רבי חייא דרשו פסוק מיותר, שהרי כתוב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", אם תחשוב ממש [כמו שתחשב לעשות לאחיו], למה [נאמר] "יד ביד". למדנו מזה, [שהחיוב היא] ממון [ולא עונש הגוף]. למה [נאמר] "רגל ברגל". מאחר שנאמר "יד ביד", [לכן] גם כתב "רגל ברגל".

אביי אומר, לומדים את זה ממה שלמדו בבית מדרש של חזקיה, שלמדו בבית מדרש של חזקיה, "עין תחת עין נפש תחת נפש", ולא נפש ועין תחת עין, ואם תחשוב [שפירוש עין תחת עין היא עין] ממש, לפעמים מצאנו עין ונפש תחת עין, שבוה שמעורר אותו, יוצא נשמתו. ומהו הקושי. אולי אמדוהו, אם יכול לקבל [הצער של הוצאת עינו], עושים [פ"י מוציאין לו את העין], ואם לא יכול לקבל [הצער של הוצאת עינו], לא עושים [פ"י אין מוציאין לו את העין], ואם אמדוהו שיכול לקבל [הצער של הוצאת עינו], ועושים [פ"י מוציאין לו את העין], ויוצא רוחו, אם מת שימות, וכי לא למדנו בענין מלקות, [אם] אמדוהו [שהוא יכול לקבל כמספר זה של מלקות, ועכ"פ] מת תחת ידו, פטור⁶.

רב וביד אמר בשם רבה, נאמר בפסוק "פצע תחת פצע", ללמד צער [מחייב בתשלומים אפילו] במקום [שיש חיוב תשלומין] נזק [ולא שהחיוב צער היא דווקא במקום שאין נזק], ואם תחשוב [שעין תחת עין היא עונש גוף, ועושים עונש לעין] ממש, כמו שלזה [פ"י הניזק] היה לו צערא [בנזק], לזה [המזיק] גם שיהיה לו צערא [בעונשו]. ומהו הקושי. אולי יש אנשים מפונקים שיש להם צער יתר, ויש אנשים שלא מפונקים שאין להם צער. איזה חילוק הלכתי [ישנם כאן]. ליתן לו ההפרש [בין זה לזה]?

רב פפא אמר בשם רבא, נאמר בפסוק "ורפא ירפא", ללמד רפוי [מחייב בתשלומים אפילו] במקום [שיש חיוב תשלומין] נזק [ולא שהחיוב רפוי היא דווקא במקום שאין נזק], ואם תחשוב [שעין תחת עין היא עונש גוף, ועושים עונש לעין] ממש, כמו שלזה [הניזק] צריך רפואה [על היזק], זה [המזיק] גם כן צריך רפואה [על עונשו]. מהו הקושי. אולי יש שבשרו מתרפא מהר, ויש שלא מתרפא מהר. איזה חילוק הלכתי [ישנם כאן]. ליתן לו ההפרש [בין זה לזה]?

רב אשי אומר, לומדים את זה [גזירה שוה] "תחת" "תחת" משור, נאמר כאן, "עין תחת עין", ונאמר שם, "שלם ישלם שור תחת השור", כמו ששם [הוא עונש] ממון, כמו כן כאן ממון. מה ראית שלמדת "תחת" "תחת" משור. שתלמד "תחת" "תחת" מאדם, שנאמר "ונתת נפש תחת נפש", כמו ששם ממש, כמו כן כאן ממש. אמרו [התלמידים בבית המדרש], לומדים נזקים מנזקים, ואין לומדים נזקים ממתה. אדרבה, לומדים אדם מאדם, ואין לומדים אדם מבהמה. אלא אמר רב אשי, לומדים את זה מ"תחת אשר ענה", אדם מאדם ונזקים מנזקים.

למדנו, ר"א אומר, "עין תחת עין", ממש. ואם אתה חושב ממש. [וכי] רבי אליעזר לא סובר ככל התנאים האלה. אמר רבה, לומר, שלא שמים אותו כעבד. א"ל אביי, אלא כמי [שמים אותו]. כבן חורים, וכי יש לבן חורים מחיר. אלא אמר רב אשי, לומר, שאין שמים אותו בניזק אלא במזיק [פ"י שמים כמה שוה עינו של מזיק, דהיינו כמה המזיק שוה לימכר עכשיו, וכמה שוה אחרי שהוציא עינו, וזהו תחת עינו של ניזק].

היתה חמור שקטע ידו של ילד. באו לפני רב פפא בר שמואל, אמר להם, לכו ושומו לו ארבעה דברים. אמר לו רבא, והרי אנחנו למדנו חמשה [דברים ולא ארבע]. א"ל, אני אמרתי מחוץ לנזק. אמר לו אביי, והרי [המזיק] הוא חמור, וחמור אינו משלם אלא נזק. אמר להם, לכו ושומו לו נזק. [איך אפשר לשמות אותו] הרי צריכים לעשות שומה [כאלו] שהוא עבד. אמר להם, לכו ושמו אותו כעבד. אמר להם אביו של הילד, אני רוצה [לעשות שומה כעבד], שזה דבר מוזלזל. אמרו לו, והרי אתה מפסיד לילד [בזה שאתה מוחל על חבלותיו, שכן התשלומים של תינוק הן ולא שלך כדלקמן פז ע"ב]. אמר להם, כאשר יגדל, אני אפייס אותו בדבר.

היתה שור שלעס ידו של ילד, באו לפני רבא, אמר להם, לכו ושמו אותו כעבד. אמרו לו, והוא אתה הוא שאמר, כל הנישום כעבד⁷ [הואיל ודבר שאין קצוב הוא], אין גובים אותו בבבל. אמר להם, [נכון] לא [גובים, אלא] צריכים [לעשות את השומה] שאם [הניזק] תופס [מרכוש של המזיק כדי השומה, זה שלו, ולא צריך להחזירו].

רבא [הולך] לשיטתו, שאמר רבא, נזקי שור בשור [פ"י ששור הזיק שור], ונזקי שור באדם [פ"י שאדם הזיק שור], גובים אותו בבבל, [אבל] נזקי אדם באדם או נזקי אדם בשור [ששור הזיק אדם, וצריכים לעשות שומה כעבד], אין גובים אותו בבבל. מה שונה נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור שלא [גובים. בדינים אלה] צריכים [דיינים סמוכים, המכונים בפסוק] "אלהים", והרי אין [דיינים סמוכים בבבל], נזקי שור בשור ושור באדם גם כן

⁵ עיי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ב ה"ט): אדם טריפה שהרג את הנפש נהרג שנ' ובערת הרע מקרבך, והוא שיהרגו בפני בית דין אבל בפני עדים פטור שמא יזומו העדים ואם הזומו אינן נהרגין שהרי לא זממו להרוג אלא טריפה וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות דיני נפשות.

⁶ עיי' רמב"ם (עדות פ"כ ה"ה): עדים שהעידו על איש טרפה שהרג והזומו אין נהרגין, שאפילו הרגוהו בידיהן אין נהרגין לפי שהוא טרפה, וכן העדים שהיו טרפה והעידו בדבר שחייבין עליו מיתת בית דין והזומו אין נהרגין, שאם יזומו זוממיהן אין זוממיהן נהרגין שלא הזימו אלא טרפה.

⁷ עיי' רמב"ם (סנהדרין פ"ה ה"ה): כל הנישום כעבד אין גובין אותו דיני חוצה לארץ, לפיכך אדם שחבל בחבירו אין גובין הנזק והצער והבשת שהוא חייב בהן דיני חוצה לארץ, אבל שבת ורפוי גובין מפני שיש בהן חסרון כס, וכן הורו הגאונים ואמרו שמעשים בכל יום לגבות שבת ורפוי בבבל.

צריכים [דיינים סמוכים, המכונים בפסוק] "אלהים", והרי אין [דיינים סמוכים בבבל]. אלא מה שונה שור בשור ושור באדם. שאנחנו עושים שליחות שלהם [של הסמוכים שבארץ ישראל], דומה להודאות והלואות [שבאלה לא צריכים מומחים שלא תנעול דלת בפני הלוי, הודאות פי' שיש עדים שהודה לו, והלואות שיש עדים שהלוה לו]⁸, אדם באדם ואדם בשור גם כן אנחנו עושים שליחות שלהם [של הסמוכים שבארץ ישראל], דומה להודאות והלואות.

אמרו [התלמידים בבית המדרש, יש לחלק, ש]כאשר אנו עושים שליחות שלהם, [היינו רק] בדבר שאנחנו יודעים [כמה הוא חייב], בדבר שלא יודעים [כמה הוא חייב], לא עושים שליחותם. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שור בשור ושור באדם גם כן אין אנו יודעים [כמה הוא חייב]. אלא לך תראה בכמה נמכר שור בשוק, אדם באדם בשור גם כן שתלך ותראה בכמה נמכר עבד בשוק. ועוד, תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה שמוגבלים, שנעשה שליחותם [ולמה למדנו שאין דנים דיני קנסות בבבל]. אמרו [התלמידים בבית המדרש, יש לחלק, ש]כאשר אנו עושים שליחות שלהם, [היינו רק] בממון, בקנס לא עושים שליחותם. אדם באדם שהוא ממון [שהוא מורידו משויות], שנעשה שליחותם. כאשר אנו עושים שליחות שלהם, [היינו רק] בדבר השכיח, אדם באדם איננו שכיח, לא עושים שליחותם.

הרי בושט ופגם [השייכים באונס או מפתה] שהם שכיחים [שהפגם הוא במקום נזק, שאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה, להשיאה לעבדו שהאדון אוהב את העבד, ורוצה להכיר לו טוב, רואים אם כן שזה חיוב ממון, שהוא מפחיתה משויותה. בושט איננו קנס שהרי אין קצוב אלא לפי המבייש והמתבייש], שנעשה שליחותם. אמרו [התלמידים בבית המדרש], נכון, שהרי רב פפא היה גובה ארבע מאה זוזי לבורשת. והרי אין ההלכה כרב פפא. שרב חסדא שלח לרב נחמן [שאלה בענין קנס לגבותו בבבל, עי' לעיל כו ע"ב], ושלח לו [בחוזה], חסדא, חסדא, [וכי] אתה גבוה קנס בבבל.

אלא, כאשר עושים שליחותם, בדבר השכיח ויש בו חסרון כסף [היינו הודאה והלואה], אבל דבר השכיח ואין בו חסרון כסף, או דבר שלא שכיח ויש בו חסרון כסף, לא עושים שליחותם. ולכן אדם באדם, אף על גב שיש בו חסרון כסף, כיון שלא שכיח, לא עושים שליחותם. בושט אף על גב שהוא שכיח, כיון שאין בו חסרון כסף, לא עושים שליחותם.

[וכי] שור בשור גובים בבבל. והרי רבא אמר, שור שהזיק, אין גובים אותו בבבל. [שור] שהזיק למי. אם תאמר שהזיק לאדם, מה קרה [שאתה מביא מקרה של] שור שהזיק לאדם [שאינו שכיח בכלל], אפילו אדם שהזיק

אדם [ששכיח יותר] גם כן אין גובים אותו בבבל. אלא זה פשוט [שור] שהזיק שור, וכתוב, אין גובים אותו בבבל. אמרו [התלמידים בבית המדרש], התם [בשור] תם [שלא גובים שזה קנס], וכאן [בשור ה]מועד. [קשה, שכן] רבא אמר, אין מועד בבבל [שלא מביאים אותו לבית דין, שאין דיינים סמוכים, איך נעשה אותו מועד?]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שנהיה מועד שם [בארץ ישראל] והביאנוהו לכאן [לבבל]. והרי זה דבר שלא שכיח [ששור מועד יבא מארץ ישראל לבבל], ודבר שלא שכיח הרי אמרת שאין עושים שליחותם. [אלא צריך לומר שמדובר] שבאו רבנים של שם [פי' ארץ ישראל] ועשהו מועד כאן [בבבל]. סוף סוף הוא דבר שאינו שכיח, ואתה אמרת, דבר שלא שכיח לא עושים שליחותם. אלא, כאשר רבא אמר [שגובים שור שהזיק בבבל], בשן ורגל [כגון שנתחכך בחבירו להנאתו והזיקו שהוא תולדה של שן או שהזיק את שור חבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו ולא כוון, שהוא תולדה דרגל], שהם מועדים מתחילתם⁹.

צער, כוואו בשפור או במסמר וכו'. מי לימד שמשלמים צער במקום שאין חיוב נזק [כמו המשנה שהזיקו על צפרון שלא הפחית את דמיון]. אמר רבא, בן עזאי היא, שלמדנו, רבי אומר, כויה נאמרה תחילה [פי' כויה ללא נזק], בן עזאי אומר, חבורה נאמרה תחילה [פי' כויה עם נזק]. במה חולקים. רבי סבר, "כויה" [הנאמר בפסוק] משמע, שאין בה חבורה, [ולכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "חבורה", לגלות על "כויה", [שמדובר] יש בה חבורה, כן [חייב עליו תשלומין], ואם אין [בה חבורה], אין [בו חיוב תשלומים]. ובן עזאי סבר, "כויה" [הנאמר בפסוק] משמע שיש בה חבורה, [ולכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "חבורה", לגלות על "כויה", שאין בה חבורה [גם כן מחייב על צער].

רב פפא שאל, אדרבה, מסתבר להפך, שרבי אומר, כויה נאמרה תחילה, סבר, "כויה" משמע שיש בה חבורה, [ולכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "חבורה", לגלות על "כויה", שאין בה חבורה, נאמרה תחילה, סבר, "כויה" משמע שאין בה חבורה, [ולכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "חבורה", לגלוי על "כויה", שיש בה חבורה, כן [חייב תשלומין], ואם לא, לא [חייב תשלומין]. ונמה שכתוב "נאמר תחילה" מדובר על סוף [הדרשה]. או [המשנה] לפי כולם, "כויה", בין שיש בה חבורה בין שאין בה חבורה משמע, וכאן

כגון בהמה שחבלה כו' - לאו דוקא שחבלה בחברתה, אלא ה"ה כל מה שהזיקה במידי דלאו אורחא, אבל מה שהוא אורחא או דרך הנאתה, לא מיקרי חבלה אלא הזיק, וז"ש בסמוך בסעיף ג' וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל כו', עד ומגבין אותם דיני חו"ל, ומיירי אפילו בחבלה בחברתה (סמ"ע). וה"ה נזיקין דאש ובור לא דנים, ויש חולקים (ש"ך), והעיקר שדנים אש ובור אפילו ללא מומחים (קצה"ח). [ש"ך אות ב] הגהת אשרי פ' הכונס. נ"ב ע' תקפו כהן ס' מ' ותשו' שבו' יעקב ח"א ס' קל"ו וראייתו מהה"ד דפ' הגוזל דרפרם אכפיי' לר' אשי במחכ"ת לא דק דהתם דשרף השטר בידיים הוי מזיק בידיים ופשיטא דדנין בזה"ז ומה זה ענין לאש (רע"א).

כתוקע לחבירו - כל שאינו שכיח ולית ביה חסרון כיס אין גובין בזמנינו, וקראוהו בלשונם קנס על שם שנתנו לו חז"ל דין קנס לענין זה שאין גובין אותו בזמנינו (סמ"ע).

יותר ממה שהזיק - כגון גנב דמשלם כפל, טבח ומכר ד' וה', ואם גזל ונשבע משלם קרן וחומש. שור תם חצי נזק. ומ"ש חוץ מחצי נזק צרורות, פירוש, בהמה שהלכה בר"ה והתיזה ברגליה ושברה עי"ז כלים, דהיינו נזק הבא ע"י צרורות, ואורחא הוא והוא תולדה דרגל, ומן הדין היה להם לבעלים לשלם נזק שלם, אלא שהלכה למשה מסיני שאינה משלמת אלא ח"ג, וכמ"ש לקמן בסימן ש"צ סעיף ג' (סמ"ע).

מומחים - פירוש, איש מנוסה ובקי בדינים, וכמו שכתבתי לקמן סימן ג' סעיף ב' (סמ"ע).

סמוכים - לשון סמיכה נתפשט מ"ש בתורה במשה עם יהושע (במדבר כו כג) ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו, וכן עשה לזקנים, ועי"ז שרתה שכינה עליהן. והסמיכה לדורות לא היתה על ידי סמיכת יד, אלא שקרוין לו רבי ואומרים לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות, ומפני שכל הנסמכין היו צריכין להיות סמוכין דוקא מאחד הנסמכים איש מפי איש עד יהושע שנסמך ביד, ועי' רמ"א ביר"ד סימן רמ"ב בסעיף י"ד [???] (סמ"ע), פשיטא דאין סמיכה זו [שברמ"א] מהני בזמן הזה לענין דיני קנסות, רק לענין חליצה וגיטין, דאין סמיכה לענין דיני קנסות (ש"ך). אי מהני הקבלה כמו דמהני דינין שדנין בזה"ז אם קיבלו אלו שאין דינין בזה"ז, יש מהני הקבלה כמו דמהני דינין שדנין בזה"ז אם קיבלו עליהם קרוב או פסול כבסימן כ"ב. ועי' עוד בענין אי דינין קנסות חייב המזיק לשלם לצאת ידי שמים או לא, ועיין בקצוה"ח [סק"ז] מזה (פ"ת).

8 עי' שו"ע (חומ"ס ס' א ס"א): בזמן הזה, דנים הדיינים דיני הודאות והלואות וכתובות אשה וירושות ומתנות ומזיק ממון חבירו, שהם הדברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כיס, אבל דברים שאינם מצויים, אף על פי שיש בהם חסרון כיס, כגון בהמה שחבלה בחברתה, או דברים שאין בהם חסרון כיס אף על פי שהם מצויים, כגון תשלומי כפל, וכן כל הקנסות שקנסו חכמים, כתוקע לחבירו (פי' שתוקע בקול באזנו ומבעיתו), וכסוטר את חבירו (פי' מכה בידו על הלחי), וכן כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שמשלם חצי נזק, אין דנין אותו אלא מומחים הסמוכים בארץ ישראל, חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס. ביאור: בזמן הזה דנים הדיינים - האינדא דליכא סמיכה כל הדיינים בטלים מן התורה, הילכך אין דנין מן התורה, אלא דאנן שליחותיהו דקמאי [הסמוכים שהיו בדורות ראשונים] עבדינן, ולא עבדינן שליחותיהו אלא במידי שרכיחא ואית ביה חסרון כיס. וכתב רב האי, ב"ד צריך שיהא לו מזומן במושב ב"ד מקל לרדות בו ורצועה להלקות בה ושופר לנדות בו כו'. ומהתימה על המחבר ועל הרמ"א שהשמיטו זה, וגם לא ראיתי לרבנן קשישאי נזהרין בזה שיהא לפנייהם אלו הכלים, וצ"ע (סמ"ע), עי' ב"ח [סעיף ג' ד"ה וס"ת] (ש"ך), הא דעבדינן שליחותיהו, משמע מהש"ס שהוא רק דרבנן, משום נעילת דלת. ולפעד"נ דבאמת הוא מדאורייתא, רק שנמסר לחכמים, ולא עשו אותנו לשלוחים רק במקום דאיכא נעילת דלת (נתח"מ), ו"א דמי שרוצה לנהוג כן שיהיה לו במקום ב"ד אלו הכלים רשאי ולא מיחזי כיהורא, ו"א דאם אין העם סרבנים אסור לעשות כן, ועיין במעדני מלך בהגהותיו על קיצור פסקי הרא"ש סוף פ"ק דסנהדרין [פלפולא חריפתא אות ה'] (פ"ת).

דיני הודאות והלואות - פירוש שתובע אותו בעדי הודאה שהודה לו בפניהן או שהלוה אותו בפניהן, וה"ה אם תבעו בהלוואה בלא עדים ולענין שבועת היסט (סמ"ע), כיון דק"ל (בסימן פ"ז סעיף ט') גבי שבועת היסט אין יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לישבע אלא מנדין אותו עד שישבע, וא"כ ליכא נפקותא לענין שבועת היסט דהא גם במידי דאין דנין אותו מנדין (קצה"ח).

ויש בהם חסרון כיס - גם בירושות ומתנות לפי דברי התובע יש בהן חסרון כיס, והטעם בכולם כדי שלא יונעל דלת בפני הלוי, וכדי שיונעל דלת בפני עושי עולה אמרו רבנן מיעבד שליחותיהו דקמאי. ונ"ל דהוא הדין לשאר ענינים גדולים, שהרי מצינו שאמרו לקבל גרים בזמן הזה אף על גב דלא שכיח, וכן גיטין (סמ"ע).

החובל פרק שמיני בבא קמא

יד א ב ג מ"י פ"ה
מלכות ספדרין
הלכה ה והלכה ט סג
עשין זה עוש"ע ח"מ ט"ו
א' טעף א :

רש"י מ"ו

[ד"ה א']

מ"ו ד מ"י"י שם הלכה י
ועיין כ"מ ובל"מ
עוש"ע שם טעף ב :

מ"ו ה' ד מ"י"י שם הלכה
י"א סג שם עומ"מ
ש :

י"ח ד מ"י"י שם וע"י שם
סג שם עוש"ע שם
טעף ג :

רש"י

הגהות הב"ח
(א) ב"ב' אלא פוק חזי
(היכא). תו"מ וכו' ס"א
כמה וכן בסמוך: (ב) שם
א"ס ב"ב' ופגם דממונא
הוא: (ג) שם הכי
בושת שכיח כג"ל וזכיר
ופגם נמחק :

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

רש"י מ"ו

קנסא קמגזית בצבל . ללו דוקא קנס אלא משום דלית ביה
חסרון כים קרי ליה קנס : א"י נמי לית ביה חסרון כים
ולא שכיח לא עבדין שליחותיהו . וגזלות והצלות דבעי מומחים
כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' טז:) איכא למימר דגזלות והצלות

מילתא דלא שכיח היא * (ט"פ) אבל
הודלות והולאות שכיחי וכן י"ש
בהמגרב (גיטין דף פ"ה ושם*) ותימה
דכמה מקומות שהיו דנין לדי גזלות
בהגזל (לקמן דף ט"ז) ההוא גברא
דגזל פדנא דתורא ובהגזל בתרא
(לקמן דף קס"ו) נרשאה גבג ספרא
וההוא דגבג גלימא ובהרבה מקומות
יש לדחות דכל הנהו איירי בתפס או
ע"י דא"ל אקבעו דינא לא"י כדאמר
בפרק קמא (ד' טז:) וי"מ דדוקא
גזלות שג"י הצלות כגון דמגלו ב'י
תרי ומחו אהדי עד שתקף אחד מהן
וגזל את חבירו דכי האי גונא לא
שכיח [ט"פ] ולא עבדין שליחותיהו
ומעשים בכל יום שאנו דנין דיני
גזלות : **צער** שלא במקום נזק
דמשתלם מתוך תנא . פירשתי כדוק
פרק ב' (ד' טז:) ושם ד"ה האי' :

דרי בושת (ג) ופגם דשכיח נעביד שליחותיהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא
אגבי ארבע מאה זוזי לבושת והא ליתיה לררב פפא * דשלא ליה רב חסדא
לרב נחמן ושלא ליה חסדא חסדא קנסא קא מגביה בבבל יאלא כי עבדין
שליחותיהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כים אבל מילתא דשכיחא ולית
ביה חסרון כים אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כים לא עבדין
שליחותיהו דהלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כים לא עבדין
לא עבדין שליחותיהו בושת אע"ג דשכיחא ביון דלית ביה חסרון כים לא
עבדין שליחותיהו ושור בשור גובין בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין
גובין אותו בבבל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי איריא שור דאזיק אדם
אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל אלא פשיטא דאזיק שור
וקתני אין גובין אותו בבבל אמרי החם בתם הכא במועד והאמר רבא "אין
מועד בבבל אמרי דאיעיד החם ואיתיה להכא ויהא מילתא דלא שכיחא היא
ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדין שליחותיהו דאתו רבנן דהתם
וייעודה הכא י'סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא
שכיחא לא קא עבדין שליחותיהו יאלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדין
מתחילתן נינהו : צער כוואו בשפור או במסמר וכו' : צער שלא במקום נזק
משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה
תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מפילגי רבי סבר כויה
דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה
חבורה אין אי לא לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא
חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקין לה רב פפא אדרבה
איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה
משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר
חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה
לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי
דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא
בבלר

אלהים בעינין . דהא כולוהו בפרשת אלה המשפטים כתיבי ארס ב"ב' ארס
וכי יריבון ארס בשור וכי יגמ ובהואו פרשה כתיבי עד האלהים יב"א
דבר שניהם וקסבר אכולוהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין
סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (ד' י"ד) שור בשור ובור ב"ב' ארס
נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף
שור וגו' שור ב"ב' ארס ארבעה שומרים
התם כתיבי ושליחות יד התם כתיבי :

מידי דהוה אפודלות והולאות .
דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' נ"ג)
דלא בעינן מומחין שלא תגעול דלה
בפני לוין הודלות הבא לידון בעדי
הודאה שאמרנו בפנינו הודה לו
והולאות שבא לידון בעדי הולאה
שאומרים בפנינו הלה לו : **דלא קיס**
לו . כול הבא דבעינן למשימיה :
תשלמו כפן נעבד שליחותיהו .
אלמה קיימא לן דאין דנין דיני
קנסות בצבל : **ארס ב"ב' ארס**
הוא . דקא מפחיתיה מזמיה : **ופגם** .
שיך בחונם ומפתה והוא במקום
נזק דלומדים כמה ארס רואה ליתן
בין שפתה בתולה לצעולה להשיאה
לעבדו קיס לו קורת רוח ממנו אלמא
ממונא הוא דאפתחה מכספא בושא
לאו קנס הוא שהרי אין קנז אלא
לפי המזי"ש והמזבי"ש : **ד' מאה**
זוזי . דתתן לרס ב"ב' ארס תלש
שעטרו כו' במתני' (לקמן דף ט"ז) : **דשלא ליה רב**
חסדא . בהמניח את הכד (לש"ל דף ט"ז) :
חסרון כים ופגם . הודאה והולאה :

מאי איריא שור דאזיק אדם . דלא
שכיח לגמרי : **אפילו אדם דאזיק**
אדם . דשכיח טפי קאמר רבא דאין
דנין : **ב"ב' ארס** . אין גובין דקיימא לן
פלגא נזקא קנסא ב"ב' (ד' ט"ז) :
אין מועד בצבל . דכיון דמגניחות
דמונא לא מיייתין ליה לבי דינא
הכי מיעד ליה : **והא לא שכיחא**
הוא . לבא שור מועד מלרין ישראל
לבבל ואמרין לעיל במילתא דלא
שכיח לא עבדין שליחותיהו : **אלא**
כי קאמר רבא . דשור בשור גובין
בצבל : **כפן ורגל קאמר** . כגון
שנתחבך בהצירו להנאחו והזיקו
(* והפילו על שור אחר) דהיינו הולדה
דשן או שהזיק את שור חבירו בגופו
דרך הילוכו שדחפו ולא כוון דהוי
תולדה דרגל : **צער שלא במקום**
נזק . כי מהתני' על כפורו דלא
אפתחיה : ה"ג רבי אומר כויה נאמרה
תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה
תחילה : **כויה דלית בה חבורה**
משמע . והיינו דקאמר כויה לחודה
נאמרה תחילה כלומר כויה שנאמר
בפסוק תחילה היינו שומעין שהיא

חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכך הולרסה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם
רפוי משום חבורה משלם נמי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על לפורן פפור לצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא
אלטרין חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק : **בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע** .
והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דהתם
כויה יש בה חבורה לפיכך הולרסה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחק כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא
נזק כמתני' : **איפכא מסתברא** . ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מהתברא טפי
דהא נאמרה דקאמר רבי וכן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמוסקנא בה דרשא דקרא ולאו אמשמוע קמא קאי דכוף המקרא
עמיד להזיאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו ולער משתלם שלא במקום נזק
מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה
כלומר מסוף המקרא אתו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחילתו אינה אלא א"ס כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה
תחילה) דלית בה חבורה משמע כו' : **ואמסקנא קיימי** . האי נאמרה דקאמר רבא חסוף דרשנה ועיקרה שהיא עומדת קיימי :

רבי

החובל

פרק שמיני

בבא קמא

פה

עין משפט
נר מצוה

רבי סבר אין דנין . הכא נמי כויה . האמר כויה האמר תחילה כלל דכיה
משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה
סמך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שפרט יש
עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פלג צינתים לא
דיינין ולקמן פריך חבורה לרבי למה
לי והיינו דקאמר כויה האמר תחילה
כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין
שהוא חייב בכויה גרידא ולא כאמר
סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא
כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי
היא : למה לי . והאילו ומיפא שמתנין
לתריוויה : למה לי יתריס . דאי לא
כתיב אלא כויה תחת כויה הוה
אמרין בין אית ביה חבורה בין לית
ביה חבורה דמי כויה משלם אבל
תרתיה לא משלם קמ"ל דמשלם
תריוויה : לער במקום נוק . היכא
דקטע את ידו וכתן לו דמיה : סיני
שימינן . את האער הלא יש לו
לקולא בשביל הדמיה שטובל : ידו
קטועה . ומחוצרת בגידין למוסין
ואינה ראויה לו למלאכה : בין סס
לפי"ן . ידו המוכתבת למלך לקולא
בסס שאין שם לער כלל כמה רואה
ליטול לקולא בכיף : הא לא שקיל .
כל ממון שבעולם לער נפשיה
לקולא וכלן כבר נעשה מעשה :
כמה אדם רואה ליתן . לשליח המלך
מידו המוכתבת למלכות לקטועה
בכיף ויקטועה השליח בסס : ליעול .
מן הניזק מה שתקן זה למלך : דמי
שכתו . מחמת האמחים נפל למשכב :
ה"ג ומכמים אומרים שכתו ורפואתו
כל שישנו בו" . הקישן הכתוב זה שאין
חייב בשבת אינו חייב בריווי ורבנן
קמאי מתייבי ליה לתריוויה : נתנה
לאגד . נתנה רשות לנחבל לאגדה
ולעטפה מפני לער האנה ועולין
האמחים מחמת הכל וחוס האגד : לא
נתנה . רשות לאגד וזה להגתו
אגד הלך אמחים שעלו ביה אין על
הניזק להחייב עליהן : דתנא ביה .
דשנה עליו הכתוב : ורבנן . ת"ק :
רק לשלח מחמת המכה אהא . שעבר
דק דברי רופא כדמפרש לקמן . ולא
נתנה רשות לרופאים לרפאות . ולא
אמרין קמאי מחמת מחי ואיכו מסי :
תלמוד לומר שכתו יתן ורפא רופא .
שינה הכתוב בריווי לחייבו אף על
האמחים והקיש שבת לריווי : נאשא
כריפתא . בשר מה : אהל . אהלמ"י כח
בלע"ז : וקירא . שטוח : וקבלא . רשינ"א
שבתיות של יין : ואי אמר ליה . מניק
אסיך אלא חני מרפא חוקר ואיני
נותן דמי אסיך : אסיא ריקא .
ומוזיל גבי : עינא עורא . שעתיך
ליך לדרבי ואין חושש אס עיור עינו
של זה : (ה) אסיא דמנן . שירפא בנתים
וקרובו הוא : כ"ש . דלא ניתא לי
בשהי דאי פשעת בנפשך גבאי גדול
הוא לי דקרו לי שור המזיק :
לרבות

בבלל ופרט המרוחקים זה מזה קמפלגי רבי
סבר אין דנין אותו בכלל ופרט ובן עזאי
סבר דנין אותו בכלל ופרט וכי תימא חבורה
לרבי למה לי לדמים יתרים : אומדין כמה
אדם כיוצא בזה רוצה ליטול וכו' : צער
במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל
אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו
ידו לקטוע לו ידו לא צער לחודיה הוא הא
כולהו חמשה דברים איכא ועוד בשופמני
עסקינן אלא לקטוע ידו הקטועה ידו הקטועה
נמי לא צער לחודיה איכא הא צער ובושת
איכא דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו
למשדייה לכלבים אלא אומדין כמה אדם
רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתבת למלכות
בין סס לסייף אמרי הכא נמי לא שקיל ומצער
נפשיה אלא "אומדין כמה אדם רוצה ליתן
לקטוע לו ידו המוכתבת למלכות בין סייף
לסס האי ליטול ליתן מבעי ליה אמר רב
הונא בריה דרב יהושע ליטול זה מזה מה
שנתן זה : רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו' :
[ת"ר] יעלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה
המכה חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי
שבתו שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו
ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ר' יהודה אומר
אף מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב
ליתן לו דמי שבתו והכמים אומרים שבתו
ורפאותו כל שהיב בשבת חייב בריווי
ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריווי במאי
קא מיפלגי "אמר רבה אשכחתינהו לרבנן בבי
רב דיתבי וקאמרי הכא במכה ניתנה לאגד
קמיפלגי רבנן סברי מכה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד
ריווי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא
להו אנא אי מכה לא ניתנה לאגד ריווי נמי לא מיחייב אלא דכולי עלמא
מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה
לאגד יתירה ריווי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב
ורבנן סברי כיון דתנא ביה קרא בריווי אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריווי
ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעמיה דתנא רק ורבנן רק לשלא מחמת
המכה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שהיב בשבת חייב בריווי
וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריווי ריווי דתנא ביה קרא למה לי
וכל שאינו חייב ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא *דבי ר' ישמעאל אומר ורפא
ירפא ימבאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר מנין שאם עלו בו צמחים
מחמת המכה ונסתרה המכה שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו ת"ל רק
שבתו יתן ורפא ירפא יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק ר' יוסי בר
יהודה אומר אף מחמת המכה פטור שנאמר רק איכא דאמרי אף מחמת
המכה פטור לגמרי כרבנן בתראי ואיכא דאמרי אף מחמת המכה פטור
משבת וחייב בריווי כמאן כאבוה : אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה
ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא
הרי שעבר על דברי רופא ואכל דביש או כל מיני מתיקה מפני שדביש וכל
מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרונתני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל
רק מאי גרונתני אמר אביי נתתא כריכתא מאי אסתיה אהלא וקירא וקבלא
ואי א"ל אסיך אנא א"ל *דמיית עלי כאריא ארבא ואי א"ל מייתניא אסיא
דמגן במגן א"ל אסיא דמגן במגן מנין שוה ואי אמר מייתניא לך אסיא רחיקא אמר ליה אסיא רחיקא
עינא עורא ואי א"ל הויך הב לי לדידי ואנא מסינא נפשאי "א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי מפי ואי
א"ל קויך לי מקץ א"ל "בל שבן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא וכולן משתלמין במקום נזק
מנהני מילי אמר רב זבד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע *ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה
לרבות

בלל ופרט המרוחקין זה מזה . נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין
זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אביי ורבא
בריש בנות כותים (גדה דף ג.) היינו דוקא כחד ענינא אבל בתרי
עניני לכ"ע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף ו: ושם) ובכל
המנחות (מנחות נה: ושם) וההיא דנגמר
הדין (סנהדרין דף מ: ושם) גבי והומת
ותליה אס נחשבנו כחרי עניני לפי
שמרוחקין יותר מאותם שבכאן
ושבדנה אחיה ההיא דנגמר הדין ככ"ע
אבל אס נחשביה כחד ענינא אחי
סגיא דהתם כמ"ד אין דנין :
לדמים יתריס . פי' בקונטרס
דאי לא כתיב אלא כויה
ה"א אפילו אית ליה חבורה דמי כויה
הוא דמשלם אבל תרתיה לא משלם
קמ"ל דמשלם תריוויה *לער במקום
נזק ואין נראה לר"י דהא לער במקום
נזק נפקא לן מפלג תחת פלג ועוד
דלמה היה לנו לומר שהלער יפטר
אם הגזק ואת הרפוי ונראה לר"י
לדמים יתריס שמשלם בלער שיש בו
רושס יותר מבלער שאין בו רושס
אע"פ שאין מלעטר בזה יותר מבוה
משלם יותר לפי שמתגנה מחמת
הרושס : ע"ז . בו גמרינו כו' .
כשלא אמדורו מיירי דאי באמדורו הא
אמרין לקמן (דף טז.) אמדורו והיה
מתגנה והולך אין מנטינן לו אלא
כמו שאמדורו : שניתנה רשות
לרופא לרפאות . וה"א והא מרפא
למודיה שמתנין ליה וי"ל דה"א ה"א
מכה בידי אדם אבל חולי הכא בידי
שמים כשמרפא נראה כסותר גזירת
המלך קמ"ל דשתי : עבר על דברי
הרופא . לא תשיב ליה פושע כ"כ :
פשעת בנפשך ומפסדת לי .
היכא דלא אמדורו :
רואין

יח א מיי' פ"ב מהל'
חובל ומזיק הלכה י
סמך עשין ע עוש"ע ח"מ
ס"ה תכ סע"ף טו :
יב א מיי' שם הלכה יס
ועיין בהשגחות ובמ"מ
עוש"ע שם סע"ף יע :
כ ב עוש"ע יד ס"י
שלו סע"ף א :
כא ד מיי' שם הלכה כ
סמך שם עוש"ע
ח"מ ס"י תכ סע"ף כ :
כב ה מיי' שם הלכה
יח עוש"ע שם סע"ף
כא :
אין זה לשון הקונטרס
ועיין לש"א
כג ו מיי' שם עשין
כ"ד עוש"ע שם
סע"ף כב :
כד ה מיי' שם הלכה
יז עוש"ע שם סע"ף
כג :
כה ו מיי' שם הלכה ט
עוש"ע שם סע"ף ג
ד :
הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה אסיא
דמגן י"ל קודם
ד"ה אסיא רחיקא :
גליון ה"ב
גב' אמר רבה אשכחתי'
לרבנן . מוכה זו ע"א
וה"א :
הגהות מהר"ב
דנשבורג
(א) גב' א"ל דמית עלי
כאריא ארבה כארי
אורכ ועיין בערוך ערך
לרבי :
ועל כו' פד .

[כ"מ קא: כ"ב
קמ"א]

שמות כח

[בן עזאי ורבי] חולקים ב"כלל ופרט" המרוחקים זה מזה, רבי סבר, אין לומדים אותו בכלל ופרט [פי' וה"כ] שנאמר בתחילת הפסוק הוא כלל, ו"חבורה" היא פרט, ולרבי שלא לומדים כלל ופרט כזה, שהיה מלמד "אין בכלל אלא מה שבפרט" והוא רק כשיש בו חבורה]. וכן עזאי סובר, לומדים אותו בכלל ופרט, ואם תאמר למה נאמר "חבורה" לרב [אם לומדים בהתחלת הפסוק לבי צער וצער במקום נזק]. לדמים יתרים [שאם רק היה כתוב "כזוה" הייתי אומר בין שיש בו חבורה בין שאין בו חבורה, משלם דמי כזוה, אבל לא משלם גם נזק וגם צער, ולכן לומדים שמשלמים את שניהם].

אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול וכו'. איך שמים צער במקום נזק [פי' שקטע את ידו, וכבר נותן לו דמי ידו, איך שמים את הצער, הרי יש לו לקוצצה עבורה הדמים שלוקח?]. אמר אביו של שמואל, אומדים כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו. [איך אפשר לעשות שומה] לקטוע לו ידו, [הרי] זה איננו רק צער, כל החמשה דברים יש [כאן]. ועוד, [וכי] אנחנו מדברים בטיפשים [שיקבלו כסף לקטוע להם ידם].

אלא, לקטוע ידו הקטועה [פי' ידו המחוברת אבל אינה ראויה למלאכה]. גם ידו הקטועה, איננו רק צער לכד, הרי ישנם צער ובושת, שזה מבייש אותו לקחת בשרו ולזרקו לכלבים.

אלא, אומדים כמה אדם רוצה לקבל לקטוע לו ידו המוכתב למלכות [לקוצצה] בין סם [שאינו בו צער כלל] לסייף [שיש בו צער]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], גם כאן, [וכי יש אדם] שלא יקח ויצער את עצמו [פי' הרי כל אדם לא יקח כל ממון שבעולם לצער את עצמו לקוצצה]. אלא, אומדים כמה אדם רוצה ליתן [לשליח המלך] לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם⁹. זה [שכתוב במשנה] "ליטול", היה צריך להיות "ליתן". אמר רב הונא בנו של רב יהושע [פירוש דברי המשנה היא] ליטול זה מזה מה שנתן זה.

רפוי, הכהו חייב לרפאותו וכו'. [הרבנים למדו], עלו במכה חיידיקים¹⁰ מחמת המכה וחזרו המכה, חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי שבתו [שכן רק מחמת הצמחים נפל למשכב. אבל אם עלו במכה חיידיקים] שלא מחמת המכה, אינו חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו. ר' יהודה אומר, אף מחמת המכה, חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו. וחכמים ואומרים, שבתו ורפאותו, כל שחייב בשבת חייב בריפוי, ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי.

במה חולקים. אמר רבה, מצאתי התלמידים של בית רב שישבו ואמרו, כאן חולקים במכה הניתנה לאגד, רבנן סוברים, מכה ניתנה לאגד [פי' יש לנחבל רשות לעטוף המכה בגלל צער הצינה, ובגלל החוסם עולים במכה חיידיקים], ורבי יהודה סבר, מכה לא ניתנה לאגד [ואם הנחבל עושה כך, אין המזיק חייב עליהם, וממילא] ריפוי, שכתוב בפסוק פעמיים [ורפא ירפא], חייב, [אבל] שבת שלא כתוב פעמיים [ורק שבתו יתן], לא חייב. ואני אמרתי לו, אם מכה לא ניתנה לאגד, שלא יתחייב גם על ריפוי.

אלא, לפי כולם, מכה ניתנה לאגד, ולא ניתנה לאגד יתירה, ר' יהודה סבר, כיון שלא ניתנה לאגד יתירה, ריפוי שכתוב בפסוק פעמיים, חייב, שבת

שלא כתוב בפסוק פעמיים, לא חייב. ורבנן סוברים, כיון שכתוב ריפוי פעמיים, חייב גם על שבת, שהוקש לריפוי. ור' יהודה סבר, שבת לא חייב, שהרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מיעט בו [ורק] [שבתו יתן], ורבנן. "רק" בא [ללמד על מקרה שעלו בו חיידיקים] שלא מחמת המכה.

ולרבנן האחרונים שאומרים, כל שחייב בשבת חייב בריפוי, וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי, למה כתוב פעמיים בפסוק ריפוי. צריכים את זה לכמו שלמדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, שלמדנו, בבית מדרש של ר' ישמעאל אמרו, "ורפא ירפא", מכאן שניתן רשות לרפוא לרפאות¹¹ [ולא אמרים ה' ית' עשה אותו חולה, והוא ירפא אותו].

הרבנים למדו, מאיפה אנו יודעים שאם עלו בו חיידיקים מחמת המכה וחזרו המכה, שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו. מלמד הנאמר, "רק שבתו יתן ורפא ירפא" [כתוב רפואה פעמיים לחייבו אף על החיידיקים והוקש שבת לריפוי]. הייתי אומר אפילו שלא מחמת המכה, מלמד הנאמר "רק". ר' יוסי בר יהודה אומר, אף מחמת המכה פטור, שנאמר "רק". יש שאומרים [שמה שר' יוסי בר יהודה אמר, פירוש], אף מחמת המכה פטור לגמרי, כרבנן בתראי, ויש שאמרו, אף מחמת המכה, פטור משבת וחייב בריפוי, כמו מ', כאביו.

אמר מר, הייתי אומר אפילו שלא מחמת המכה. מלמד הנאמר "רק". [וכי] צריכים פסוק [ללמד שלא חייב לשלם ריפוי, כאשר עולה חיידיקים] שלא מחמת המכה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], מהו "שלא מחמת המכה". כמו שלמדנו, מי שעבר על דברי הרופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה, מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשים למכה, והעלה מכתו גרגונתי?¹² הייתי אומר שהוא [המזיק] חייב לרפאותו. מלמד הנאמר, "רק"¹².

מהו גרגונתי. אמר אביו, בשר מת. מהו רפאותו. "אהל" ושעוה ושרף [של עץ שבחביות של יין].

ואם [המזיק] אמר לו [לניזק], אני ארפא אותך [ואיני משלם לך דמי ריפוי], א"ל, אתה דומה לי כארי אורב¹³.

ואם [המזיק] אמר לו [לניזק], אני אביא לך רפוא שמרפא בחינים [שהוא קרוב שלי]. אמר לו, רופא בחינים לא שוה כלום.

ואם [המזיק] אמר לו [לניזק], אני אביא לך רפוא מרחוק [שיותר זול]¹⁴, אמר לו, רפואה רחוקה, יסמא את עיני [שהמזיק ישכח ממני ולא יהיה לי רפואה].

ואם [הניזק] אמר לו [למזיק], תן לי את שלי, ואני ארפא את עצמי. אמר לו, אתה תפשע בעצמך ותקח ממני יותר [כסף מרופא רגיל]¹⁵. ואם [המזיק] אמר לו [לניזק], שנקבע המחיר מראש, א"ל, כל שכן שפשעת בעצמך [פי' איני רוצה בזה שאם תפשע בעצמך, זה גדול גדול לי] ויקראו לי שור המזיק.

למדנו, וכולם משתלמים במקום נזק¹⁶. מאיפה לומדים את זה. אמר רב זביד בשם רבא, נאמר בפסוק "פצע תחת פצע", ליתן צער במקום נזק. הרי צריכים את זה,

⁹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ סט"ז) הוב"ד לעיל הערה 2.

עיי' רמב"ם (פ"ב מחובל ה"ט): כמה הוא הצער הכל הוא לפי הניזק יש אדם שהוא רך וענוג מאד ובעל ממון, ואילו נתנו לו ממון הרבה לא ה' מצטער מעט, ויש אדם שהוא עמלן וחזק ועני ומפני זה אחד מצטער צער הרבה וע"פ הדברים האלה אומדין ופוסקין הצער.

וביאר הגר"ח: הרי דבזה שהוא בעל ממון או עני לא נתרבה ולא נתמעט צער, רק כיון שהוא בעל ממון, וממון אינו שוה אצלו, נותן ממון הרבה כדי למנוע ממנו צער קטן, והשני להיפך דהממון קשה לו ביותר דאינו מפסיד גם מעט ממון אף בצער גדול, והיינו דהרמב"ם מפרש דהאומד דצער הוא לפי הנחבל גופא ואומדין בו כמה הוא ה' רוצה ליתן, ובו הדבר תלוי, ואין אומדין בשוק כמה ה' אדם רוצה ליתן בעד צער גדול אלא הוא אומד לפי הניזק גופא, ומקורו מלשון המשנה "כיוצא בזה". לפי זה מובן דבריו (נערה בתולה פ"ב ה"ו): ורואים כמה פחתה וישלם צער וכו' כמה האב רוצה ליתן ולא תצטער זו מזה ויתן. שהוא תלוי בדעת האב ולא בדעת הבת.

¹⁰ עיי' ש"ע (סי' תכ סט"ט): הוב"ד לעיל הערה 3.

¹¹ עיי' ש"ע (י"ד סי' שלו ס"א): נתנה התורה רשות לרפוא לרפאות. ומצוה היא. ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה א"כ הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין, חייב בתשלומין, אפילו אם הוא בקי. ואם ריפא ברשות ב"ד, וטעה והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואם המית, ונודע לו ששגג, גולה על ידו.

ביאור: נתנה רשות - שלא יאמר מה לי לצער הזה שמה אטעה ונמצאתי הורג בשוגג (ש"ך)

ומצוה היא כו' - קשה כיון דבאמת מצוה היא למה קרי לה תחלה רשות ונראה דהכי הוא כוונת הענין זה דרפואה האמיתית היא ע"פ בקשת רחמים דמשיא יש לו רפואה, אלא שאין האדם זוכה לכך, אלא צריך לעשות רפואה על פי טבע העולם והוא יתברך הסכים על זה ונתן הרפואה ע"י טבע הרפואות וזהו נתינת רשות של הקדוש ב"ה וכיון שכבר בא האדם לידי כך יש חיוב על הרופא לעשות רפואתו, והאידיא חיוב דבבר ומצוה היא כיון דלפי מעשה האדם חיותו תלוי בכך (ט"ז).

והזיק חייב בתשלומין - אבל אם הזיק במזיד אפי' ריפא ברשות ב"ד חייב בדיני אדם (ש"ך).

ואם המית כו' - ומ"מ א"צ למנוע בשביל חשש טעות ומצוה היא כמו שנתבאר (ש"ך).

¹² עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ב): עבר על דברי הרופא והכביד עליו החולי, אינו חייב לרפאותו.

¹³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): אמר לו המזיק אני ארפא אותך או יש לי רפוא שמרפא בחנם, אין שומעין לו אלא מביא רופא אומן ומרפאו בשכר:

אין שומעין לו - אם אמר אני ארפאך יאמר לו דמית עלי כאריא ארבא, ועל רופא אחר חנם יאמר רופא שאינו מקבל תשלומין אין מדקדק ברפואתו (סמ"ע).

¹⁴ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ב): אם יאמר המזיק אביא לך רופא ממקום רחוק שיקח שכר מועט, יכול הנחבל לומר לו הרופא שהוא במקומו מדקדק יותר שלא יפסיד המחאתו.

¹⁵ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ג): אמר הנחבל תן לי שכר הרופא ואני ארפא את עצמי, יכול החובל לומר לו שמא לא תרפא עצמך יפה ויקראו אותי מזיק לעולם.

¹⁶ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ג) הוב"ד לעיל הערה.

עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ד): כיצד: קטע ידו או רגלו או אצבע א' או שחסרו א' מכל אבריו, נותן לו כל ה' הדברים.

לרבות [חיוב נזק ב]שווג כמזיד ואונס כרצון. אם כן, שיכתוב הפסוק "פצע בפצע", מהו "פצע תחת פצע". למדנו מזה שתי הלכות].

רב פפא בשם רבא אמר, נאמר בפסוק, ורפא ירפא, ליתן רפואה במקום נזק. הרי צריכים את זה לכמו שלמדו בבית מדרש של רבי ישמעאל, שלמדו בבית מדרש של רבי ישמעאל [נאמר] "ורפא ירפא", מכאן שניתנה רשות לרפואה לרפאות. א"כ, שיכתוב הפסוק "ורפא ירפא", למדנו מזה, ליתן רפואה במקום נזק. עוד צריכים אותו לכמו שאמרנו שכתוב פעמיים בפסוק ריפוי. א"כ, שנאמר בפסוק או "רפא רפא" או "ירפא ירפא", מהו "ורפא ירפא". למדנו מזה, ליתן רפואה במקום נזק.

משמע שמצאנו אותו [צער ריפוי שבת ובושת] שלא במקום נזק, איך מצאנו אותו שלא במקום נזק.

צער¹⁷, כמו שכתוב, צער, כוואו בשפוד או במסמר, ואפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה.

ריפוי, שהיה לו כאב ומתרפא¹⁸, והביא לו סם חריף והפך בשרו ללבן [שנראה כצער], שצריך לשים לו סם להחזיר לו צבע בשרו. שבת שסגרו בכלא ובטלו [ממלאכתו]¹⁹, בושת, שרק לו בפניו.

שבת, רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין. הרבנים למדו, שבת, רואים אותו כאילו הוא שומר קישואים. ואם תאמר, לקתה מדת הדין, שכאשר האדם יתרפא [אחרי שנחתך לו רגלו], הוא לא מקבל שכר של שומרים קישואים אלא נוטל דלי ומקבל שכר [יותר משומר קישואים, וזה נאבד לו]. או [אם נחתך לו ידו] שהולך כשליח ומקבל שכר. מדת הדין לא לקתה, שכבר נתן לו דמי ידו או דמי רגלו.

אמר רבא, [אם מזיק] קטע את ידו²⁰, נתן לו דמי ידו. [ונסכום ה]שבת [היא ש]רואים אותו כאילו הוא שומר קישואים [שעדיין הוא ראוי לשומר קישואין הלכך שבת כל ימי חליו נתן לו שכר שימור קישואין. אבל אם]

שיבר את רגלו, נתן לו דמי רגלו. [ונסכום ה]שבת [היא ש]רואים אותו כאילו הוא שומר את הפתח [ששוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב הגנה]. [ואם] סימא את עינו, נתן לו דמי עינו. [ונסכום ה]שבת [היא ש]רואים אותו כאילו הוא מטחים בריחים. [ואם] חירשו²¹, נתן לו דמי כולו [שאינו ראוי לכלום].

רבא שאל, קטע את ידו [ונהיית דין] לא שמו אותו [כמה המזיק צריך לתת על ריפוי שבת צער ובושת], שיבר את רגלו ולא שמו אותו, סימא את עינו ולא שמו אותו, ולבסוף חירשו, מה דינו. האם אומרים, כיון שלא אמדוהו, מספיק לו בשומה אחת, ונותן לו דמי כולו יחד, או אולי עושים לו שומה אחת ונותנים לו [אבל בנזק אין שינוי, שבכל שעה הולכים ופוחתים דמיו]. יש חילוק הלכתי, שצריך להביא לו צער ובושת על כל אחד ואחד²². אע"פ שלא נותנים לו נזק וריפוי ושבת של כל אחד ואחד [פי' ריפוי לא נותנים שלא נתרפא בניתיים, ושבת לא שהרי נתן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה והרי הוא עבדו], כיון שנותן לו דמי כולו, כאילו הרגו, והרי נתן לו דמי כולו, אבל צער ובושת של כל אחד ואחד נתן לו, שהרי היה לו צער ובושת.

ואם תרצה לומר [דרך ארחת], כיון שלא שמו אותו, נתן לו דמי כולו יחד. מהו [פירושו] "שמו אותו". האם אומרים, כיון שמו אותו אחד אחד צריך לתת לו [כל זה], או אולי כיון שלא שלים, נתן לו דמי כולו. תיקו. רבה שאל, שבת הפוחתתו בדמים. מה דינו [האם חייב על פתח דמי של עכשיו או לא]. איך מדובר. כגון שהכהו על ידו וצמתה? ידו וסופה לחזור, מהו. כיון שסופו לחזור, לא נותן לו כלום [מדמי ידו], או אולי עכשיו הרי פחת [דמיו]. בא ושמע, המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה²³ [שאיין חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה], והחובל בחבירו ביום הכפורים²⁴,

למה לא נתן על האוזן שהוא עצמו קבלת האדם, דבר זה אין קשיא, כי אם היה נתן על האוזן היה הגוף של אדם עיקר האדם, אבל הבית הוא משמש אל האדם השכלי והוא מורה כי האדם כלי משמש אל הש"י לקבל עבודתו:

²² עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ו): סימא עינו ולא אמדוהו קטע ידו ולא אמדוהו וקטע רגלו ולא אמדוהו ואח"כ חרשו, הואיל ולא אמדוהו בכל נזק ונזק נתן לו דמי כולו. הגה: וצמחתי ליתן צער וריפוי ובשת של כל מכה ומכה רק שאומדים הכל ביחד. אמדוהו לכל נזק ונזק ואחר כך אמדוהו לכולו, אין גובין ממנו אלא דמי כולו בלבד, ואם תפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו, אין מוציאין מידו. הגה: וכבר נתבאר סימן שפ"ב דיש חולקין וסבירא להו דלא מהני תפיסה:

ביאור: נתן לו דמי כולו - לענין נזק ושבת אין חילוק בין חד אומדנא ובין כל אבר ואבר לבד, דבכל שומא שמיין כמה נחסרו דמיו בשביל אותו אבר עד שיצטרפו כל אבריו יחד, וגם שבת שבין הכאה להכאה פשיטא שנותן לו כי עדיין הוא ראוי למלאכה כשיתרפא כל זמן שלא חרשו, ואין חילוק אלא לענין צער וריפוי ובושת, ודבר פשוט דצריך ליתן לו צער ריפוי ובושת של כל מכה ומכה בפני עצמה, אלא יותר יעלו כשישומו כל מכה ומכה בפני עצמה ממה שיעלו כשישומו כאילו עשאן כולם כאחד, ואין ביניהן אלא דבר מועט, אבל בנזק ושבת אפילו מועט כזה אין ביניהן, כי גם לבסוף שמיין כמה נפחתו דמיו בשביל כל אבר ואבר בפני עצמו. וז"ש הרמ"א דנותן לו צער ריפוי ובושת באומדן הכל יחד, שבהן יש נ"מ בין אומדן יחד או כל אחד ואחד בפני עצמו, משא"כ בנזק ושבת דאין ביניהן חילוק כלל (סמ"ע).

אמדוהו לכל נזק ונזק כו' - איבעיא דלא איפשטא הוא בגמרא, ושיטת המחבר בכל תיקו דממונא דאם לא תפס דהוי קולא לנתבע וחומרא לתובע ואינו משלם לו אלא דמי כולו, ואם תפס דמי אומדן לכל אבר בפני עצמו מהני תפיסתו, ע"ז כתב הרמ"א בסימן שפ"ח סעיף א' וז' דיש חולקין וס"ל דלא מהני תפיסה בספיא דדינא (סמ"ע).

אין מוציאין כו' - הראשון דמי כולו כמו שהיה בריא טרם שחבל בו כלל, והאחרון דמי כולו אחר שנגרעו דמיו מחסרון עינו וידו ורגלו, דודאי אם תפס דמי האיברים ודמי כולו כמו שהיה בריא מפקין מיניה (סמ"ע).

²³ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): החובל באביו ואמו ולא הוציא מהם דם חייב בחמשה דברים, הוציא מהם דם חייב מיתה, לפיכך פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג. לפיכך: לא יקזי הבן לאביו, ולא יוציא קוץ מבשרו, ולא יפתח לו מורסא שמא יבא להוציא ממנו דם, ונתבאר זה בטור יורה דעה סימן רמא.

ביאור: ולא הוציא מהם דם - פירוש, דאז לא חייב מיתה על הכאתו ואפילו במכה בשוגג לענין זה דשם מיתה עליו ואינו חייב אפילו בתשלומין על חבלתו, דקים ליה בדבריה מינייה אם היה מזיד וה"ה בשוגג לענין זה (סמ"ע).

²⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ב): החובל בחבירו בשבת, פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג כיון שיש בו מיתת בית דין. אבל החובל בחבירו ביום הכפורים, אפילו במזיד חייב לשלם לו.

ביאור: ביאור: אפילו הוא שוגג - פירוש, שלא ידע שהיום שבת או לא ידע שחלאתה זו אסורה בשבת, אבל אם חבל כמתעסק שלא במתכוין כלל, זה לא מיקרי חיוב לענין שבת כלל דמלאכת מחשבת בעיניו, ועוד, דמקלקל הוא, וכאן לא שייך דמתקן אצל יצרו עיין סמ"ע ס"ק, שהרי זה לא נתכוין לחבול כלל ולא

¹⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ט): הוב"ד לעיל הערה 1.

¹⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ז): השקוה סם או שסכו סם ושינהו ממראה עורו, אינו משלם לו אלא ריפוי לבד. ביאור: אלא ריפוי לבד - כדי להחזירו למראה עורו (סמ"ע).

¹⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): הניטו בחדר וסגר הדלת עליו ובטלו ממלאכתו, אינו נותן לו אלא שבת בלבד. אבל אם היה כבר בחדר וסגר עליו מלצאת, הוי גרמא בנזקין ופטור מדיני אדם.

ביאור: הוי גרמא בנזקין - דומה לזה כתבו לעיל בסימן שס"ג סעיף ו' בסגירת בית חבירו ומעכבו מלדור בו (סמ"ע).

עי' אחיעזר (ח"ב סי' ה) שגוי חייב על גרמא בנזיקין וכן על היזק שאינו ניכר, אבל אם זה בשוגג הוא פטור [וכן נפסק על ידי הגר"א ד לויין בפסקי דין ח"ט עמוד ג], אמנם בחידושי הגרש"ר סנהדרין עו"ב חולק.

²⁰ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 4.

²¹ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ה): צעק באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחזו ותקע באזנו וחרשו או שהכהו באזנו וחרשו, נתן לו דמי כולו אם אינו בעל אומנות, ואם הוא בעל אומנות וראוי עדיין לאותו אומנות, רואים כמה נפחתו דמיו ונותן לו:

ביאור: פטור מדיני אדם כו' - דכל שלא אחזו לעשות מעשה בגופו גרמא בעלמא מיקרי, ומ"מ חייב בדיני שמים כיון שנחרש בסביבתו (סמ"ע).

ותקע באזנו כו' - אף דלא תקע באזנו אלא הכה על הכותל כנגד אזנו ונתחרש, חייב אם אחזו (סמ"ע).

רואים כמה נפחתו דמיו - היינו שאינו צריך ליתן דמי כולו ששנה לפי אומנותו, דהא עדיין ראוי לאומנות הזה, אבל עכ"פ צריך ליתן דמי כולו ששנה אילו לא היה בעל אומנות, ועיין בסמ"ע ס"ק (פ"ת).

ועי' מהר"ל (קידושין כב ע"א): האדם הוא אדם ע"י האוזן בפרט, ולא ע"י שאר דברים. וזה כי כמו הכלי כאשר הוא גולם אין לו שם כלי, וכאשר יש לו בית קיבול הרי נחשב כלי, ואין האדם בעל הקבלה רק ע"י האוזן, ולכך כל שמיעה מתורגם קבלה, וכאשר האדם חרש הרי האדם נחשב כמו גולם אשר אינו דבר ולא נגמר צורתו האחרונה כלל, רק הוא חומר מוכן לקבלה. ודבר זה רמזו חכמים הנאמנים בפרק החובל (ב"ק פ"ה ב') חרשו נתן לו דמי כולו, שמזה תרא' כי החרש אינו אדם ולכך נתן לו דמי כולו, וכן אמרו חכמי מחקר שאמרו כי האדם הוא נפשי כלי, ר"ל שהוא כלי נחשב, וכל עבדות בעולם הוא ענין חמרי, גם זה רמזו חכמים בחכמתם שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור (לקמן ס"ח א') ובארנו דבר זה במקומות הרבה בחבור גבורת ה' (פ"ד) וטעם זה כי העבד מקבל עליו האדם בעל חומר וגוף להיות אדון שלו, הנה בזה נעשה העבד חמרי לא כמו שאר אדם שהוא תחת רשות הש"י, ולפיכך ראוי שיהיה נרצע העבד, מפני שנתקלקל האוזן שהוא הקבלה שלו, שעל ידי קבלה זאת היה ראוי להיות אדם גמור כאשר ראוי והוא מבטל קבלתו כאשר ירצה להיות עבד וזהו טעם הרציעה, וכאשר פסח הקב"ה על בתי בני ישראל ולא נכנס בפתח שלהם להשחית אותם, נראה בפתח שלהם שאינם מקבלים מאדון אחר רק מן הש"י, ולכך פסח על בתי בני ישראל לפי שהם כלי עבודתו יתברך. וזהו טעם הדם שהיה נתן על מזוזות (על הבית, לומר כי האדם שהוא בבית הוא אל הש"י ולכך הדם על המזוזה, ואין להקשות

החובל פרק שמיני

בבא קמא

פו

חייב כבולן - חמשה דברים: **סיכי דמי** - שיהא היוק בלא חבורה; **לאו כגון סהכסו כו'** - דבאין כופו לחזור ליכא למימר דכל בלא חבורה כופו לחזור הוא; **שגלחו** - דאפחתיה מכספיה בלא חבורה; **סיג גלחו מסדר סדר סיינו בעיין** - כלומר מה לי שיער מה לי יד הא כסופו לחזור מחייבת ליה; **נשא** - חורה אור

כ"ז חובל

לקמן טז.

[מכות כ:]

[קדושין כד:]
גיטין מ"ב:]

י"ז התניא
כ"ט

[לקמן ט:]

כ"ט מוחק זה

[לקמן פו.]
סנהדרין טו.]

דברים י"ג
[יבמות נד.]
דברים כ"ה

כגון שחרשו - ו"א"ת ואמאי חייב כבולן הא דמי כולו נותן ולפי ר"י לעיל יתח דמכל מקום יש כאן לער בושת וריפוי אף על גב דשבת בכלל דמי כולו שייך לשבת חייב כבולן משום חסריני; **שבת** גדולה לעבד - כדי שילא מצית רבו בידו שלימה ושבת קטנה

לרב אע"פ שמפסיד הרב שאם לא נקטעה ידו או רגלו היה לוי דוולא ואולי בשליחותיה ועכשיו אין יכול כי אם לשמור קישואין ופתח חשבין ליה השתא כמו חלה דלמך דפרק קמא דקדושין (דף י"ז. ו) וחס' דלמך חייב ליה השתא דנסתתפה שדחו ואף על גב דחלה לרבע שנים חייב להשלים התם אין עושה שום מלאכה אבל הכא יכול לשמור קישואין או פתח:

רבא אמר יתן הכל לרב גרסינן וכן גרס ר"חא] ובספרים היה כחוב הכל לעבד וקשה שבת קטנה למה לא יהיה הכל לרב אלא הכל לרב גרסינן שבת קטנה הכל לעלמו ושבת גדולה ילקח קרקע והרב אוכל פירות שמפסיד הוא בקטיעת ידו דלא מזי למידי דוולא ולמיול בשליחותא אלא לשמור קישואין או פתח:

פיחת אלא רבו - ל"ג ואלל עלמו לא פיחת פלוגתא דאב"י ורבא דהתם כ"ע מודו דיתן הכל לרב אלא גרסינן פיחת אלא עלמו ואלל רבו פלוגתא דאב"י ורבא ומיהו גם אנריסא זו קשה לר"י דכבר אמר זה דפליגי בקוטע יד עבד עברי ואור"י דיש ליישב בדוחק אלא עלמו לא פיחת שתא בזה פלוגתא דאב"י ורבא כגון הכהו על ידו ולמטה וכופה לחזור קודם שילא לחירות דלאב"י נותנין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבד ואע"ג דלא מפסיד עבד מדי אלא כל ההפסד של היד הוא מ"מ כיון דשם נוק הוא זה ובנוק של קטיעת ידו אין לרב אפי' פירות לאב"י גם בהזק זה לא יכול כלום ולרבא נותן הכל לרב שבתו שכל יום ויום:

כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם כי יש עשירים שאין מתב"שין יותר מצני חורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדרק עליהם כ"כ איזה מהן מתב"ש כאילו ירד ואיזה מתב"ש יותר או פחות וכיוצא בזה מלטי במתניתין ג'ב"י העביר טליתו ופרע ראש של אשה בשוק דאין מדקדקין בדבר אם היו שם בני אדם שרגיל להתב"ש יותר מפניהם כגון בני אדם תסובים או לא אלא שום לשומא אחת:

עד שיתכין לו - ו"א"ת לרבנן במבוסו מאי דרשי ביה ושמא מצעי ליה לשום דרשה: **אבל** למישם שיימין בהו - ולא דמי לנתכון להרוג את הבהמה והתם את האדם לכתיי והרג את ישראל וכהו איתא קרא דדרשין בפרק ב' דמכות (דף י"ז:) בבלי דעת פרט למתכין להרוג את הבהמה כו' והכא ליכא קרא ולא ילפינן מהתם דהא מצעי לן קרא הכא לרבי שמעון לפטור נתכון לבייש את זה ובייש את זה אף על גב דליכא קרא דיני נפשות: **ערוס**

חייב כבולן הא לא עשה חבורה היכי דמי לאו כגון שהכהו על ידו וסופו לחזור וקתני חייב כבולן אמרי הכא במאי עסקינן כגון שחירשו ולא עשה בו חבורה *הואמר רבה *החורש את אביו נהרג לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה מיפתא דדמא נפלה ליה באודניה אלא הכא במאי עסקינן כגון שגילחו גילחו מהדר הדר י'היינו בעיין אמרי הכא במאי עסקינן *כגון שסכו *נשא דלא הדר צער דאית ליה קרטופני ברישיה וצווחי מהנהו קרטופני ריפוי דבעיא אסויי שבת דהוה מרקיד בי כובי דבעיא מחוי גוני ארישא ולא מחוי מהנהו קרטופני בושת אין לך בושת גדול מזה ומילתא דבעיא ליה לרבה פשיטא ליה לאב"י להך גיסא ולרבא להך גיסא דאתמר *הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אב"י אמר נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה ורבא אמר *אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום איתמר הקוטע יד עבד עברי של חבירו אב"י אמר נותן לו שבת גדולה לעבד *ושבת קטנה לרב רבא אמר *הכל יתן לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות *פשיטא פיחת אצל עצמו ואצל רבו לא פיחת היכי דמי דפסקיה לריש אוניה או לריש נחוריה הכל לעצמו פיחת אצל רבו פלוגתא דאב"י ורבא: בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: מני מתניתין לא רבי מאיר ולא ר' יהודה אלא ר' שמעון היא *דרתנן וכולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהן בני אברהם יצחק ויעקב דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר הגדול לפי גודלו והקטן לפי קטנו רבי שמעון אומר עשירים *רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם עניים כפחותין שבהן (ה) מני *השתא) אי רבי מאיר מתניתין קתני הכל לפי המבייש והמתבייש ורבי מאיר כולתו בהדי הדדי נינהו ואי ר' יהודה מתניתין קתני המבייש את הסומא חייב ואילו ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת אלא לאו רבי שמעון היא אפי' תימא ר' יהודה כי אמר ר' יהודה סומא אין לו בושת למשקל מיניה

אבל למיתבא ליה והבינן ליה והא מדקתני סיפא המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור ולא קתני סומא שבייש פטור מכלל דלא שנא הכי ולא שנא הכי אלא מחזורתא מתניתין רבי שמעון היא: מאן תנא להא דתנו רבנן *נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן לבייש את העבד ובייש את בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי שמעון קא סלקא דעתך קטן קטן בנכסים גדול גדול בנכסים אי רבי מאיר האמר כולתו בהדי הדדי נינהו ואי רבי יהודה האמר *אין לעבדים בושת ואי ר"ש האמר נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור מאי מעמא בקמלא מה קמלא עד דמתכוון ליה דכתיב *וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו *בושת גמי עד דמיכוין ליה דכתיב *ושלחה ידה והחזיקה במבושיו עד שיתכוון לו לעולם ר' יהודה וכי קאמר ר' יהודה אין לעבדים בושת למיתבא להו אבל למישם שיימין בהו ואי בעית אימא אפילו תימא רבי מאיר מי סברת גדול גדול בנכסים קטן קטן בנכסים לא גדול גדול ממש וקטן קטן ממש וקטן בר בושת הוא אין כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי דמיכלמו

ל"א מ"י ס"ב מהלכות
ממרים ס"ב ו' אגב
לאוין ר"ט ע"ב ע"ד
סימן ט"ז ע"ב ע"ד
ל"ב ג' מ"י ס"ב מהלכות
חובל ומוק ה"כ ד'
סמג ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב
סימן ט"ז ע"ב ע"ב ע"ב
ל"ח ד' מ"י ט"ז ה"כ ג'
ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב
ל"ט ה' ו' מ"י ט"ז ע"ב ע"ב
ה"כ ג' ע"ב ע"ב ע"ב
מ' ו' מ"י ט"ז ע"ב ע"ב ע"ב
י"ד סמג ט"ז ע"ב ע"ב
מ"ט סימן ט"ז ע"ב ע"ב ע"ב

הגהות הבה"ח
(ה) ג"י כפחותין שבת
סמג מ"י א' ר"ע:

[לקמן ט.]

גליון הש"ס
ג"ב] ושבת קטנה לרב
ע"ב כמות דף ט"ז
ע"ב מוספות ד"ה ט"ז:

תנחות סה"ב
רנשב"ור
[א] תוס' ד"ה רבא אמר
וכי' ובספרים היה כתיב
הכל לעבד - והא דלא
הקבו לגיבסא זו ומתני'
לדקמן דף פו ע"א דקתני
תמן מן השבת צומן שהוא
שלו י"ל מ"ש החיפוסות
לענין עבד כענין נגיפין
דף י"ב ע"ב ד"ה רפואתו
וכי' יעו"ש ודו"ק:

{ פו ע"א }

חייב ככולם [פ"י כל הה' דברים], זה [שכתוב] "לא עשה חבורה", איך מדובר [שיש הזיק ללא חבורה. וכי] לא [מדובר] כגון שהכהו על ידו וסופו לחזור [שהרי אם אין סופו לחזור חייב להיות שהיה חבורה], וכתוב, חייב ככולם [רואים אם כן שיש חיוב נזק בזה, אע"פ שסופו לחזור].

אמרו [התלמידים בבית המדרש], במה מדובר כאן, כגון שחירשו ולא עשה בו חבורה. והרי רבה אמר, החורש את אביו, נהרג²⁵, לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה. הטיפת דם שנפל לו באוזנו.

אלא במה מדובר כאן, כגון שגילחו [שנתמעט מדמיו ללא חבורה]. גילחו חוזר, והיינו שאלתנו²⁶. אמרו [התלמידים בבית המדרש], במה מדובר כאן, כגון שסך אותו בשם המשחיר את השער ואינו חוזר [ויש נזק, שנתמעט מדמיו. והוא חייב ב]צער, שיש לו בקעים בראשו וצועק מאלה בקעים. [וכן חייב ב]ריפוי, שצריך רפואה [מהצער של הבקעים. וכן חייב ב]שבת, [כגון שמדובר] שהיה מרקד בחנויות. שצריך מראה צבעים בראשו, ולא מראה בגלל אלו הבקעים [פ"י] אם הוא ליצן, שמראה נינוע בראשו להראות מיני שחוק וכל זמן שלא נתרפא אלה הבקעים לא יכול להראות אותם, ואף על פי שלא בטלו משאר מלאכה, נותן לו שבת זו הואיל ומלאכתו בכך. וכן חייב ב]בושת, אין לך בושת גדול מזה.

ודבר שהיה שאלה לרבה, הוא פשוט לאביי לצד זה, ולרבה לצד זה. שלמדנו, הכהו על ידו וצמחה וסופה לחזור, אביי אמר, נותן לו שבת גדולה [פ"י] דמי ידו, שהוא נזק [ושבת קטנה [כל הימים שיפול למשכב רואים אותו כאלו הוא שומר קישואים]²⁷. ורבה אמר, אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום [עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלי שבשוק, ולא כשומר קישואים שהרי לרבה לא נותנים לו דמי ידו]²⁸.

למדנו, הקוטע יד [שאין סופו לחזור] עבד עברי של חבירו, אביי אמר, נותן לו שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב, רבא אמר, הכל ינתן לעבד²⁹, וילקח בהן קרקע [והוא יהיה של העבד, אבל] הרב אוכל פירות [של הקרקע]. זה פשוט, פחת אצל עצמו ואצל רבו לא פחת [שלא בטלו ממלאכתו]. איך מדובר. שנחכך ראש אצו או ראש הנחרים, הכל לעצמו [פ"י לעבד]. פחת [גם] אצל רבו, מחלוקת של אביי ורבא³⁰.

בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש. מיהו [כתב] המשנה שלנו. לא רבי מאיר ולא ר' יהודה, אלא ר' שמעון היא. שלמדנו, [כאשר אנחנו עושים שומה לבושת] רואים את כולם [גם עניים וגם עשירים] כאילו הם בני חורים שירדו מנכסיהם [ולא שמים את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שהרי אין לדמי בושתו סוף אלא כולם שוים], שהן בני אברהם יצחק ויעקב, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר, הגדול לפי גודלו, והקטן לפי קטנו, רבי שמעון אומר, עשירים, רואים אותם כאילו הם בני חורים שירדו מנכסיהם, עניים, כפחותים שבהם [פ"י] כפחות שבעניים להקל שמאחר ועני הוא בושתו קלה. מיהו [המחבר של המשנה]. (עכשיו) אם רבי מאיר, במשנה שלנו כתוב, הכל לפי המבייש והמתבייש. ורבי מאיר, כולם חשובים באותו רמה. ואם [מחבר של המשנה הוא] ר' יהודה, המשנה שלנו כתוב, המבייש את הסומא, חייב, ואילו ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת. אלא לא [המשנה לא ר"מ ולא ר"י אלא] רבי שמעון היא [שהוא לא שומה אותם כאחד].

אפי' אפשר לומר [שהמחבר של המשנה היא] ר' יהודה, כי אמר ר' יהודה סומא אין לו בושת, לקחת ממנו, אבל ליתן לו, יש לו. והרי מזה

עשה נחת רוח ליצרו וממילא יש כאן חיוב תשלומין, דלענין תשלומין אדם מועד לעולם (פ"ה).

כיון שיש בו מיתת ב"ד - פירוש, אם חבלו במזיד, ומשום הכי אפילו בשוגג אינו חייב בתשלומין וכמ"ש בסעיף שלפני זה, ואף ע"ג דמקלקל הוא, מ"מ הואיל ועשה נחת רוח ליצרו בשעה שחבל בחבירו מש"ה חייב מיתה אחבלה זו אם חבלו במזיד, ומה"ט חייב אף על פי שאין עושה להנאתו (סמ"ע), אף ב' מעשים כגון בחילל שבת ביד א' וביד א' הזיק לחבירו פטור, וה"ה באיסור שיש בו חיוב מלקות (רע"א).

²⁵ ע"י ש"ע (ו"ד סי' רמא ס"ב): הכהו על אצו וחרשו חייב מיתה שא"א שיעשה חרש בלא חבורה דטפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרחש

²⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ב): גילח שער ראשו אינו נותן לו אלא בושת. סכו בסם עד שאין סוף השער לחזור, חייב בה' דברים שהרי מצטער מן הסם, ושבת שהרי הוא ראוי לרקד ולנדנד שער ראשו בשעת ריקוד ונמצא בטל ממלאכה זו. ביאור: אלא בושת - דסופו לחזור השערות (סמ"ע).

שהרי מצטער מן הסם - שעושה בקעים בראשו מחמת חריפותו וצריך ריפוי לרפאותו, ונזק אין לך נזק גדול מזה שלא יהיו לו שערות לעולם לחמם בהן ראשו, גם בושת יש לו מזה, הן בשעה שסכו כשאר מכה שיש לו בושת מה שרואין שהכהו, וגם אח"כ במה שרואין שאין לו שערות ונעשה קרח (סמ"ע).

ולנדנד ראשו - שכל זמן שראשו עליו יכאב אינו יכול להתעסק במלאכת ריקוד ונדנדו ראשו והוא שבתו, והאי שבת לאו בכל ענין מתחייב בו אא"כ מלאכתו היא בכך (סמ"ע).

שכתוב בסוף המשנה, המבייש את הישן, חייב, וישן שבייש, פטור, ולא כתוב סומא שבייש פטור, משמע שלא משנה אם כן [שהוא המתבייש] ולא משנה כן [אם הוא המבייש]. אלא יורת טוב [לומר], המשנה שלנו רבי שמעון היא.

מי לימד את זה שהרבנים למדו, נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול³⁰, נותן לגדול דמי בושתו של קטן. [ואם נתכוון לבייש את העבד ובייש את בן חורים, נותן לבן חורים דמי בושתו של עבד. מיהו. לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי שמעון. חשבתי [זה שכתוב] "קטן", [פירושו] קטן בנכסים, [ומה שכתוב] "גדול", גדול בנכסים. אם [זה] רבי מאיר, הרי [הוא] אמר, כולם שוים בזה [בשומת בושת]. ואם זה רבי יהודה, הרי [הוא] אמר, אין לעבדים בושת. ואם [המחבר הוא] ר"ש, הרי [הוא] אמר, נתכוון לבייש את זה ובייש את זה, פטור. למה. [דינו של בושת דומה כדינו של] רציחה, מה רציחה [אין חיוב] עד שיתכוון אליו, שנאמר "וארב לו וקם עליו" [ודורשים] עד שיתכוון לו, בושת גם כן עד שמתכוין אליו, שנאמר "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו" [ודורשים] עד שיתכוון לו.

באמת [המחבר של זה הוא] ר' יהודה, וכאשר ר' יהודה אמר אין לעבדים בושת, [היינו רק] ליתן לו, אבל לשמות, שמים בו [ושמים כמה עבד זה היה רוצה לקבל בושת כזה ואת זה נותנים לבן חורין זה]. ואם תרצה לומר, אפילו אפשר לומר [שמחבר של המשנה היא] רבי מאיר, למה חשבת [שמה שכתוב] "גדול" [פירושו] גדול בנכסים, [ומה שכתוב] "קטן", [פירושו] קטן בנכסים. לא, [מה שכתוב] "גדול" [פירושו] גדול ממש, [ומה שכתוב] "קטן", [פירושו] קטן ממש. וכי קטן בן בושת הוא [בכלל]. כן, כמו שאמר רב פפא, שמביישים אותו והוא מתבייש [פ"י] כאשר מזכירים לו הבושת ומזלזלים בו, הוא מצטער, כמו כן כאן

²⁷ וע"י רע"א: נותן לו שבת גדולה לעבד [ע"י כתובות דף ס"ה ע"ב בתורה שלה, אבל למ"ד נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה להרב צריך לחלק בין עבד לאשה. וכתב שם רבנו וז"ל], "ל החילוק דבעבד דלית לרבו שום זכות בשבת גדולה מש"ה נותנין לו שבת קטנה אבל באשה דממילא יש לבעל זכות בשבת גדולה לאכול הפירות מזה מדין נ"מ לא תקנו שיהא שבת קטנה כולו לו אלא דאוכל הפירות מהשבת גדולה וקטנה. ומסתפקנא בכתב לה דר"ד אין לי בנכסיך ובפירותיך אם דינו כמו בעבד דהשבת גדולה שלה ושבת קטנה כולה שלו מדין מע"י כמו בעבד.

²⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכ ס"ה): הכהו על ידו וצבתה וסופה לחזור, או הכהו על עינו ומרדה וסופה לחזור, אין כאן נזק ונותן לו שאר ארבע דברים: ביאור: על ידו וצבתה - היינו נפחה (סמ"ע).

²⁹ ע"י רמב"ם (ח"מ פ"ד ה"ג): החובל בעבד עברי של חבירו חייב בחמשה דברים, וילקח בהן קרקע ורבו אוכל פירותיה, ולכשיצא העבד לחירות תצא השדה מתחת ידי רבו, הזיקו הזק שאינו מעכב מלאכה כלל כגון שקטע ראש * אזנו או ראש חוטמו הכל לעבד ואין לרבו בהן פירות.

³⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכא ס"ב): המתכוין לבייש את הקטן ובייש את הגדול, נותן לגדול דמי בושתו של קטן. נתכוון לבייש העבד ובייש בן חורין, נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד:

ביאור: נותן לגדול דמי בושתו של קטן - שהרי לא נתכוין אלא לבושת כזו ולבושת היתירה לא כיון, ובושת שלא בכונה אין מחייבין עליו. וע"י לעיל סימן ת"ך סעיף ל"ז נתבאר דבקטן אין חייבין על בושתו אלא בתנאי שכאשר מכלימין אותו הוא נכלם (סמ"ע).

שמביישים אותו והוא מתבייש.

מתני'. המבייש [בן אדם] ערום, [אן] המבייש את הסומא, או המבייש את הישן, חייב. [אבל] ישן שבייש, פטור³¹. נפל מן הגג והזיק ובייש, חייב על הנזק ופטור על הבושת, עד שיהא מתכוון.

גמ'. הרבנים למדו, ביישו ערום, חייב, ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש³². ביישו בבית המרחץ, חייב. ואינו דומה בבית המרחץ לביישו בשוק. אמר מר, ביישו ערום, חייב. [וכן] ערום בן בושת הוא [כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם, איך הוא בן בושת בכלל]. אמר רב פפא, מהו "ערום". שבא רוח וכרך בגדיו, ובא הוא [המבייש] והרים אותם יותר, וביישו [בכך].

ביישו בבית המרחץ, חייב. [וכן] בית המרחץ מקום בושת הוא [הרי כל האנשים עומדים ערומים ואין הם בושה]. אמר רב פפא, שביישו על גב הנהר.

ר' אבא בר ממל שאל, ביישו ישן ומת³³ [מתוך שינתו, ולא ידע מבושתו שעשה לו זה], מה דינו. מהו שאל אותו. אמר רב זביד, כך הוא שאל אותו. [האם החיוב תשלומים] בגלל צער בושתו הוא, והרי מת ואין לו צער בושה, או אולי משום זלזולו הוא, והרי זלזול בו. בא ושמע, ר"מ אומר, חרש וקטן יש להן בושת³⁴, שוטה אין לו בושת. אם תאמר [שחיוב בושת] משום זלזולו, היינו כתוב קטן, אלא אם תאמר משום צער בושתו, קטן בר בושת הוא. אלא מה [נאמר]. משום זלזולו, אפילו שוטה גם [יש בו זלזול]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שוטה, אין לך בושת גדולה מזו. מכל מקום תפשוט ממנו שמשום זלזול הוא, שאם זה משום צער הבושת, [וכן] קטן בן צער בושה הוא. [כך] כמו שאמר רב פפא, שמביישים אותו והוא מתבייש [פ'י כאשר מזכירים לו הבושת ומזלזלים בו, הוא מצטער], וכן כאן כשמביישים אותו והוא מתבייש.

רב פפא אמר, כך הוא שאל אותו, משום צער בושת שלו הוא, והוא מת, או אולי משום בושת המשפחה. בא ושמע, חרש וקטן יש לו בושת, שוטה אין לו בושת. אם תאמר זה מובן משום בושת משפחה, היינו שכתוב "קטן", אלא אם תאמר משום צער בושת שלו, [וכן] קטן בר בושת הוא. אלא מה [נאמר]. משום בושת של בני המשפחה, אפ'י שוטה גם [שייך בושת של המשפחה]. שוטה, אין לך בושת גדולה מזו. מ"מ תפשוט ממנו שמשום בושת המשפחה, שאם תאמר משום צער בושתו, [וכן] קטן בן צער בושת הוא. אמר רב פפא, כן, שמביישים אותו והוא מתבייש [פ'י כאשר מזכירים לו הבושת ומזלזלים בו, הוא מצטער]. [וכן] למדנו בבביתא, ר' אומר, חרש יש לו בושת, שוטה אין לו בושת, קטן, פעמים יש לו, פעמים אין לו, זה [שיש לו בושת] שמביישים אותו והוא מתבייש [פ'י כאשר מזכירים לו הבושת ומזלזלים בו, הוא מצטער], וזה [שאין לו בושת] שמביישים אותו והוא לא מתבייש.

המבייש את הסומא וכו'. המשנה שלנו שלא כר' יהודה, שלמדנו, ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת [ואם סומא מבייש אדם הוא פטור, אבל מזה שהמשנה רק פוטר ישן ולא מזכיר סומא, רואים שלא כר' יהודה], וכך היה ר' יהודה פוטר מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב"ד. מהו טעמו של ר' יהודה. הוא לומד [גזירה שוה] "עניןך" "עניןך" מעדים וזממים, מה שם לא [כולל] סומים, כמו כן כאן לא [כולל] סומים.

מחייבי גליות [פטורים מבושה], שלמדנו, [נאמר] "בלא ראות" [ודורשים שזה בא] למעט סומא³⁵, דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר [מהפסוק הזה בדיוק בא] לרבות את הסומא. מהו טעמו של ר' יהודה. אמר לך, [נאמר] "ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים" [משמע] אפ'י סומא, כתב הרחמן [פ'י ה' ית' בתורה] "בלא ראות" למעטו.

ור' מאיר [לומד ש]כתב הרחמן [פ'י ה' ית' בתורה] "בלא ראות" למעטו, וכתב הרחמן [פ'י ה' ית' בתורה] "בבלי דעת" למעטו, ו[ב] לימודים אלה הם מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט [מלמד למעט] אלא לרבות.

ור' יהודה. זה [שכתוב] "בבלי דעת", בא למעט "למתכוון".

חייבי מיתות ב"ד [פטורים מבושה], שלומדים [גזירה שוה] "רוצח" "רוצח" מחייבי גליות.

חייבי מלקיות [פטורים מבושה], שלומדים [גזירה שוה] "רשע" "רשע" מחייבי מיתות בית דין.

[תנא] אחר לימד, ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת,

³¹ עי' שר"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): ישן שבייש פטור.

ביאור: ישן שבייש פטור - דבבושת בעינן דוקא שיבייש בכונה (עי' לקמן סי' תכא ס"א) (סמ"ע).

עי' שר"ע (ח"מ סי' תכא ס"א): אינו חייב על הבושת עד שיתכוון לביישו, והמבייש את חבירו שלא בכונה פטור, לפיכך ישן שבייש פטור. הגה: וכן מי שקובל על חבירו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אפ"פ שלא יכול לברר עליו, מכל מקום פטור דהרי לא כוון לביישו:

ביאור: דהרי לא כוון לביישו - אלא לגבות ממנו הזיקו (סמ"ע) [היינו שתבעו על זה (מהר"י וי"ל)].

³² עי' שר"ע (ח"מ סי' תכ ס"ד): המבייש את הערום או מי שהוא בבית המרחץ פטור. נשבה בו הרוח והגביה בגדיו ונראה ערום ובא אחר והוסיף בהפשטתו חייב בבושת, ומכל מקום אין בושתו של זה מרובה כמו המבייש את שאינו ערום כלל, וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר או שעלה מנהר וביישו חייב, ומכל מקום אינו כל כך בושת כמו שמבייש המלובש:

ביאור: המבייש את הערום - דעת המחבר דאפילו ביישו בכל מיני ביוש שרקק בו או הכהו, אפ"פ פטור מהבושת כיון דלאו בר בושת הוא במרחץ כיון שהולך ערום, וכ"ש כשהולך ערום בלא מרחץ, משא"כ כשאינו הולך ערום כל כך דאז בר בושת מיקרי וחייב עליו אפילו כשבא אחר והגביה בגדיו קצת יותר, וכ"ש אם ביישו בעיניו אחר, וי"א שגם כשהוא ערום או בבית המרחץ דאינו פטור כשמביישו בשאר ענינים, אלא כשהוא רוחץ במרחץ דאז הוא כבר ערום לגמרי לא שייך בו בושת דהפשטת בגדים, אבל כשהוא הולך לרחוץ בנהר והגביה בגדיו ובא אחר והגביהו יותר, או שנשבה בו רוח והגביהו ובא אחר והגביהו יותר, ומהתימה על הרמ"א שלא הביא דעה זו (סמ"ע).

³³ עי' שר"ע (ח"מ סי' תכ ס"ה): ביישו כשהוא ישן ומת בתוך שינתו שלא הרגיש בבושת, אין גובין אותו בושת ואם תפסו יורשיו אין מוציאין מידם, (כ"ש) (אומרים שהוא פטור):

ביאור: ואם תפסו יורשיו כו' - איבעיא הוא בגמרא אם טעם דחייבתו התורה בושת הוא משום כיסופא דידיה והכא לא שייך כיון שמת ופטור, או משום בושת דבני משפחתו חייבתו התורה והרי הן בחיים וחייב, ולא איפשטא, וס"ל למחבר דמהני תפיסה בספיקא דדינא (סמ"ע).

ויש אומרים שהוא פטור - אפילו הסוברים דמהני תפיסה לספיקא דדינא יש מהן דס"ל דכאן פטור, משום דס"ל דהא איבעיא נפשטה בגמרא דמשום כיסופא דידיה הוא (סמ"ע).

³⁴ עי' שר"ע (ח"מ סי' תכ ס"ז): המבייש את השוטה פטור, את החרש או את הגר או את העבד או את הקטן שכשמכלימים אותו נכלם חייב, ומכל מקום אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול, ולא המבייש את העבד למבייש בן חורין, ולא המבייש חרש למבייש פקח:

ביאור: השוטה פטור - דלאו בר בושת הוא, משא"כ בחרש ובגר ועבד דחייב משום דבני מצוות נינהו (סמ"ע).

את הקטן שכשמכלימין אותו נכלם - וכאילו אמר אם כשמכלימין אותו הוא נכלם חייב ואם לאו הוא פטור (סמ"ע).

³⁵ עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ד): כיצד, היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחת רגלו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות, וכן המתכוין לזרוק בצד זה והלכה לה בצד אחר או שהיתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה והמיתה וכן א הסומא שהרג בשגגה כל אלו פטורין מן הגלות מפני שהן קרובין לאונס.

החובל פרק שמיני בבא קמא

פז

עין משפט
ג'ר מצוה

מו א מ"י פ"ד מהל' מובל ומזיק הל' י סנה ע"ש ע :

מו ב מ"י שם פסג שם טו"ש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ג :

מו ב מ"י שם הלכה ב טו"ש"ע שם פס"ח :

מו ד ה מ"י שם הל' כה טו"ש"ע שם סעיף ט :

ג ר מ"י שם הלכה ז ושי"ן בהסגות ובמ"מ טו"ש"ע שם סעיף א ב :

ג א מ"י שם הלכה י טו"ש"ע שם פס"ג :

הגהות הב"ח (א) חוס' ד"ה וכן וכו' שהגיע למיזק שאינו אלא לתוכו :

[וט"ש פתוס' ע"ז ג' ובקדושין לא ד"ה דבול]

גליון הש"ס בתנ"י ר"א אין לנכדים צו"ט ע"י מ"ה דף מו ע"א חוספות ד"ה דק : שלם החובל כגון חייב ע"י ע"ג דף פ"ה ע"ב חוספות ד"ה נהי דמק :

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] מהנ"י כזמן שהוא ע"ג ע"י פני יהושע ולפני"ל לעיל דף פו ע"א לק"מ יעו"ש ודו"ק :

[ד"ה מו]

[וע"י חוספות גיעוין יב : ד"ה רפואתו]

רשע אלא משום שאין לרי"ך דמגופיה כמכות ובלאו נעורות (כחנות דף לה. ודבר אחר דלמ"ר ר"ל במירוס ריביתה מיתות היכן ריביתה תורה אבי אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג ארי"ל ומחייב חייבי מלקות שוגגין בהסלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף נ"ז) אמר גבי לא יהיה חסון ענוש יענש והא מהבא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום רשעה אחת אלה מחייבו כו' ומסיק מדא במיתה וממון ומדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והיהו סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שכן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אל כל פטור ממזמן שהוא כהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרישין אל כל ממה ילין לה רבא שפיר דבסתלומין כתיב מכה בהמה ישלמה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא איתא ואביי הוה מוקי כרבי מחזיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא לרי"ך קרא דאיתא רשע רשע :

מאס לית ליה לרבא רשע דקרא שמעינן דאין משלטים במכות ובלאו נעורות (כחנות דף לה. ודבר אחר דלמ"ר ר"ל במירוס ריביתה מיתות היכן ריביתה תורה אבי אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג ארי"ל ומחייב חייבי מלקות שוגגין בהסלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף נ"ז) אמר גבי לא יהיה חסון ענוש יענש והא מהבא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום רשעה אחת אלה מחייבו כו' ומסיק מדא במיתה וממון ומדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והיהו סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שכן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אל כל פטור ממזמן שהוא כהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרישין אל כל ממה ילין לה רבא שפיר דבסתלומין כתיב מכה בהמה ישלמה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא איתא ואביי הוה מוקי כרבי מחזיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא לרי"ך קרא דאיתא רשע רשע :

וכן היה רבי יהודה פוטר מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא וישפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטר מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים *אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט ד"א מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' הנינא *דאמר ר' הנינא *גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה מאן דאמר

כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי : **מתני'** זה חומר באדם מבשר שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מרמי ולדות *המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכלן *החובל בעבד עברי חייב בכלן חוץ מן השבת [א] בזמן שהוא שלו *החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכלן *רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת יחשו' פגיעתן רעה *החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין *העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן *נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם *המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו *החובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן : **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבית קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה גמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שחין מצוי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצוי חביל לא קנייה ליה רחמנא אמר

[ע"ל ואת המצוה]

קדושין לא.

שם. לעיל לה. ע"ז ג.

לעיל פה :

סנהדרין פו.

כ"ט י :

[ד"ה שנתו]

מאס לית ליה לרבא רשע דקרא שמעינן דאין משלטים במכות ובלאו נעורות (כחנות דף לה. ודבר אחר דלמ"ר ר"ל במירוס ריביתה מיתות היכן ריביתה תורה אבי אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג ארי"ל ומחייב חייבי מלקות שוגגין בהסלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף נ"ז) אמר גבי לא יהיה חסון ענוש יענש והא מהבא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום רשעה אחת אלה מחייבו כו' ומסיק מדא במיתה וממון ומדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והיהו סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שכן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אל כל פטור ממזמן שהוא כהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרישין אל כל ממה ילין לה רבא שפיר דבסתלומין כתיב מכה בהמה ישלמה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא איתא ואביי הוה מוקי כרבי מחזיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא לרי"ך קרא דאיתא רשע רשע :

וכן היה רבי יהודה פוטר מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא וישפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטר מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים *אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט ד"א מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' הנינא *דאמר ר' הנינא *גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה מאן דאמר

כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי : **מתני'** זה חומר באדם מבשר שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מרמי ולדות *המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכלן *החובל בעבד עברי חייב בכלן חוץ מן השבת [א] בזמן שהוא שלו *החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכלן *רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת יחשו' פגיעתן רעה *החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין *העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן *נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם *המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו *החובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן : **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבית קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה גמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שחין מצוי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצוי חביל לא קנייה ליה רחמנא אמר

המנות והיאך יפרוס על שמע להוציא אחרים וזירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימיו בישוב צבית חפל [אין] שגול במערה ואינו סומא א"ש אל כל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי יהודה דלמ"ר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן [סברין] אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא וחזוקה צירו אמר ליה בני חזוקה זו למה אמר ליה כל זמן שחזוקה זו צירי בני אדם רואין אותו ומגילין אותו מן הפחתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש וגרסה דאף ע"ג דפטור ר' יהודה סומא מכל המנות מ"מ מדרבנן חייב דלע"ג דראה מיפטרה במלות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבין אפילו מדרבנן משום שיש מלות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא אי פטרת ליה מכל המנות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בהם ישראל כלל ולכן אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס כל ששמע כיון דלית ליה הנאה אל כל א"כ ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומזילא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדלמ"ר בני שמוהו (ברכות דף נ"א.) ולא דמי חובל דלמ"ר לחיוב דקטן שהגיע לחיובו (א) שאין אלא לחבו דלע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן :

בעבד כנעני שלו פטור מכולם *ול"ת והא ברפואתו חייב כדקאמר בפ"ק דגיטין (דף יב ושם*) גבי קטעו יד עבדו של חבירו נתן שבתו ורפואתו לרבו ופריך רפואתו לדידה היא דבעי איתסויי ציה ומשני לא לריבא דלמ"ר לה' יומי ועבדו סמא מריפא ואיתסי בהלתא יומי וי"ל דה"ל פטור מכולם היינו מן היתרון דלמ"ר צה' ואיתסי בג' ואם האמר ותפשוט ממתני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואינו זק מדפטור משבת וי"ל דהכל מיירי בן את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנתן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דלמ"ר בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לתקן בין אחרים חובלן בו בין להרבה עגמו חובל בו סכנר וזה בכל' :

כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב * פו' בנקטורס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ובשנים אוחזין (ב"מ דף יב. ושם) גבי מליאת בנו ובהו הקטנים גמי פי' דבתו מליאתה לאביה משום דשבח נעורים לאביה וקשה לפירושו דבריש פרק קמא דקדושין (דף ג' ושם) ובלאו נעורות (כחנות דף מ:) אמר דהוה דהפרת נדרים הוא דכתיב ולא ילפין מהתם שאר דברים וגרסה דבכל דוכתי דנקיט שבח נעורים לסימנא דעלמא נקטיה ולא משום דהפיק דמפיק וצמגוריה ובשמעתין גמי פירש בנקטורס בסוף דבריו דקמ"ל דאקני שלו דאי בעי מסר לו לתטול ומוכה שחין אלא מליאתה נמי לאב משום איהו כדמפרש גמרא בפרק נערה שנתפתחה (ס"ג דף מו: ושם) דחיישין שמה מתוך שראה שלא תקן לו מליאה ימסרה למטול ומוכה שחין ומציעא ליה בחבלה לרבי אלעזר דלע"ג דאין שייך דבי אביה דלא קפיד במידי דלית להו לערע בגופייהו כדלמ"ר לקמן מ"מ ראו הוא להיות של אב משום דאפחתה מכספה :

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה³⁶. מהו טעמו של רבי יהודה. נאמר בפסוק "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הים על המשפטים האלה", כל שישנו במכה [פ"י מיתת בית דין, וסומא מופקע מזה] ובגואל הים, ישנו במשפטים [שכן הוא מופקע מכלל "ושפטו"], כל שאינו במכה ובגואל הים, אינו במשפטים.

[תנא] אחר לימד, ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת, וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה. אמר רב שישא בנו של רב אידי, מהו טעמו של ר' יהודה. נאמר בפסוק "ואלה המצות החקים והמשפטים", כל שישנו במשפטים, ישנו במצות וחוקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים. אמר רב יוסף [שהיה עיור], בתחילה הייתי אומר, מי שאמר הלכה כר' יהודה, שאמר, סומא פטור מן המצות, עשיתי יום טוב לתלמידים. למה. שאני לא מצווה ועושה מצות, ועכשיו ששמעתי זה של ר' חנינא, שאמר ר' חנינא, גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה³⁷. מי שאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עשיתי יום טוב לתלמידים, שכאשר אני מצווה יש לי יותר שר.

מתני'. החומר באדם מבשור, שהאדם משלם נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, ומשלם דמי ולדות, אבל שור, אינו משלם אלא נזק, ופטור מדמי ולדות. המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה [שאין חיוב מיתה עד שייעשה חבורה], או חובל בחבירו ביום הכפורים, חייב בכלום [פ"י בכל הה']

³⁶ ע"י ש"ע (א"ח ס"י) נג ע"ד: סומא יורד לפני התיבה, ובלבד שלא יקרא בתורה, משום: דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה.

מ"ב: סומא - אפילו בשתי עיניו וחייב בכל המצות מן התורה דק"ל כרבנן דר' יהודה.

ע"י תוס' (ר"ה לג ע"א ד"ה הא רבי): אף על גב דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהו חייב.

וע"י פ"ג (פתיחה הכוללת ח"ג אות יח): אף על גב לר' יהודה סומא פטור מכל המצות היינו מעשין לעשות בקום ועשה הא לאוין מן התורה מצוה שלא לעבור. ועי"ש עוד שסובר שא"פ שהמ"א וכו' פוסקים שסומא חייב מן התורה, אבל ר' יורחם חולק (ע"י ב"י ס' נג), ולכן אם סומא קידש אשה ואחר קדשה, הוה ספק.

וע"י ש"ע (י"ד ס"א א"ס"ט): סומא, לא ישחוט לכתחלה, אלא א"כ אחרים רואין אותו. ואם שחט, שחיתו כשרה.

וע"י רע"א: הנה בדבר זה לא מצינו שום חולק ולכאורה לשיטת ר"י דחושש להלכה כר' יודא דסומא פטור ממצות ע' מג"א (ס"י תקפ"ט סק"א) ממילא ראוי לומר דשחיתת סומא הוה נבלה כיון דאינו מצווה על הזביחה ומתמעט מקרא דזביחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחי כמו דשחית ע"א דפסול מהאי טעמא. וצ"ל דהא דס"ל לר"י דסומא פטור ממצות היינו רק ממצות עשיות אבל על הלאוין מצווה ואסור לאכול בלא שחיטה ומקרי בר זביחה, ונ"ל ראייה לזה מסוגי' דיבמות (ע"ח ע"א) אר"י אי לאו דאר"י יודא הכתוב תלאן בלידה וכו' דאי לא כתיב קרא וזה לר"י לשיטתיה דסומא פטור ממצות משכחת בהיתר דמצרי שני סומא נשאר מצוה שניה סומא דמותרי' זה בזה. אע"כ דעל לאוי מצוים. ואף דאיסור דמצרי הוה רק לאו הבא מכלל עשה מ"מ ל"ל דכל לעבור בקום ועשה גם הסומא מזהר.

וע"י ים של שלמה (פז, ס"י לז): וסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים, לכאורה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו, ושמה יוכיח עליה. ועושים שמחה, ונותנים למקום שבח והודיה, שזכה הנער להיות בר מצוה, וגדול המצוה ועושה, והאב זכה שגדלו עד עתה, להכניסו בבית התורה בכללה. וראיה להדיא ספ"ק דקדושין (ל"א ע"א) שאמר רב יוסף לבסוף, השתא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה כו', מאן דאמר לי שאין הלכה כר' יהודה, דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן. אף על פי שהיה כבר חייב. אלא אבשורה שלא היה נודע לו עד עתה רצה לעשות י"ט. כ"ש על הגעת העת והזמן, שראוי לעשות י"ט.

³⁷ גדול המצווה ועושה כו'. הטעם כי התורה כלולה מב' דרגין מחו"ב, והן מצוה ועושה. ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. וז"ש אשר קדשנו בצונו, ויאמר ויעש. וזהו טעמו של ר"י שאמר סומא פטור מכל המצות, שהחכמה היא בסוד הראיה כידוע, ולכן אינו מצווה. וז"ש כל שישנו במשפטים ישנו במצות כו'. כי הוא המשפט כמ"ש לא תעשו עול במשפט, וכמ"ש כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט (אגדות הגר"א).

פ"י ע"י תיקון קה ע"ב: אומר ועושה מסטרא דימינא אמירה מסטרא דשמאלא עשיה, עמודא דאמציעתא כליל תרויהו אומר ועושה, ובמאי אומר ועושה בהויה דאתמר בה יהי אור ויהי אור יהי אור יהי אור יהי אור ואתעביד אור דאחיד בתרויהו בעמודא דאמציעתא.

תרגום: "אומר ועושה" מצד ימין אמירה ומצד שמאל עשיה, עמוד האמצעי כולל את שניהם אומר ועושה. ובמה אומר ועושה. בהו"ה שנאמר בה "יהי אור ויהי אור" "יהי אור" - יהי אור ונעשה אור, שמאוחד בשניהם דהיינו בעמוד האמצעי.

וע"י זהר ח"א כב ע"א: ויאמר הוה אמר לאלה"ם יהי אור מארי דבנינא (פ"י חכמה - רח"ו) איהו אומר ואומנא (אמא - רח"ו) עביד מיד.

דברים]. החובל בעבד עברי³⁸, חייב בכלום [פ"י בכל הה' דברים], חוץ מן השבת, בזמן שהוא [פ"י העבד] שלו. החובל בעבד כנעני של אחרים, חייב בכלום [פ"י בכל הה' דברים], רבי יהודה אומר, אין לעבדים בושת. חרש שוטה או קטן פגיעתן רעה³⁹. החובל בהן, חייב, אבל הם שחבלו באחרים, פטורים. העבד והאשה פגיעתן רעה⁴⁰ [שאין להם מה לשלם], החובל בהם, חייב, אבל הם שחבלו באחרים, פטורים, אבל משלמים לאחר זמן, [אם] נתגרשה האשה, [אין] נשתחרר העבד [וקנו נכסים], חייבים לשלם [שהרי] מתחילה הם חייבים אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה]. המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה⁴¹, או החובל בחבירו בשבת, פטור מכולם [מכל הה' דברים], מפני שהוא נדון בנפשו [פ"י חייב מיתה]. והחובל בעבד כנעני שלו, פטור מכולם⁴².

גמ'. רבי אלעזר שאל את רב, החובל בבת קטנה של אחרים, [דמי] חבלה, למי [שפשוט שאם היא גדולה הם שלה]. האם אומרים, כיון שהרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] הקנה שבת נעורים לאב, חבלה גם כן של אביה. למה. שהרי נפחתה מכספה, או דילמא שבת נעורים הוא שהרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] הקנה לו, שאם רוצה, יכול למסור אותה למוכה שחים [אבל חבלה, כיון שלא יכול לחבול בה], שהיא ישראלית ועבר על "לא יוסיף פן יוסף" אם הוא רוצה לחבול בה, לא הקנה לו הרחמן [פ"י ה' ית' בתורה].

ולענין משפט ע"י זהר ח"ג נג ע"א, שהיא מידת הת"ת.

³⁸ ע"י רמב"ם (חובל ומזיק פ"ד ס"י): החובל בעבד כנעני שלו פטור, חבל בעבד עברי שלו חייב בכלום חוץ מן השבת, החובל בעבד כנעני של חבירו רבו של עבד נוטל חמשה דברים, ואפילו ציערו בסם ונתרפא במהרה הרי כל רפואתו לרבו.

³⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכד ס"ח): החובל בחרש שוטה וקטן חייב והם שחבלו באחרים פטורים, אע"פ שנתפק חרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, אינם חייבים לשלם שבשעה שחבלו בהם לא היו בני דעת.

⁴⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכד ס"ט): העבד והאשה החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורים, אבל משלמים לאחר זמן אם נתגרשה האשה או נתאלמנה או נשתחרר העבד. הגה: יש לה נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל, מוכרת אותו לאחרים בטובת הנאה ומשלמת לנחבל:

ביאור: אבל משלמים לאחר זמן - ולא דמי לחרש שוטה וקטן שחבלו, מפני דהאשה והעבד הן בני דעת בשעה שחבלו וחייבין לשלם אלא שאין להם במה לשלם, לפיכך שמינ' ב"ד הה' דברים בשעה שחבלו באחרים וכותבין ונותנין אותו ביד הנחבל, ולכשיהיו להן נכסים משלמין (סמ"ע).

אם נתגרשה האשה כו' - ראובן ושמעון היה להם תביעות ממון א' על השני, ושמעון נפטר, ואלמנתו נתנה כלי כסף לאשת ראובן, וכעת אשת ראובן רוצה לעכבם בטעם תביעות, אין שום זכות, שהרי אין לאלמנה שום התחייבות על הלואת בעלה, ואפילו שאשה שהזיקה פגיעתה רעה, אמנם הכלים האלה ודאי של אלמנת שמעון, ולכן ראובן חייב להחזירם (ש"ך), אשה שהולכת לחתונה ולותה בגד הראוי לה למלבוש לפי אומד ממונה, ונגנב או נאבד אפילו באונס, חייב הבעל לשלם, דודאי הבעל ניחא ליה שתהיה מקושטת בין הנשים, ולענין זה חשובה כאילו נשאה ונתנה בתוך הבית, דהוי כדברים הצריכים לגופה ושייך בהו תקנת השוק, אכן תכשיטים או אפילו מלבוש החשוב לה מכפי ערכה, אין חייב לשלם אפילו פשעה, וכן באבן טובה לרפואתה, אם לא שנשאה ונתנה בתוך הבית ממש ועיקר הבית עליה (ט"ז).

בטובת הנאה - ואם תתאלמן או תתגרש יקחם הלוקח ואם תמות ישארו לבעל, ואותה טובת הנאה שקיבלה בהן תיתנה לנחבל, אבל אינה חייבת למכור כתובתה לשלם לנחבל, והטעם משום דק"ל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול וכמ"ש לעיל סימן ס"ו סעיף כ"ג, ואם תמכור שטר כתובתה שיש לה על בעלה לאחר והיא תמחול החוב שבשטר כתובתה לבעלה, יפסידו ה"ב"ד להלוקח בידיים (סמ"ע).

⁴¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכד ס"א): הוב"ד לעיל הערה 23.

ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכד ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 24.

⁴² ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכד ס"ג): החובל בעבד כנעני שלו פטור, חבלו בו אחרים רבו נוטל חמשה דברים, וזאפילו ציערו בסם ונתרפא מהרה הרי כל רפואתו לרבו: ביאור: בעבד כנעני שלו פטור - סתם וכתב דפטור, ומשמע דאפילו הכהו מכה דאין בה שוה פרוטה, ואין אומרים דחייב עליה מלקות, ומטעם שכתבתי סימן ת"כ סק" (סמ"ע). עיין מה שכתבתי בסימן ת"כ סק" (ט"ז), פטור אפילו ממלקות, ואף על גב דהיא דליכא תשלומין בחובל מיחייב מלקות (סימן ת"כ סעיף ב), כאן יש חיוב תשלומין רק מה שקנה עבד קנה רבו, אמנם אין בו ש"פ חייב מכות (קצה"ח).

חמשה דברים - ואף על פי דהריפוי צריך ליתן להרופא שירפאהו, מ"מ נ"מ בזה אם אמדוהו שירפאהו בה' ימים ונתן לו החובל דמי הרפואה על ה' ימים, וריפאו רבו בסם חריף בג' ימים, המותר מדמי הרפואה נשאר ביד רבו. וזהו שסיים המחבר וכתב, ואפילו ציערו הרב לעבד בזה הנחבל בסם חריף ונתרפא כו', ונכון להגיה דל"ת "דאפילו ציערו" במקום ו"ו "ואפילו" (סמ"ע).

אמר לו, לא זכתה התורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. שאלו שאלה מברייתא, החובל בעבד עברי, חייב בכלום, חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו [כיון שבתו מעשה ידיה שלו שהוא יקח את השבת שלה]. אמר אביי, מודה רב בשבת⁴³ [שנתונים אותם לאביה], שמעשה ידיה עד שעת בגרות הם של אביה.

שאלו שאלה מברייתא, החובל בבנו גדול⁴⁴, יתן לו מיד, בבנו קטן, יעשה לו סגולה, החובל בבתו קטנה, פטור, ולא עוד, אלא אחרים שחבלו בה, חייבים ליתן לאביה. גם כן [מדובר רק] בשבת [ולא בשאר חיובי נזק]. [זה שכתוב] ובבנו גדול, יתן לו מיד. שאלו סתירה מברייתא, החובל בבנו ובבנותיו של אחרים, גדולים, יתן להם מיד, קטנים, יעשה להם סגולה, בבנו ובבנותיו שלו, פטור. אמרו [התלמידים בבית המדרש], אין סתירה, כאן [שהוא פטור מדובר] כשמוכים על שלחנו [פי' שהוא מפרס אותם, וממילא מעשה ידיהם שלון], כאן [שהוא חייב] כשאין סמוכים על שלחנו.

במה העמדנו [המקרה] הראשונה. בשאין סמוכים על שלחנו, אם כן, [אולי] נאמר הסוף, החובל בבתו הקטנה, פטור, ולא עוד, אלא אחרים שחבלו בה, חייבים ליתן לאביה. [ולמה נתנים לאביה, הרי] הם צריכים לתת לה, שהיא צריכה למזונותיה. ואפי' לפי מי שאומר, יכול הרב לומר לעבד [כנעני] תעבוד עבורי ואיני זנך [אלא תקבץ נדבות]⁴⁵, היינו בעבד כנעני, שאמר לו, תעבוד עבורי כל היום, ובערב לך תסכוב [תקבץ נדבות] ותאכל, אבל עבד עברי, שנאמר "כי טוב לו עמך", [ודורשים] "עמך" במאכל⁴⁶, "עמך" במשטה, לא, כל שכן בתו. כשאמר רבא של רב עולא, לא נצרכה אלא לתוספת [מעל מזונותיה], כמו כן כאן לא נצרכה אלא לתוספת.

במה העמדנו את הברייתא [שבו הוא פטור בשבת בנו], בסמוכים על שלחנו. [ואם אחר הזיק בניו] גדולים, יתן להם מיד, קטנים, יעשה להם

⁴³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכד ס"ו): החובל בבת קטנה של אחרים, אם נזק הפוחת אותה מכספה הוא הרי הוא של אב, וכן שבתה של אב שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה הוא, ויש אומרים דוקא בסמוכה על שולחנו, אבל אינה סמוכה על שולחנו הוא שלה, ויש אומרים דאפילו בסמוכה על שולחנו הוא שלה אם אחרים חבלו בה, אבל צער וריפוי ובושת שלה, וכן נזק שאינו פוחתה מכספה הרי הוא שלה, וכן החובל בבתו משלם צער וריפוי ובושת. הגה: ונראה לי דוקא באינה סמוכה על שולחנו, אבל סמוכה על שולחנו יש אומרים דפטור כמו שיתבאר בסמוך:

ביאור: החובל בבת קטנה כו' - המחבר השמיט כאן דין חובל בעבד עברי, דבעבדו העברי חייב בכולן ליתן להעבד חוץ משבת דישאר בידו אם העבד הוא שלו, דשבתו הוא מבטל ממלאכת רבו שחבלו. ובחבלו בו אחרים, שיקח בהן קרקע והרב אוכל מפירותיו כל זמן שהוא אצלו, וכשיצא לחרות יקח הקרקע לעצמו, ואם חבלו בדבר שאין בו הפסד לרבו כגון שקטע ראש אזנו או ראש חוטמתו, חבלתו לעבד ואין לרבו בו כלום (סמ"ע).

הפוחת אותה מכספה - פירוש, אם בא למכרה או להשיאה לאיש, אין נותנין בעדה כל כך כמו שנותנין בעדה קודם חבלתו, ר"ל דאף אחר שנתפאת מ"מ עומד רושם המכה ונמאסת בה, וכ"ש אם קטע ממנה אבר אחד דמחוסרת אבר שהוא נזק מבורר וידוע יותר (סמ"ע).

ו"ל דוקא בסמוכה כו' - נראה דאם אינה סמוכה על שולחנו, אפילו אביה רוצה ליתן לה מזונות בימי חליה כדי ליקח לעצמו משבתה כדי להיות לו ממנו מותר דמי מזונותיה, אין לו זכות, משא"כ בחבל בה האב דבכי האי גוונא שבתה לאביה (סמ"ע).

אבל אינה סמוכה הוא שלה - פירוש, אשבתה קאי דאז ניזונת בדמי שבתה, אבל בדמי נזקה דמכירה וכסף קדושה הנ"ל אין חילוק (סמ"ע).

אם אחרים חבלו בה - דבמידי דאתי לה מעלמא וע"י צער לא קפיד (סמ"ע).
י"א דפטור כמ"ש בסמוך - ר"ל מיד בסעיף שאחר זה בדין אם חובל בבניו הגדולים (סמ"ע).

⁴⁴ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תכד ס"ז): החובל בבניו הגדולים, אם אינם סמוכים על שולחנו נותן להם מיד. והקטנים ילקח קרקע בנזקו, ויש אומרים ספר תורה, והם אוכלים פירותיו, וכן באחרים שחבלו בהם. ואם היו סמוכים על שולחנו, חבל בהם הוא פטור בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים, ואם אחרים חבלו בהם, בגדולים יתן להם מיד, בקטנים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירותיו עד שיגדלו. הגה: ויש אומרים דאינו פטור בסמוכים על שולחנו אלא משבת, אבל חייב בשאר ד' דברים, ודינו בהן כאלו חבלו בהן אחרים:

ביאור: החובל בבניו כו' - מלמד שכעס על תלמידו והכה אותו בשביל לימודו עד שחבל בו, פטור מד' דברים, כדאמרינן גבי רץ בערב שבת בין השמשות, ולאו דוקא בנו ותלמידו אלא אפילו לכל אדם שכפוף תחת ידו ראוי להכותו להפרישו מן העבירה, וכ"ש בשביל ביטול תורה, אף על גב דקיי"ל דיש להכותו בסרוך נעלו ולא באכזריות כדאיתא בש"ע י"ד סימן רמ"ה לעיף י', מ"מ דיעבד אין לקנסו בשביל כך. שליח ב"ד שהכה מפני כעס וחומה חייב, מ"מ בת"ח דאורייתא מרתחא ליה, בפרט שהוא צער גדול כשלומד עם התלמיד ואינו משים לב על לימודו, יש

סגולה. למה. [הרי המזיק] צריך להביא לאביהם. אמרו [התלמידים בבית המדרש], האב מקפיד [על בניו להביא לו מעשה ידיה], בדבר שהוא מפסיד, בדבר שבא מהעולם הוא לא מקפיד [ומרשה להם לקחת לעצמם]. והרי מציאה שבא מהעולם, [והאב] מקפיד עליו [שיהיה שלון]⁴⁷. אמרו [התלמידים בבית המדרש], רוח שבא להם מהעולם ואין להם צער של גופם בו, [האב] מקפיד [עליו וצריכים להביא לו], אבל חבלה שיש להם צער גופם, ובא מהעולם, [האב] לא מקפיד [והוא שלהם].

והרי שם שיש לה צער גופם ובא מהעולם, [והאב] מקפיד. שכתוב, ולא עוד, אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה, חייבים ליתן לאביה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שם שהוא גבר קפדן, שהרי אין סומכים על שלחנו, אבל דבר שבא מהעולם הוא מקפיד [עליו], כאן שהוא לא בן אדם קפדן, שהרי סומכים על שלחנו, הוא מקפיד בדבר שחסר לו, בדבר שבא מהעולם לא מקפיד.

מהו סגולה. רב חסדא אמר, ספר תורה, רבה בר רב הונא אמר, דקל שאוכל ממנו תמרים.

וכן אמר ריש לקיש, לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד [ולא זכות חבלתה], ורבי יוחנן אמר, אפילו פציעה. וכי אתה חושב אפילו פציעה [פי' שאין בה אלא צער, ואין חיוב נזק]. אפילו רבי אלעזר לא שאל אלא [לענין] חבלה,

לפטורו מכל, אבל מ"מ כדי שלא יהא רגיל לעשות כן ולמיגדר מילתא שישלם שכר הרופא (פ"ת).

והקטנים ילקח בהן קרקע כו' - ואם אין מספיק בקרקע שיקנה דקל (סמ"ע).
ו"א ספר תורה - פירוש, והקטנים ילמדו מתוכה והוא פירות דספר תורה, והקרן קיימת להן עד שיגדלו, ואין נותנין בידו מפני שפיסדו, וס"ל שטובתו הוא שיקנה בהן ס"ת וילמד מתוכה, ואף אם יקלקלה לא איכפת לן בהך כיון שהוא שלו והוא טובתו (סמ"ע).

⁴⁵ עיי' ש"ע (י"ד סי' רסז ס"ב): יכול הרב לומר לעבדו: עשה עמי ואיני זנך. אבל עבדי נכסי מלוג, (פירוש נכסי מלוג כענין מליגת הראש שתולשין השער ועוזבין הראש, כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בזו) חייב לזונם. הגה: ויש אומרים הא דיכול לומר איני זנך, היינו כשהשנים כתיקונן אבל בשנת בצורת שאין מרחמים עליו, לא. אבל יכול לומר לו: צא מעשה ידיך במזונותיך, אעפ"י שאינן מספיקין.

ביאור: לעבדו כו' - היינו דוקא בעבד כנעני אבל לא בע"ע ואף על גב שאין ע"ע נוהג בזמן הזה מכל מקום נ"מ בגווני דקניי ליה למעשה ידיו וכדלעיל סעיף י"ד דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך (ש"ך).
ואיני זנך - אלא ילך וישאל על הפתחים או יתפרנס מן הצדקה שישראל מצווים להחיות עניים שביניהם (ש"ך).

אבל עבדי נכסי מלוג - שהכניסה לו אשתו חייב במזונותיהן שע"מ כן הכניסה אותן שאם לא יזון אותם ימותו ויברחו והרי אינו חייב באחריותן (ש"ך וט"ז), אין לו אחריות שלם אותן לה נמצא שיביא את אשתו להיזק (ט"ז), ו"ל לא נתברר לי דבר זה שאם אמר הבעל איני נעבד ואיני זן יכול הוא לומר לו ע"כ והב"ח כתב תימה דודאי מודה הרמב"ם באומר איני נעבד ואיני זן בפירוש דאפשר שלא יברחו ויציאו מעשה ידיהן למזונותיהן ולא אמר הרמב"ם אלא באומר עשה עמי ואיני זנך התם הוא דגורם שיברחו ע"כ וכבר קדמו הכסף משנה ע"ש (ש"ך).

עיי' ש"ע (י"ד רסז סכ"א): הקוטע יד עבד כנעני של חבירו, נותן חמשה דברים לאדון והעבד ניזון מהצדקה, אף על פי שהאדון לוקח השבת, שהרי יכול לומר לו: עשה עמי, ואיני זנך. והריפוי, נותן לרפואתו. ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים, ועשו לו סמים חזקים שמייהר להתרפאות ג' ימים, האדון לוקח היתרון אף על פי שהעבד נצטער בסמים החזקים. (וכל שכן אם חבל בו האדון, דפטור).
ביאור: שהאדון לוקח השבת - לא אמר אף על פי שנוטל הנזק לפי ששבת יש יותר רבותא שהוא נהנה עדיין כל שעה מן העבד ובאותה שעה אינו רוצה לזנו (ט"ז).

⁴⁶ עיי' רמב"ם (עבדים פ"א ה"ט): כל עבד עברי או אמה העבריה חייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור שנאמר כי טוב לו עמך שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי יוצא, אתה דר בכרך והוא דר בכפר או אתה דר בכפר והוא יושב בכרך שנאמר ויצא מעמך כדן אמרו כל הקונה עבד עברי קקונה אדון לעצמו, וחייב לנהוג בו מנהג אחוה שנאמר ובאחיכם בני ישראל, ואף על פי כן צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות באותם העבודות שהוא עושה לו.

החובל פרק שמיני בבא קמא

אל לא זכתה תורה לאב אלא שבה נעורים בלבד - לסימנא בעלמא נקטו האי לישנא דכפי' ואפי' פלעה בפניה דאפחתה מכספה קסבר רב דלית ליה לאב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס"ל לאס פלעה בפניה חבלתה של רב' אר' יוחנן והא ברית נערה [שנתפתחה] (כתובות ד' מג: ושם*) משמע בצרייתא דחבלה דפלעה בפניה הו"ל לאב וי"ל דהתם מיירי בפחיתת כסף שעד ימי *צנרות שתלא מרשות אב שהיתה נפתחה דבר מועט אם היה רולה למוכרה אותו דבר מועט כ"ע מודו דלאב הו"ל דהיינו שבת נעורים גמורים והכל נתלקו בכל הפחיתה שהיא נפתחה כל ימיה בפליעה זו חף לאחר שכלו ימי הנעורים דס"ל לרב ולר"ל דידה הוי ור' יוחנן סבר דהואיל ואירע פחיתה זו בצנרותה תהא כולה לאב א"ל הכא כמה שהיא נפתחה לקדושין דס"ל לרב ולר"ל דלא זכי ליה אלא קדושין ממש והתם בהפסד מעשה ידיה דלא תמלא לה קונים :

[ר"י שפטה]

[בכתובות מג: תוספות ד"ם שפטה איחא שעד ימי נעויות והוא הניין]

גב ב נ מ"י שם הלכה י"ט טו"ש"ע שם ספ"ק :

גד ד מ"י פ"ק מה"ל עבדים הלכה ז ועיין שם טעמין פ"ב טו"ש"ע י"ד סימן רס"ט ספ"ק כ"ב :

גה ה מ"י שם פ"א הלכה ט סמ"ג :

גו ו מ"י פ"ד מהלכות חובל ומיזק הלכה ז ועיין י"ע טעמין בהשגות זב"מ סמ"ג טע"ז פ"ב טו"ש"ע ח"מ סימן תפ"ד ספ"ק :

גז ו מ"י שם הלכה י"ד טו"ש"ע ספ"ק ז :

אמר ליה לא זכתה התורה לאב אלא שבח נעורים בלבד איתביה החובל בעבד עברי חייב בבולן חוץ מן השבת בומן שהוא שלו אמר אביו "מודה רב בשבת דמעשה ידיה עד שעת גברות דאבוה הוי איתביה ה'חובל בבנו גדול יתן לו מיד בבנו קפן יעשה לו סגולה החובל בבנו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה ה"נ בשבת : ובבנו גדול יתן לו מיד ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה בבניו ובבנותיו שלו פטור אמרי לא קשיא 'כאן כשסמוכים על שלחנו כאן כשאין סמוכין על שלחנו במאי אוקימתא לקמייתא בשאין סמוכין על שלחנו אי הכי אימא סיפא החובל בבנו הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעי למיתב לה דבעיא מווי ואפי' למ"ד *ויכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני זנך הני מילי בעבד כנעני דאמר ליה עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל דכתיב כ"י טוב לו עמך בעמך במאכל עמך במושבת לא כל שבן בתו *כדאמר רבא ברביה רב עולא לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקימתא בסמוכין על שלחנו גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתבני אמרי כי קא קפיד במידי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי רווחא דקאתי להו מעלמא וקא דגופייהו בגויה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם דגברא קפדנא הוא דהא אין סמוכין על שלחנו אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד הכא דלאו גברא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנו כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד *מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר ר'יקלא דאכיל מיניה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר 'אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמביעיא ליה אלא חבלה דאפחתה

לחין אדם רשאי לחבול בצחו דהא ישראלית היא ועבד על לא יוסף פן יוסף (דברים כה) : מן השבת בומן שפטר שלו . ולא בעבד לאחר דנותן שצחו לרבו קתני מיהת דעבד עברי שלו פטור והאיל ומעשה ידיו שלו וה"ל כיון דצחו מעשה ידיה שלו תורה אור לשקול שבת דידה וקשה לרב דלומר לא זכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד דודאי אפי' חבלות זכתה לו : מודה רב בשבת . דיהיבין ליה לאב : בצנו . לא זכי ליה רחמנא מידי אבל צצחו קטנה זכי ליה : אפי' למ"ד יכול הרב כו' . פלוגתא במסכת גיטין *בפרק שני : סחר . סכב ואכול חזור על הפתחים ל"א סחר סכב לפתחי העיר : להעדפה . המותר על מוונותיה : דרבא ברביה דרב טולא . צפ' נערה שנתפתחה (ד' מג:) : לאכוס צני למיסבא ליה . למאי שנא כי חבל צהו איהו דמפטר משבת משום דסמוכין על שולחנו כי חבלי צהו אחרניי נמי יתבני ליה : במידי דחסר ביה . ממונא כנון היכא דחבל צהו איהו דנימא ליה חנן זיל שלים : והרי מליצה : דתנן צטנים לחוין (צ"מ 97 י"ב) : מליצה צנו וצחו הקטנים הרי חלו שלו ואוקימנא להם גדול וסמוך על שולחנו זהו קפן : דאפחתה

צ"ב צ"ב צ"ב

כתובות מג: ית: גטין י"ב. [צ"ב צ"ב]

דברים טו. כתובות מג.

צ"ב צ"ב

[ועי' בתוספות כתובות מג: קדושין טו. ד"ם כי טוב]

דכתיב כי טוב לו עמך . הר"ח צ"ב *היה גורם כשכיר כחושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמהאי קרא דריש ליה בצפרי וכן נראה דהוא קרא צווי כתיב אבל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפור דברים בעלמא כדכתיב והיה כי יאמר העבד לא אלא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו גרסי כי טוב לו עמך נוחא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שקך לריד לעשות* : והא מליצה דמעלמא קאתי וקפיד . האי פירכא לא הוי אלא למיד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איכא טעמי טובא גבי מליצה דמריה אלל אביו רגבי חבלה לא שייך האי טעמא ח"כ אפי' לשמואל צעי אמאי לא אמר דחבלה שמריה אלל אביו ומשני כיון דאית ליה לערא דגופא לא קפיד אב וקפן נמי לא ירננה אללו : וקתני ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה . ור"ת מתי קושיא הא אוקומא קמייתא בשבת ובתרייתא דקתני בצנרותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים כגון נזק ועבר וי"ל דמסתמא הוי דומיא דזכרים דיעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבת שאין מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בצניו ובצנרותיו פטור דוקא בשבת וסברא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים על שולחנו אלא משבת ולא בשבת דברים דככל מקום מעשה ידיה לאב תחת מוונות רגבי אשה ועבד עברי וכנעני וצחו סמוכין בכל מקום עשה עמי ואני זנך ולפ"ז אי"ש דלא מני לאוקומא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבת דבשאר דברים אפי' בניו ובנותיו שלו חייב וכן משמע דמטעם סמוכים על שולחנו אין לפטרו אלא משבת דפריך לעיל אי בסמוכים גדולים יתן להם מיד וכו' לאביהם בעי למיתב משמע דמטעם דלוקומא בסמוך פריך דלאצוהו בעי למיתב ומנין לו זה אי משום דמדמה ליה למליצה הא לשמואל אין מליצה גדול לאב אבל אי מיירי בשבת נוחא דסברא הוא כיון שהוא זן אותן לשבט שלהם יהיה לאב כדפרישית וסבור המקשה דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אע"פ שהוא זן אותן מ"מ איכא דאית מעלמא שבת סברא הוא שיהיה לאב והא דפריך והא מליצה דמשמע דאי הו"ל דשבת לאב הוה ניחא ולא הוה קשה ליה ממליצה חנוק ועבר וריפוי ובשה דלא הוי לאב משום דמליצה דמיא טפי למעשה ידיה כדלמך בריש מליצה האשה (כתובות ד' סו. ושם) מליצה כהעדפה שפ"י דהקא דמי ארץ מני למימר דהא דקאמר אי בסמוכים היינו אליבא דמ"ד לאו גדול גדול ממש ומדמי למליצה :

הכא דלאו איניש קפיד כו' . ור"ת וכיון דמן שבת לאב כדקאמר דבאיניש קפדנא חייבין ליתן שבת לאב אפילו כשאינם סמוכים לפחות והעדפה ומן התורה היא של אב כדפרישית בריש קדושין (ד' ז:) ובסוף חלו נערוות (כתובות ד' מג:) ובנערה שנתפתחה (שם ד' מג:) כי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה חף בת מעשה ידיה לאביה ח"כ מה ראו חכמים דבגברא דלא קפדן אמר צבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושמה אמרו חכמים דעמו של אב ויודעים שמוחל להם משום לערא דגופייהו במידי דלא חסר ציה ואחו להו מעלמא :

שנפחתה משויותה, אבל פציעה, שלא נפחתה משויותה לא שאל. א"ר יוסי בר חנינא, [כאן מדובר] שפצעה בפניה ונפחתה משויותה⁴⁷ [והרי בידו למוכרה].

החובל בעבד כנעני של אחרים, חייב וכו'. מהו טעמו של רבי יהודה. נאמר בפסוק "כי יצו אנשים יחדיו איש ואחיו", [ודורשים] במי שיש לו אחוה, למעט עבד, שאין לו אחוה⁴⁸ [עם ישראל שאינו בא בקהל, פי' הוא אינו חלק מכלל ישראל להתחתן עם יהודיה]. ורבנן [דורשים, הרי העבד] אחיו הוא במצות [שכן הוא חייב במצות כמו אשה].

אלא מעתה, לר' יהודה, זוממי עבד לא יהרגו [פי' עדים שחייבו עבד מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יהרגו ולמה למדנו שעבד כישאל לענין מיתת ב"ד במסכת מכות], שנאמר "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". אמר רבא אמר רב ששת, נאמר בפסוק, "ובערת הרע מקרבך", בכל ענין. אלא מעתה, לפי רבנן, עבד הוא כשר למלכות. אמרו [התלמידים בבית המדרש], ולדברך, שתשאל על גר [שלידתו והורתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר⁴⁹ בעלמא א"כ אמו מישראל] לפי כולם. אלא, נאמר בפסוק "מקרב אחיך", [ודורשים] ממוכר שבאחיך⁵⁰.

אלא מעתה, לפי רבנן, היא עבד כשר לעדות, שנאמר "והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו". אמר עולא, עדות לא יכול לומר [שעבד יהיה כשר, ואפילו ללא הדרשה של אחוה, אפשר], ללמוד עדות בקל וחומר מאשה. ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל, פסולה לעדות⁴⁹, עבד שאינו ראוי לבא בקהל, [וכי] זה לא ק"ו שפסול לעדות⁵⁰. [יש לפרוך את הקל וחומר] מה לאשה שכן אינה ראויה למילה, תאמר בעבד שהוא ראוי למילה. קטן יוכיח [שאינו זה פרכה], שישנו במילה ופסול לעדות. [יש לשאול על הפרכה] מה לקטן שאינו במצות, תאמר בעבד שהוא במצות. אשה תוכיח, שישנה במצות ופסולה לעדות. וחזו הרין [פי' לומדים פסול עדות של עבד מאשה וקטן יחד], אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה⁵¹, ואין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה, הצד השווה שבהם, שכן אינם בכל המצות [אלא במקצת שהרי אשה מחוייבת בלאוין ועונשין וקטן ישנו במילה] ופסוליה להעיד, אף אני אביא את העבד, שאינו בכל המצות ופסול להעיד.

[יש לשאול על הלימוד] מה להצד השהו שבהם שכן אינו איש, תאמר בעבד שהוא איש. אלא שתלמד מגזלן [שהוא ראוי לבא בקהל ופסול לעדות]. מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו [לפסולו], תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו [לפסולו].

אלא שתלמד מגזלן ומאחד מאלה [או אשה או קטן], והצד השהו שבהן שאינם זהירים בכל המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוה. מר בנו של רבינא אמר, נאמר בפסוק "לא יומתו אבות על בנים", לא יומתו על פי אבות שאין להם יחוס לבנים [פי' לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והיינו עבד], שאם תחשוב כשאומרים, "לא יומתו אבות על בנים", בעדות בנים, שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "לא יומתו אבות על בניהם", מהו "בנים". למדנו מזה, שלא יומתו ע"פ אבות שאין להם יחוס לבנים.

אלא מעתה, ובנים לא יומתו על אבות, כמו כן לא יומתו ע"פ בנים שאין להם יחוס אבות, אלא גר כמו כן? פסול לעדות. אמרו [התלמידים בבית המדרש], איך הם דומים⁵¹, גר אע"פ שאין לו יחוס למעלה [פי' לאביו "שנאמר "וזרמת סוסים וזרמתם"], למטה יש לו יחוס [שבנו נקרא על שמו], למעט עבד שאין לו יחוס לא למעלה [פי' לאביו] ולא למטה [פי' לבניו], שאם תחשוב גר⁵² פסול לעדות, שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "לא יומתו אבות על בניהם" כמו שאמרנו, לא יומתו בעדות בנים, ושיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] ובנים לא יומתו על אבות, אלא לומדים מזה שתי הלכות: אחד, שלא יומתו בנים בעדות אבות, והשני, לא יומתו על פי בנים שאין להם יחוס אבות.

ועבד לומדים בקל וחומר מגר, ומה גר שלמעלה הוא שאין לו יחוס אבל למטה יש לו יחוס, פסול לעדות, עבד שאין לו יחוס לא למעלה ולא למטה, [וכי] זה לא ק"ו שיהא פסול לעדות. אלא מזה שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "לא יומתו אבות על בנים", משמע, לא יומתו על פי אבות שאין לו יחוס בנים, לומדים מזה, עבד שאין לו יחוס לא למעלה [פי' לאביו] ולא למטה [פי' לבניו], הוא שפסול לעדות, אבל גר כיון⁵³ שיש לו יחוס למטה [פי' לבניו, שבנו נקרא על שמו], כשר לעדות [וממילא אין קל וחומר].

ואם תשאל, שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "ובנים לא יומתו על אבותיהם", למה כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "ובנים לא יומתו על אבות", משמע, לא יומתו על פי בנים שאין להם יחוס אבות. [אין דיוק מלשון זה אלא] מאחר ונאמר "לא יומתו אבות על בנים", גם נאמר "ובנים לא יומתו על אבות".

חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה. אמו של רב שמואל בר אבא מהגרוניא היתה נשואה לר' אבא, היא כתבה את נכסי [מלוג שלה, לאחר שנשאת לרבי אבא] לבנה רב שמואל בר אבא. אחרי שמתה,

בידו, אלא שלא אירע שראו אנשים, בזה לא תיקנו שיהיו נשים או פסולי עדות כשרים, והבו דלא לוסקי על התקנה, ועיין מה שכתבתי בסק"א (פ"ת).

כגון בב"ה של נשים - כ"ז דוקא שלא החזיק ג' שנים, אבל החזיק ג' שנים תו לא מפקיעין מיניה בעדות נשים, ולעולם עד אחד באנשים מהימן יותר מב' נשים (ש"ך), בית דין שלחו שנים לגבות עדות מן אשה אחת על מקומות בבה"כ בעזרת נשים, וגבו בית דין שלא בפני בעל דין, ופסקו פסק דין על פי עדותן, וכעת האשה הנ"ל חוזרת מדבריה. ועי' לעיל סי' כ"ח סעיף כ"ג, שיכולים הקהל לתקן ששני סופרים מגבין העדות, וכבר נהגו כל בתי דיני ישראל לשלוח נאמני הקהל לנשים יקרות שיגידו העדות, במקום שאין צריך להעיד לפני בית דין, ס"ל לכמה גאונים דאינו יכול לחזור ולהגיד, ודעתי נוטה שאין שום בית דין יבטל דברי בית דין חבירו (פ"ת).

דאפילו אשה יחידה כ' - התקנה לא היתה רק היכא שגוף המעשה ידוע ע"י קלא דלא פסיק, או באין מכחישי שבודאי היה כאן הכאה וקטטה ומלשינות, ועדותם של אלו הוא רק לברר הדבר איך היה, שהוא רק גילוי מילתא בעלמא. אבל אם גוף המעשה אין ידוע רק על פיהם, וזה מכחיש לגמרי, בודאי דאין נאמנים. ועוד אם העד שונא אינו נאמן כלל (פ"ת).

או קרוב - וי"א דקרוב לעולם אינו נאמן, אם לא לחובתו נאמן (ש"ך). והוא שהתובע טוען בריא - ר"ל לאפוקי אם טוען שמוא, ותובע אותו מכח עדות אלו העדים דאין עדותן כשרה. ועיין לעיל (רמ"א סי' כח סט"ו), ועיין עוד ביר"ד (רמ"א סי' קכז ס"ג ז"ל:49), ובאבן העזר (סי' יז ס"ח ז"ל:48) (סמ"ע).

⁵⁰ עיי' שר"ע (ח"מ סי' לד ס"ט): עובד כוכבים ועבד, פסולים לעדות. ביאור: גוי ועבד פסולים - אפילו גוים המוחזקים דאינם משקרים, מ"מ הם פסולים כיון שאינו בכלל אחיו ולא עדיף מעבד, ועיין בהגד"מ [הגהות דר"פ אות ט'] מה שכתבתי בזה (סמ"ע), ועיין בתשובת בית יעקב סי' ס"ו ועיין בתשב"ץ ח"א סי' ע"ח (פ"ת).

⁵¹ עיי' רש"י פסחים ס"ב ד"ה הכי. ⁵² גם (נוסף בגרסת רש"י).

⁵³ עיי' שר"ע (ח"מ סי' לג ס"א): הגרים, מעכ"ם אין להם קורבה. אפילו שני אחים תאומים שנתגיירו מעידים זה לזה, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ביאור: דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי - כשהורתן שלא בקדושה ונתגיירה אמן כשהיתה מעוברת וילדה בקדושה חשיב כישאל גמור לענין עדות, אבל אחיו הגדול שנולד כגוי, ונתגייר, יכולים להעיד א' על השני (סמ"ע וש"ך).

⁴⁷ עיי' שר"ע (ח"מ סי' תכד ס"ו): הוב"ד לעיל הערה 43.

⁴⁸ עיי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ד ה"ז): העבד מותר לישא אמו כשהוא עבד ואין צריך לומר בתו ואחותו וכיוצא בהן, שכבר יצא מכלל עכ"ם ואין העריות האסורות על העכו"ם אסורות עליו ולא בא לכלל ישראל כדי שיאסרו עליו עריות האסורות על הגרים.

⁴⁹ עיי' שר"ע (ח"מ סי' לה ס"ד): אשה, פסולה. וטומטום ואנדרוגינוס, פסולים מספק. וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול, הרי הוא פסול. הגה: וכל אלו הפסולים, פסולים אפילו במקום דלא שכיחא אנשים כשרים להעיד, וכל זה מדינא, אבל "א דתקנת קדמונים הוא דבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בב"ה של נשים או בשאר דבר אקראי שאשה רגילה ולא אנשים, כגון לומר שבגדים אלו לבשה אשה פלונית והן שלה, ואין רגילים אנשים לדקדק בזה, נשים נאמנות ולכן יש מי שכתב דאפילו אשה יחידה, או קרוב או קטן, נאמנים בענין הכאה ובזיון ת"ח או שאר קטטות ומסירות, לפי שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה, ואין פנאי להזמין. והוא שהתובע טוען ברי (וע"ל ס"ח סט"ו בהג"ה).

ואנדרוגינוס פסולים - עיין באה"ע (רמ"א סי' מד ס"ה ז"ל:), וסי' קעב ס"ח ז"ל: (ש"ך).

וכל מי שהוא ספק כ' - עיי' לעיל (סי' לד ס"ח): שנים שהעידו באחד שהוא פסול, ובאו שנים והכחישו, הרי זה ספק ופסול. והטעם, דכל עדות באה להוציא או לחייב ממון על ידן, והמוציא מחבירו עליו הראיה (סמ"ע).

וכל זה מדינא כו' - עיין לקמן סי' תח שלא כתב שם דמכח תקנה שומעין לעדותן כמו שכתבו כאן, וצ"ל דשאני נזקין דשכיחי (סמ"ע).

דתקנת קדמונים - אחד שיצא לו שם גניבה בעיר, ואחר ימים אחדים נמצאו שתי בתולות שאמרו שראו הגניבה בבית פלוני אלמוני, ואותו פלוני מכחיש את הבתולות. אין כאן מקום לתקנה, חדא, התובע אינו טוען ברי. ואף שכאן יצא שם גניבה בעיר ויכול הוא לטעון ברי שנגנב, אבל אינו יכול לטעון ברי שהגניבה היא ביד פלוני. ועוד, דאפילו היה טוען ברי שהגניבה אצל פלוני והבתולות העידו כדבריו, ג"כ אי אפשר להוציא ממון לפסול נשים, כי נראה דעד כאן לא אמרו שדברד למה שכיח עדין התקנה להאמין לפסולים, אלא בדבר המעשה פתאום נאמר הדבר לגמרי, כגון הכאה או מסירות, שמי שלא היה בשעת מעשה שוב אי אפשר לו להעיד על זה. אבל כאן, אף אי גניבה לא שכיחא דכל הגונב עושה בסתר, הרי הבתולות לא העידו שראו שפלוני גנב, רק העידו שראו הגניבה בידו, וזה אינו על רגע אחד, שהרי אפשר לגניבה להיות בידו זמנים טובא, ואפשר שגם אנשים יראו

רב שמואל בר אבא הלך לפני רבי ירמיה בר אבא להעמיד הנכסים [בידו]. ר' אבא הלך ואמר המעשה לפני רב הושעיא, רב הושעיא הלך ואמר אמר את המעשה לפני רב יהודה, א"ל, שמואל אמר כך, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות [שכן הבעל הוא יורש את אשתו והוא היה לוקח הראשון]⁵⁴.

אמר אוחה [המקרה] לפני רבי ירמיה בר אבא, [ור' ירמיה] אמר לו, אני יודע משנה, שלמדנו, הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו [פ' מהיום ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו], הבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב, והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובים לבן⁵⁵. [אמנם אם אע"פ כן מכר האב, [הם] מכורים עד שימות⁵⁶ האב, והיינו שהלוקח אוכל פירות עד אז. ואם מכר הבן, אין לו ללוקח [כלום מהנכסים] עד שימות האב⁵⁷. מיהו כאשר מת האב יש לו ללוקח [את הקרקע], ואף [במקרה] שמת הבן בחיי אב, שלא באו [הנכסים] לרשותו של הבן. [זה המשנה הולך] כמו רבי שמעון בן לקיש, שאמר, לא משנה אם מת הבן בחיי האב שלא באו לרשותו של הבן, לא משנה אם מת האב בחיי הבן, שבאו [הנכסים] לרשותו של הבן, קנה לוקח⁵⁸.

שלמדנו, מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב, רבי יוחנן אמר, לא קנה לוקח, ר"ל אמר, קנה לוקח. ר"ל אמר לא קנה לוקח, אמר לך, כאשר כתוב במתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב, וכאשר מת האב יש לו ללוקח [זכות בנכסים, אבל במקרה] שלא מת הבן בחיי האב, שבאו [הנכסים] לרשותו של הבן, אבל אם מת הבן בחיי האב, שלא באו [הנכסים] לרשותו של הבן, כאשר מת האב, גם כן אין לו ללוקח [זכות בנכסים כלל]. רואים אם כן [שר' יוחנן] סובר, קנין פירות [שהם קנויים לאב לפירות, דינו] כמו קנין הגוף, וכאשר הוא מכר, הוא מכר [דבר] שאינו שלו. ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח, כאשר כתוב במשנה מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב, מיהו כאשר מת האב יש לו ללוקח [זכות בנכסים],

לא משנה לא מת הבן בחיי האב שבאו [הנכסים] לרשותו של הבן, ולא משנה מת הבן בחיי האב, שלא באו [הנכסים] לרשותו של הבן, קנה לוקח. רואים אם כן [שהוא] סובר, קנין פירות אין [דינם] כקנין הגוף, וכאשר הוא מכר, הוא מכר את שלו.

ואנחנו עכשיו, גם לר' ירמיה בר אבא וגם לרב יהודה, סוברים כמו ר' שמעון בן לקיש [וכן הוא להלכה]. ור' ירמיה בר אבא אמר, אם תחשוב שקנין פירות [דינו] כקנין הגוף, כאשר האב מת, ומת הבן בחיי האב, למה יש לו ללוקח [זכות בנכסים כלל]. כאשר הוא מכר, זה אינו שלו, שהוא מכר. אלא לא [כמו שאמרנו שקנין פירות אין דינו כקנין הגוף אלא] לומדים מזה שקנין פירות אין [דינו] כקנין הגוף.

חזרו לפני רב יהודה, אמר לו, כך אמר שמואל, זו אינה דומה למשנתנו. למה. אמר רב יוסף, זה מובן אם למדו ההפוך, הכותב נכסיו לאביו [לאחר מותו, ומכר האב בחיי הבן, ומת האב בחיי הבן], יש לפשוט ממנה שקנין פירות אין [דינו] כקנין הגוף, אלא עכשיו שכתוב, הכותב נכסיו לבנו, משום שהוא ראוי ליורשו.

אמר אביי, וכי בן יורש אביו, ואין אב יורש בנו [הרי שניהם יורשים זה את זה]. אלא [כל מה שהאב עשה הוא] כדי להבריח הנכסים מבנו [שהוא נכד של האב], וכן כאן, הוא בא להבריח נכסיו מאביו [ולומדים מזה שקנין פירות אין דינו כקנין הגוף]. אלא אם כן, מה [זה שאמר] אינה דומה למשנתנו. משום שתקנת אושא, שאמר רבי יוסי בר חנינא, באושה התקינו, שהאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות [אע"פ שברך כלל קנין פירות אין דינו כמו קנין הגוף, באושה התקינו לחזק את שעבודו של בעל בנכסי אשתו שלא יהיה שואה ביניהם].

אמר רב אידי בר אביי, גם אנחנו למדנו, מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה,

לא אמרנו אותן הפירות והריח שנהנה מהן האב בחיי ישתעבדו לגוף הנכסים לענין שאם יפסדו בידו בחיי ממה שהיו באותה שעה שכתב לבנו ימלא אותו הפסד מהפירות שנטל מהן האב, קמ"ל דלא (סמ"ע), צריך למכור ולקנות בדמיהן קרקע - ואם עבר ומכר בלי ידיעת המקבל מתנה ולא קנה בהם קרקע, הרי שלח יד בשל חבירו ונתחייב בדמיו, ואפילו הפסיד הדמים שקיבל במכירתו צריך לשלם משלו כדון שולח יד בשל חבירו, ואפילו מת, חייבים היורשים לשלם אם נתברר שמכר, ואינם יכולים לטעון שמא פרע, שהרי לא הגיע זמן הפרעון עד המיתה (פ"ת).

⁵⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנז ס"ג): עבר האב ומכר, מכורים (הפירות) עד שימות (ואפ"י חזר ולקחה האב לא היה במכירתו כלום), וכשימות האב מוציא הבן (או יורשיו) מיד הלוקחות. ואם היו שם פירות מחוברין, שמיין אותם ללוקח ונותן הבן דמיהם. היו תלושים, או שהגיעו ליבצר, הרי הם של לוקח (ו"א שדין הבן עם הלוקח כמו עם האב).

ביאור: הג"ג - מכורים הפירות עד שימות כו' (סמ"ע).

ואפילו חזר ולקחה האב - פירוש, חזר ולקח מהבן גוף הקרקע מה שנתן לו. ומ"ש לא היה במכירתו כלום, היינו אחר מות האב, אבל בחיי אב אוכל הלוקח הפירות, וקמ"ל דלא אמרנו דהרי הוא כאילו לא נתנו לבנו מעולם ותשאר הקרקע ביד הלוקח מהאב, אלא כיון דמתחילה בשעה שמכר לזה לא היה כח ביד האב למכור כי אם הפירות כל ימי חייו, תו לא אמרנו דתהיה מכירתו למפרע מכירה גמורה אחר שקנהו מבנו, והוא הדין אם מת הבן בחיי האב וירשה האב ממנו, ג"כ יצא השדה מיד הלוקח כשימות האב מהאי טעמא (סמ"ע).

מוציא הבן כו' מיד הלוקחות - אפילו מכר האב לצורך מזונותיו אינו מכור אלא עד שימות האב כו' (פ"ת).

שמיין אותו ללוקח כו' - דוקא אב שנתן לבנו אמרנו דדעתו קרובה אצל בנו המקבל, ונתן לו ג"כ כל הפירות שעל הקרקע שלא הגיע זמן ליתלש, ואין צריך ליתן ליורשי הנותן כלום, אבל לאו כל כמיניה דאב זה הנותן לגרוע כח של הלוקח וליפות כח של בנו המקבל, אלא אמרנו כל מה שנתגדל ברשותו שמיין אותו, וצריך בנו המקבל ליתן אותם דמים להלוקח. וה"א שמביאו הרמ"א על זה, ס"ל דלא מכר האב ללוקח אלא זכותו מה שהיה לו בו, ומשום הכי אין צריך ליתן הבן כלום להלוקח בעד הפירות שגדלו ברשותו, כמו שלא היה נותן כלום ליורשי האב אם נשאר השדה ביד האב עד יום מותו (סמ"ע).

⁵⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנז ס"ד): עבר הבן ומכר, אין ללוקח כלום עד שימות האב.

⁵⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנז ס"ה): מכר הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר כך מת האב, כשימות האב קנה הלוקח, שאין לאב אלא פירות וקנין פירות אינו קנין הגוף.

ביאור: וקנין הפירות אינו קנין הגוף - פירוש, שנאמר שלא יהיה בקנין של הלוקח כלום דהרי הקנה לו הבן דבר שלא היה בא לעולם, קמ"ל דזה אינו, דהרי גוף השדה היה של הבן מיד בשעת נתניה, אף שנשארו הפירות להנותן אותם, קנין פירות לאו קנין הגוף דמי (סמ"ע).

⁵⁴ ע"י ש"ע (אה"ע סי' צ ס"ט): האשה שמכרה מלוג אחר שנשאת, אף על פי שאותם הנכסים נפלו לה קודם שתתארס, הבעל מוציא פירות מיד הלוקחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע. ואם מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלוקחות בלא דמים. (ו"א דאף בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלוקח בלא דמים). ביאור: האשה שמכרה בנכסי מלוג - לשיטת רש"י דוקא היכא דאית ליה לבעל פרות הוא דאית לתקנת אושא משום דאלמוה רבנן לקנין פירות ידידה למהוי כקנין הגוף אף על גב דבעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, אבל היכא דלית ליה לבעל פירי כגון שסילק עצמו בעודה ארוסה מפירות ופירי פירות כד לקמן (ס' צב ס"ג), בזה אין הבעל מוציא מיד הלוקחות כיון דלית ליה קנין פירות ליתא לתקנת אושא, ותוס' חולק.

ע"י המשך בהערה טו.
⁵⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנז ס"א): הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, הרי הגוף של בן מזמן השטר, והפירות לאב עד שימות, לפיכך האב אינו יכול למכור מפני שהם נתונים לבן, והבן אינו יכול למכור מפני שהם ברשות האב. הגה: המקדיש קרקע מהיום ולאחר מותו, או לאחר שלשים יום, לא קדיש כלל, דהא אי אפשר לומר גוף מהיום ופירות לאחר זמן, דהא קא אכיל פירות של הקדש. הכותב כל נכסיו לאחד מהיום ולאחר מיתה, צריך למכור ולקנות בדמיהן קרקע ולאכול מהן פירות, כדון בעל בנכסי אשתו, אלא א"כ התנה לעשות בנכסיו כל ימי חייו כפי מה שירצה.

ביאור: הכותב כו' - הנותן סתם מטלטלין מעכשו ולאחר מיתה ואחר שמת טוענין היורשי' הבא ראייה שמטלטלין אלו היו לו בשע' המתנה דשמה לאחר מכאן לקחם ושעל היורשים להביא ראייה דמסתמא כאן נמצאו וכאן היו וכל שטען חדש עליו הראייה (ש"ך v התורת אמת), וע"י מהר"י בן לב [הובא בש"ך רנ"א ס"א], לאה נתנה לבנה ראובן מתנה גמורה מהיום ולאחר מיתה קרקע שהיה ידוע לה וכתבה לו שטר מתנה כתוב כהלכה ועל מתנה זו השיאו לו אשה רחל ואח"כ מת ראובן בחיי אמו ואח"כ מתה אמו ולא הספיקו נכסי ראובן לפירעון כתובת רחל. ולאה כשראתה שמת בנה הקדישה הקרקע שנתנה לבנה. מכל מה שירש הבן מכח האב חייב לשלם חובותיו, וכשאין יורש, כמו ב"ד, הבעל חוב או האלמנה לגבות כתובתה עומדים במקום יורש, ולכן אינו מועיל הקדש שהקדישה אמו, והאלמנה תגבה קודם תשלום כתובתה (ש"ך v המב"ט), הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מותו דהני תרי לישנא סתרי אהדי וגבי מתנה מתרצינן להו דהכי קאמר גופא קני מהיום ופירא לאחר מיתה כי שייר לעצמו פירות גוף לפירות שייר אבל האומר על מנת שהפירות שלי לא שייר במתנתו כלום ולגמרי סליק נפשיה מגוף ומפירות וסמך על התנאי (ש"ך v המהר"ט).

המקדיש קרקע - והא דלא קדיש במקדש בלאחר שלשים, היינו כשחזר בו קודם כלות השלשים יום, ומשום דמספקינן ליה בספק תנאי ספק חזרה, ואוקי בחזקת מרא קמא, ול"ז דוקא בהקדש בדק הבית, אבל בהקדש עניים כהדיט דמי (קצה"ח ונתה"מ), ועיין מה שכתבתי לעיל בסיומן ק"ה (נתה"מ). הכותב כל נכסיו לאחד מהיום ולאחר מיתה ויש בהן מטלטלין או חובות צריך למכור כו'. כצ"ל, ואם נפסד מהקרן נפסד, ולא נשתעבד ליה רווחא, פירוש, אם הנכסים שכתב לבנו מהיום ולאחר מיתה שכל ימי היותו הוא אוכל מהן הפירות,

החובל פרק שמיני בבא קמא

סד א מיי' פ"ב מהל' אשית הלכה ז סמג עשין מת עוש"ע להיע סימן ז סעיף ט :

סה ב מיי' פ"ב מהל' זכיה ומתנה הלכה יג סמג עשין פט עוש"ע ח"מ סימן ז סעיף ט :

סו ג מיי' ט עוש"ע ט עש"ף ג :

סו ד מיי' ט עוש"ע ט עש"ף ד :

[ד"ה אין]

סח ה ו מיי' ט עוש"ע ט עש"ף ה :

רבי ירמיה בר אבא ורב יהודה כ"ל ס"ל - דמיה פסקין ברש"י החולץ (יבמות 97 נ"ו) : **הבי** אמר שמואל זו אינו דומה למסתנו - כדמסיק משום תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוילא מיד הלכות דקנין

הבעל מוילא - שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון : **לאחר מותו** - מהיום ולאחר מותו שהגוף קני לו מיהו אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו : **מכרין עד שימות** - לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוילא מיד הלכות : **דלא מס הכן בחיי האב**

אול רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא אוקמיה בנכסי אול ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא אול רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל *האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלכות אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא ידענא דתנן *הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו הבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן *מכר האב מבורים עד שימות *מכר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי אב דלא אתו לידה הבן כרבי שמעון בן לקיש דאמר לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן לא שנא מת האב בחיי הבן דאתו ליריה דבן קנה לוקח דאתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר *קנה לוקח ר"ל אמר לא קנה לוקח אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מיית האב אית ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאתו ליריה הבן אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר *קנין פירות בקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מהת אית ליה ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו ליריה דבן ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן קנה לוקח אלמא קסבר קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה כר' שמעון בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנין פירות בקנין הגוף דמי כי מיית אב ומיית הבן בחיי האב אמאי אית ליה ללוקח כי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין אלא לאו שמע מינה קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי אהדרוה לקמיה דרב יהודה

אול רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא אוקמיה בנכסי אול ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא אול רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל *האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלכות אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא ידענא דתנן *הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו הבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן *מכר האב מבורים עד שימות *מכר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי אב דלא אתו ליריה הבן כרבי שמעון בן לקיש דאמר לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן לא שנא מת האב בחיי הבן דאתו ליריה דבן קנה לוקח דאתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר *קנה לוקח ר"ל אמר לא קנה לוקח אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מיית האב אית ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאתו ליריה הבן אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר *קנין פירות בקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מהת אית ליה ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו ליריה דבן ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו ליריה דבן קנה לוקח אלמא קסבר קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה כר' שמעון בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנין פירות בקנין הגוף דמי כי מיית אב ומיית הבן בחיי האב אמאי אית ליה ללוקח כי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין אלא לאו שמע מינה קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי אהדרוה לקמיה דרב יהודה

באושא התקינו האשה שמכרה - וא"ת לר' יוחנן למה הולך לתקן כיון דקנין הגוף דמי וי"ל דלשטרין להיכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר בהסכת (כתובות 97 פג.) ומיהו אם לא כתב אלא דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותיהן לא סגי בהכי דלכתי בפירות עלתן ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות* :

אמר רב אידי בר אבין אף אן נמי כו' - תימה לר"י דשביק מתניתין דמסכת מכות (97 ג. ושם) ומיית בריתא דתנן ונעדין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו* והלא בין היום בין מחר סופו ליתן לה כסובה (ולא נתן לה כסובה) אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכסובה של

אמר להו הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני איפכא הכותב נכסיו לאביו איכא למפשט מינה דקנין פירות לאו בקנין הגוף דמי אלא השתא דקתני הכותב נכסיו לבנו משום דראוי ליורשו הוא אמר ליה אביו אמו ברא ירית אבא אבא לא ירית ברא אלא לאבירוחניהו לנכסי מבריה קא אתי הבא נמי לאבירוחניהו לנכסי מאחיה אתי אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תקנת אושא *דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלכות אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי חנינא מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובהה ודרי

זו שאם נתארמלה או נתגרשה ולא מתה ירשנה בעלה ופליגי אמוראי בגמרא דליכא מ"ד שמין בלשה כמה אדם רוצה ליתן על זכות סניקה של אשה והמותר ישלמו העדים ואיכא למ"ד שמין בבעל כמה היה אדם נותן על זכות סניקה של בעל ומי"מ לכולהו יש לקדקק אלוהי כדכתיב האלה דאם מתה ירשנה בעלה דשמאל היא תמכור ולא ירשנה וי"ל דהיא חמנה ואמתיים קאמר דפשיטא בהנהו דלפי' מכרה אין הלכות גוזין מנה או מחתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל הך דהכא אין לדחות דלמנה ומתיים קא

יבמות יו' כ"ב קלו:

שבת קלה: ע"א

כתובות ג. ע"א: כ"ל לה. טז: כ"ב כ. קל"ט:

[ויין] וספוסת יבמות לו: ד"ה קנין וחו' כסובות ג. ד"ה הבעל]

ז"ל ולא נתן לה כסובה

החובל פרק שמיני בבא קמא

פמ

עין משפט
נר מצוה

סמ"א מ"י פכ"א מהל'
עדות הלכה א סמג
עשין קי טומ'מ סימן
לח :
ע ב טוש"ע אה"ע סימן
סס סעיף י :

ע"א מ"י פ"י מהלכות
אזרות הלכה י'
ו"פ' מהלכות חובל
ומזיק הלכה יח סמג
עשין מה סימן ע טוש"ע
א"ע סימן סו סעיף ג
וסמן קה סעיף א
ועוש"ע ח"מ סימן סד
סעיף י :

ע"ב ד מ"י פ"י מהלכות
מכירה הלכה יח
וע"ש סמג עשין פב
טוש"ע ח"מ סימן סו
סעיף כב :

גליון השנים
גב' הואיל והוא לידן -
שבת דף פ"א ע"ב
ו"פ' : ה"ס ד"ה כל
וכו' דמעתד ד' אינו
מוטיל בכתובה - ט"ן
נעיל דף ע"א תוספות
ד"ה אמטלטלן :

[מנחת א.]

[כתובות עע:]

[ע"י תוספות
ב"ב קלט: ד"ה
התם]

[כתובות יז.]

ב"מ כ.
כתובות פה:
פו. קדושין
מת. ב"ב קמז:

והרי הלא תסתיו - דלוי ודלוי נתגרשה ע"י עדים אחרים כי משתכחי הכך עדים זוממין הוו משלמין לה כל כתובתה דהא בעו לאפסודי כולה מינה דקאמרי נתן לה חבל השתא שמה אינה עתידה ליטול כתובתה לעולם שמה תמות ויירשנה בעלה ונמלא שלא היו מפסידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו לה כתובתה אלא אומרים כמה אדם רואה ליתן לה מיד בכתובתה על הספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא ואם תמות יירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמים הללו יתנו לה העדים דטובת הגאה זו מפסידין אותה מיד שאם תבא למוכרה בטובת הגאה זו לא תוכל. טובת הגאה כלומר דבר מועט: **אם אמרו בנכסי מלוג** - שחובל למוכרין ואין הבעל מוליח מיד הלקוחות שהרי אם פיתחו פיתחו לה ואם הותירו הותירו לה: **יאמרו בנכסי לאן ברזל** -

דיש לו לתנא לשנת רבינו תשלומין גבי עדים זוממין כמו שזכור להרבות אללס ואת"ל דנכסי לאן ברזל יכולה למכור אם כן יותר היו מפסידים הזוממין לאשה כשהיו זוממין שגירסה ונתן לה כתובתה על נכסי לאן ברזל שהיתה יכולה למכור לגמרי מעל מנה ומאחיים שאין יכולה למכור

והרי היא תחתיו ומשמשו ונמצאו זוממין אין אומרים ישלמו כל כתובתה אלא טובת הגאה כתובתה איזוהי טובת הגאה הנאת כתובתה של **אומדין** כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא אמאי יירשנה בעלה תובין כתובתה לגמרי אמר אביי אם אמרו בנכסי מלוג יאמרו בנכסי צאן ברזל אמר אביי טובת הגאה היאיל ואתא לידן נימא בה מילתא טובת הגאה לאשה הויא דאי ס"ד לבעל הויא לימרו לה עדים מאי אפסדינך אי הות מובנת לה לטובת הגאה בעל הוה שקיל מינך אמר רב שלמן משום דאיבא רווח ביהא אמר רבא ה"לכתא טובת הגאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות מאי מעמא **פירא** תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן כי אחא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי תנינא לתקנת אושא העבר והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין **ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא** תובין נכסי מלוג ותתן ליה ולמעמך נהי נמי דאיתיה לתקנת אושא ולא מצי מזבנה לגמרי תובין לנכסי מלוג בטובת הגאה ותתן ליה אלא דלית לה ה"ן דלית לה ותובין כתובתה בטובת הגאה ותתן ליה הא מני רבי מאיר היא דאמר **אסור** לו לאדם שישא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה ומעמא מאי כדי **שרא** תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מגרש לה דאי מגרש לה אתו הנך דובני גבו לה לכתובתה מיניה אלא טובת הגאה מילי נינהו ומילי לא משתעבדי אלמא לא מילי דמודבני בדינרי נינהו אלא משום דשמואל **דאמר** שמואל יהמוכר שומר חוב לחבירו וחזר ומחלו מהויל ואפי' יורש מחול אמרי זבוני ותתן ליה ואי מחלה ליה לגבי בעל תמחלה אמרי כל לגבי בעל ודאי מחלה ליה ואפסדיניה להווא זבינא בידים לא אפסדינהו וכי תימא זבינא ניהליה להווא דחבלה ביה בטובת הגאה דאי

לגמרי אכלבזהיא [דמכות] (דמכורה) שבזיל להעיד ולהפסיד לבעל שאומדין שגירסה ולא נתן כתובה יותר היו מפסידין לו על מנה ומאחיים שהיו מחייבין אותו ליתן ושמה היה נפטר מליטן אם תמות האשה בחייו מעל נכסי לאן ברזל דשמה תמכור האשה ולא יפטר במיתתה ולכן קצת הוסיף על דבר שיש בו ריבוי תשלומין אללס: **פירא** דפירא לא תקינו ליה רבנן. היינו בזמני דתמו מעלמא כגון טובת הגאה דכתובה וכגון גונב ודל בהמת מלוג דמשלם כפל לאשה כדאמרינן בריש האשה שפלו לה נכסים (כתובות דף עט:) משום דלא תקינו ליה רבנן פירא דפירא אכל פירא דפירא דלתי מגופיה כגון ודל ולדות בהמת מלוג פשיטא דתקינו ליה רבנן כדתנן לעולם הוא אוכל פירי פירות וגראה דפירי דפירי לא תקינו ליה רבנן דהתם לא הוי כי האי דהכא דכתיב דמשלם כפל לאשה גראה דבארוהו כפל ילקח קרקע והוא אוכל פירות וגראה נמי דכ"ט גונב בהמת ילוג עלמה דמשלם כפל לאשה: **טעמא** מאי שלא תתא קלה בעיניו להוציאה. ותימא דבריש אפי' (כתובות ד' נד:) משמע דלאו היינו טעמא דר"מ גבי הא דתנן רבי מאיר אומר כל הפוחת לכתובה ממאחיים ולאגמנה ממנה הרי זה בעילתו בעילת זנות ודייק בגמרא כל הפוחת אפילו בתגאה אלמא קסבר תנא דבעל זנות לא ויבין דאמר לה ליה לך אלא מנה לא סמכה דעתה והוי בעילתו בעילת זנות הא שמעינן ליה לר"מ דבדרבנן תנאו קיים משמע דמאס שיש לו ולא סמכה דעתה שאלמנר לה ליה לך אלא מנה הוא דהויא בעילתו בעילת זנות הא אם הוה תנאו קיים ולא היה לה כלל לא היה בעילתו בעילת זנות וי"ל דכ"ט אי תנאו קיים ולית לה דהויא בעילתו בעילת זנות אלא התם כל הפוחת אפי' בלאו ענין שיש לה אפי' הכי הוה בעילתו בעילת זנות וה"ק קיים וה"ק כל הפוחת אפי' בלאו ענין שיש לה כגון בסוף ביהא דאמר התם בסוף שמעין דרבני הכל אינה מוחלת וי"ל דלאן כל הפוחת משמע שהוא פוחת לה ובסוף ביהא אין יכול לפחות אלא היא פוחתת לעמא ולא שייך לשון פוחת אלא בתגאה אי נמי מדנקט כל דייק: **בר** לגבי בעלה ודאי מחלה. ואת' ותובין לבעל גופיה ותיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא להפסיד לאשתו אי"צ הא מוקמי לה בסמוך כר"מ דאמר לשהות עם אשתו בלא כתובה אסור ואת' ותיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא להפסיד לאשתו אי"צ (ד' מ.) דבסוף ביהא אינה יכולה למחול וכ"ס דכתבה ליה התקבלתי היא משמע שפרק נערה אין יכולה למחול וי"ל אינה בחילתה הסוגי' אכל לפי המסקנא דהתם דמפלגי ר' יהודה בין כתבה ליה התקבלתי ובין לא כתבה ליה התקבלתי ה"ה לר"מ ואת' היאך תמחול הא מוקמין לה כר"מ דאמר אסור לשהות עם אשתו בלא כתובה וי"ל לאחר שתמחול יחזור ויכתוב לה כתובה ועי"ל דאפילו את"ל שאין יכולה למחול בעודה תחתיו אכתי יעשה קניניה ויגרשנה ותמחול לו ואת"ל יחזירנה ואת' כיון דאיתא כר"מ דלאין דינא גרמי אי"צ לא תהא רשאה למחול מפני שתלעך לשלם ללקוחות כדאמר בהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואמרינן התם (כתובות דף ע"ו.) דלמאן דלאין דינא גרמי מגבי ביה דמי שטר' מעליא ומיהו מני למימר דאפי' לא תחוש ותמחול כיון דהשתא ליה לה מידי לשלמי אפי' דלכתבה לאלמן תלעך לשלם יותר מ"מ תשיב ליה אפרושי צי דינא כדכי כיון דסוף סוף השתא מיהא לא משלמין מידי ולמאי דרגיל ר"ת לפרש דלאן חייבת לשלם אפילו לרי"מ אלא מה שקבלה אי"ש טפי ואין להאריך כאן בדבר זה הקשה הר"ר שמואל ב"ר חיים ותובין כתובתה במעמד שלשון דלוי אין יכולה למחול כמו שרגיל ר"י לדקדק מההיא דהניח בהאי מקדש (קדושין דף מ"ו:) התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם רבי מאיר אומר מקודשת ותכמים אינה מקודשת ומסיק דבמלוה על פה פלוגי בשא"ש סמכה דעתה ודכולי עלמא אית להו דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ובמלוה על פה פלוגי בדבר הגוף דאמר תתהו ופלוגי בעממד שלשון קנה דרבנן ליה להו שיעיב מעמד שלשון במלוה אלא בפקדון ואם היה יכול למחול מהו חושב אי אית להו דרב הונא במלוה כיון דסבירא ליה דלא סמכה דעתה ותיב ר"מ דמעמד שלשון אין מועיל בכתובה בעודה תחת בעלה כיון דעדיין לא ניתנה לגבות ואת' ויכתוב שטר' בשמיה דלוי לא מני מחלה כדאמר בהכותב (כתובות דף פ"ו.) והכא תיחא דשמה הבעל לא ירצה אכל בסמוך גבי היא

בעילת זנות אלא התם דייק דקסבר תנאו בעל מדלא קמי בטולה שאין לה מאחיים ולאגמנה שאין לה מנה כו' ש"מ דה"ק כל הפוחת אפי' בלאו ענין שיש לה אפי' הכי הוה בעילתו בעילת זנות וה"ק קיים וה"ק כל הפוחת אפי' בלאו ענין שיש לה כגון בסוף ביהא דאמר התם בסוף שמעין דרבני הכל אינה מוחלת וי"ל דלאן כל הפוחת משמע שהוא פוחת לה ובסוף ביהא אין יכול לפחות אלא היא פוחתת לעמא ולא שייך לשון פוחת אלא בתגאה אי נמי מדנקט כל דייק: **בר** לגבי בעלה ודאי מחלה. ואת' ותובין לבעל גופיה ותיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא להפסיד לאשתו אי"צ הא מוקמי לה בסמוך כר"מ דאמר לשהות עם אשתו בלא כתובה אסור ואת' ותיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא להפסיד לאשתו אי"צ (ד' מ.) דבסוף ביהא אינה יכולה למחול וכ"ס דכתבה ליה התקבלתי היא משמע שפרק נערה אין יכולה למחול וי"ל אינה בחילתה הסוגי' אכל לפי המסקנא דהתם דמפלגי ר' יהודה בין כתבה ליה התקבלתי ובין לא כתבה ליה התקבלתי ה"ה לר"מ ואת' היאך תמחול הא מוקמין לה כר"מ דאמר אסור לשהות עם אשתו בלא כתובה וי"ל לאחר שתמחול יחזור ויכתוב לה כתובה ועי"ל דאפילו את"ל שאין יכולה למחול בעודה תחתיו אכתי יעשה קניניה ויגרשנה ותמחול לו ואת"ל יחזירנה ואת' כיון דאיתא כר"מ דלאין דינא גרמי אי"צ לא תהא רשאה למחול מפני שתלעך לשלם ללקוחות כדאמר בהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואמרינן התם (כתובות דף ע"ו.) דלמאן דלאין דינא גרמי מגבי ביה דמי שטר' מעליא ומיהו מני למימר דאפי' לא תחוש ותמחול כיון דהשתא ליה לה מידי לשלמי אפי' דלכתבה לאלמן תלעך לשלם יותר מ"מ תשיב ליה אפרושי צי דינא כדכי כיון דסוף סוף השתא מיהא לא משלמין מידי ולמאי דרגיל ר"ת לפרש דלאן חייבת לשלם אפילו לרי"מ אלא מה שקבלה אי"ש טפי ואין להאריך כאן בדבר זה הקשה הר"ר שמואל ב"ר חיים ותובין כתובתה במעמד שלשון דלוי אין יכולה למחול כמו שרגיל ר"י לדקדק מההיא דהניח בהאי מקדש (קדושין דף מ"ו:) התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם רבי מאיר אומר מקודשת ותכמים אינה מקודשת ומסיק דבמלוה על פה פלוגי בשא"ש סמכה דעתה ודכולי עלמא אית להו דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ובמלוה על פה פלוגי בדבר הגוף דאמר תתהו ופלוגי בעממד שלשון קנה דרבנן ליה להו שיעיב מעמד שלשון במלוה אלא בפקדון ואם היה יכול למחול מהו חושב אי אית להו דרב הונא במלוה כיון דסבירא ליה דלא סמכה דעתה ותיב ר"מ דמעמד שלשון אין מועיל בכתובה בעודה תחת בעלה כיון דעדיין לא ניתנה לגבות ואת' ויכתוב שטר' בשמיה דלוי לא מני מחלה כדאמר בהכותב (כתובות דף פ"ו.) והכא תיחא דשמה הבעל לא ירצה אכל בסמוך גבי היא

{פט ע"א}

והרי היא [עוד] תחתיו ומשמשו [כאשתו]⁵⁹. ונמצאו [העדים] זוממים, אין אמרים, ישלמו כל כתובתה, אלא טובת הנאת [פ"י דבר מועט] כתובתה. מה הוא טובת הנאת כתובתה. אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה, ואם מתה יירשנה בעלה⁶⁰. ואם תחשוב שאין תקנת אושא, למה יירשנה בעלה. שתמכור את כתובתה לגמרי [אלא רואים מהנ"ל ראייה שיש תקנת אושא].

אמר אביי [לא], באמת אין מקור לתקנת אושא, שאם אמרו בנכסי מלוג [שהאשה יכולה למכור, ואין הבעל מוציא מיד הלוקחות, שהרי אם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה], יאמרו בנכסי צאן ברזל [שבכתובתה והוא הנוניא שהכניסה לו בשומה מבית אביה וכותבים אותה בכתובתה ומקבל עליו החתן אחריות שאם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו]. אמר אביי, טובת הנאה [פ"י אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה והדמים שלה הן ואין לבעל בהן כלום] הואיל והגיע לידניו [ההלכה הזאת], נאמר בה דבר, טובת הנאה הוא לאשה [פ"י שאם היא מכרה כתובתה בטובת הנאה, הכסף הולך אליה ולא לבעלה], שאם תחשוב שהוא לבעל, שיאמרו לה עדים, מה הפסדנו אותך. אם היית מוכרת את כתובתך ב"טובת הנאה" בעלך היה לוקח ממך את המעות, [אלא על כרחך, אין הבעל זוכה במה שקיבלה האשה ב"טובת הנאת כתובתה"].

אמר רב שלמן, משום שיש רווח ביתא [אפילו אם הבעל נוטל נוח לאשה למכרה בחייה כדי שתהא פורסתה מצויה בביתה בריוח, ולכן יש חיוב לעדים זוממים להחזיר לה].

אמר רבא, ההלכה היא⁶⁰, טובת הנאה לאשה, ואין הבעל אוכל פירות [פ"י לא אומרים שיקח בהם קרקע והבעל יאכל הפירות]. למה. הרבנים תיקנו לו [לבעל] פירות [מנכסי מלוג של אשתו], ולא תיקנו לו פירי פירות.

כאשר רב פפא ורב הונא בנו דרב יהושע הגיעו מבית מדרש של רב, אמרו, למדנו בתקנת אושא, העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן, חייב, והם שחבלו באחרים, פטורים. ואם תחשוב אין תקנת אושא, שהיא תמכור נכסי מלוג ותתן לו [לניזק]. ולדברך, אע"פ שיש תקנת אושא ולא יכול למכרם לגמרי, שתמכר לנכסי מלוג בטובת הנאה ותתן לו [לניזק]. אלא [צריך לומר, שכל המשנה ש"פגיעתן רע" מדובר] שאין לה [נכסי מלוג], וכן כאן [אפשר לומר שכל מה שהבאת מדובר] אין לה [נכסי מלוג].

[מה שמובא] שתמכר כתובתה בטובת הנאה ותתן לו. מי זה. רבי מאיר היא, שאמר, אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה⁶¹. למה. כדי שלא תהא קל בעיניו לגרשה. כאן [הוא] לא יגרש אותה, שאם הוא מגרש אותה, יבאו אלה שהיא מכרה להם ויגבו לה את כתובתה ממנו.

אלא, טובת הנאה הם [רק] דיבורים, ודיבורים אין משועבדים [לניזק]. למה לא. הם דיבורים שנמכרים בכסף. אלא משום [ההלכה] של שמואל, שאמר שמואל, המוכר שטר חוב לחבירו וחזרו ומחלו, מחול⁶², ואפ"י יורש יכול למחול [אם כן אם אמר לה למכור את כתובתה כדי לשלם הנוק, נפסיד ללוקח, שהיא תחזור ותמחול לכתובתה לבעל הואיל ומכרה נגד רצונה].

אמרו [התלמידים בבית המדרש], שמתכרם ותתן לו [לניזק], ואם היא מוחלת לבעל שתמחלה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], כל לגבי בעל ודאי היא מוחלת לו, [היות ובודאי שהיא תמחול את החוב, הרי זה כאילו] אנו מפסידים את הלוקח בידים, ואין אנו מפסידים לו בידים, [לפיכך, אין מחייבים אותה למכור את כתובתה על מנת לשלם לניזק]. ואם תאמר, שתמכר בטובת הנאה לזה שהיא בחבלה בו,

הנאה דאז אף שהוא מרובה מדמי החבלה אין נותנין בהנאה [אלא] דמי החבלה) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואלמלא המכר לא היה מוציאה כיון שכתובתה מרובה מהחבלה (סמ"ע).

⁶² ע"י ש"ע (ח"מ סי' סו ס"ג): (ג) המוכר שטר חוב כדניו, אם חזר ומחול ללוה, מחול וכו', ואפילו היורש של המוכר יוכל למחול וכו'.

ביאור: המוכר שט"ח כו' - "א דמי שחייב לחבירו מנה בשטר ומכר השטר בפחות לאחר, שיכול הלוה לומר למלוה אני אתן לך כמו שנתן לך אחר ואין המלוה יכול למכור, ואפילו מכרו כבר יכול לעכב, דמכירת שטרות הוא דרבנן וכו'. ועיקר דלא דכבריו דמכירת שטרות דאורייתא כ"ל ס"ק", ועיין מה שכתבתי לקמן סימן קע"ה סעיף נ"ג [סקנ"ה?] (ש"ך).

אם חזר ומחול ללוה מחול - לא מיבעיא למ"ד שמכירת שטרות אינן קנין גמור רק מדרבנן, דכיון דמדאורייתא אינו מכור משום הכי יכול למחול, אלא אפילו למ"ד מכירת שטרות דאורייתא, מ"מ היינו דוקא שעבוד נכסיו של לוה, אבל שעבוד גופו של לוה שהיה משועבד להמוכר בשעת הלוואה, אינו יכול למכור ונשאר אצל המוכר, ובהדי דמפקיע המוכר בהמחילה שעבוד גוף הלוה שנשאר בידו מיד הלוקח, נפקע ג"כ שעבוד נכסיו, דנכסי הלוה אינן משועבדים להמלוה כי אם מדין ערב, דנכסי דאינשי ערבין ליה, ובמקום שנפטר הלוה מחמת המלוה, נפטר גם הערב. ואינו דומה למת הלוה דגובה המלוה מנכסי הלוה, דשם לא נפטר הלוה מחמת המלוה. ויכול למחול אע"פ"י שלא הגיע עדיין זמן פרעון. ואפילו כתב תחילה דפוסל כל עדים שיעידו על המחילה, מ"מ יכול למחול, ועיין לעיל ריש סימן זה? ובסמוך סעיף כ"ו?, שם כתב מור"ם דפעמים אין המוכר יכול למחול (סמ"ע), ואפילו למ"ד דמחילה לא מהני היכא דתפס שטרא, וכמו שכתבתי לקמן (סי' רמא ס"ב ס"ק?), מודה הכא, שכן אין שטר בידו שיחזיר לו. ובנתן שט"ח ללא ולאה חייבת ללוה, דכי האי גוונא לא מהניא מחילה, דהא ודאי במוכר שט"ח דגבה מקבל השטר עד שלא מחלו הנותן, מחילה דבתר הכי לא מהניא, והכא כיון שלא היה חייבת לו, הרי מתנה שנתנו לה השטרות חשיבא כגבוי ועומד, ועיקר דלא דכבריו אלא הכא אף על פי שלא חייבת ללוה, יכול למחול השטר (ש"ך).

ואפילו היורש כו' - קטן שמחל הוה מחילה בטעות (סמ"ע), שורש דברי הסמ"ע מיירי כשהקטן מחל מחמת שהיה סבור שפרע לאביו וכו"ג, והוה מחילה בטעות, והוא הדין בגדול כה"ג, אלא דקטן מסתמא לא ידע כלום במילי דאבוה וכדלעיל סוף סימן כ', אבל כאן דמיירי שמוחל השטר אף על פי שלא פרע, פשיטא דמחילת קטן הוה מחילה, דקטן שהגיע לעונת הפעוטות יכול למחול שט"ח אפילו הוא יורש. ומבואר עוד שם דאין צריך לשלם כשיגדיל (ש"ך), אמנם נראה כיון דודאי איסורא קא עביד המוחל דהא הוה מזיק ואם בר חיובא הוא צריך לשלם, אם כן כיון דעשה שלא כהוגן לא תיקנו חכמים בזה שיועיל בפעוטות, וכמ"ש הרמ"א בסימן רל"ה סעיף א' הואיל ואינו אלא מתקנת חכמים א"כ במקום שעשה שלא כהוגן כיון שמכרו בנכסים מועטין זכרו בהו הבנות מכירתן לאו כלום הוא, והכא אית ליה דין מזיק, והדרא לדינא דאורייתא דאין מכירת קטן כלום ולא מחילתו מהני דמדאורייתא ה"ל מחילה בטעות. אבל במקרה דהוה כהוגן לפי שמחלה לעצמה ומגיעה לה טובה, ולכן נראה לדינא העיקר כדברי הסמ"ע וזה ברור (קצה"ח, ונתה"מ).

⁵⁹ שכן אם הוא באמת כבר גרשה על ידי עדים אחרים, כשאלה נמצאו זוממים משלמה לה כל כתובתה, שכן הם רצו להפסיד לה את כולה, שכן אמרו שכן נתן לה כתובתה.

⁶⁰ ע"י ש"ע (אה"ע סי' פה ס"ז): אבל אם מכרה כתובתה ונדונייתה, אותם הדמים אין הבעל אוכל פירותיהם.

⁶¹ ע"י ש"ע (אה"ע סי' סו ס"ג): שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה.

ע"י ש"ע (אה"ע סי' קה ס"א): יכולה אשה למכור כתובתה או ליתנה לאחרים, בין כולה בין מקצתה, והלוקח והמקבל עומדים במקומה, שאם תתאלמן או תתגרש יקחו הם כתובתה, ואם תמות בחיי הבעל אין להם כלום. ואם מכרה לבעלה המכר מוכר ואסור להשהותה אלא אם כן יכתוב לה אחרת בעיקר הכתובה. ביאור: יכולה האשה למכור וכו' - ולא חיישינן שתהיה קלה בעיניו להוציאה דהא כשירצה לגרשה יתבע הלוקח אותו עם הכתובה אבל כשמכרה לבעלה אז תהיה קלה בעיניו לגרשה וצריך לכתוב לה כתובה אחרת (ב"ש, וח"מ).

אין להם כלום - לפיכך אין הלוקח קונה אותה אלא בדבר מועט שאין דרך לקנותה אלא בדבר מועט ע"כ קראו חכמים למכירה זו טובת הנאה (ט"ז) ואם מכרה לבעל - ה"ה נתנה או מחלה לבעלה כדלקמן (סעיף ד) (ח"מ).

המכר מכר - ואם מת קודם שכתב לה כתובה אחרת, אין לה כתובה. ואם חי, הוא צריך לכתוב לה כתובה אחרת היינו מתנה ועיין סי' ס"ז? (ב"ש), ואם מת או גרשה קודם שכת' לה כתוב' אחרת אין לה עליו כלום (ח"מ).

ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכד ס"ז): האשה שחבלה בבעלה, אם היה תוספת בכתובתה או נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל, מחייבים אותה למכרם לבעלה בטובת הנאה וגובה ממנה אם רצה הבעל, ואם רצה לגרשה ולגבות ממנה הכל גובה, ואם לא היה לה אינה יכולה למכור לו עיקר כתובה, שאסור לאדם לשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה, אלא אם רצה הבעל כתוב עליה שטר בדמי החבלה, או מגרשה ונוטל מכתובתה הראוי לו. הגה: ⁶¹ וכן אם החבלה כפי כתובתה מוכרת כתובתה לבעלה ומשלמה לבעלה, ולא חיישינן שמא תהא קלה בעיניו להוציאה שהרי אם ירצה יוכל לגרשה ולגבות בחבלתו:

ביאור: אם היה תוספת בכתובתה או נכסי מלוג כו' - האי תוספת לא קאי אנכסי מילוג ואנכסי צאן ברזל דקאמר, ואשלתן הב"ד כופין אותה למכור בטובת הנאה כל אחד כפי דינו, דהיינו נכסי צאן ברזל ונכסי מילוג צריכה למכור לבעלה או לאחר כולו, והמעוט שתקבל צריכה ליתן לבעלה בדמי חבלתו, ואם הבעל קנאה בטובת הנאה אזי הבעל מנכה לה אותן דמים דדמי חבלתו. "ואם לא היה לה", ר"ל דאין לה שום אחד משלתן ואין לה אלא כתובה דאורייתא על בעלה, "אינה יכולה למכור" כו', ור"ל שאין יכולה למכור ממנה כלום בין בטובת הנאה בין שלא בטובת הנאה, דהא חכמים שיערו הכתובה במנה ומאתים ושפחות מזה אפילו פרוטה יש לחוש שתהא קלה בעיניו להוציאה, מש"ה אין תקנה לבעלה הנחבל לגבות ממנה דמי חבלתו, אם לא שירשנה וינכה מכתובתה דמי חבלתו או שיתכונן עליה שט"ח וכדמסיק (סמ"ע).

שהרי אם ירצה כו' - שאף אם לא תמכרנה לו בשביל חיוב כתובה לא ימנע מלהוציאה אם ירצה, שהרי אינו צריך ליתן לה כתובה כיון שחייבת לו נגד החבלה, אבל אם כתובתה מרובה מחבלה אין אומרים למכור לו (פירוש, בטובת

{פט ע"ב}

שאם היא מוחלת לבעלה, [הניזקין] לא מפסיד כלום, שהרי ללא מכירת הטובת הנאה, שגם עכשיו היא לא נותנת לו כלום. סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה, ולא מטריחים לבית דין על כלום.⁶³

אלא זה שלמדנו, וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה, למה. שתמכר את כתובתה לבעלה בטובת הנאה תמורת החבלה, שאם היא מוחלת לבעלה, אין הפסד [לבעל]. אלא צריך לומר [ודאי שזה הברייתא הוא מחובר על ידי ר"מ היא, שאמר, אסור לאדם שישא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה].⁶⁴ ולמה. כדי שלא תהיה קל בעינינו לגרשה. כאן מגרש לה וגובה [את דמי] חבלתו ממנה.⁶⁵ אם כן, גם עכשיו [הוא] יגרש אותה ויגבה [את דמי] חבלתו ממנה. [אלא צריך לומר שהברייתא מדבר בצירוף] כגון שכתובה מרובה, שמשום אותו קצת [היינו דמי חבלתו] לא יפסיד הרבה. ואם [מדובר] שכתובה גדולה יותר מכתובה דאורייתא, שנעמיד אותה על הכתובה מן התורה, והשאר תמכרה לו בדמי חבלתו. [אלא צריך לומר שמדובר בצירוף] כגון שכתובה לא יותר גדולה מכתובה דאורייתא, [וכגון] שחבלתו היתה ד' זוז, ומשום ד' זוז לא יפסיד כ"ה [סלעים] שהוא מאה זוז, שהוא שיעור כתובה אלמנה מן התורה].

אלא זה שלמדנו, כשם שלא תמכור והיא תחתיו, כך לא תפסיד [אפילו חלק של הכתובה] והיא תחתיו, והרי מצאנו פעמים שהיא מפסיד [את כתובתה], ואין מדובר. כגון שכתובה יותר גדולה מכתובה דאורייתא.

אמר רבא [לפרש את הברייתא], שסוף [הברייתא] מדבר בכתובת בנינים דכרים, וכך כתוב, כשם שהמוכרת כתובה לאחרים לא הפסידה כתובת בנינים זכרים.⁶⁶ [פי' שיש תנאי בכתובה, שאם הבעל נשוי לב' נשים, וכל א' יש לה כתובה במחיר אחר, אז אם ב' הנשים מתו בחייו, ואחר כך מת הבעל, לפני שהבנים יורשים ירושתו של אביהם, הם יורשים כתובת אימהם מרכוש אביהם, ואחר כך חולקים את הירושה], למה. היא נאנסה [לעשות כן] בגלל כסף, כך המוכרת את כתובה לבעלה לא מפסידה כתובת בנינים זכרים. למה. היא נאנסה [לעשות כן] בגלל כסף.

נאמר, תקנת אושא היא מחלוקת תנאים. שא' לימד, עבדים מנכסין לוג, יוצאין בשן ועין [הנעשה על ידי] האשה, אבל לא [הנעשה על ידי] האיש, ו[תנא] אחר לימד, לא לאיש ולא לאשה.⁶⁷ [כעת הגמרא] חושבת, שלפי כולם, קנין פירות אין [דינו] כקנין הגוף, במה [מדובר וכן] לא [מדובר] שחולקים בזה, שמי שאמר [הנעשה על ידי] האשה [מוציא את העבדים לחירות], לא סובר כתקנת אושא, ומי שאמר לא [הנעשה על ידי] איש ולא [הנעשה על ידי] אשה, סובר כתקנת אושא [ולכן העבד לא יוצא לחירות על ידי כך שהבעל מוציא את עינו, שהוא לא קנה העבד לגופו. וגם מעשה אשה לא מוציא העבד לחירות ששעבודו של הבעל חזק לעשות קנין הפירות שיש בו כמו קנין הגוף].

⁶³ עי' ש"ך וקצה"ח ריש סי' יא בחו"מ: במקומות שאין שם ב"ד, דאי תבע אדם לחבירו ממון והנתבע אומר הביא לי הזמנה ממקום שיש שם ב"ד ואז אלך עמך, שיכולים בני עירן לקבוע לו זמן, או יעשה כל דבר לפניהם. "א ראונו שתובע לשמעון שיברור עמו דיינים, ושמעון משיב לא אכנס לדין עמך אם לא תגיד לי מתחילה על מה תרצה לדון עמי, וראונו אינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו כלל. הדין עם ראונו, אבל העיקר דמצי הנתבע לומר הגד לי מתחילה מה תרצה לדון עמי, כי אולי אחרי שאדע תביעותיך אעשה כרצונך ולא אבוא עמך להתדיין כלל, וכל זמן שאינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו, אינו מחויב לבוא עמו לדין כלל. וכן עי' שו"ע (חו"מ סי' כח סל"ה): אין מקבלים עדות קודם שישביח הנתבע לתביעת התובע, לפי שאולי יודה הנתבע ולא יהא צריך עדים, ואטרוחי ב"ד לא מטריחין.

⁶⁴ עי' שו"ע אה"ע הוב"ד לעיל הערה 61.

⁶⁵ עי' שו"ע (חו"מ סי' תכד ס"י): הוב"ד לעיל הערה 61.

⁶⁶ עי' שו"ע (אה"ע סי' קה ד): (ד) המוכרת כתובה, בין לבעלה בין לאחרים, לא הפסידה שום דבר מתנאי כתובה. אבל המוחלת כתובה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובה. הגה: ואפילו נדוניית הפסידה, אם אינה בעין. ו"א דלא הפסידה נדוניית אא"כ אמרה: כל מה שבשטר מחול לך.

לא הפסידה שום דבר מת"כ - אבל מזונות אין לה מיושרים כמ"ש לעיל (סי' צג ס"ח) (ב"ש, וט"ז), פי' אפילו לאחר מיתת בעלה, וטעמא דמוכרת גרע ממוחלת הוא משום דגבי מוכרת אמרינן דזויה היא דאנסוה למכור הלכך לא פקע זכותה (ט"ז), כלו' אפי' כתובת בנין דכרין אף על גב דהיא סבר' לומר שיפסדו בנייה כתובת ב"ד דהא הבעל לא ירש אותה רק הלקוחות (ח"מ).

אבל המוחלת איבדה כל ת"כ - ולענין אם בנותיה אבדו זכות שלהן עיין בר"ן ס"פ נ"ש והמגיד פ"ט דין י"ב ולקמן סי' ק"ב (ב"ש), מכאן משמע שתנאי כתובה אף מה שאין נוגע לעצמה הוא זכות שלה ואף אם לא תמחול גוף הכתובה רק תאמר לבעלה ואני מוחל לך תנאי כתובה הרשות בידה ואין להבנות מזונות אחר מיתת אביהם ולא יוכלו הבנות לטעון כבר זכינו בתנאי כתובה וכן הבנים זכרים לענין כתובת בנין דכרין, ועי' לקמן (רמ"א סי' קיב ס"א) [?] (ח"מ), המוחלת כתובת לבעלה דאיבדה כל תנאי כתובה וממילא דבטל גם התנאי של ירושת כתובת בנין דכרין ואף דהזכות של תנאי הלז לא שייך לה רק לבניה הזכרים

לא, לפי כולם יש תקנת אושא, אלא כאן [מדובר] קודם התקנה, כאן [מדובר] לאחר התקנה. ואם תרצה לומר, שניהם [מדוכרים] לאחר התקנה, וישנם לתקנת אושא, אלא לפי מי שאמר [הנעשה על ידי] אשה ולא [הנעשה על ידי] איש. למה. כמו רבא, שאמר רבא,

שילדה לו ואיך יש בידה למחול צ"ל כיון דמדינא אין שום חלות כלל על גוף המתנה שנתן לבניה אחריה כיון דבשעת המתנה בניה עדיין אינם בעולם ועיקר כתובת בנין דכרין הוא רק מכח תנאי ב"ד הם אמרו והם התקינו שאם מחלה גוף כתובתה בטלה ג"כ תנאי כתוב' זו. ולפ"ז בהתנה עמו בפירוש שאחר מותה יירש איש אחר אשר בעת התנאי כבר היה בעולם דאז זכה בו מטעם מתנה גמורה אפשר דאף אי מחלה הכתוב' לבעלה אין בידה להפסיד אותו האיש הזכות שלו, וצ"ע לדינא עכ"ל (פ"ת).

ואפי' נדוני' - ו"א דאין הנדוניא בכלל הכתובה ואין מחלק בין אם הנדוניא בעין ובין בשאין הנדוני' בעין ו"א דכשאינו בעין נכלל בכלל הכתובה והם חלקו עוד אם דין הנדוניא ודין כתובה שוה ו"א כצד הב' והא דאין היכולה לומר מה שמחלתי עשיתי נחת רוח לבעלי דבכתובה אינה יכול לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי כל הנשים יש להן כתובה וכן בתנאי כתובה אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי, דדינו ככתובה, והא דאינה יכולה לומר במחילות נדוניא נחת רוח עשיתי לבעלי, דאיירי דמוחלת סתם הכתוב' וכשהנדוניא אינו בעין נכלל בכלל הכתובה וכמו דאינה יכולה לומר בכתובה נחת רוח עשיתי מטעם שכתבתי כן אינה יכולה לומר במחיל' הנדוניא נחת רוח עשיתי ואם מחלה הנדוניא לבד י"ל דיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי (ב"ש), ו"א בנדוניא מה שהוא בעין מנכסי צאן ברזל שהכניסה לו אף אם מכרה או נתנה אותם בפירוש יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שלא הייתי יכולה להענין נגדו כדי שלא יאמר וכי עניך נתת בגירושין ובמיתתי שאין אתה רוצה למכור לי אבל דבר שאינו בעין והיא מוחלת לו אין יכולה לומר נחת רוח עשיתי לו דהא יכולה להענין ולומר לו למה לך המחילה וכי עניך נתת בגירושין הלא הכל בידך כבר (ועיין לעיל סי' צ' סעיף ט"ו מ"ש שם ועיין בכסף משנה פכ"ב מה"א ועיין לקמן סי' ק"ח סעיף ח' (ח"מ).

כל מה שבשטר מחול לך - דנדוני' לא הוי בכלל כתובה בסתמא כי לשון כתובה אינו רק כתובה ותוספ' וכו' מודה בנדן שאינו בעין (ח"מ).

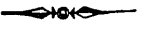
⁶⁷ עי' שו"ע יו"ד (סי' רסז סל"ח): עבדי צאן ברזל (פירוש צאן ברזל כל נדוניא שאשה מכנסת לבעלה ושמה אותו עליו בדמים וקבל אחירותו, ואפילו כלה חייב לשלם כענין צאן ברזל שהן הצאן שקבל עליו הרועה אחירותו ומחלק הולדות והצמר והחלב עם הבעלים) יוצאים בראשי אברים לאיש, אבל לא לאשה. ושל נכסי מלוג, אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה.

החובל פרק שמיני בבא קמא

עג א ב מ"י פ"ד
מלכות חובל
ומזיק הלכה יח סמג
עשין ע טושיע ח"מ
סימן חכר סעף י :

עד גר מ"י פ"ו
מלכות אבות
הלכה יט סמג עשין מה
טושיע ע"ה"ע סימן קה
סעף ד :

ענה ה מ"י פ"ה מה"ל
עבדים הלכה טו
סמג עשין כו טושיע
י"ד סימן רסו סעף לה :

הגהות הב"ח
(ח) תוס' ד"ה מאי
עמא וכו' כוונת דר'
מאי היה סבור כאלא
כביה דר' יוסף כביה
דרבא שלא :

גלין הש"ס
גמ' דאמר אסור להט
ש"ה"א . עיין בתוס' דר'
לט ע"ב תורה טעמא :

היא שחבלה בבעלה קשה לתזבין לאחר והצנל יכתוב ברטון שטר בשמו כדי שיגבה חבלתו ותיכר ר"י דכיון שאין הכתובה בשם האשה הרי הוא כאלו משהה אשתו בלא כתובה אע"פ שאין קלה בעיניו להוליאה ואל"ס כיון דכל גבי לעיל אומדין כמה אדם רואה ליתן בכתובה של זו כו' שום אדם לא יקנה אותה כיון דוראי מחלה ויכולין עדים לומר מאי אפסדיך כדקאמר לעיל אס עובת הגאה לבעל וי"ל דיכולה לעשות קיום במשכנות או בערבות או כגדר או כשבועה שלא תמחול אבל כאן אס יס לה תשקם ולא אין לה אין משועבדת לניוק לעשות לו קיומים ל"ע :

ואפי' מחלה לגבי בעל לא מיפסד קמפסיד ואל"ס והא דוראי

מיפסד קמפסיד דבי לא תמכור יגבה חבלתו אס התאלמן או התגרש וכשתמכור ותמחול לבעלה יפסיד הכל וי"ל כיון שעששו לא היתה נותנת לו כלום אפילו לא מחלה ממה שמחלה אינו כל כך הפסד כיון שלא יהיה לו כלום עששו ולאחר זמן נמי שמה ומתה וירשה בעלה :

בדנפישא כתובה מחבלה

וא"ס מעיקרא נמי איירי בדנפישא כתובה מחבלה דקאמר תזבין כתובה בעובת הגאה והתיבז ליה כחבלה וי"ל דבמקנת חבלה קאמר ואס התאלמן או התגרש יגבה השאר ממקום אחר :

כגון דלא נפישא כתובה מחבלה דאורייתא

הכי מתוקמא כר"מ והלא פותת לה ממונה או ממאחזים ובעלתו בעילת זנות דרבי מאיר (כתובות נד) וי"ל (כגון) דהיא גורמת להפסיד לעלמה : לא מפסיד עשרים וחמשה זוזי . ל"ג זוזי דלמאי דגרס זוזי ל"ג דאיירי בכתובת בחולה וכו"ה זוזי לזריים הס ממאחזים זוזי מדינה וליתא דבריש ארבעה וחמשה (לש' ד' לו : וס"ה) הוכחנו דמאחזים של בחולה הס ממאחזים זוזי לזרי (והכל ל"ג זוזי) ולא מפסיד כ"ה היינו כ"ה סלעיים של אלמנה ואף על גב דכתובה דרבנן אין להקפיד על הא דנקט כתובה דאורייתא :

כשם שלא תמכור והיא תחתיו

פרש"י כשם שאין יכולה למכור כתובה בעודה תחתיו כך לא תפסיד מכתובה כלום כשזביל שום חבלה ונקט שתיזק בעודה תחתיו ואין כרחא לר"י דהא לעיל אמר וכל דוכת' תזבין לכתובה בעובת הגאה ופילו כשהיא תחת בעלה וגראה לר"י כשם שלא תמכור בשביל שחבלה באתרים בעודה תחתיו כדאמר לעיל דלגבי בעלה ודאי מחלה כך לא תפסיד והיא תחתיו כלומר לא תמכור כתובה לבעלה בשביל שחבלה בו והא דנקט מכירה גבי אתרים והפסד גבי בעלה משום דלגבי אתרים אין יכולה להפסיד כשמוכרת להן בעובת הגאה של כתובה אבל לגבי בעל שמכרה לבעלה בעובת הגאה והיא הפסיד הכל והיא הפסיד : אמר רבא סיפא אחאן לכתובת בנין דכרין . תימה דלא מיייתי הך ברייתא בסוף גערה שנתפתחה (כתובות נז ג.) דבעי רבא מוכרת כתובה לבעלה כמוכרת לאתרים דמי או לא מיהו הסג נמי קאמר בהך דבעי הך פשטה דמוכרת לאתרים דמי ושמה מתוך ברייתא זו פשטה ולפי שאין כי"כ פשוטה לא הביאה סג : כך מוכרת כתובה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין . אע"ג דלינה יכולה למחול ככתובה לבעלה דרבי מאיר מ"מ יכולה היא למכור ואע"ג דאכור להשותה דרבי מאיר בלא כתובה וכן קי"ל מ"מ השמיענו בברייתא את הדין דאס אירע כן שמכרתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין א"כ במכרה התוספת איירי :

מאי טעמא כדרכא כו' וסין משמע דשחרור דסן ועין מפקיע מידי שעבוד כמו שטר שחרור ותימה דביבמות פרק אלמנה (דף סו וסג) פליגי במכסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נוטן רב יהודה אמר הדין עמה משום שבה בית אביה רבי אמי אומר הדין עמו וקאמר תניא כוותיה דרבי אמי עבדי זאן ברזל יולאין בזן ועין לאיש אבל לא לאשה ומה ראייה היא לר' אמי בהא אפי' רב יהודה דקנייה מיתנא דכיון דמחכרת גוביינא אתי שחרור מפקיע מידי שעבוד כדאמר ההס גבי איטלא דמיתנא דפרסיה אמיתנא דמודה רב יהודה דקנייה מיתנא דכיון דמחכרת גוביינא אתי הקדש מפקיע שעבוד ושמה אוהו שהביא תניא כוותיה דר' אמי היה (ה) בנאה ברבא שלא היה חושבה מחוסרת גוביינא כיון דאין יכול ללקח במיתנא אחריתי :

ה"ג דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה : אי דנפישא כתובה מכתובה דאורייתא . שכתב לבעולה יותר ממאחזים ולא למנה יותר ממאה הראייה לה מן התורה אמאי לא הפסידה : נוקמא הכתובה דאורייתא . משום דרבי מאיר חסר לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה ותוספת תזבין לבעלה בעובת הגאה ותיבז ליה כחבלה : פ"ס . סלעיים והוא מנה מאה זוז כתובת אלמנה ופחותה שבכתובות נקט : כשם שלא תמכור .

קס"ד הכי קאמר כשם שאינה יכולה למכור בעודה תחתיו כך לא תפסיד מכתובה כלום כשזביל שום חבלה ונקט שתיזק בעודה תחתיו : כתובה בנין דכרין . בפרק גערה שנתפתחה (כתובות ד' נב) בנין דכרין דיהוו ליה מנאי אינון יהוין ירחון כסף כתובתיך יתר על חולקייהו דעס אחוהון היו לו שתי נשים וכתובת האחת גדולה משל חבריתה וממו שתייהן בחייו וירשן או אחת בחייו וירשה אעפ"כ לא בטלה כתובה אלל בניה אס יש לה בן זכר הימנו וכשזבין לחלוק בניו בנכסיו אחר מותו נוטלין אלו כתובת אמון ואלו כתובת אמון והשאר חולקין בשוה ואין יכולין בני הקיימת לומר אנו ניטול כתובת אמנו שהיא כבעלת חוב ואחס אל תטלו שאין לאמכס כתובה שהרי בעלה ירשה וקי"ל הכס דהמוכרת ככתובה לאחר בעובת הגאה ומתה בחיי בעלה וירשה מפסיד הלוקח אעפ"כ לא הפסידו בניה כתובת בנין דכרין ולא יאמרו בני חבריתה אמכס פשטה בה שאילו היתה קיימת לא היתה גובה שהרי לקוחות היו גובין אותה משום דאמרי להו זוזי אנסוה שהיתה לריכה למעות ולא להפסדינה נכתובה :

בזן ועין לאשם . הפילה היא את שינו וסימאה את עינו : אבל לא לאש . סימא בעלה את עין העבד או הפיל אס שינו לא ינא לחירות לפי שאין גופו קני לו : סבריה . בעלמא דכרין הכי תנאי סבירא להו קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכל היינו טעמא דמאן דאמר לא לאיש ולא לאשה דאית ליה תקנת אושא לא לאיש ולא לאשה אית ליה תקנת אושא לא דכולי עלמא אית להו תקנת אושא אלא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה ואי בעית אימא אידי ואידי לאהר תקנה ואית להו תקנת אושא אלא למאן דאמר לאשה ולא לאיש מאי טעמא כדרכא דאמר רבא הקדש

תוספתא [פ"ט] [כתובות טו.]

הקדש

הקדש

החובל

פרק שמיני בבא קמא

צ

עין משפט
גרי מצוה

הקדש - עשה שורו אפסותי לבעל חובו וחזר לזה והקדישו קדושת הגוף למזבח הפקיע שיעבודיה דמלוה ומותר למזבח ואין בו מאוס גזל (א) ששבח הקדש מפקיעו הואיל ולא היה קניו לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה דתנן מוסיף תורה אור

יבמות מו. טו.
כתובות טו.
גיטין מ.
נדרים טו.

*הקדש המין יושרור מפקיעין מידי

שיעבוד לימא דרבא דתנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרבא והכא אלמנה רבנן לשיעבודא דבעל ואיבעית אימא דכולי עלמא לית להו להני תנאי תקנת אושא והכא בקנין פירות בקנין הגוף דמי קמיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתנאי *המוכר עבדו לאחד ופסק עמו על מנת שישימשנו שלשים יום ר"מ אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא תחתיו קסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי רבי יהודה אומר שני ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא כספו קסבר *קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי רבי יוסי אומר ישניהם ישנן בדין יום או יומים זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו מספקא ליה קנין פירות אי בקנין הגוף דמי אי לאו בקנין הגוף דמי *וספק נפשות להקל רבי אליעזר אומר ישניהם אינן בדין יום או יומים זה לפי שאינו תחתיו וזה לפי שאינו כספו אמר רבא מ"ט דרבי אליעזר אמר שתיקרא °בי כספו הוא כספו המיוחד לו כמאן אזלא הא *דאמר אמימר ד"איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום כמאן ברבי אליעזר מאן תנא להא דת"ר ימי שהציו עבד והציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים שאינן חזורין אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרי משמיה דרבא ר' אליעזר היא מי לא אמר ר' אליעזר כספו המיוחד לו הכא נמי 'עבדו המיוחד לו : *מתני' *התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה "סמרו נותן לו מאתים וזו לאחר ידו נותן לו ארבע מאות וזו צרם באונן תלש בשערו *רקק והגיע בו רוקו העביר מליתו ממנו פרע ראש האשה בשוק נותן לו ארבע מאות וזו זה

בבא בתרא כ.

[דף לא:]

[שנת קנ"ט.
י"ט]

[כ"ג ג.]

לעיל לו.
קדושין י"א.
כתובות כ.

כתובות טו.

מיוחד לה לזה ולא לזה : **ראשי אכרים** - כ"ד הן שהעבד יולא בהן לחירות בפ"ק דקדושין (דף כ"ה) : **מתני'** **המוקע להכירי** - הכהו על אונן לשון מורי ל"א תוקע ממש : **נותן לו סלע** - משום צושת : **סמרו** - על הלחי כמו הסוטר לטוב של ישראל בסנהדרין (דף ק"ה) : **גרים** - משך ובצבורות (דף ל"ד) שמעתי לשון פוגם זה

הקדש תמן ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד - אם עשה שורו אפסותי והקדישו למזבח ולא דוקא הקדש דה"ה כל איכורין סהן ראוים לפקוע כגון אינעלא דמילתא דפרסיה אמיתא דיימות (ד' סו: וש"ס*) וכגון קונמות דפרק אע"פ (כתובות ל' ג"ט וש"ס*) דכיון ט"ס לאיסור כח לחול שעה אחת דרבא לטעמיה דאמר בפרק כל שעה (פסחים ד' לא) ב"ח מכלא ולהבא הוא גובה וספיר מקדיש [הלוה] וכו' לא פקע בטרפית ב"ח אבל קדושת דמים כי היכי דפקעה על ידי פדיון פקע גמי בטרפית ב"ח כדאשכחן בשדה [מקנה] כשהקדישה לוקח חוזרת לבעלים ביובל שאין כח להקדש בקדושת דמים יותר מן המקדיש וכי פקע כח מקדיש פקע כח הקדש והיינו טעמא דתמן והיינו טעמא דשחרור וריב"ז מציא ראייה מירושלמי דקאמר לא מלינו עבד משתחרר וסוד ומשתעבד וצשעת איסור תמן ושחרור היה תחתיו והעבד ברשות בעלים וכו' לא פקע ובכלל הקדש הוי קונמות ודבר המקלה למת וכן עשה ביתו אפסותי והשתחוה לו בכלל הקדש הוא והא דלא חשיב רבא מכר שמופקיע מידי שיעבוד בעשה שורו אפסותי ומכרו כדאמר לעיל בפ"ק (דף י"א) משום דלא הוי כטעמא דחריני דמן הדין לא מפקע אלא תקנתא דרבנן הוא משום פסידא דלקוחות דלית ליה קלא דהא עשה עבדו אפסותי דלית ליה קלא אלא מכרו ב"ח גובה ממנו אי גמי לא חשיב רבא אלא הני תלת דטעמיים במתני' או בצרייתא דהקדש איתמר בצרייתא דקונמות בח"ק על פי* ושיחרור אמתניתין דהשולח *גרסות הדין אין העבד חייב כלום לרבו ותמן אמתני' דכל שעה ד"נכרי שהלוה את ישראל על חמנו אחר הפסח מותר בהנאה דמהאי טעמא מוקמינן לה כשהרהיטו אלא הלכך לא חש למנות לא איסור מנה ולא איסור ע"ז ולא איסור (ב) קונמות ומכר* : **ארמוה** רבנן לשיעבודיה דבעל הכא הוי פלוגתא דרבא ובפרק אע"פ (כתובות דף ט"ז וש"ס*) אמר ר'אין קונמות מפקיעין מידי שיעבוד דבעל (שם דף ט"ז) אלמנה רבנן לשיעבודה דלמיה ויין יכול להדירה דפריך ויין דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קנים שאני עושה לפיך כו' וביבמות פרק אלמנה (דף טו) גבי אינעלא דמילתא לא אלמנה רבנן לשיעבודה דלמיה אלא אמרינן דנאחר כי פרסיה אמיתא וז"ל דיש מקומות שפריך לאלם כח הבעל וכח האשה יותר ממוקם אחר : **ר"ב** מוציא אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים קנין פירות בקנין הגוף דמי - ופע"ל דגבי שן ועין אין יולא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה אבל בדין יום או יומים שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכה סברא הוא שיהא בדין יום או יומים מאחר דקנין פירות בקנין הגוף דמי והר"ר יתחק בר' צרוך מפרש דלר"מ גמי יולא כשן ועין לאיש ולעיל גרס' ואיבעית אימא דכ"ע לית להו תקנתא דלואשא ובפלוגתא דהני תנאי כו' *והיה דקתני לאשה ולא לאיש כו' יהודה והיה דקתני לא לאיש ולא לאשה כו"א דאמר שניהם אינן בדין יום או יומים דריש כספו המיוחד לו וה"ל עבד המיוחד לו ועבד מלוג אין מיוחד לבעלים שלמה יש פירות ולזה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינם יכולין למכרו וכמו כן אין יכולין לשחררו ומשום ה"ק *לית להו תקנה דלואשא דלפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרה אע"פ שהכל לאשה אין לוקח כלום בה שהרי כשמכרה הוי כדאם המוכר דבר שאין שנו הלכך לא שייך אליבא דר"א כלל תקנה דלואשא דלר"א לא צריכא לתקנה דלואשא דלא שייך תקנתא דלואשא אלא היכא שאם מכרה ונתגרה הוי ללוקח ואם מתה הבעל מוסיף דשניהם קודם ללוקחים כדאיתא ביש נוטלין (ב"ב דף ק"ט וש"ס*) : **כמאן** אולא הא דאמר אמימר כו' - כדאם דמכירה יליף משחרור הוא כעין מכירה דלי מדיון יום או יומים יליף אמאי אלמנתי בסמוך גבי שחרור עבדו המיוחד לו : **איש** ואשה שמכרו בכספי מלוג - פירש בקונטרס דלא דמי לשותפות דעלמא דהס' יש לזה חלק בכולו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קניין לה לגוף וכולן קניין לו לפירות וליכא מיוחד לה לזה ולא לזה : **ראשי אכרים** - כ"ד הן שהעבד יולא בהן לחירות בפ"ק דקדושין (דף כ"ה) : **מתני'** **המוקע להכירי** - הכהו על אונן לשון מורי ל"א תוקע ממש : **נותן לו סלע** - משום צושת : **סמרו** - על הלחי כמו הסוטר לטוב של ישראל בסנהדרין (דף ק"ה) : **גרים** - משך ובצבורות (דף ל"ד) שמעתי לשון פוגם זה

ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג

[שנת קל"ה וש"ט]

ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג

ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג
ע"א מ"י פ"ז מהלכות
עבדים הלכה טו ס"ג

[כתובות דף ט"ז]

[גיטין דף ט"ז]

[פסחים דף ל"ג]

[וע"ע חו"ס גיטין מ:
ד"ה הקדש]

[ד"ה קונמות]

הנהרות הב"ח
(א) רש"י ד"ה הקדש וכו' משום גזל שבת הקדש מפקיע : (ב) תוב"ל ד"ה הקדש וכו' ואלא איסור ע"ז ולא איסור אחר ה"ה :

ולא גרס והכא בקנין פירות כו' . העמק מחז"ל
אליבא דר"א והיה יכול למכר דינו אף אם אית ליה תקנתא דלואשא . העמק מהלכות גרסאות
[ד"ה ס"ה]

הקדש⁶⁸, חמץ, ושחרור⁶⁹, מפקיעים מידי שיעבוד [פי' שאם אדם לוח כסף, ועשה שורו או עבדו משכון על ההלוואה, והקדיש השור כקרבן או שחרר העבד, חלה מה שעשו, ואין השעבוד למלוה מפריע, והמלוה גובה ממקום אחר, וחמץ היא שגוי הלוח לישאל כסף על שעבדו חמצו של ישראל, והגיע זמן ביעור, הישראל חייב לבעור, כל זמן שהוא ברשות ישראל].

[אולי נאמר, שההלכה] של רבא היא מחלוקת תנאים⁷⁰. לא, לפי כולם סוברים כרבא, וכאן רבנן חזקו את השעבוד של הבעל. ואם תרצה לומר, לפי כולם לא סוברים כתקנת אושא [ושעבוד הבעל על כתבות אשתו כמו כל קנין הפירות], וכאן חולקים אם קנין פירות [דינו] כקנין הגוף, ובמחלוקת של התנאים האלה, שלמדנו, המוכר עבד [כנעני] שלו לאחר, ופסק עמו על מנת שישמשנו [פי' למוכר עוד] שלשים יום, ר"מ אומר, ראשון ישנו בדין של יום או יומים [המכה את עבדו, ועמד יום או יומיים חי, ואח"כ מת, אינו נהרג עליו, אבל אחר שעשה כך, חייב מיתה], מפני שהוא תחתיו, [שהוא] סובר, קנין פירות [דינו] כמו קנין הגוף, רבי יהודה אומר, [האדון] השני ישנו בדין יום או יומים, מפני שהוא כספו, [שהוא] סובר, קנין פירות אין [דינו] כקנין הגוף, רבי יוסי אומר, שניהם ישנן בדין יום או יומיים⁷¹, זה מפני שהוא תחתיו, וזה מפני שהוא כספו. [וטעם הדבר, שר' יוסי] מסופק אם קנין פירות [דינו] כקנין הגוף או אין [דינו] כקנין הגוף, ופסק נפשות להקל. רבי אליעזר אומר, שניהם אינן בדין יום או יומיים, זה לפי שאינו תחתיו, וזה לפי שאינו כספו. אומר רבא, מהו טעמו של רבי אליעזר. נאמר בפסוק "כי כספו הוא", כספו המיוחד לו.

כמו מי [מהתנאים האלה] הולך [ההלכה] זו שאמר אמימר, איש ואשה [אפילו שניהם יחד] שמכרו בנכסי מלוג [שלה]⁷², לא עשו ולא כלום [שאינו לא של זה ולא של זה ואם מת אחד מהם, זה הנשאר בחיים, מוציא מידי הלקוחות]. כמו מי. כרבי אליעזר.

מי לימד את זה שהרבנים למדו, מי שחציו עבד וחציו בן חורים⁷³, וכן עבד של שני שותפים, אין יוצא בראשי אברים שאינם חוזרים. אמר לו רב מרדכי לפי רב אשי, הכי אומרים בשם רבא, ר' אליעזר היא, וכי ר' אליעזר לא אמר [שצריכים] כספו המיוחד לו. גם כאן [צריכים] עבדו, המיוחד לו. מתני'. התקוע לחבירו⁷⁴ [י"א היינו הכהו על אנו, וי"א תוקע ממש], נותן לו סלע [על בושות], רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי, מנה. [ואם] סטרו [בידו פתוח על לחיו], נותן לו מאתים זוז. [ואם סטרו] לאחר ידו, נותן לו ארבע מאות זוז. [אם] צרם [י"א משך, וי"א פוגם] באזנו, [אין] תלש בשער, [אין] רקק והגיע בו רוק, [אין] העביר תליתו [פי' בגדיו] ממנו, [אין] פרע ראש האשה בשוק, נותן לו ארבע מאות זוז,

ב) אם צריך גט שחרור ביוצא בשן ועין, לימא דהא דתנינן דאינו יוצא לאשה משום שעדיין צריך גט שחרור, ובמה שנפקע עבדו הממון וקנינה בה לא נפקע עדיין שעבוד הבעל, ושעבודא דידיה עליה, ואיך תשחרר אותו אטו התורה כתבה שתתן גט שחרור להפקיע מה דלא הוה דילה, אמאי נקנסיה רחמנא לבעל להפקיע שעבודו. ובהא פליגי הנן ברייתות דקמייאת סברה א"צ גט שחרור, ובתרייתא סברה כמ"ד צריך גט שחרור, ודוק. ויש בזה לדבר ולדחות טובא אמנם האמת עד לעצמו כי הפקר ג"כ מפקיע שעבודא.

ולטעם שכתבו בתוספות (ד"ה הקדש) משום דאין העבד משתעבד וחוזר ומשתעבד. נראה ברור לענ"ד דעבד שהפקירו רבו אף דמצי למכור עצמו לעבד עברי, מ"מ אינו יכול לחזור ולמכור עצמו קנין גוף בממון שיהי' מציאתו לרבו וכל עניניו לרבו זה אינו יכול [ומה דגר אינו יכול למכור עצמו לע"ע (ב"מ ע"א א) זה אינו לפי מ"ש הנמ"י דזה דוקא להיות מותר בשפחה אינו יכול, והכא בלא"ה מותר כמ"ש תוספות בגיטין (מ' א) ד"ה אותו העבד אין לו תקנה] דישאל לא מצי להקנות עצמו קנין הגוף דאתם קונים מהם ולא הם כו' ועבד ישראל כשר הוא, ורק למעשי ידיו יכול להקנות עצמו, וכמו שפירשו הראשונים ריטב"א ורשב"א בשיטת רש"י גיטין (ל"ח א) נכרי ישראל מנלן כגון עבד זה דשייך במצות עינין שם, וזה האמת בס"ד ובחידושי לגיטין הארכת.

⁷¹ רמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ב ס"ט): המוכר את עבדו ופסק עמו שישמשנו שלשים יום והכהו אחד מהן בתוך השלשים יום והמיתו, הרי זה נהרג עליו ואינו בדין ג יום או יומיים, הראשון לפי שאינו כספו המיוחד לו, והשני לפי שעדיין אינו תחתיו.

⁷² עי' שר"ע (אה"ע י' צ ס"ג): האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים, לא עשתה כלום.

ביאור: בנכסי צאן ברזל בין לבעלה בין לאחרים - כל הנכסים של בעל חוץ מנכסי מלוג יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כשמסכמת על מכירתו ומכ"ש כשמוכרת לבעל עצמו והא דיכולה למכור נכסי צאן ברזל לאחרים ואף ע"ג דאין הגוף שלה דהא מסרה אותם לבעלה מ"מ מאחר שגם הבעל אין יכול למכור משום שבח בית אביה וכשתתאלמן אינם יכולים לסלקה בשאר נכסים מועיל בה מכירה ועי' בחו"מ (סי' תכד ס"ו) דאשה שחבלה באחרים צריכה למכור נכסי צאן ברזל לאחרים בטובת הנאה, שאם תתאלמן יקח הלוואה (ח"מ), מה בין לבעלה בין לאחרים. הטעם הוא כשמכר לבעלה המכירה בטל משום ד"ל נחת רוח עשיתי לבעלי ואם מכרה לאחרים בטל המכר מטעם דנכסי צאן ברזל ברשות הבעל הם לכן בטל המכירה אפילו גוף הקרקע יכול להוציא מהם לכר"ע אף על גב דהוא ג"כ אינו יכול למכור נכסי צאן ברזל, מ"מ גוף הקרקע של נכסי צאן ברזל ברשות הבעל לכל דבר וגוף הקרקע של נכסי מלוג ברשות האשה ואינה יכולה לבטל המכירה דחז"ל עשו התקנה לטובתה שיהיה הנכסים שלה ביד הבעל ולא ביד אחר ואם איהו מכרה ואינה רוצה בתקנת חז"ל איהי אפסדא אנפשה (ב"ש). לא עשתה כלום - ואם מכרה האשה תחלה ואח"כ מכר גם האיש והסכים למעשיה המכר קיים, וכמו שיתבאר בסמוך סעיף ו"ז (ח"מ).

⁷³ עי' שר"ע (ו"ד סי' רסז סל"ז): מי שחציו עבד וחציו בן חורין, או עבד של ב' שותפין, אין יוצאין בראשי איברים, משום דאמר קרא: עבדו (שמות כא, כ, כו, כז). המיוחד לו.

ביאור: אפילו יש לכל אחד חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא (ש"ך).

⁷⁴ עי' שר"ע (הלכות חו"מ סי' תכ סמ"א): הוב"ד לעיל הערה.

⁶⁸ עי' שר"ע (חו"מ סי' קיז ס"ז): איסור הנאה מפקיע מידי שעבוד, כמו קדושת הגוף כהוא אצטלא דפרסוה אמיתנא על דעת שיקבר עמו, אין בעל חוב גובה ממנו. הגה: אבל קדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד, אלא יפדנו המלוה בדבר מועט, שלא יאמרו: הקדש יוצא לחולין בלא פדיון. דמי הפדיון יוסיף על החוב, ויגבנו מן הלוח. ואפילו בקדושת הגוף לא יכול לאוסרן על המלוה לחוד, לומר יהיו נכסי קונם עליו, אלא אם כן אסרן על כל העולם. ויש חולקין. ביאור: איסור הנאה כו' כמו קדושת הגוף - המחבר קיצר ולא כתב דין הקדש שמפקיע מידי שעבוד כדאייתא בגמרא ובפוסקים. וטעמו, מפני שאין קדושת הגוף בזמנינו (סמ"ע).

אדעתא שיקבר עמו - דכיון שפרסו עליו ויחדו להמת, דינו כמת להיות אסור בהנאה, כמ"ש ביר"ד (סי' שמט ס"א), אבל מכח יחוד לחוד לא נאסר, דק"ל (או"ח סי' מב ס"ג) בתיק של תפילין צר ביה ולא אזמניה או אזמניה ולא צר ביה לא נקדש (סמ"ע).

אבל קדושת דמים כו'. עיין בתשו' מב"ט ח"ב/ח"א/ סי' רע"ד (ש"ך), דקדושת הגוף כיון דחיייל שעה אחת תו לא פקע, אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדיש כיון דיש לה פדיון וראוי לפקוע דאשכחן בשדה מקנה כשהקדיש לוקח דחוזרת לבעלים ביובל, ועי' רמב"ם (ערכין פ"ז ה"ד), המקדיש כל נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובע"ח אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש ולא בע"ח אלא חובו שהקדש מפקיע מידי שעבוד שקדם, אבל כשימכור ההקדש הקרקע שלו ותצא השדה לחולין יש לבע"ח ולאשה לגבות מן הפודה שהרי השעבוד עומד על קרקע זו, מבואר דהרמב"ם סבירא ליה דקדושת דמים נמי מפקיע מידי שעבוד אלא דגובה מהפודה. ויש מקום שרש"י שמשכון של הלואה הוה דבר שאינו ברשותו של הלוח, ולכן אינו יכול להקדישו, ואע"ג דקדושת דמים לא חייילא בדבר שאינו ברשותו דילפינן מכי יקדיש את ביתו קודש, היינו דוקא קדושת דמים אבל שור תם למזבח אפילו דבר שאינו ברשותו חיייל (קצה"ח).

קדושת דמים אינו מפקיע מידי שיעבוד - וראוי לספק במטלטלין שהקדיש קדושת דמים מי נימא דלא גרע הקדש דמים מכח הדיוט דלא טריף במטלטלין, שהמשנה למלך מדמה את זה למכר שחל, אבל התוס' מסתפק, והא דאינו גובה ממטלטלין שמכר היינו מדרבנן, ולפי' נראה דהוא הדין דמלוה על פה גובה מהקדש דמים, ועי' לקמן סי' רעה סל"א (קצה"ח).

⁶⁹ עי' שר"ע (ו"ד סי' רסז סס"ח): עבד שעשאו רבו אפותיקי (פירוש אפה תהא קאי כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה) לבעל חובו ואחר כך שחררו, הפקיעו מידי שעבוד והרי הוא בן חורין, וצריך לשלם לבעל חובו, וכופין לבעל חובו שיכתוב לו גט שחרור.

ביאור: אפותיקי - אפילו אפותיקי מפורש כגון שאמר לא יהא לך פרעון אלא מזו (ש"ך).

מידי שיעבוד - דק"ל הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שיעבוד (ש"ך). וצריך רבו ראשון לשלם לבעל חובו - דקיימא לן המזיק שיעבודו של חבירו חייב (ש"ך). דק"ל בכל מקום המזיק שיעבודו של חבירו ואין לו ממה להשתלם חייב לשלם לו היזקו והכא מיירי באפותיקי מפורש שכתב לו לא יהא לך פרעון אלא מזו דאל"כ לא היה הזיקו כלל דהרי גם שאר נכסיו משועבדים לו (ט"ז).

וכופין כו' - שלא יוציא לעז עליו שהוא עדיין עבד (ש"ך וט"ז).
⁷⁰ עי' חידושי רמ"ש: לימא דרבה תנאי היא. נסתפקתי בחדושי לגיטין באחד שהפקיר עבדו דק"ל דצריך גט שחרור ולא נפקע רק קנין ממון אם אמרין דמפקיע מידי שעבוד. ופשיטא להא מסוגין, דהא פליגי כמה תנאי בקדושיין (כ"ד

זה הכלל, הכל לפי כבודו. אמר ר' עקיבא [פי' ר"ע חולק על הת"ק, וסבר דבין מכובד בין בזוי כולן שוין לדיני קנסות הללו. ואין הלכה כרבי עקיבא:], אפי' עניים שבישראל רואים אותם כאילו הם בני חורים שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב. ומעשה באחד שפרע ראש של אשה בשוק, והיא הגיע לפני רבי עקיבא [לדין תורה על בושות], והייתו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו [המזיק לר"ע], רבי, תן לי זמן, ונתן לו זמן. [זה שפרע [אשה] המתין לה [עד שראתה] עומדת על פתח חצרה, ושבר כד בפניה, ובו [פי' בתוך הכד היתה כמות של] שמן [שקונים במטבע] איסר, [האשה] גלתה את ראשה והיתה מטפחת [פי' הורידה המטפחת מראשה, ובו ספגה את השמן] ומנחת ידה על ראשה, [והאדם שגילה את ראשה] העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא [והם העידו שהיא הסכימה לגלות את ראשה עבור איסר של שמן. וזה גילה את ראשה] אמר לו [לר"ע, וכי], [לא]אשה [כזאת אני נותן ד' מאות זוז. א"ל, לא אמרת כלום, החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי⁷⁵, פטור, אחרים שחבלו בו, חייבים. ו[כך] הקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי [משום כל תשחית], פטור, אחרים, חייבים⁷⁶].

גמ'. שאלו [התלמידים בבית המדרש, כש]כתוב במשנה [שצריכים לשלם מנה, כוונתו ל]מנה [שהוא מאה זוז], או כתוב במשנה מנה מדינה [י"ב זוז]⁷⁶. בא ושמע, שהיה גבר שתקע לחבריה, באו לפני דר' יהודה נשיאה, אמר לו, הנה אני, והנה רבי יוסי הגלילי, תן לו מנה צורי. למדנו מזה, כתוב במשנה מנה צורי, [וכך] למדנו מזה. מה זה "הנה אני, והנה רבי יוסי הגלילי". אם תאמר שכך אמר לו: הנה אני ראיתי, והנה ר' יוסי הגלילי אמר מנה צורי, לך תביא לו מנה צורי, לומדים מזה, שעד נעשה דיין. והרי למדנו בכרייתא, סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים, דברי רבי טרפון. ר' עקיבא אומר, כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין⁷⁷. עד כאן לא אמר ר' טרפון, אלא כשמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים, אבל לא אמר שעד נעשה דיין. כאשר למדנו אותה [פי' ההלכה של רבי טרפון שאין עד יכול לדון על פי ראיותיו, רק במקרה] כגון שראו [הדיינים] בלילה [חידוש הלכתה], שהם לא יעשו דין [לקדש את החודש למחרת, שכן אין דנין עלע

⁷⁵ עי' רמב"ם (ח"מ פ"ה ה"א): אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מיראעל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה, שני' לא יוסיף להכותו, אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק. ועי' שו"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים:

ביאור: אחרים שחבלו בו חייבים - פירוש, ולא תימא כיון דזה עובר על דעת המקום במה שחבל בעצמו אף שאינו רשאי, וגם אנו רואים שאינו מקפיד בצערו וחבלתו, שהרי חובל בעצמו, גם אחרים שחבלו בו יהיו פטורים (סמ"ע). ועי' אג"מ א"ח ח"ג סי' עח: על חבלה קטנה שהוא גם בלא צער ובלא בושת אין זה דרך נציון ובזיון כדרכי חסד בעלמא, דהלא אינו עובר אלא כשהוא דרך נציון וזביון כדאייתא ברמב"ם שם וממילא לא שייך מלקות. אבל בחבלה גדולה שהוא דרך נציון ובזיון לא תועיל נתינת הרשות לסלק האיסור מעליו, מאחר שאף הוא עצמו אסור לחבול בעצמו.

⁷⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' תכ ס"ב): כל אלו הסלעים הם מכסף מדינה, שאין בו כסף אלא שמינית שהם שלש מעין, שכל מעה משקל טז שעורות כסף צרוף שהוא עוטמני אחד.

ביאור: אלא שמינית כו' - לכל זמן וזמן ומקום ומקום לפי מה שהוא המטבע שם שלא יפחות הכסף ממנו (סמ"ע).

⁷⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' ז' ס"ה): אין עד נעשה דיין, ודוקא עד שמעיד, כגון אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה, אינו יכול להצטרף עמהם לדון על אותו מעשה, אבל אם אינו מעיד, כגון שהשלישה דיינים ראו המעשה, אפילו כווננו ראייתן בתורת עדות, אם ראוהו ביום נעשים דיינים ודנים על המעשה הוא, אבל אם ראוהו בלילה, אין דנין על פי עצמן, אבל בעדות אחרים דנין. ואם הזמנו להעיד, אף בעדות אחרים אין דנין. ויש אומרים שאף בהזמנו להעיד דנים בעדות אחרים. (וכל זה בדין דאורייתא, אבל בדבר דרבנן עד נעשה דיין).

ביאור: אין עד נעשה דיין - משום דבעינן עדות שיוכל להזימה, ולא יקבל הזמה על עצמו, ומהאי טעמא כשראו שלשתן ביום דאז אין עליהם שם עדים, מותרין לדון ע"פ ראייתן וכדמסיק (סמ"ע), ואפילו עדים החתומים בטרם דנעשה כמי שכבר נחקרה עדותן ב"ד אינו יכול להיות דיין, דלא יוכל להתקיים בבית דין הזמה דיפסלו למפרע וא"כ לא היה גמר דין לפני ב"ד הכשר (קצה"ח).

אם העיד אחד מהדיינים - פירוש, עם עוד אחד מהשוק (סמ"ע), אם ג' דיינים קיבלו עדות, והלך אחד, וצירפו אחר עמהם, והעידו בפניו העדות שקיבלו, שיכולין השנים להיות עד כן לדינים אף שהעידו לפני השלישי, ואין שייך לומר בזה אין עד נעשה דיין. והטעם, דבשלמא בעדות שהעידו על ראיית המעשה, שלא היו ב"ד בשעת ראייה, כגון ראוהו שנים או ג' בלילה, כשהן נעשים דיינים הרי הן

על פי שמועה ולכן צריך שמקצתן יעידו, ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה הנשיא סובר כרבי טרפון.

ואם תרצה לומר, כך אמר לו, הנה אני, שסובר כמו רבי יוסי הגלילי, שאמר מנה צורי, והנה עדים שמעידים כן, לך תביא לו מנה צורי.

[וכן] סבר רבי עקיבא שאין עד נעשה דיין. והרי למדנו בכרייתא, [נאמר בפסוק] "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף", שמעון התימני אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים [שיכול להביאו לבי"ד לאומרו אם ראו אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל], אף כל שמסור לעדה ולעדים, פרט לשיצתה" מתחת יד העדים [פי' שנאבד מהם, והבית דין לא ראוה, אע"פ שראוה עדים פטור, שצריכים אומדן של בית דין]. אמר לו ר"ע, וכי בפני ב"ד הכהו, שיודעים כמה [מכות] הכהו או על מה הכהו, אם על שוקו או ציפר נפשו [פי' תנך שכנגד הלב ונוח הוא לחבל משם]. ועוד, הרי [אדם] שדחף את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת, [וכן] בית דין הולכים אצל בירה או בירה הולכת אצל בית דין. ועוד, [וכן] אם נפלה [הבירה קודם שהב"ד ראוה] חוזר ובונה [אותו, ולולא זה לא דנים אותו, אלא סומכים על העדים ועדותם]. אלא, מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים, אף כל שהוא מסור לעדים [ולא צריכים מסור לעדה, שהוא הבית דין], פרט לשיצתה אבן מתחת ידו של מכה [פי' שנאבד מיד ולא ראוה העדים], פטור.

אבל הרי כתוב, אמר לו רבי עקיבא, וכי בפני ב"ד הכהו, שיודעים כמה הכהו. הנה אם הכהו בפניהם, עד נעשה דיין. [אין ראייה מאכזר לשיטת ר"ע עצמו, אלא הוא] אמר לפי דבריו דרבי שמעון התימני, והוא סובר סובר כך. הרבנים למדו, שור תם שהמית [אדם ואחר כך] הזיק⁷⁸, דנים אותו דיני נפשות ואין דנים אותו דיני ממונות [שכן תם משלם מגופו והרי הוא נסכל]. מועד שהמית והזיק, דנים אותו דיני נפשות. [ואם] קדמו ודנהו דיני נפשות, אין חוזרים ודנים אותו דיני ממונות. וכי [אם] קדמו ודנהו דיני נפשות מה זה. שיחזרו וידונו ממונות גם כן. אמר רבא, מצאנו את זה לפי רבנן של בית רב שישבו ואמרו, מי זה [מחבר של הכרייתא]. ר"ש התימני היא, שאמר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים,

פוסקין הדין על פי עדותן, שייך לומר אין עד נעשה דיין, או מטעם דעדותן הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, כיון שהן דנין על פי עדותן, מה שאין כן הכא שאותן השנים לאו מצד עדותן הן דנין, רק מכח העדות שקיבלו ושמעו מאחרים, ודמי להא דסימין ל' סעיף י"ב שאחד מכל ב"ד מצטרפים. דשנים שבאו מב"ד תורת ב"ד עליהן, ונאמנים מטעם ב"ד ולא מטעם עדות, וכן בקיום, וכן בפסק דין כשמת אחד מהן כותבין וחד ליתוהי. ואם כן כשב"ד אחר דנין על זה הכתב ומקבלין הכתב בתורת ב"ד ודנין עליה, כן יכולין אותן הדיינים לצרף השלישי שידון עמהם על אותו הכתב קבלת עדות שכתבו אלו השנים וכתבו בו וחד ליתוהי, כי השלישי שרואה המעשה ב"ד, דן עפ"י מעשה ב"ד. ולפי זה אם יכולין לדון אלו השנים בצירוף הג', כשכותבין אלו השנים בכתב קבלת עדותן, כמו כן יכולין להגיד בפניהן ונאמנים מטעם ב"ד, דהא יכולין לכתוב מה שאמרו בפניהם ויהיו נאמנים מטעם ב"ד, ולא יהיה כתבן עדיף מפיהם. ואפשר דכשמגידין לפני השלישי, [אין צריך] לצרף עמו עוד שנים כמו בשעת קבלת עדות, דאין זה מטעם עדות להיות נידון כקבלת עדות להצריך שלשה, דכששומע השלישי מפיהן הוי כרואה בכתבן, כיון שיכולין לכתוב (נתח"מ).

בפני חביריו - כן צ"ל. פירוש, בפני ג', דקבלת עדות מיקרי דין ובעינן ג' (סמ"ע). שהשלשה דיינים - ודוקא שלשה אבל שנים לא וכדאייתא בשו"ע סימן ר"ג (סעיף א'). יחיד מומחה אף על גב דיכול לדון ביחיד אבל אינו יכול לדון עפ"י ראייתו משום דאינו נאמן לעדות יותר מהדיין ויכול הבע"ד דין להכחישו ולכן אינו יכול לדון על פי ראייתו לחודיה כי אם על פי שנים עדים יקום דבר. והיכא דאיכא אחר עמו משמע דיכול לדון אם הוא מומחה (קצה"ח).

אפילו כיוונו ראייתן בתורת עדות כו' - ואף על פי דלקמן סימן ל"ו [סק"ג??] העליתי דבכונה לחוד הוי עד אף על פי שלא העיד אח"כ, לענין דאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטלה, מ"מ דוקא לענין נמצא אחד מהן קרוב ופסול בטל העדות כשנצטרף בראיה משום גזירת הכתוב, משא"כ לענין שלא יהיה דיין, דטעמא דאין עד נעשה דיין הוא משום דבעינן ועמדו שני האנשים אלו העדים, לפני י"י אלו הדיינים, או משום שהדיינים לא יקבלו הזמה על עצמן, א"כ בנתכיון להעיד לחוד לא שייכי הני טעמי למיפסליה (ש"ך).

אם ראוהו ביום כו' - דאז אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מן הראיה, ודנין על ראייתן אפילו אחר כמה ימים כמו על שמיעתן, משא"כ כשראו בלילה דאז לא מהני שמיעה, לא מהני ג"כ הראיה לדון עליה עד שיעידו לפנין אחרים (סמ"ע), י"א דה"ה אם ראוהו בשבת ויום טוב אינם נעשים דיינים אף על גב דאינו אסור לדון אלא מדרבנן, וצ"ע לדינא (ש"ך), ועיקר שנעשה דיין בראוהו בשבת ויר"ט (צקה"ח).

אבל בדבר דרבנן עד נעשה דיין - עי' לקמן סי' מו ס"ז, שעד הרואה (פירוש בלילה) נעשה דיין בקיום שטרות שהן דרבנן, ועיין שם כמה פרטי דינים עוד מזה (סמ"ע).

החובל

פרק שמיני בבא קמא

צא

עין משפט נר מצוה

פ א מ"י פ"א מהלך
מקו ממון הלכה ט

פ א ב מ"י פ"ג מהלכות
רוצה הלכה א סמג
לאוין קמח:

פח ג מ"י פ"ה מהלך
עבדים הל"ז טו"ש
י"ד מ"י רכז סעיף לז:

פסד ד מ"י פ"ז מהלך
חובל ומזיק הלכה ז
סמג ע"ש ע טו"ש ח"מ
ט"ו חכ סעיף כה
וסעיף לב:

צ ו מ"י ט הלכה יד
הלכה טו טו"ש
שם סעיף יח:

צא ז מ"י ט הלכה ט
הלכה יח ועיין
בש"מ ונתיב סמג ט
טו"ש שם סעיף כה:

צב ח מ"י ט הלכה ט
הלכה טו טו"ש שם
סעיף יח:

וכן מוכיח בחסופות
מדמי אמדורו כו' כ"ל
רש"א וע"ש

לעיל :: סנהדרין מהלך.

צג ט מ"י ט הלכה ט
הלכה ט סמג ט
טו"ש שם סעיף לח:

צד י מ"י ט הלכה ט
שם וסעיף טז:

צה כ מ"י ט הלכה יא
טו"ש שם סעיף
כד וסעיף מג:

צו ל מ"י ט הלכה ט
הלכה כ סמג ט
טו"ש שם סעיף כז:

[לעיל טו.
לקדושין כ"ד:

הגהות הב"ח
(ה) גמ' הוא ניכח
לדב"ה נכסיה: (ב) שם
שיתרפא (א) אמדורו
וכה מתנוה וכו' כמו
שאלמורו: ח"מ וי"כ
הט"ו ל"ג הלך בבא
במזל: (ג) תורם' ד"ס
תמשה דכ"ס אומדים
אוטו ונתנין:

הגהות הגר"א
[א] גמ' משמיה דרבי
כ"ל ח"ן (וזלזת אומרת)
ח"מ (דמתני' דקתני
בו לעו"ק נגדו י"ל רק
דל"ן לחיובו ד' מלות זו):

גליון הש"ס
גמ' אין נותנין זמן
לחבלות. עיין לעיל דף
מו ע"כ ח"ס ד"ה שאין:

אלמא בעינן אומדנא דכ"ד - אף לנזקין דלא האי קרנ בנזקין קאי
דכתיב והכה איש את רעהו באבן או בצגרוף ולא ימות וה"ל לר"ך
לאומדו אם ראוי לנתיבות זו: **נגון שכרה** - בעליו ואין חבין לו לאלם
שלא בפניו: **דקביל ספדי** - על נתיבות וברח הלךך אין לנו ממה

לשלם וכגון גליה ליה נכסי: **סוף**
סוף - כי לא דוורו דיני נפשות
מהכיבא משתלם הואיל וברח: **ומני**
מרידיא - משתלם את השור למרישה
לשכירות ומשקן לניזק ואחרי כן
ידיורו דיני נפשות אבל קדמו ודוורו
ליסקל לא מענין צדיקה לשווי
לרידיא: **עלייה דמרה הוא** - ואין
בגופו של שור אלא כשאר נכסי בעליו
וחס אין משלם מן העלייה: **לקטלה**
הוא דלמדין - דכתיב באבן יד אשר
ימות בה הכהו (במדבר לה): **אכל**
לנזקין - אין אומדין דלפי' אין חפץ
זה ראוי להיות זה חייב דזמנין דלחזק
בכל דהו: [מס צור] - סתם צור י'
טפחים: **מאי לאו** - הא דקתני אם
היו פחותים אם הוזק בו חייב:
מלמט למטלה קחשיב - אלמא בטפה
היו הוזק: **כנגד עינו** - הכהו בטותל
כנגד עינו של זה: **דבעינן אומדנא**
ובהכי לא בעינן לאסתמוי אלא מזליה
הוא דאתרע ליה: **אחו** - מעשה
ידידיה הוא: **מ"ש תמשה דכ"ס**
אומדין ונותנין לו כו' - לא גרסינן
נק ועבר הוזק: **ורפיו ושבת עד**
שיתרפא - כלומר לריכין צ"ד לאמוד
כמה ראוי להיות נופל למשכב בחולי
ריפיו ושבתו ומזונות הריכין. לו עד
שיתרפא: **והכריא** - לזמן מועט והם
למורו לזמן מרובה: **נוטן לו כל**
מה שאמדורו - דמשמיל רחמינו עליה:
מקלר - נוטן למשכב כמו חלוקי
(ר"ה ע"ד ט"ז): **אטפה** - נחרפה:
מדקאמר ר"ע אפי' לעניים כו' -
וחיובא דלא חייב לתת לפורע ראש
האשה אלא חרבע מלות זוז כה"ק
שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר
דלעני לא יהבינא כולי האי וקאמר
ליה ר' עקיבא לעני מני יהבינא הכי
ומעשה בחתך שפרע ראש האשה
עניה כו' דאי ס"ד האי שיעורא
דחרבע מלות דה"ק אפחות שבעניים
קאמר והכל לפי כבודו לחומרה קאמר
למיחב טפי לשבעיים וקחתי ר"ע
למימר אפילו עני שבשראל יטול יותר
מחרבע מלות זוז אמאי לא מחייב ליה
לפורע ראש האשה למיחב טפי: **ללנה**
כמים אריים כלו' יגעת לפפור עלמך
ולא העלית בידך כלום שבדי חסדים
אין ראויים לנלוס: **סנה** - אין רשאי:
לא

זאת אומרת רידייא עלייה דמרה הוא - תימה ליגבו את השור
לגמרי לניזק ולא תקרי יותר עלייה דמרה וי"ל דאם הוא
גובהו לגמרי לא היו ממתינין לו עד שישלם מן הרידיא כמו שאין
ממתינין לבעלים אם היו אומרים המתניו לי עד שאחרוש בו מעט
ואח"כ תסקלוהו: **ל"א משום דלמרי'**
איהו לדבעיה אלפסיה - תימה ח"כ
אמאי נקט על עינו ועל אזנו אפילו
כנגד עינו ואזנו נמי אם אחו ועוד
תניא בתוספתא (פ"ט) הכהו כנגד
אזנו ועינו לא יאלץ בן חורין שאלמר
והכה עד שיטעה בו מעשה משמע
דטעם משום גזירת הכתוב היא ולא
משום דליבעיה אלפסיה:

חמישה דכ"ס אומדים (ג) ונותנין
לו מיד רפיו ושבת עד
שיתרפא - זו היא גירסת נכונה
וקמ"ל שזומדים אותו כמה ראוי
לעלות שבתו ורפואתו עד שיתרפא
ונותנין לו מיד וכן ה' דברים כמו
שפ"י בקונטרס *וכן מוכיח בתוספתא
(פ"ט) דלמי אמדורו והיה מתנוה
והולך אלמא יש אומדן צריפוי:
החובל

אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים
ונפל לחוכו שור או חמור ומת פטור הוזק בו חייב מאי לאו ממטה למעלה
קא חשיב והכי קאמר מטפה ועד עשרה מיתה ליבא נזקין איבא אלמא
לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין לא ממעלה למטה קא חשיב
והכי קאמר עשרה מיתה איבא פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה
ליבא ולעולם אימא לך יש אומדן לנזקין ובל מידי ומידי כי היכי דמיתוקה
ביה בעינן תא שמע *הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן
לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא
בהן לחירות מאי טעמא לאו משום דבעינן אומדנא ושמע מינה יש אומדנא
לנזקין לא משום דאמדינן הוא (ה) דאבעיה נפשיה כדתניא *המבעיה
את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחירשו
פטור *אחיו ותקע באזנו וחירשו חייב ת"ש *חמישה דברים אומדין אותו
ונותנין לו מיד רפיו ושבת עד שיתרפא (ג) אמדורו והיה מתנוה והולך אין
נותנין לו אלא כמו שאמדורו אמדורו והבריא נותנין לו כל מה שאמדורו
ש"מ יש אומדן למימד גברא כמה ליקצר מיהא מכה כמה לא
מקצר לא קא מבעי לן דודאי אמדינן כי קא מבעיא לן למימד הפצא
אי עביד האי נזקא או לא מאי ת"ש *שמעון התימני אומר מה אגרוף
מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים שמע
מינה יש אומדן לנזקין שמע מינה: אומר מר *אמדורו והבריא נותנין
לו כל מה שאמדורו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדורו
לכולי יומא ואיתרפה לפלגא דיומא וקא עביד עבירתא יהבינן ליה
דכולי יומא מן שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והגיע בו הרוק והעביר
כו': אומר רב פפא *לא שנו אלא בו *אבל בבגדו לא וניהוי כי ביישו
בדברים אמרי במערבא [א] משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת ביישו
בדברים פטור מכלום: הכל לפי כבודו [וכו'] : איבעיא להו תנא קמא
לקולא קאמר או לחומרא קאמר *לקולא קאמר דאיבא עני דלא בעי
למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיבא עשיר דבעי למיתב
ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין
אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב

שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר ש"מ: ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו'] : ומי יהבינן זמן והאמר
רבי *חגינא *אין נותנין זמן לחבלות כי לא יהבינן ליה זמן לחבלה דחסריה ממונא *אבל לבושת דלא חסריה
ממונא יהבינן: שמרה עומדת על פתח הצירה וכו': והתניא אומר לו ר' עקיבא צללת במים אדירים והעלית
חרס בידך אדם רשאי לחבל בעצמו אומר רבא לא קשיא כאן בחבלה כאן בבושת והא מתניתין בבושת הוא
וקתני

לקמן מה
לקדושין כ"ד:

[לעיל טו.
לקדושין כ"ד:]

[לעיל טז]

[במזונות טו.]

[כר"ה איתא
רבי יוחנן]

וראים אם כן צצריכים אומד של בית דין [גם לדיני נזיקין], וזה כיון שנגמר דינו להריגה, לא משהים אותו לאומדן של בית דין, ולא עושים עינו לדינו. ואני אומר, אפילו תאמר [שמחבר הברייתא] היא רבי עקיבא. כמה מדובר כאן, כגון שברח [בעליו ואין חבין לו לאדם שלא בפניו]. אם ברח, אע"פ שלא דנוהו דיני נפשות, איך דנים לו דיני ממונות בלא בעלים. [צריך לומר שמדובר, שהבעלים] קיבל עדים [על הנגחות] ו[אז] ברח [הלכך אין לנו ממה לשלם וכגון דלית ליה נכסין]. סוף סוף מאיפה משתלם [כי לא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל וברח]. מחרישה⁷⁸ [משהין את השור להרישה לשכירות ומשלם לניזק ואחרי כן ידינוהו דיני נפשות]. אם כן, שנדון תם דיני ממונות בתחילה ונשלם מחרישתו, ונחזור ונדונו דיני נפשות. אמר רב מרי בנו דרב כהנא, זאת אומרת, חרישה היא המעולה שבנכסי הבעלים הוא [ואין בגופו של שור אלא כשאר נכסי בעליו ותם אין משלם מן העלייה].

שאלו אותו, יש אומד לנזקים, או אין אומד לנזקים. האם אומרים, להריגה הוא שאומדים⁷⁹, שבכך יצא נפשו, ובכך לא יצא נפשו, אבל לנזקים [אין אומדין דאפי' אין חפץ זה ראוי להיזק זה, חייב שלפעמים ניזק] בכל שהוא, או אולי זה לא משנה.

כל ושמע, [למדנו לעיל] מה בור שיש בו כדי להמית, עשרה טפחים, אף כ שיש בו כדי להמית, עשרה טפחים, היו פחותים מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. [אבל אם] הוזק בו, חייב. כמה [מדובר וכי] לא [מדובר] שמחשבים מלמטה למעלה, וכך נאמר, מטפח ועד עשרה, אין מיתה, ויש נזקים. רואים אם כן לנזקים כל דהו, ולומדים מזה, שאין אומדים לנזקים. לא, מחשבים מלמעלה למטה, וכך נאמר, עשרה, יש מיתה, קצת פחות מעשרה, יש נזקים, ואין מיתה.

באמת [אולי] נאמר לך, יש אומד לנזקים, וכל דבר ודבר צריכים אין שהוא זיק. בא ושמע, [אדון] שהכה [את עבדו הכנעני] על עינו וסימא⁸⁰, [אין] על אזנו וחירשו, עבד יוצא בהן לחירות. [אבל אם האדון הכה] כנגד עינו [בכותל] ו[העבד] אינו רואה, [או הכה בכותל] כנגד אזנו ואינו שומע, אין עבד יוצא בהן לחירות. למה. [וכי] לא משום צצריכים אומד [ולא צריך להיות עין אלא מזלו הוא שגרמון], ולומדים מזה, יש אומד לנזקים.

לא [לומדים שיש אומד לנזקים, אלא כאן נהיה חרש או עין], משום שאומרים, הוא הפחיד את עצמו, כמו שלמדנו, המבעית את חבירו⁸¹, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. איך מדובר. [אם] תקע באזנו וחירשו, פטור. [אבל אם] אחזו [שזה כבר מעשה שלון] ותקע באזנו וחירשו, חייב.

בא ושמע, חמשה דברים אומדים אותו⁸² ונותנים לו מיד, ריפוי ושבת, עד שיתרפא [פי' ב"ד צצריכין לאומד כמה ראוי להיות נופל למשכב בחולי

זה ומחייבים את זה ליתן לו מיד כל ריפוי ושבתו ומזונות הצריכין לו עד שיתרפא]. אמדוהו ונשאר חולה⁸³, אין נותנים לו אלא כמו שאמדוהו. אמדוהו והבריא [לזמן מועט ממה שהם אמדוהו], נותנים לו כל מה שאמדוהו [שרחמו עליו מן השמים]. למדנו מזה, יש אומד לנזקים⁸⁰.

[כאשר הגמ' שאלה אם יש אומד לנזיקין], לא הסתפקו אם לאומד אדם כמה יהיה חולה, ממכה כזה, כמה לא יהיה חולה. כאשר שאלו, לאומד חפץ כזה אם יעשה נזק כזה או לא. מהו [דיני]. בא ושמע, שמעון התימני אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים, אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים, לומדים מזה, יש אומד לנזקים, [וכך] לומדים מזה [למסקנה].

אמר מר, אמדוהו והבריא, נותנים לו כל מה שאמדוהו. זה ראייה ל[הלכה של] רבא, שאמר רבא, מי שאמדוהו [להיות חולה] לכל היום [בגלל מכתו], ונתרפא לחצי היום, ועבד, נותנים לו [שבת] של כל היום, שמן השמים רחמו עליו.

רקק והגיע בו הרוק, והעביר כו'. אמר רב פפא, לא שנו אלא [שהרוק הגיע] בו, אבל [אם הרוק רק הגיע] בבגדו, לא⁸¹. ושיהיה כמו אם בייש [אותו] בדברים. אומרים במערב [פי' בארץ ישראל] בשם רבי יוסי בר אבם, זאת אומרת, ביישו בדברים פטור מכלום⁸².

הכל לפי כבודו [וכו']. שאלו [התלמידים בבית המדרש], התנא הראשון אמר להקל, או אמר להחמיר. אמר להקל⁸³, שיש עני שלא צריך לקחת כל זה, או אולי אמר להחמיר, שיש עשיר שצריך לתת לו יותר. בא ושמע, מזה שאמר ר' עקיבא, אפילו עניים שבישראל רואים אותם כאילו הן בני חורים שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב [פי' מזה שלא חייב לתת לפורע ראש השנה אלא ד' מאות זוז כמו התנא הראשון, שכן לעני לא נותנים כל כך הרבה, ולה נתנו], לומדים מזה, שהתנא הראשון אמר להקל, [וכך] למדנו מזה.

ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו']. וכי נותנים זמן [לשלם דמי בושות]. והרי אמר רבי חנינא, אין נותנים זמן לחבלות⁸⁴. [זה שנאמר] של אנותנים לו זמן, [היינו] לחבלה שהחסיר לו מומן, אבל לבושת שלא חסרו ממנו, נותנים [לו זמן].

שמרה עומדת על פתח חצירה וכו'. והרי למדנו בברייתא, אמר לו ר' עקיבא, צללת במיד אדירים והעלית חרס בידך [כלומר יגעת לפטור עצמך ולא העלית במיד כלום אלא רק כשברי חרסים שאין ראוים לכלום], אדם רשאי לחבל בעצמו. אמר רבא, אין קושי, כאן בחבלה [שאין רשאי], כאן בכבושת. והרי המשנה שלנו הוא [מדבר] בכבושת,

⁸¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכ ס"ח): רקק בחבירו חייב, אבל רקק בבגדיו או שביישו בדברים פטור. ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו, ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבויש. הגה: ויש אומרים דמכין אותו מכת מרדות. והמוציא שם רע על חבירו הוי בכלל המבייש בדברים. המקנטר חבירו ואמר ליה איני מומר ואיני עבדין, אע"פ שלא אמר כמון הוי כאילו פירש כמון. האומר לחבירו הוי אתה עושה כמו ממזר או אתה כממזר אינו כלום, ויש חולקין וסבירא להו שאם אומר אתה כממזר כאלו קראו ממזר, אבל אם אומר אתה מכזב כמו ממזר עד שתתברר דבר זה, או כיוצא בזה שהטיל בדבר תנאי אינו כלום. האומר לחבירו פסול אתה, יש אומרים דיכול לתרץ דפסול משום קורבה קאמר ואין זה ביוש, ויש חולקין. המדבר רע על שוכני עפר, צריך לקבל עליו תעניות ותשובה ועונש ממון כפי ראות בית דין, ואם קבורים בסמון לו ילך על קבריהם ויבקש מהם מחילה, ואם הם רחוקים ישלח שם שלוחו, ואם כופר המבייש, אם הוא ביוש של שוכני עפר יתנו חרם בעדות, אבל לא על ביושים אחרים. ונראה דהכל לפי ראות בית דין, ועיין לעיל סימן פז סעיף כה. הקורא לחבירו מלשין בן מלשין, אם הוא לבד מלשין פטור, וכן אם קורא לרשע בן צדיק, רשע בן רשע. הקורא לחבירו עבד או ממזר והוא אמת פטור, אבל אם לא יוכל לברר, אע"ג דשמע כן שאחרים דברו כן לא נפטר בכך:

ביאור: רקק בחבירו חייב - משום בושות. ובבגדיו ובביישו בדברים פטור, דבעיני דיעשה מעשה בגופו (סמ"ע).

שמנדין אותו - אין לך בושות גדולה יותר מהוצאת שם רע ודיבה. ואין הוכחה מלשון יש אומרים דפלוגתא היא, אלא דבמקום שמצא שיחיד כתב כן ואינו מפורסם בשאר פוסקים רגיל לכתבו המחבר ורמ"א בלשון יש אומרים (סמ"ע).

דמכין אותו מכת מרדות - דעבר על לאו דלא תנונו, אבל כיון דהוא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מלקות דאורייתא (סמ"ע). מחילה

איני מומר כו' - אם קראו משומד אחר שעשה תשובה הרי עובר חרם רבינו גרשום, ואי לא ידע מן החרם וקראו שנטבע במי השמד אינו מיקרי עבריין. ודין איש שחרף אשה, שיתענה שני וחמישי ושני וישב יחף לפני בית הכנסת ויבקש מחילה אצל הבימה בבית הכנסת. ועיין לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג ברמ"א וסמ"ע שם מדין אשה שביתה לאחר (סמ"ע).

ע"י המשך בהערה כה. ע"י המשך בהערה כה.

⁷⁸ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכ ס"ח), הוב"ד לעיל הערה 21.

ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכ ס"ב), הוב"ד בהערה.

⁷⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכ ס"ח): כיצד משערין הריפוי: אומדים בכמה ימים יחיה מחולי זה וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד ואין מחייבים אותו לתת דבר יום ביומו ודבר זה תקנה היא למזיק, וכן השבת אומדין אותו ונותן הכל מיד. אם היה מתגלגל בחוליו והולך וארך החולי יותר על מה שאמדוהו אינו מוסיף לו כלום, וכן אם הבריא מיד אין פוחתין ממה שאמדוהו:

ביאור: ודבר זה תקנה הוא למזיק - דאם היה צריך לתת לו שכר ריפוי דבר יום ביומו, שמא יתרשל המוכה ברפואתו באמרו דמי הרפואה הן על המכה, אצערנו בזה כדי שיוציא הרבה דמים, וזה שמסיק וכתב דאם היה מתגלגל וארך החולי אינו מוסיף לו כלום. ואף דלפעמים יהיה להמכה בזה הפסד, דאם הבריא מיד דאין פוחתין לו מהאומד כדמסיק, זהו דבר שאינו שיכח דיבריא קודם זמן שאמדוהו לך, משא"כ בהמשך חליותו דאיכא למיחש (סמ"ע).

⁸⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תכ ס"ח): כשם שאומדים למיתה כך אומדים לנזיקין. כיצד: הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי לעשותו, הרי זה פטור שנאמר (שמות כא יח) באבן או באגרופ דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בבושות בלבד שאפילו רקק בגופו של חבירו חייב בבושות, לפיכך צצריכים העדים לידע במה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו, ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק ונחבל אומר היה בו כדי להזיק, ישבע הנחבל ויטול: ביאור: בצרור קטן כו' - אומדין ג"כ המקום אשר הכהו עליו (סמ"ע).

הרי זה פטור - דאמרינן מזלו גרם (סמ"ע), ומ"מ חייב בדיני שמים, דלא גרע מהמבעית את חבירו (לקמן ס"ב) ושאר דיני גרמא (פ"ת).

אבל חייב בבשת - אפילו אם מאבן קטן נעשה חבלה גדולה ונתבייש בה, אף דאינו חייב אשאר הדברים, מ"מ אבושת שנתבייש בה חייב, וראיה לזה שהרי אפילו רקק בחבירו שהוא ענין קל חייבוהו עליו בושות, ה"ה בבושות הבאה לו מאבן קטן (סמ"ע).

ישבע הנחבל ויטול - כיון דאין דרך לעשות מכה כזו א"כ היה בו כדי להזיק אוקמינן אזוקתו, וק"ו הוא ממה שאמרו נחבל נשבע ונוטל (ע"י ס' צ) אף אם אומר הנתבע לא אני חבלתי אלא חבל בעצמו, כיון דאין דרך אדם לחבל בעצמו (סמ"ע).

וכתוב, החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי, פטור. כך אמר לו, אין שאלה על בושת, שאדם רשאי לבייש את עצמו, אלא אפי' חבלה, שאין אדם רשאי לחבל בעצמו, אחרים שחבלו בו, חייבים [וכל שכן המבייש את עצמו לא פטור מאחר שבייש אותו מתשלומין].

[וכי] אין אדם רשאי לחבל בעצמו. והרי למדנו בכרייתא, הייתי חושב שהנשבע להרע בעצמו ולא הרע, שיהא פטור. מלמד הנאמר, "להרע או להטיב", כמו ש"הטבה" רשות, כך "הרעה" רשות, נלמד מזה שהנשבע להרע בעצמו ולא הרע⁸² [שהוא פטור]. אמר שמואל [בא לחלוק על הנ"ל, שהפסוק בשבועות מדבר באשם שנשבע] שאשב בתענית [שחל עליו, אע"פ שזה מזיק לו]. שכמותו גבי הרעת אחרים, להשיבם בתענית, אחרים איך מושיבים אותו בתענית. כן [אפשר, במקרה] שסוגר אותו בחדר [ללא אוכל].

והרי למדנו בכרייתא, איזהו הרעת אחרים. אכה פלוני ואפצע את מוחו. אלא [זה ההלכה אם מותר לחבל בעצמו] היא מחלוקת תנאים, שיש מי שאומר, אין אדם רשאי לחבל בעצמו⁸², ויש מי שאומר, אדם רשאי לחבל בעצמו.

מיהו התנא ששמענו עליו שאמר, אין אדם רשאי לחבל בעצמו. אם תאמר הוא התנה הזה, שלמדנו, "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש", ר' אלעזר אומר, מיד נפשותיכם [פ"י מיד עצמכם] אדרש את דמכם. ואולי הריגה שונה [ואין ללמוד ממנה לחבלה].

אלא הוא התנה הזה, שלמדנו, מקרעים על המת⁸³ [זה] איננו מדרכי האמורי. אמר רבי אלעזר, שמעתי, שהמקור על המת יותר מדאי, לוקה משום "בל תשחית", וכ"ש גופו. ואולי בגדים שונה, שזה הפסד שלא חוזר. כמו זה שרבי יוחנן היה קורא לבגדיו מכבדים שלי, ורב חסדא כאשר היה הולך בין קוצים וברקנים, היה מרים את בגדיו, אמר, זה [גופי] מתרפא [אם הוא נסרט], וזה [בגד] אינו מתרפא [אם נקרע].

⁸² עי' רמב"ם (ח"מ פ"ה ה"א), ושר"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): הוב"ד לעיל הערה 75.

⁸³ עי' שר"ע (ח"מ סי' שפב ס"א): שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הבריות, ואילו העומד לקצצה מפני שהוא מזיק את הרבים, וקדם אחד ושחט שור זה וקצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים, חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים, שהרי הפקיעם מלעשות מצוה. ואם טען ואמר: אתה אמרת לי להרגו ולקצצו, הואיל והוא עומד לכך, הרי זה פטור. (אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר שהוא נתן לו רשות, אפילו יש לו מיגו לומר: לא הזקת, כגון דליכא עדים שהזיק, יהי כמיגו במקום חזקה דלא הוי מיגו. אבל נאמן לומר: (אתה אמרת לי וכו') [הזקתי] במיגו דלא היה שלך מה שהזקתי אלא שלי היה). וכן מי ששחט חיה ועוף, ובא אחר וכיסה הדם שלא מדעת השוחט, חייב ליתן כמו שיראו הדיינים. ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב, והוא 'ז הובים. וכן הורו שכל המונע הבעלים מלעשות מצות עשה שהם ראויים לעשותה וקדם אחר ועשה, משלם לבעלים 'ז הובים. (יהיה לו בן למול, ובא אחר ומלו, חייב ליתן לו 'ז הובים. אבל נתנו לאחד לימול, ובא אחר ומלו, פטור). ובזמן הזה אין מגבין אותו, אבל אם תפס לא מפקינן מיניה:

ביאור: שור כו' ואילן כו' חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים כו' - נראה דראיית עיני דיינים בזה ובביטל ממנו שאר מצות עשה דבסמוך הוא, דיראו אם איש זה שביטל ממנו המצוה הוא איש שמדקדק בקיום שאר מצוות אזי יקנסו המבטל ממנו הרבה, ולפי מיעוטו בדקדוק מצוות יעמט הקנס מהמבטל. גם ישערו בטרחת קיום המצוה, דפעמים מונע אדם עצמו מהמצוה מכח טירחא וניחא ליה שאחרים יעשוהו (סמ"ע), משמע שקנס הוא זה ולא דינא דאי ס"ל דינא הוא פשיטא שחייב ליתן לו 'ז הובים, ועיין מה שכתבתי בזה לקמן סימן שפ"ה ס"א, ועי' לקמן סי' תכ"ז סעיף ח' (ש"ך).

הואיל והוא עומד לכך כו' - ד"ל דילמא ירא שזיק אחרים והוא לא היה לו פנאי לעסוק בהריגת השור ובקציצת האילן ונתן לו רשות להורגו ולקצצו, ושכח הדבר שנתן רשות לזה (סמ"ע), דאל"כ לא שבקת חיי לכל אדם, שכל אחד זיזק חבירו ויאמר ברשותך עשיתי (ט"ז).

כמיגו במקום חזקה כו' - דחזקה היא דאין אדם מצוה לאחר לעשות לו דבר שמזיק לו בממונו (סמ"ע), אף על גב דבסימן ע"ח סעיף א' פסקינן דאמרינן מיגו במקום חזקה, מ"מ חזקה דהכא היא אלימתא והוי כמו אנן סהדי, דידוע הוא שאין אדם מרשה לקצוץ נטיעותיו (ט"ז).

אבל נאמן לומר לא הזקתי במיגו דלא היה שלך - מ"ש הרמ"א כאן דנאמן לומר לא הזקתי, ר"ל מה שעשיתי ברשותך עשיתי ונמצא דאינו מזיק, בזה אינו נאמן אם לא במיגו דלא היה שלך (סמ"ע), וי"א שיש כאן ט"ס, וצ"ל "אבל נאמן לומר במיגו דלא הזקתי דלא היה שלך מעולם אלא שלי הוא", ור"ל אפילו ידוע בעדים שזה האילן של אבותיו מעולם, מ"מ יכול לומר קניתיו ממך ודידי הזקתי, מיגו דאי בעי היה אומר לא הזקתי כלל (ט"ז), כלו' לא עשיתי לך זיק בזה כגון שפטר החובות שלו ואומר שבלאו הכי נמי לא היו משלמים וכי האי גוונא ועיין מ"ש לעיל סי' קע"ו ס"א ברמ"א ומ"ש שם (ש"ך). אם יש עדים שהנטיעות של חבירו אף על גב דאין עדים שקצצו, ה"ל מיגו במקום עדים. אבל אם אין עדים שהיו

אלא הוא התנה הזה, שלמדנו, אמר ר"א הקפד ברבי, מה מלמד הנאמר [כענין נזיר] "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש". וכי באיזה נפש חטא זה. אלא שציער את עצמו מן היין. והלא דברים ק"ו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר [פ"י המסגף את עצמו בתענית], על אחת כמה וכמה.

הקוצץ נטיעותיו [וכו']. רבה בר בר חנה לימד לפני רב, [א' תובע את השני] אתה הרגת את שורי⁸³ וקצצת את נטיעותי. [והשני מגיב:] אתה אמרת לי להורגו ואתה אמרת לי לקצצו. [רב אמר לו, והוא] פטור. א"ל, אם כן [הוא הדין, אז] לא שבקת חיי לכל הבריות. [ולמה הוא] נאמן [לטעון שהא' אמר לו לעשות כך]. א"ל, אמחוק [את הבריייתא הזה מגרסתין]. א"ל, לא, תסביר את הבריייתא, בשור העומד להריגה [שהרג אדם], ובאילן העומד לקציצה [או עץ אשירה של ע"ז, או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתיירא שמה יפול על אדם וימות]. אם כן, מהו תובע אותו. שא"ל, אני רציתי לעשות את המצוה הזאת [ואז כאשר השני טוען אתה אמרת לי להרגו, מסתמא הוא אומר את האמת, כיון שעומד לכך, הוא לא מקפיד כל כך, ושכח מזה שאמר לשני לעשותו]. שלמדנו, [נאמר] "ושפך וכסה", מי ששפך [דם בשחיטת הבהמה או העוף, הוא] יכסה [את דמו]. ומעשה באחד ששחט, וקדם חבירו וכסה, וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים⁸⁴.

אמר רב, דקל [תמרים] הטוען קב [פירות], אסור לקצצו [משום בל תשחית]. שאלו שאלה מבריייתא, כמה יא בות ויהיה אסור לקצצו⁸⁵. רבע [קב של זתים]. זיתים שונים שהם חשובים. א"ר חנינא, לא מת בני שיבחת, אלא משום שקץ תאנה שלא בזמנה. אמר רבינא, ואם היה מעולה בדמים [שדמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו], מותר. וכן למדנו, "רק עץ אשר תדע", זה אילן מאכל, "כי לא עץ מאכל הוא", זה אילן סרק, וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר, מה מלמד הנאמר "כי לא עץ מאכל". להקדים סרק למאכל,

שלו א"כ ה"ל מיגו בעיקר החזקה שהרי לא נתחזק אלא על פיו ושפיר אמרי' מיגו, וכן מוכח בדברי הש"ך (רע"א בשם ההפלאה).

ובא אחר וכיסה כו' - דוקא בני האי גוונא דמצות כיסוי רמיא על השוחט, אבל אם נתנו לו בהמה לשחוט ובא אחר ושחטו פטור, דשאני מצוה דנצטוינו לעשותה כגון כיסוי הדם דלאחר ששחט אי אפשר להפטר מהכיסוי, דוקא קנסינן, משא"כ שחיטה דאי לא רצה לאכול בשר אינו מחויב לשחוט (סמ"ע).

והוא עשרה זהובים - כן היה מעשה בגמרא שבא אחד לפני רבן גמליאל וקנסוהו 'ז הובים, רק שדעה קמייתא ס"ל שראות עיניו דרבן גמליאל באותו איש כך היה ושכל דיין יקנסו כפי ראות עיניו וכנ"ל (סמ"ע), בש"ס מסקינן דהוא שכר ברכת הכיסוי וברכת המזון חייב מ' זהובים בעד ד' ברכות. הא דחייב 'ז זהו' אינו אלא במצוה דאורייתא ולא במצוה דרבנן, ובמצוה דרבנן פטור, ויש חולקים (ש"ך), דוקא במצוה דרבנן הוא דאינו משלם אבל בעד ברכה משלם אפילו בברכה דרבנן. אלא אין סברא לחלק בין דאורייתא לרבנן (קצה"ח).

ובא ופטר פטור - בי"ד סוף סימן כ"ח סיים בזה הטור וכתב ז"ל, והכא אפילו תפס מפקינן מיניה כיון דענה אמן, דהא אמרינן גדול העונה אמן יותר מן המברך, ואם שמע ולא ענה איהו דאפסידא אנפשיה, אבל אין לפוטרו מטעם שיתן לו תרנגול לשחוט, דזו מצוה אחרת היא ומצוה ראשונה הלכה לה, ומעוות אשר לא יוכל לתקן הוא. ונראה דלא פטרו מכח עניית אמן אלא במצות מילה דנתקנה ברכה בציבור ובקול רם, דכיון דצריך לברך בקול רם ודאי שמע הברכה, משא"כ בברכת השחיטה, וכאשר נתנו לו תרנגול או בהמה לשחוט וקדמו אחר ושחטו דאין קונסין אותו, דלא מחשב מצוה דרמיא עליה דאינשי. ונראה דמהאי טעמא אם קדם אחד ומל בנו של חבירו, אף שהאב יכול לענות אמן אחר המברך, מ"מ כיון דהמצוה מיוחדת לאב בבנו יותר מלשאר כל אדם לא פטרינן להמקדים מכח עניית אמן דהאב (סמ"ע), ויש חולקים דלא מסתבר כלל לחלק בעניית אמן בין אב לאחר, אלא דוקא שהי' האב בעצמו רוצה לימול שהוא חייב בה מן התורה אבל נתנו האב לאחר לימול ובא אחר ומלו פטור, מן האב פטור, שהרי לא מנע ממנו המצוה. ומן המוהל פטור, דבמה זכה במצוה זו דבמה הקנה אותה לו האב ואפי' הקנה לו בקנין אינו כלום שאינו אלא קנין דברים כו' (ש"ך).

ובזמן הזה אין מגבין - מ"מ לא טוב עושה וצריך לפייסו (ט"ז), אחד שהיתל באיש אחד נכבד שאמר לו שאשתו ילדה בן זכר ומכבדו במצות מילת בנו, והאיש הזה נסע ד' שעות לכפר הנ"ל, והנה שיקר בו ונקבה ילדה והיה לשחוק בעיני כל. וכתב דיש בכאן דין אונאה כמבואר בסימן רכ"ח סעיף ד', וגם דיני ממונות כמבואר בסוף סימן של"ד דיותר נוח לו למול ולקבל שכר שמים של פסיעות מלישב בטל, וא"כ צריך לשלם לו שכרו משלם, ושכר מילה הוא עשרה זהובים ושכר פסיעות אין בידי לשער כו', אך בזה"ז אין גובין וחוזר הדבר למ"ש סימן א' סעיף ה' ושם סעיף ו'. ועין אין לנו רשות לנדנות, ואמנם מדינא מבואר ביורה דעה סימן של"ד סעיף ו' בהג"ה ובש"ך ס"ק ל"ט, וא"כ פשיטא שיכולים להעבירו מאומנות עד שפייס את האיש הנ"ל בכל מה שראוי לפי הנ"ל, ולקבל תשובה על חוצפתו ולא על אנתה (פ"ת).

⁸⁴ עי' שר"ע (ח"מ סי' שפב ס"א): הוב"ד בהערה הקודמת.

החובל פרק שמיני בבא קמא

החובל

בעלמו אפי' שאין רשאי פטור - תימה מאי חיוב שייך ואי פטור ממלקות קאמר ע"כ הקולן נתיישותיו אפי' שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קולן חילוט טובות ואחרתיה מואתו לא

לא בפטור נוסף - דהאילן ודאם רשאי לחבול בעלמו כי צייש בעלמו וביישו ביה אחרים לא מפטרי בהכי : **אלא אפי' החובל בעלמו** - חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר האילן ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נתייבו אחריו עלויו אפי' חייבין : **מה הטעם** תורה אור **רשות** - בשבועות (דף כו.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקסאלא בדבר הרשות :

דכחותי גבי הרעם אפריס - דקחני הסם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יחא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטעם רשות בשבועות (סג) כו' : **דמסקד לכו** - סוגרין בחדר ואין להם מה לחבול : **לנפשותיכם אדרשו** - מיד עלמכס אדרשו : **וכפר עליו** - בנייר כתיב : **על הנפש** - המסנגף שחטף כנפש אדם : **מכל דבר** - המסנגף עלמו בשבועות : **עומד להריגה** - שור שהמית : **עומד לקליטה** - אשירה או כל עץ הנטוה לרה"ר ומתיירא שמא יפול על אדם וימות : **אלא כפיניא למיעבד הא פלוס** - וכי טעין ליה היקר אחת אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואישי הוא לחישי :

רוכב - הקב : **ואם היה מעולה בדמים** - דמיו יקרים לבניין יותר משבח פירושו : **רק עץ אשר תדע** - קרא יתיירא הוא דהוה ל' למכתב רק אשר לא הוא מאכל : **ואם עץ מאכל** - וה"ק רק עץ אשר תדע אם עץ יודע ויודע יודע למאכל אלא הוא קמנו ואפילו הוא של מאכל : יכול

שבועות כו.
שבועות סג

אלא תני רשאי ר' עקיבא דמתני' ורבי עקיבא דברייתא פליגי ושתיי לטעמי ליתנהו והשתא יתיירא דמאס דלאמר תרי תנאי וליביא דרבי עקיבא קבעי מאן תנא דמתני' דלאמר חליבה דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבול בעלמו :

שבועות סג

אלא תני תנא ר' עקיבא דמתני' ורבי עקיבא דברייתא פליגי ושתיי לטעמי ליתנהו והשתא יתיירא דמאס דלאמר תרי תנאי וליביא דרבי עקיבא קבעי מאן תנא דמתני' דלאמר חליבה דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבול בעלמו :

שבועות סג

עובר משום כל תשמיש - והא דלאמר צמ"ק (דף כד.) שמואל קרע עליה דרב תליסר אלטלי דמילתא יש לומר דלורבא מדרבנן שאני ולא היה יותר מדלי :

שבועות סג

אלא שיעבר עלמו מן היין לכאורה משמע דבנייר טהור נמי קאמר דקרא חוטא צפרק מי שאמר הריני נייר מגולגל (נייר דף יט.) קסבר רבי אליעזר הקפיר נייר טהור חוטא רבייט טעמא דכתיב קרא בנייר טמא מפני שקנה בחטא וכן צ"ק לדברים (דף יי.) ותימה דצ"ק לנייר (דף ג.) פריך נזירות מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה ומשני אפי' לרבי אליעזר הקפיר דלאמר נייר חוטא הוא ה"מ טמא דליירי דבעי מיסתבר דלמא אחי למעבר על ניירותיה אבל נייר טהור לאו חוטא קרי ליה ואור"ת דהא דקאמר דלא הוי חוטא הייט שמוה גדולה מן העבירה דמלוה לידור כדאמר (רי"ט סוטה) הרואה סוטה שקלקולה זכר עלמו מן היין ומכל מקום קלת יש חטא מיד דהוי אמתענה העניית חלוס בשבת שקורטין גזר דינו (ג) ונפרעין ממנו העניית של שבת מאי תקנתיה ליתבי העניית להענייתא שהמלוה גדולה מן העבירה ותיירא חוטא ה"מ נייר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נייר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא : **ב"ב** כמינה כו' - והא דלאמר בחוקת הבתים (ב"ב דף נ"ו) האי מאן דנקט מגלגל ותובילא ואמר חיזיל ואגזריה לדיקלא דפליגא דזכריה ניהלי מהימן דלא חליף איניש למיגור דיקלא דלאו דליה הסם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מגלגל ותובילא שהם כלי אומנות של לוקטני תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקון ואם בקליטת הדקל היה מדבר היה ליה למינקט נרגא וה"ל למימר ואקטליה כדלאמר הסם צפרק כל הנשבעין (שטועה דף מו.) ואפי' דלאמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא ואמר חיזיל ואקטליה לדיקלא דפליגא ואשכח דקטיל וסדי לא אמרינן ההוא קטילא דעביד איניש דגזים ולא עביד : **דק"ו** רבן גמליאל לטון י' וזבובים - צפרק כסוי הדם (חולין דף פו.) ואפי' מוכח שזה עבר זכרה ולא חטא שבר דמטה עלמה הכח חולי וי"ל דמטה וזכרה הכל אחד ואפי' דבור העומד להריגה ואיני העומד לקליה שאני שבר חוטא שבר מלוה כיסוי וזכרה לא היה כי אם י' וזבובים ושבר זכרה המזון הרביע זכרות מ' וזבובים ומעשה באחד שקראו ס"ל לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ואכל לר"ת ואמר לו שיתן לו דתנגולת לשחוט תחת אהם שתי זכרות ואין נראה לר"ת טעם זה דאם קן למה חייבו ר"ג עשרה וזבובים ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמון וגדול העונה אמון יותר מן המזכר ועוד אמר ר"ת דבבבא אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיום כדאמר לעיל (דף סד.) :

שבועות סג
שבועות כו.
דברים כ

צד א מיי פ"ה מהלכות
שבועות הלכה יז
מאן לחזין רלה :

צד ב מיי טס וסיח
מכלי חובל ומזיק
הל' א סג טס וסי' ע :

צד ג מיי פ"ה מהלכות
הל' ב הלכה א סג
פשינ' כו"ט ו"ד סי' שמ :

ק ד ה ו ז מיי פ"ז
מהלכות חובל ומזיק
הל' יג וכל' יד סג עשינ'
ע טוע"ע ח"מ סי' שפ
טע"פ א :

קא ח מיי פ"ה מהלכות
מלכות הל' ב סג
לחזין רט :

קב ט מיי טס הל' ח :

קכ י מיי טס הל' ט :

הגהות הב"ח
(א) גמ' ובי מחלק
שפוטו לנינות כל דבר :
(ב) תוס' ד"ה החובל
וכי לרמוק ולומר דפטור
ה"ק אפי' שאין בו ד' :
(ג) ד"ה אלא שיעבר וכו'
גזר דינו של ע' שהם
ונפרעין ממנו :

שם איתא מתיירא מני
ו' יותנן קרע עליה
ד' מילתא תליסר
איתעילי
[שבת קי"ג סנהדרין נ"ד.]

גליון הש"ס
גמ' אמר שמואל בלש
בשתיית - עיין סוטה
דף ע"ו מ"ה תוס' ד"ה
ס"ל :

גליון פו.

הגהות
מה"ב רנשבורג
[א] גמ' אמר רב דיקלא
דעטיין קבא אסור - תימה
לי שלא חזר דין זה בעור
ואפי' שזכר דאיתא לה"כ
כ"ד סי' קנז ס"ק ז
נגמ' מזה וישושים'
זכרות לא :

[ד"ה ענין]

שבת מאי תקנתיה ליתבי העניית להענייתא שהמלוה גדולה מן העבירה ותיירא חוטא ה"מ נייר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נייר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא : **ב"ב** כמינה כו' - והא דלאמר בחוקת הבתים (ב"ב דף נ"ו) האי מאן דנקט מגלגל ותובילא ואמר חיזיל ואגזריה לדיקלא דפליגא דזכריה ניהלי מהימן דלא חליף איניש למיגור דיקלא דלאו דליה הסם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מגלגל ותובילא שהם כלי אומנות של לוקטני תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקון ואם בקליטת הדקל היה מדבר היה ליה למינקט נרגא וה"ל למימר ואקטליה כדלאמר הסם צפרק כל הנשבעין (שטועה דף מו.) ואפי' דלאמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא ואמר חיזיל ואקטליה לדיקלא דפליגא ואשכח דקטיל וסדי לא אמרינן ההוא קטילא דעביד איניש דגזים ולא עביד : **דק"ו** רבן גמליאל לטון י' וזבובים - צפרק כסוי הדם (חולין דף פו.) ואפי' מוכח שזה עבר זכרה ולא חטא שבר דמטה עלמה הכח חולי וי"ל דמטה וזכרה הכל אחד ואפי' דבור העומד להריגה ואיני העומד לקליה שאני שבר חוטא שבר מלוה כיסוי וזכרה לא היה כי אם י' וזבובים ושבר זכרה המזון הרביע זכרות מ' וזבובים ומעשה באחד שקראו ס"ל לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ואכל לר"ת ואמר לו שיתן לו דתנגולת לשחוט תחת אהם שתי זכרות ואין נראה לר"ת טעם זה דאם קן למה חייבו ר"ג עשרה וזבובים ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמון וגדול העונה אמון יותר מן המזכר ועוד אמר ר"ת דבבבא אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיום כדאמר לעיל (דף סד.) :
למתר

שבועות כו.
שבועות סג

{ צב ע"א }

הייתי חושב אפילו מעולה בדמים [לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו]. מלמד הנאמר, "רק" [שמיעט הקדמה].

האיריס של שמואל הביא לו תמרים. אכל, וטעם בהם טעם של יין. א"ל, מה זה [למה יש לו טעם כזה]. א"ל, היא עומדת בין גפנים. אמר, וכי התמרים [מכחישים את הגפנים כל כך] ⁸⁵. למחר תביא לי את שרשיהם ⁸⁶ [של הדקלי תמר]. רב חסדא ראה דקלים קטנים בין גפניו, אמר לאריס שלו, תעקור אותם, [עם] גפנים [אפשר] לקנות דקלים, [אבל עם] דקלים אי אפשר לקנות גפנים [עם] מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מוטען].

מתני'. אף על פי שהוא [המבייש] נותן לו [לזה שהתבייש] ⁸⁷, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר "ועתה השב אשת וגו'". ומאיפה אנו יודעים שאם לא מחל לו, שהוא אכזרי ⁸⁸. שנאמר "ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו'". האומר [לשני] סמא את עיני ⁸⁹, [אן] קטע את ידי, [אן] שבר את רגלי, חייב. [אבל אם אמר א' מהלשונות האלה, והוסף] על מנת לפטור, חייב. [האומר לחבירו] קרע את כסותי ⁹⁰, [אן] שבר את כדי, חייב. [אבל אם אמר א' מהלשונות האלה והוסיף] על מנת לפטור, פטור. [ואם א' אמר] תעשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור ⁹¹, חייב, בין בגופו בין בממונו.

גמו. הרבנים למדו, כל אלו שאמרו, דמי בושתי, אבל צערו [שדואג על בושתי] ונמחל לו, אפי' הביא כל אילי נביות [איליים מנביות שהם הבהמה הראויות לקרבנות המובחרים ביותר] שבעולם, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר "השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך". וכי זה משמע] שאשת נביא צריך להחזיר, [אבל] אשת אחר לא צריך להחזיר. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, השב אשת האיש מכל מקום, וזה שאמרת, "הגוי גם צדיק תהרג, הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא". נביא הוא [משמע אין ממש בדבריך וראוי אתה ליהרג], וזכבר לימד, אורח שבא לעיר, שואלים אותו על עסקי אכילה ושתייה, או על עסקי אשתו ושואלים אותו, "אשתך היא, אחותך היא". מכאן לבן נח שנהרג ⁹², שהיה לו ללמוד ולא למד ⁹³ [דרך ארץ ולא למד].

[מה שנאמר אצל אבימלך] "כי עצר עצה ה'", אמר ר' אלעזר, למה [נמנה] שתי עצירות הללו ⁹⁴. אחת באיש, שכבת זרע, שתיים באשה, שכבת זרע ולידה. למדו בבבלי, שתיים באיש, שכבת זרע וקטנים, שלשה באשה, שכבת זרע [שבמעט אשה לא יכולה לפלוט] וקטנים ולידה. רבינא אמר, שלש באיש, שכבת זרע וקטנים ופי טבעת [נקב הגדולים], ארבעה באשה, שכבת זרע ולידה, וקטנים ופי טבעת.

"בעד כל רחם", אומרים בבית מדרש של ר' ינאי, אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה.

⁸⁵ עי' רמב"ם (מלכים פ"ו ה"ח): אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהם אמת הבלים כדי שייבשו, שנאמר לא תשחית את עצה, וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה.

⁸⁶ לשון אחר ברש"י: הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור.

⁸⁷ עי' שר"ע (ח"מ סי' תכב ס"א): החובל בחבירו, אף על פי שנתן לו ה' דברים, אינו מתכפר לו עד שיבקש ממנו וימחול לו. ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול, (כי) אין זה דרך זרע ישראל, אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידוע שהוא שב מחטאו וניחם מרעתו, ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי זה משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו: הגה ועיין בא"ח סימן תר"ו. אסור לבקש דין מן השמים על חבירו שעשה לו רעה. ודוקא דאית ליה דינא בארעא. וכל הצועק על חבירו, הוא נענש תחלה. ו"א דאפילו לית ליה דינא בארעא אסור לצעוק עליו, א"כ הודיעו תחלה:

ביאור: אינו מתכפר לו עד כו' - אמנם "א דזה קאי אצער דבושת (סמ"ע). ואסור לנחבל כו' - זה נלמד מאותו מעשה דהרי אברהם נתפייס מאבימלך והתפלל בעדו (סמ"ע).

"הג אין זה דרך זרע ישראל כו' - ור"ל שג' סימנים יש לזרע אברהם, ביישנים ורחמנים גומלי חסדים, ורחמנים הוא היפך אכזריות (סמ"ע).

פעם ראשונה ושנייה - ובא"ח סימן תר"ו ס"א כתב ראשונה ושנייה ושלישית, שם קאי אהמפייס, וקאמר שאם לא נתפייס בשתי פעמים ילך אצלו גם פעם שלישית, וכאן לימדונו שזה שמפייסין אותו יהיה רחמן ולא יתנין עד שילך ויבוא אצלו שלישית, אלא ימחול לו בראשונה או בשנייה (סמ"ע).

ועיין בא"ח סימן תר"ו - שם כתב הרמ"א בהג"ה דאם הוציא עליו שם רע א"צ למחול השם רע ולא ישמעו החרטה והמחילה ויסברו שהוא אמת (סמ"ע).

⁸⁸ עי' שר"ע (ח"מ סי' שפ"ב): האומר לחבירו שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור ושברו הרי זה חייב, ואע"פ שהעושה הוא חייב לשלם, הרי זה האומר לו שותפו בעון ורשע הוא, שהרי הכשיל ע"ד וחזק ידי עוברי עבירה.

א"ל רבא לרבה בר מרי, מהיכין אנו יודיעם דבר זה שאמרו הרבנים: כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה ⁹⁵. א"ל, שנאמר "וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו". אמר לו, אתה אומר משם, ואני אומר מכאן, "ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו']", ונאמר, "וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו'", [פ"י] כאשר אמר אברהם אל אבימלך [פ"י] מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתוב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך].

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכין אנו יודיעם דבר זה שאמרו אנשים, יחד עם הקוץ נלקה הכרוב [קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו כלומר שכיני רשע לוקין עמו] ⁹⁶. א"ל, שנאמר "למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה'" [פ"י] "כולכם", אפילו הניבא. אמר לו, אתה אומר משם, ואני אומר מכאן, "עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי" [פ"י] "מאנתם" כולל משה ואהרן].

אמר רבא לרבה בר מרי, נאמר "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", מיהם החמשה [האלה]. א"ל, כך א"ר יוחנן, אותם שהוכפלו בשמות ⁹⁷ [בברכת משה דן וזבולון גד ואשר ונפתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וצריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יכרור אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם. וקשה שהרין הכופלו יהודה גם כן. אמר לו, הוא נכפל לדבר, שאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהו שנאמר "יחי ראובן ואלי ימות ויהי מתיו מספר", "וזאת ליהודה". [כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל] כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלים בארון [פ"י] לא היה שלדו קיימת ומחוכרת מפני נידוי שאמר לו ליעקב אם לא אביאנו אליך וחסאתי לך כל הימים], עד שבא משה ובקש רחמים. אמר לפניו, רבוננו של עולם, מי גרם לראובן שיודה. יהודה, מיד "שמע ה' קול יהודה" [פ"י] כיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני עמד ראובן ואמר אני בלבתי יצועי אבי].

נכנס עצמותיו למקומם, לא היו מכניסים [את יהודה] לשיבה שברקיע, "ואל עמו תביאנו", לא ידעו מה שחכמים אומרים ולישא וליתן עם החכמים. "ידי רב לו", לא עלה לו [ליהודה בידן] הגמרא לפי ההלכה [פ"י] לא עלה לו עזרה לדבר לומר דבר שיהיה הלכה כמותן] "ועזר מצריו תהיה", אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכין אנו יודיעם דבר זה שאמרו אנשים, אחרי עני הולך עניות ⁹⁸. אמר לו, שלמדנו, עשירים מביאין בכורים בקלות של זהב ושל כסף ⁹⁹, ועניים, בסלי שבטים של ערבה קלופה, הסלים והבכורים נותנים לכהנים [והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן]. אמר לו, אתה אומר משם, ואני אומר

ביאור: כליו של פלוני על מנת שאתה פטור כו' חייב - בזה כו'ע מודים דאפילו אם א"ל בפירוש על מנת שאתה פטור אפ"ה חייב כיון שיועד המשבר שהוא של חבירו (סמ"ע).

שהרי הכשיל עור - קראו עור אף על פי שידע שהוא של חבירו, מכל מקום מזה שאמר לו על מנת לפטור, סבר שבאמת יהיה פטור (סמ"ע), ואפילו א"ל בפירוש ואני משלם בעדך, אפ"ה פטור זה שמקבל עליו לשלם, שאין שליח לדבר עבירה (ט"ז), ראובן העמיד בנו הגדול בשנים משרת לשמעון והזהיר ראובן לשמעון שלא ישלחנו בדרכים חוץ לעיר, ושלחו מן העיר והלך לדרכו ופגעו בו לסטים והרגוהו, אין לשמעון שום חיוב, דאין המשלח חייב בתשלומי נזק השליח, שהיה לו שלא לילך אם ידע שהדרך מסוכן ואם לא ידע אם כן אנוס הוא ג"כ המשלח (ש"ך סק"א בשם הרש"ם).

עוברי עבירה - עי' מחנ"א (נ"מ סי' ז): מי שאמר לחבירו לשבור כלים של ראובן ושרם חמתם שהיה סבור שהם משל לוי שאמר לו לשברם, מי משיניהם חייב לשלם. שמעון ודאי פטור, דכיון שלא היה יודע שהיו של ראובן היה אנוס. אבל לוי חייב, לפי הצד דכל היכא דהשליח לא ידע דאיסורא קא עביד יש שליח לדבר עבירה, והוא הדין בנידון דידן דלוי חייב, אלא אפילו לחולקים שם, הכא כ"ע מודו שלוי חייב ולא משום שליחות ולומר דשמעון ששברם שלוחו הוי, אלא טעמא הוי משום דחשיב לוי כאלו שברם הוא, שכיון דשמעון לא הוה ידע כי אמר לו לוי לשברם הרי זה בריא היזקא, שכן בההיא דהשולח את הבעירה ביד חש"ו דפטור איירי בדלא א"ל להזיק אבל אי א"ל להזיק הרי זה חייב, אלמא דאע"פ שחש"ו לאו בני שליחות נינהו אפילו הכי כיון דבריא היזקא חייב המשלח.

⁹⁵ עי' רמב"ם (מלכים פ"ה ה"א): בן נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום, חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, ואין לו עיר מקלט, אבל בתי דיניהן אין ממתין אותו, במה דברים אמורים בשגג באחת ממצות ועבר בלא כוונה, כגון שבעל אשת חבירו ודמה שהיא אשתו או פנויה, אבל אם ידע שהוא אשת חבירו ולא ידע שהיא אסורה עליו, אלא עלה על לבו שדבר זה מותר לו, וכן אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג, הרי זה קרוב למזיד ונהרג, ולא תחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד.

מכאן, "וטמא טמא יקרא" לא די לו נגעו אלא שמבייש את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה.

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים הרבנים, תקום מוקדם ותאכל בקיץ⁹⁰ מפני החמה⁹¹, ובחורף מפני הצנינה. ואומרים אנשים, ששים אנשים רצים רצו ולא הגיעו לאדם שאוכל לחם בבקר⁹², שנאמר "לא ירעבו ולא יצמאו ולא יפם שרש ושמש" [כי מִרְחֶמֶם יִנְהַגְם וְעַל מִבּוֹעֵי מַיִם יִנְהַלְם]. אמר לו, אתה אומר משם, ואני אומר מכאן, "ועבדתם את ה' אלהיכם", זו קריאת שמע ותפלה, "וברך⁹³ את לחמך ואת מימך", זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך "והסירותי מחלה מקרבך". ולמדנו בבביתא, מחלה, זו מרה. ולמה נקרא שמה מחלה. משום שיש בה שמונים ושלשה מחלות, [והמילה] מחלה בגימטריא זה. ופת במלח שחרית וקיתון של מים מבטל את כולן.

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים הרבנים, אם חברך יקרא לך חמור, טול האוכף [של החמור] אליך [ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו]⁹⁴. א"ל, שנאמר "ויאמר הגר, שפחת שרי, אי מזה באת ואנה תלכי. ותאמר, מפני שרי גברתי אנכי בורחת" [המלאך אמר שפחת שרי, והיא ענתה שרי גברתי].

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, דבר גנות שיש בך, תקדים ותאמר אותו⁹⁵. א"ל, שנאמר "ויאמר עבד אברהם אנכי".

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, אווז הולך [בעיניו] למטה⁹⁶, ועיניו מצפות [למעלה למרחוק למזונותיו, כלומר מחמת ענותותו של אדם לא יחא בוש מלשאל דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו ולתבוע חובו]⁹⁷. אמר לו, שנאמר "והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך" [אביגיל התנבאה שימות נבל בעלה ובתוך דבריה מרמת לדוד שיזכיר את יפה, שישאנה אחרי מות בעלה].

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, ששים [פי' הרבה] מכאבות [ואבלות]⁹⁸ מגיע לאדם ששומע את חבירו כשהוא אוכל, והוא עצמו אינו אוכל⁹⁹. אמר לו שנאמר "ולוי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניו בן היודע ולשלמה עבדך לא קרא" [וראים שזה היה קשה עליו שלא זימנו למשתה]. א"ל, אתה אומר משם, ואני אומר מכאן, "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו", וכתוב בתריה, "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" [מפני שנתקנא ביצחק].

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, היין של הבעלים [ואלה ששותים אותו] מחזיקים טובה למשקה [ולא לבעלים]¹⁰⁰. אמר לו, שנאמר "וסמכת את ירך עליו [והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתתה אתו לעיניהם. ונתתה מהודך עליו] למען ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל", ונאמר, "ויהושע בן נון מלא רוח

⁹⁰ כי מקרה החולי אינו חל בגופו בלתי על אבר שאינו בשלימות, והרעבון והצמאון מן החלאים הן, והכל ב"ש חוץ מצנינים כו', לכן צריך לשמור מן הרעבון (אגדות הגר"א).

⁹¹ עי' שר"ע (א"ח סי' קנה ס"ב): קודם שילך לבה"מ יוכל לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו, וטוב שירגיל בו.

ביאור: טוב שירגיל בו - כדאמרינן בגמרא שמונים ושלשה מיני חלאים תלויים במרה וכולם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן ומצוה להנהיג עצמו במדה טובה והנהגה טובה לשמור בריאותו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה (מ"ב).

⁹² שיתין רהוטי רהט וכו'. פי' האדם הוא חסר כאשר לא [יאכל] וכאשר הוא אוכל הוא שלם וכאשר האדם שלם לפי מדרגת האדם לא יוכלו לשלוט בו אבל אם האדם הוא חסר, וחסרונו קודם שיאכל וישתה, ואז שולטין בו מפני חסרונו, ולכן שיתין רהוטי רהיט וכו'. ואמר שיתין כי מספר זה הוא מספר שלם בכל מקום כמו שתמצא המספר הזה בכמה מקומות ולכן היו ישראל ששים רבוא כי ישראל הם אומה שלימה. ועם שהם הרבה אין יכולים לשלוט באדם שהוא שלם כי כחו של אדם יותר מן ששים רהוטי רהוט (מהר"ל).

⁹³ כי ששה חושים באדם, כנגד ששה דרגין. וד' הם מה שחשב כאן ק"ש ותפלה, וברך לחמך ומימך. ושנים הן שני יצרין, שהן הצנה והחמה, שמהן באים, מאחד החימום על ל"ת, ומהשני הצנה על עשה. וכנגדן ימות החמה וימות הגשמים, שלכן אדם נדון בגיהנם ו' חדשים באש, ו' חדשים בשלג. והנה אלה השנים הן נגד לחם ומים כידוע, לכן בהסיר הלחם והמים דבק הצנה והחמה בו. והנה לחם הוא ע"ח נגד ג' שמות דכורא, ומשקין הן ה' משקין הידועין, יין ושמן ודבש וחלב ומים, והן בנזק ה', ה' אתוון דשם הידוע, כמ"ש אני מלאה הלכתי כו', והן פ"ג, ונגדן בחלאים פ"ג. וד"ש מחלה זו מרה שפי' חלאים כו'. וד"ש וכולם פת במלח וכו' ובטלתן כו'. ואמר מחלה זו מרה. כ"ג מרות הן, ב' נוקבין בישין, ומחלה כנגד מרה. ואמר פת במלח שלחם שמתק עם המלח כידוע (אגדות הגר"א).

⁹⁴ פי' שאל ישים האדם לבו לזה ויריב עם חבירו מה שקרא אותו חמרא, ואדרבה כיון שהוא מודה על זה אז השם יתברך יהיה מסייע לו ויוציא אותו מן

חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל וגו' [תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקדוש ברוך הוא].

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, אם הכלב ברעב, הוא אוכל אבנים¹⁰¹. שנאמר "נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק".

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, דרכו של¹⁰² דקל רע [לגדל] ליד אילן סרק [פי' דרכו שדקל רע, שלא עושה פירות, לגדל ליד אילן שלא יכול לעשות פירות]. אמר לו, דבר זה כתוב בתורה, שני בנביאים, ומשולש בכתובים, ו[כן] למדנו במשנה שלנו, ו[כן] למדנו בבביתא. כתוב בתורה, שנאמר "וילך עשו אל ישמעאל", שני בנביאים, שנאמר "ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים ויהיו עמו", ומשולש בכתובים, שנאמר [בן סירא י"ג¹⁰³] "כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו", למדנו משנה, כל המחובר לטמא, טמא, כל המחובר לטהור, טהור, ולמדנו בבביתא בבביתא, רבי אליעזר אומר, לא לחנם הלך רזיור [עוף] טמא לשיטתן אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו.

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, אם קראת לחברך [להוכיח אותו] והוא לא ענה לך¹⁰⁴, תפיל כותל גדול ותזרוק עליו [כלומר הניחו ויפול ברשעו, דחהו בידים]¹⁰⁵. א"ל, "יען טהרתך ולא טהרת מטומאתך לא תטהיר עוד".

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, בור ששתית ממנו [כאשר היתה צמא] אל תזרק בו קלון [כלומר דבר הנצרך לך פעם אחת שוב לא תבוזהו]¹⁰⁶. א"ל שנאמר "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו".

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, אם תדלה [ותגיבה] המשוה [יחד איתך, און] אני אדלנה, ואם לא, [אני] לא אדלנה [משל הוא שאין אדם רוצה ליכנס בסכנת היזק ממון ותחת עול דבר אלא אם כן משתתף חבירו עמו]. אמר לו, שנאמר "ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך".

אמר רבא לפי רבה בר מרי מהיכן [אנו יודיעם] דבר זה שאומרים אנשים, כשהיינו קטנים [היינו חשובים] כגברים¹⁰⁷, עכשיו שאנחנו זקנים, [אנו שפלים] כתינוקות. אמר לו, במתחילה כתיב, "וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם", ולבסוף

חסרונו מה שאין כן אם אין מודה בדבר זה ויחזיק עצמו חשוב, אין השם יתברך מסייע לו (מהר"ל). הענין כמ"ש (&) כי ה' א"ל קלל, כי אין האדם מחרף לחבירו אלא עוונותיו מחרפין אותו, וצריך שיקבל עליו, ובזה יסתלק המקטרג, אם תשים אשם נפשו כו', וכמ"ש שלהי יבמות [קכא]. אם באו רשעים על אדם יענע להן בראשו, ולכן צריך לשום עליו אוכף, ובזה נוטל חלקו ויסתלק (אגדות הגר"א).

⁹⁵ פי' כי דבר זה גנאי היה לו אם היו מחזיקים אותו בעל מעלה תחלה ואחר כך היה נודע להם כי יש בו חסרון והיו מורידים אותו אבל אם אין מחזיקין אותו חשוב אין לזה פחיתות כל כך, ודבר [זה] מבואר בכ' כי להוריד את האדם ממדרגתו הוא פחיתות וחסרון אבל מה שאינה חשוב אין זה חסרון כל כך (מהר"ל). הוא רמז למ"ש ברע"מ פ' בא (&) שיש לאדם להתודות חטאיו כדי שלא יתן פתחון פה לאחרים, וכן בעניני בני אדם בעוה"ז צריך להקדים המום שבו, ג"כ לטעם זה, שלא יתן מקום להכניס בלבו של חבירו (אגדות הגר"א).

⁹⁶ השכל באדם נמצא יותר כאשר הוא שפל ואזיל כי זהו ענין השכל אשר הנהגתו כראוי ובסדר ולפיכך אמר שפל ואזיל בר אווזא ועיניו מטייפי (מהר"ל).

⁹⁷ שפיל ואזיל בר אווזא כו'. כי אף שהנוק' נטפלת לדכורא, בעינים הן אחד, כמ"ש אמור לחכמה אחותי את, וכמ"ש פ' הרואה חזאי תרי עיני דנשקי אהדי א"ל בא אל אחותו כו', לכן בכל החושים בארץ, ואין משמשים לשמים אלא הראי'. והענין כמ"ש [משלי כג, כב] אל תבז כי זקנה אמך, אם תשמע דבר מפי חכם אף שלפי הנראה הוא דבר ריק, שזהו שפיל כו', אפ"ה עיניו מטייפין. ומלת עינים נכוי לחכמה כ"ל וכידוע, ואווז הוא כנוי לדבר החכמה כמ"ש [ברכות זז]. הרואה אווז יצפה לחכמה שנא' חכמות בחוץ וגו', ודבור הנולד מהחכמה הוא בר אווזא (אגדות הגר"א).

⁹⁸ כאשר צריך אל דבר כמו שהאדם צריך אל פרנסה והוא רואה הדבר לפניו בפעל אז שיתין תכלי מטי ליה שרוצה להיות בפעל, וכן כל דבר שהוא ראוי לאדם והוא נמצא לפניו מגיע לו צער גדול. כאשר כל אדם מבקש להיות שלם בפעל, וכאשר יש לפניו שעל ידו הוא בפעל יש לו צער גדול על זה (מהר"ל).

החובל פרק שמיני בבא קמא

שיתין רהוטי רהוט - פירש הר"ר משולם שיש בשנה ששה עתים זרע וקליד וקור וחום וקיץ וחורף ומפרש בפרק המקבל (ב"מ דף ק"ז) שכל אחד שני חדשים והם ס' יום ובמס' דחק דלורחא דגמרא דבכי כמו שיתין תיכלי מטי לככא דבסמוך וצאלו טריפות (חולין דף נ"ח) שיתין מלטי דפרזלא תלו ליה בקורסביה :

חמרא למריה וטיבותא לשקיה - כלומר המשקה נותן צעין יפה למי שהוא רולה כדאמר במדרש טוב עין יבורך זה משה רבינו ע"ה שא"ל הקב"ה וסמכת יד והוא סמך צב' ידיו כדכתיב ויסמוך ידיו עליו ובקונטרס פי' בע"א: **גב' קינא** דשרי - כלומר מקום הבטלנים ופי' קינא היינו מקום כמו תלחא תלמי כדאמר קינא דהכוס (ע"ל דף ק"ח) וכן מפרש בסוכה (דף ל"ג וש"י) תלחא טריפי כדן קינא במקום אחד שלשה עלין סמוכין זה על זה שכן דרך הדסים ובקונט' פי' שכל ג' עלים (ה) בקנה אחד ואם כן לא ימנאל לעולם הדס כשר :

דשרכי - בטלנים וכן כשרא בסוף יש נחלין (ב"ב דף קל"ט וש"י) כמו איש יודע ליד (בראשית כה) ומתרגמין גברא נחשירכן ומפ' ר"ח נח ובעל ובערוך גורם שידן דגלי"ח ומפרש לשון שקט ותשקוט הלך תרגומו ושדוכת ארעא (שופטים ה): **משורש** שפירא - כל עוף ככתובים - כל עוף כקל למינהו יסכון

אין זה מקרא בכל הסורה ושמה כספר בן סירה הוא וכן *סלסלה ותרומוך וכן כדברים תושיבך :

דאיכא

ג'ה מתניתין
ג'ה מתניתין
ג'ה מתניתין
ג'ה מתניתין

הגהות הב"ח
(א) גמי' למען ישמעו כל עדת כ"ל ותיבת ויאלו' נמחק : (ב) שם וישמעו אליו בני כ"ל ותיבת כל נמחק : (ג) רש"י ד"ה תמנא וכו' למנך הס"ד והא"כ ת"ח כי סמך משה את ידיו עליו חלה התמנה : (ד) ד"ה המחובר וכו' כלי עץ הוא טבל : (ה) חוס' ד"ה גבי וכו' ובקונטרס פי' שכל ג' עלים בעוקק אחד :

בראשית כח
ויצאו עמך כנ"ל
כלים פ"ב מ"ב
חולין ס"ה

דכתיב ישן כנ"ל

וממא טמא - לא די לו נגשו אלא שמצייס את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה : **שיתין רהוטי רהוט** - ששים איש ראו ולא הגיעו לאוכל שחרית : **אוכפא לגביך מוש** - כלומר טוול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו תורה אור ואל תענהו מוש לשון לא ימים (שמות יג)

וממא טמא יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי **מנא הא מילתא *דאמור רבנן *השכם** ואבול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני היצינה ואמרי אינשי שיתין רהוטי רהוט ולא ממו לגברא דמצפרא כרך *דכתיב *לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא *ועברתם את ה' אלהיכם זו קרית שמע ותפלה וברך [את] לחמך ואת מימך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא *מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה ששמונים ושלושה חלאין יש בה מחלה בגימטריא הכי היו וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא *דאמור רבנן חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב

ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה א"ל דכתיב *ויאמר עבד אברהם אנכי א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי *שפיל ואויל בר אוווא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב *והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין תכלי משייה *לככא דקל חבריה שמע ולא אבל אמר ליה דכתיב *ולי אני עבדך ולא יצדקו הבתן ולבניהו בן יהודע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא *ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה *ויוסף את אברהם ויקח אשה ושמה קטורה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא לשקיה אמר ליה דכתיב *וסמכת את ירך עליו למען (ה) ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב *ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעון אליו ודכתיב *כל בני ישראל וגו' אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כלבא בכפניה גללי מבלע *דכתיב *נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואויל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי * אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב *ויילך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב *וייתלקמוסין אל יפתח אנשים רקים *וייהו עמו ומשולש בכתובים דכתיב *כל עוף למינך ישכון ובני אדם לדומה לו תנן במתני' *כל המחובר לממא טמא כל המחובר לטהור וטהור ותנינא בברייתא *רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרויר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך *רמי גודא רבה ישרי ביה א"ל *ועין טהורתיך ולא טהרת מטומאתך לא טהרהי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשרי ביה קלא א"ל דכתיב *לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב *ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בר הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי אמר ליה מעיקרא כתיב *וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

וממא טמא - לא די לו נגשו אלא שמצייס את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה : **שיתין רהוטי רהוט** - ששים איש ראו ולא הגיעו לאוכל שחרית : **אוכפא לגביך מוש** - כלומר טוול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו תורה אור ואל תענהו מוש לשון לא ימים (שמות יג)

וממא טמא יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי **מנא הא מילתא *דאמור רבנן *השכם** ואבול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני היצינה ואמרי אינשי שיתין רהוטי רהוט ולא ממו לגברא דמצפרא כרך *דכתיב *לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא *ועברתם את ה' אלהיכם זו קרית שמע ותפלה וברך [את] לחמך ואת מימך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא *מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה ששמונים ושלושה חלאין יש בה מחלה בגימטריא הכי היו וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא *דאמור רבנן חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב

ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה א"ל דכתיב *ויאמר עבד אברהם אנכי א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי *שפיל ואויל בר אוווא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב *והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין תכלי משייה *לככא דקל חבריה שמע ולא אבל אמר ליה דכתיב *ולי אני עבדך ולא יצדקו הבתן ולבניהו בן יהודע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא *ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה *ויוסף את אברהם ויקח אשה ושמה קטורה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא לשקיה אמר ליה דכתיב *וסמכת את ירך עליו למען (ה) ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב *ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעון אליו ודכתיב *כל בני ישראל וגו' אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואויל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי * אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב *ויילך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב *וייתלקמוסין אל יפתח אנשים רקים *וייהו עמו ומשולש בכתובים דכתיב *כל עוף למינך ישכון ובני אדם לדומה לו תנן במתני' *כל המחובר לממא טמא כל המחובר לטהור וטהור ותנינא בברייתא *רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרויר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך *רמי גודא רבה ישרי ביה א"ל *ועין טהורתיך ולא טהרת מטומאתך לא טהרהי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשרי ביה קלא א"ל דכתיב *לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב *ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בר הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי אמר ליה מעיקרא כתיב *וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

הנה

[פסחים ק"ב
ב"מ ק"ז ע"ג]

[אמר ליה
דכתיב כנ"ל]

[ב"ב וסעיף]

[ב"מ ק"ז ע"ג]

[דאמרי אינשי
כו כנ"ל ח"ח
בשם ס"א ונ"ט]

[ג'ה מתניתין]

[ב"ב קנ"ט]

[ע"י חוס' ע"י
כח ד"ה כנ"ל]

[א"ל דכתיב
כנ"ל]

[הערוך בערך
שדך ח' ג'גס
דשרכי כנ"ל]

[ד"ה דחי גודא]

כתיב, "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך".

אמר רבא לרבה בר מרי, מהיכן אנו יודיעם דבר זה שאומרים אנשים, אחרי עשיר נמשך שומם⁹⁹ [כלומר, מי שהולך עם בעל נכסים, גם הוא מתעשר על ידו]. א"ל, שנאמר "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים".

אמר רב חנן, המוסר דין על חבירו¹⁰⁰, הוא נענש תחילה, שנאמר "ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך", וכתיב, "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", והיינו, כשיש לו דין בארץ. אמר רבי יצחק, אוי לו לצועק יותר מן הנצעק. וכן למדנו, אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע [כשכתוב (שמות כב כא-כג) "כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו. וחרה אפי והרגתי אתכם וכו'"] משמע שניהם, אלא שממהרים לצועק יותר מן הנצעק [כמו שהיה עם שרה אמנו].

ואמר רבי יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך¹⁰¹, שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה, שנאמר "הנה הוא לך כסות עינים". אמר לה, הואיל וכסית ממני ולא גילית שהוא אישך, וגרמת אלי הצער הזה, יהי רצון שיהו לך בני כסוי עינים, ונתקיים בזרעה, שנאמר "ויהי כי זקן יצחק ותכהים עיניו מראות".

אמר רבי אבהו, לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים¹⁰², שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה¹⁰³, והכשירן הכתוב לגבי [קרבות] המזבח.

האומר סמא את עיני כו'. אמר רב אסי בן חמא לרבא, מה שונה ההתחלה ומה שונה הסוף. אמר לו, ההתחלה [המזיק חייב] לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים¹⁰⁴. א"ל, וכי אדם מוחל על צערו. שלמדנו, הכני¹⁰⁵, פצעני, על מנת לפטור [מחייב נזק וכו'], פטור. [רבא] שתק. אמר, האם שמעת בזה דברים. אמר לו, כך אמר רב ששת, משום פגם משפחה [של הנחבל, ועל כן אין מחילתו מחילה].

⁹⁹ **בתר מרי נכסין כו'.** הוא כמ"ש גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה. וז"ש **ציני משוך** פ"א אפינ' לשמש בציני, דברים הפשוטים, כמ"ש ובוקע עצים יסכן במ זהו כו'. ואמרו רבן כו', וכמ"ש בבכורות ע"ב (אגדות הגר"א).

¹⁰⁰ ע"י שר"ע (ח"מ ס"י תכב ס"א): הוב"ד לעיל הערה 87.

המוסר דין על חבירו. הטעם הוא כמו שאמרנו למעלה כל המבקש רחמים על חבירו הוא נענה תחלה כי לעולם הוא קרוב יותר אל בקשתו, וכן בענין זה בעצמו המוסר דין ונקמה על מה שעשה לו חבירו ואין ספק שהוא חוטא מה שצועק על חבירו כי מביא מדת הדין בעולם בחינם, שהרי יש לו דין בארעא, ולכן החרון קרוב אל הצועק, כי כאשר אין ראוי שיבא הדין על הנצעק לכך הוא בא על הצועק דומה לזה כי האדם (להשליך) [שמשליך] אבן בקיר כיון שהאבן אינו נכנס בקיר נהפך האבן עליו (מהר"ל).

כל המוסר דין כו'. שזה במעשה חטא וזה בלשון, זכר, וכמ"ש לא אוסיף לקלל עוד כו', ר"ל לא אוסיף מלמעלה בדכורא, ובדכורא דינא קשיא, ונוק' דינא רפיא. ולכן החמירה תורה במקל אביו ואמו יותר מבמכה, וכמ"ש נמצא האומר בפיו חמור כו', ובסוד בלעם ובלק. וז"ש **אוי לו לצועק כו' (אגדות הגר"א).**

¹⁰¹ פ"א אל יאמר האדם כי קללת הדיוט אינה בא, שאין ההדיוט זוכה לדבר זה שעל ידו תבא הקללה, אל יאמר כך כי כל הנמצאים יש להם חלק בו יתברך, אף ההדיוט, וכח הקללה הוא גדול מאוד, ולפיכך יכול שתהא על ידו הקללה. וכן הברכה היא מן השם יתברך אשר כל הנבראים יש להם חלק בו יתברך, ולפיכך ג"כ על ידי ההדיוט באה הברכה, כי כח הברכה גדול מאוד. ויש לך לדעת כי הקללה היא העדר וכן הברכה שהיא תוספת דבר זה שייך ביותר שיבא על ידי ההדיוט, לפי שההדיוט קרוב אל ההעדר, וכן תוספת שייך ביותר אל ההדיוט, כי ההדיוט הוא תוספת בעצמו, ולכן אמר (ולכן אמר) אל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך וכן אל תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך לפי שהדבר שהוא קרוב אל אחד קרוב להביא אותו, ודבר זה מבואר (מהר"ל). פעמים שהשעה גורמת, קלא דאת' בכרוזא כו'. וגם פעמים ששעתו של הדיוט מושלת כו'. וכן בברכה (אגדות הגר"א).

¹⁰² ע"י רמב"ם (דעות פ"ה ה"ג): משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה, אומר על לאו לאו ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן, ונותן דמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה, (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה, כדי שיעמוד בדברו ולא ישנהו, ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן, ולא ירד לתוך אומנות חבירו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו, כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים מן הנעלבים ולא מן העולבים, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

דבר זה ענין מופלג בחכמה כי הרודף את אחר, מדה זאת שהוא יוצא מן הפשיטות, כי הרודף אחר מתנגד אל אחר, ואין זה פשיטות כי מצד שהוא נוטה אל מדה מיוחדת הוא רודף את אחר, אבל מי שיש בו מדת הפשיטות אינו רודף אחר, שאין דבר מתנגד אל דבר רק מי שיוצא מן הפשיטות כי האש יוצא מן הפשיטות אל קצה שהוא חם הוא רודף את המים לייבשם וכך המים ג"כ (במה)

למדנו, ר' אושעיא אמר, משום פגם משפחה, רבא אמר, משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו, רבי יוחנן אמר, יש "כך" שהוא כמו "לא", ויש "לא" שהוא כמו "כן". וכן למדנו, [אם אחד אומר לחבירו] הכני, פצעני. [וחבירו שואל אותו, אם אני עושה כך, האם זה] על מנת לפטור. ואמר לו "כן" [בציניות]. הרי יש "כן" שהוא כמו "לא". [אם אחד אומר לחבירו] קרע את כסותי [וחבירו שואל אותו, אם אני עושה כך, האם זה] על מנת לפטור. ואמר לו "לא" [בציניות]. הרי "לא" שהוא כמו "כן".

שבר את כדי, קרע את כסותי, חייב. ושאלו סתירה, [כשכתוב אצל שומר] "לשמור", [משמעותו הוא] ולא לאבד [אין חיוב שומרים אלא כאשר הגיע לידו לשמור ולא כדי לשברו]¹⁰⁶, "לשמור", ולא לקרוע, "לשמור", ולא לחלק לעניים. אמר רב הונא, אין סתירה, זה [שאם הבעלים אומרים לשברו הוא חייב, כל שלא אמר לו על מנת לפטור, מדובר] שהגיע לידו [על מנת לאבדו לפני שהוא אמר לו לשברו, ולכן חייב], זה [שהוא פטור עליו מדובר] שלא הגיע לידו [כפקדון לפני כן, ולכן אין דין שומר עליו].

אמר רבה, [וכי] "לשמור", משמע שהגיע [כבר] לידו. אלא אמר רבה, שניהם מדברים שהגיע לידו [כפקדון], ואין סתירה, זה [שהוא חייב מדובר] שהגיע לידו בתורת שמירה [ואחר כך אמר לו לקרוע, חייב, כל שלא אמר לו "על מנת לפטור"], וזה [שהוא פטור מדובר] שהגיע לידו בתורת קריעה. [הגיע ארנק של צדקה לפומבדיתא, רב יוסף [הגבאי] הפקדו אצל אדם א', [והוא] פשע בה, ובאו גנבים וגנבוהו, והייבו את רב יוסף. א"ל אבני, והרי למדנו בבביתא, "לשמור", ולא לחלק לעניים]¹⁰⁷. אמר לו, עניי פומבדיתא קצובים [ממונם, שכך וכך מקבלים לשבת לכל אחד, ולכן נחשב הכסף כממון שיש לו תובעים, ואז] הוא [בגדר] "לשמור". הדרן עלך החובל.

שהם יוצאים מן הפשיטות שיש בהם הקרירות מכבין את האש, אבל הדבר הפשוט אינו רודף ולפיכך אמר כי כל אשר הוא נרדף ואינו רודף קרבו הקדוש ברוך הוא, מפני שיש בו מדת הפשיטות והוא ראוי להיות אל הש"י שהוא פשוט, אבל הרודף יוצא מגדר הפשיטות והרחיקו הקדוש ברוך הוא ודבר זה מבואר. ודע כי העולם הזה יש בהם מתנגדים רודפים זה את זה, והכל בשביל כי העולם הזה יש (בהם) [בו] חלקים שיש בהם איכות מיוחדת, ואין להם הפשיטות, לכן רודפים זה את זה. מי שהוא נרדף הוא יוצא מגדר העולם הזה הגשמי ובחר בו הקדוש ברוך הוא שיהיה לו, ודי בזה למביני מדע. ועוד כי הרודף הוא יוצא אל הקצה ואשר הוא יוצא אל הקצה אין הקדוש ברוך הוא בוחר בו, אבל הנרדף ואינו רודף הוא השווה לכך אינו רודף, ולכן הקדוש ברוך הוא מקרב אותו ופ"י זה הוא פירוש הראשון כאשר תבין (מהר"ל). הוא בסוד קין והבל וגלגולים דלהון (אגדות הגר"א).

¹⁰³ שהן בסוד השכינה, שנקראת בגלות יונה. והן בסוד שמא דילה פשוטו ומלואו, והוא"ו הולך מזה לזה, דלא פסק מבירא לעלמין (אגדות הגר"א).

¹⁰⁴ ע"י שר"ע (ח"מ ס"י תכב ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

¹⁰⁵ רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה יא

ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממנו, שהאומר לחבירו סמא עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאתה פטור הרי זה פטור, ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור הרי זה חייב לשלם אף על פי שהרשהו להשחית.

¹⁰⁶ ע"י שר"ע (ח"מ ס"י שפ ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

¹⁰⁷ ע"י שר"ע (ח"מ ס"י שא ס"ו): מי שהפקידו אצלו מעות עניים או פדיון שבויים ופשע בהם ונגנבו, פטור, שנאמר: לשמור (שמות כב ט), ולא לחלק לעניים, והרי הוא ממון שאין לו תובעין. במה דברים אמורים, בשאין זה הממון מופקד לעניי מקום זה או לשבויים ידועים. אבל אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להם, הרי זה (ה)ממון שיש לו תובעים, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים. (וכן אם הגבאי אמר לשומר: שמור לי, חייב כשאר שומר):

ביאור: מעות עניים כו' - כל זה ספק בדעת המרדכי ולא ודאי (ש"ך בשם תורת אמת). אי אפשר לכתוב שטר חוב על שם הקדש, שאז אין להם תובעים, אלא כותבים על שם א' וכותבין בסוף השטר וזה הממון הוא מחכירות הקהל (ש"ך בשם התורת אמת).

ופשע בהם - מנדב מעות, שישכרו ממנו מלמדים ללמוד עם בחורים קטנים ויתומים או להשיא ממנו יתומים, או לפדיון שבויים שאינם ידועים, כל הני הוי ממון שאין לו תובעים, ומהאי טעמא פטור השומר אפילו מפשיעה גמורה, שמאבדו בידים, ואפילו בשומר שכו. ואם פשע כעין מזיד, והוא איש אמוד, יכולים ה"ב"ד לכפותו שישלם, דלא גרע מהא דכופין על הצדקה, ואין צריך לישבע שאינו ברשותו, אבל הציבור יכולים להחרים ברבים בבית הכנסת על מי שיש בידו מעות של עניים, ואינו רוצה להחזיר (ש"ך בשם היש"ש).

ע"י המשך בהערה נב.

א עי' שו"ע (ח"מ סי' תכ ס"ג): הוב"ד לעיל הערה.

ב עי' שו"ע (סי' תכ סט"ו), הוב"ד לעיל הערה.

ג עי' שו"ע (סי' תכ סכ"ד): כיצד משערין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש, אינו דומה מתבייש מהקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד שזה שביישו הקל בושתו מרובה. הגה: וכן המתבייש לפי מה שכבודו גדול בושתו מרובה, והמבזה כהן בושתו יותר גדולה מבאיש אחר:

ביאור: שזה שביישו הקל בשתו מרובה - דבושת אדם בינוני מרובה משל אדם נכבד ומזולזל (סמ"ע).

ד עי' רמב"ם (ח"מ פ"א ה"ג): זה שנאמר בתורה כאשר יתן מום באדם כן יתן בו אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כמו שעשה ולפיכך משלם נזק, והרי הוא אומר +במדבר ל"ה ל"א+ ולא תקחו כופר לנפש רוצח, לרוצח בלבד הוא שאין כופר אבל לחסרון איברים או לחבלות יש כופר.

עי"ש (פ"א ה"ד): וכן זה שנאמר בחובל בחבירו ומזיקו לא תחוס עינך שלא תחוס בתשלומין שמא תאמר עני הוא זה ושלא בכוונה חבל בו ארחמנו לכך נאמר לא תחוס עינך.

עי"ש (פ"א ה"ה): ומנין שזה שנאמר באיברים עין תחת עין וכו' תשלומין הוא, שנאמר +משפטים כ"א כ"ה+ חבורה תחת חבורה ובפירוש נאמר וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו' רק שבתו יתן ורפא ירפא, הא למדת שתחת שנאמר בחבורה תשלומין, והוא הדין לתחת הנאמר בעין ובשאר איברים.

ה עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ד): ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל מומן שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפטרו שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקדוש ברוך הוא, שנאמר +במדבר ל"ה ל"א - ל"ג+ ולא תקחו כופר לנפש רוצח, ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ, כי הדם הוא יחניף את הארץ.

ו עי' שו"ע (ח"מ סי' א ס"ה): אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, מנדין אותן, עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס). וכן אם תפס הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו. הגה: ואם יאמר הניזק: שומו לי נזקי, שאדע עד כמה אתפוס, אין שומעין לו, אלא אם כבר תפס שמין לו ואומרים לו: כך וכך תחזיק וכך וכך תחזיר. וכל זה דוקא בקנסות הכתובים, אבל קנסות שבאים חכמים לקנוס מעצמן על תקנתן, גובין בכל מקום, וכמו שיתבאר בסימן ב'.

ביאור: אף על פי שדיינים שאינם סמוכים כו' - עיין ביש"ש [ב"ק פ"ח סי' ו' חילוקי דינים בה: (ש"ך)].

מנדין אותו - והיינו דוקא גבי חובל וכיוצא בו מנדין שאין בו שום מומן יותר, משום דאל"כ כל אחד יחבול ויזיק לחבירו, אבל לא משום כפ"ד' וה', וכן פסק הסמ"ע ס"ק (ש"ך).

וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו - במקורם של דברים איתא: מתירין לו בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס. ונראה דכן צריכין להגיה כאן בדברי המחבר. ומ"ש "וכיון שיתן שיעור הראוי לו", נראה דאינו ר"ל כל דמי נזקו דוקא, אלא קרוב לאותו שיעור, והשתא א"ש שהוצרך לכתוב דמתירין לו אפילו לא נתפייס בעל דינו, פירוש, אף שרוצה שיתן לו כל דמי נזקו. וא"ש נמי שסיים וכתב ז"ל, וכן אם תפס הניזק כו' אין מוציאין מידו כו', פי' אפילו אם תפס דמי כל נזקו אין מוציאין מידו, גם י"ל דבכלל מה שראוי ליטול דקאמר, הוא ג"כ כפ"ד' וה' דג"כ אין מוציאין מידו וכמו שכתבתי בס"ק שאחר זה. ולשון וכן, ה"פ, אף על פי שדיינים כו' אינן מגבין קנסות, מ"מ יש תיקון לניזק במה שמנדין המזיק וכו', וכן יש תיקון עוד באם תפס (סמ"ע).

אם תפס. פירוש, אפילו בעדים, שאין טעם התפיסה כאן שיהיה לו נאמנות, אלא הטעם שאין לזה הניזק דיינים בחו"ל,

וכל שתפס אין צריך דיינים כמ"ש הרא"ש [ב"ק פ"א סי' כ'] הביאו הטור לקמן סימן שמ"ט [סעיף ד'], ובכ"י הך תפיסה עביד אינש דינא לנפשיה (ט"ז).

וכן אם תפס הניזק - אסור לתפוס בדיני גוים (ש"ך), היינו דווקא לכתחילה אבל בדיעבד אם תפס לא מפקינן, אם ניזק בקרן (דווקא תם - שמשתלם מגופא), אז רק אפשר לתפוס את השור המזיק, אבל בכל נזק אחר, מותר לתפוס כל דבר, אבל ובשאר קנסות היינו בהמה שחבלה באדם ואפילו בשן ורגל לא שכיחי כמבואר בסעיף ג' (קצה"ח). עיין ש"ך ס"ק דבטוען טענת גנב וכו' ואנן לאו ב"ד [מומחין] אנן, אין חייב כפל. לכאורה תמוה, דא"כ עדים זוממין לא יתחייבו מלקות ולא בכאשר זמם כשיעמדו בית דין מומחין, דהא לא העידו בפני בית דין מומחין, וגם לא יפסלו בהזמה רק מדרבנן וליבעי הכרזה, אלא ודאי בדבריים דעבדינן שליחותייהו, הוי כאילו נעשה בבית דין מומחין. לכן נראה דעיקר הטעם בטוען טענת גנב, כיון דבעינן דוקא שהשבועה תהיה בפני בית דין, וא"כ נהי דבשעת דין חשובין אנחנו כבית דין מומחין, מ"מ בשעה שנשבע שוב לאו בית דין אנן כיון דהשבועה אינה אלא לצורך כפל שאין דנין אותו, לא עשו אותנו שלוחין כלל בזה, ומש"ה לא נתחייב כפל (נתה"מ), ונעשה ממונו ממש ואפי' חזר המזיק ותפס לא מהני (רע"א).

אין מוציאין מידו - פירוש, ואפילו תפס יותר מכדי היזקו, אם נתחייב לו כ"כ אם היו דנין אותו, כגון כפל ד' וה', תפיסתו תפיסה. וכן מוכח ברמ"א סימן שמ"ח סעיף ד' (סמ"ע). ולא כתב דאם הודה בקנס דלא מהני ליה התפיסה, משום דק"ל דבזמן הזה לא מיפטר בהודאתו ואפילו לא באו עדים (סמ"ע וש"ך), ובשומר שטוען טענת גנב והוא עצמו גנב, כיון דלא משלם כפל אלא בנשבע לפני ב"ד, ואנן לית לן ב"ד מומחה, אם כן לא נתחייב בכפל ואפילו תפס מפקינן מיניה (ש"ך), וי"א דבלא עדים זה רק "אפשר" לגבות ולא ודאי כמ"ש בסמ"ע וש"ך, ועיקר הוא דפיו אינו מחייב קנס כלל אפילו במקום דלא מיפטר משום מודה בקנס (קצה"ח), ואם תפס הניזק, וחזר המזיק ותפס מהניזק מה שתפס ממנו אסור, דמאחר שבא ליד הניזק כבר, א"כ זכה בו בדין, משא"כ בשאר תפיסה דספיקא דדינא (נתה"מ ורע"א). ויש אומרים שדברי הש"ך הם שאפילו לא הביא העדים לפני ב"ד, כיון שהוא בעצמו יודע מהעדויות מהני, אבל כי ליכא עדים כלל ודאי לא מהני תפיסה (נתה"מ).

מידו - פי' דברי הסמ"ע היינו כיון דיש ספק כמאן הלכתא ממילא כיון דתפס יכול לומר קים לי כצד שאפשר לתפוס כל דבר ולא דווקא המזיק, ונ"מ באם תפס דבר אחר וקידש בו אשה לא הוי אלא קדושי ספק. חבורה מזוגי י"ש שנשבעו בפה מלא שכל אחד מחויב להודיע להנאמן קודם שיוליך התבואה לטחון כמה יטחון, ובאם יעלים מחויב ליתן עשרים אדומים קנס, והנאמן היה מחברה הנ"ל, ואחד מהם העלים ולא הגיד להנאמן רק חצי הערך ממה שהיה טוחן, ובאו בני החברה לב"ד ושלחו אחריו והודה על ההעלמה רק שהתנצל את עצמו, ונתחייב מתוך טענותיו, מחויב לשלם קנס הנ"ל אע"פ שהודה מפי עצמו, דהא דקיי"ל מודה בקנס פטור היינו דוקא בקנס שחייב מצד הדין, דלא חל עליו החיוב אלא בשעת העמדה בדין, וירשיעון אלהים, ולכן אם הוא מודה מהני הודאתו דלא יבוא כלל לידי חיוב, משא"כ בנ"ד שהוא התחייב את עצמו באם שיעבור על שבועתו, מחויב ליתן קנס הנ"ל, וא"כ תיכף כשעבר על שבועתו אף קודם העמדה בדין כבר נתחייב ודאי, ולא מהני הודאתו לפוטרו ממה שנתחייב כבר כו', ועיין מה שכתבתי לקמן סימן שפ"ח סעיף ח' [שאם יש תקנה של קהילה ומותנה שם קנס, אז יש מח' אם הודאת עצמו מחייב, כל זמן שלא כתוב בתקנה בפירוש לחייב על פי עצמו] (פ"ת).

[ש"ך אות טו] ביש"ש פ"ק. נ"ב במהרש"ל שם לא כ"כ לענין דיעבד אלא שכתב שם דהרשות ביד הניזק לכתחיל'

בהמה שהזיקה בשן ורגל הואיל והיא מועדת להן מתחילתה הרי זה דבר מצוי וגובין אותו דייני חוצה לארץ, בין שהזיקה בהמה אחרת כגון שנתחככה בה או אכלה פירות שדרכה לאכלן וכיוצא בזה, בין שהזיקה אוכלין וכלים שהיא חייבת עליהן נזק שלם הכל גובין דייני חוצה לארץ, אבל אם היתה תמה והועדה והזיקה כגון שנשכה או נגפה או רבצה או בעטה או נגחה אין גובין הנזק הזה השלם דייני חוצה לארץ שאין מועד בחוצה לארץ, ואפילו הועד בארץ ויצא לחוצה לארץ והזיק אין גובין נזקו מפני שאינו דבר מצוי.

^ט עי' שו"ע (ח"מ סי' א ס"ג): בהמה שהזיקה את האדם, אין גובין נזקו דיינים שאינם סמוכין בא"י, מפני שהוא דבר שאינו מצוי, אבל אדם שהזיק בהמת חברו, משלם נזק שלם בכל מקום. וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל, הואיל והיא מועדת (להן) מתחלתה הרי זה דבר מצוי ומגבין אותו דיינים שאינם סמוכין בארץ ישראל, וכן מי שגנב או גזל, מגבין ממנו הקרן בלבד. הגה: ויש אומרים דוקא גזילות דשכיחי, כגון כפר בפקדון וכדומה, אבל גזילה ממש לא שכיחא, ואין דנין, אא"כ הגזילה קיימת, מחייבין להחזירה.

ביאור: בהמה שהזיקה את האדם כו' - הטעם משום דאדם יש לו מזל, פירש: שהוא בר שכל משמר נפשו (סמ"ע).

מגבין ממנו הקרן בלבד - אבל לא מה שהוא יותר על הקרן כגון השבח דלפני יאוש שגובין מן הגזלן אין מגבין בבבל, וי"א דגם השבח מגבין, ולא אתי אלא למעוטי קנס דגזלן (ש"ך).

וי"א דוקא גזילות כו' - וי"א דוקא גזילות הבאות על ידי חבלות הוא דלא דנין, וזהו דעת המחבר שכתב סתם דדנין גזילה (סמ"ע), וי"א דכל גזילות דנין, והא דאמרין דגזילות וחבלות אין דנין דלא שכיחי, היינו הקנס מגזילות, כגון תשלומי כפל וד' וה' וכה"ג דה"ל לא שכיח (ש"ך וקצה"ח), והפקיעו דין מומחין מכל מילי דשכיחי ואית ביה חסרון כיס כדי שיונעל דלת בפני עושי עולה (קצה"ח). וי"א דבגזילות בעינן מומחין, היינו במקום מומחין, אבל שלא במקום מומחין, ומכל שכן בזמן הזה דליכא מומחין, אף הדיטות דנין, והטעם לזה נראה, הטעם הא דבעינן בגזילות מומחין ולא חששו לטעם שתונעל דלת בפני עושי עולה, כי אפילו אי בעינן מומחין ג"כ לא יגזול, כי הגזלן יחשוב שהנגזל יבקש מומחין, וטעם זה לא שייך כי אם במקום מומחין, משא"כ בהודאות דהטעם הוא כדי שלא תונעל דלת בפני לוי, דנין הדיטות אפילו במקום מומחין, דאם לא ידונו המלוה לא ירצה להלות על סמך שיבקש מומחין (נתה"מ).

^י גידולי שמואל מסכת בבא קמא דף פו עמוד א

איתמר הקוטע יד עבד עברי של חברו וכו' פלוגתא דאביי ורבא. וכתב בנתיבות (סי' שס"ג סק"ב) דחובל בעבד כנעני של חברו דשבחו לרבו אינו מחמת ביטול מלאכה להרב, דזה דומה כמבטל שורו וכיסו של חברו דאין חיוב שבת בנזקי ממונו, אלא בעבד חייב מזיק שבת ישר להעבד והרב זוכה כדין מה דקנה עבד קנה רבו ע"ש. ולכאורה לדבריו בנתן עבד רשות למזיק הכני ע"מ לפטור חייב מזיק רק נזק לאדון כמו נזקי שור, אבל ד' דברים דחייב לעבד ואם העבד הרשהו ופטור לעבד גם לאדון אין לו, וכן בכל אופן דפטור כגון לעבד מומר וכיוצא חייב רק בנזק לאדון כדן נזקי שור ופטור בד' דברים, ובזה מובן דברי תוספתא ב"ק דהביאו אור שמח (הל' חובל פ"ד ה"י) עבד שחבל בעצמו ויצא לחירות משלם לרבו נזקו, ומשמע דעל ד' דברים פטור משום דחבל אחר בעבד אדון מעבד קזכי, אבל חבל בעצמו אין לחייב עבד להרב ד' דברים דכנזקי שורו הוא, ולפשוטו קשה לנתיבות הלא גם בחובל עבד עברי של חברו מצינו דין שבת לרב אף דליכא דין קנה עבד קנה רבו בעבד עברי.

ומסתבר דכל זכות האדם בהוזק לקבל חמשה דברים איתיה במכירה לאחר בין בן חורין יכול למכור עצמו לאחר לחבלותיו גם לכל ה' דברים, ואינו הכרח דמזיק חייב לניזק תחילה וממנו ללוקח, אלא חל דין מכר דמזיק נתחייב ישר ללוקח דזכה בזכות ניזק לקבל במקומו אותו החיוב דחייב

לתפוס בכח מן המזיק וע"ז כ' ומ"מ אסור לתפוס ממנו שום דבר בדיני גוים עכ"ל אבל דיעבד י"ל דמהני ודמי ממש למ"ש הרמ"א לק' סי' ד' (רע"א).

ואם יאמר הניזק וכו' - בכל דבר שהוא ממון ואינו קנס אלא דלא שכיח שומעים לו, דתפיסה הוא דבר קל (ש"ך), השר"ע כאן אינו מחלק בין דיני קנסות ממש ושאר גזילות וחבלות וכל מילי דלא שכיח ולית ביה חסרון כיס, אבל ההבדל מבואר דממון ממש אף על גב דלא דיינינן ליה בזמן הזה כיון דלא שכיחי ולית ביה חסרון כיס מ"מ לצאת ידי שמים הוא בעצמו צריך לשלם וגזלן הוא אם אינו משלם, אבל קנס ממש לא שייך בהו דינא דשמים משום דכל דיני קנסות אין הדבר תלוי רק אשר ירשיעון אלהים, ואם אין הב"ד דנין אותו לא שייך בהו דינא דשמים. (קצה"ח).

וכך וכך תחזיר - וי"א דאם לא הביא התופס עדים שראוי לזכות בהן אומרים לו להחזיר מה שתפס, והיינו דוקא אם תפס בעדים, אבל אי תפס בלא עדים נאמן במיגו דלא תפסתי (עי' רמ"א סי' שצ"ט ס"ג) (סמ"ע), ועיין מ"ש לקמן סימן שצ"ט סעיף ג' [דווקא כשיש לו עדים על הנזק דלא היה פטור משום מודה בקנס ולשיטת השר"ע היכא דאית ליה מגו נאמן בכל דוכתי אלמא דתפיסתו בלא עדים חשיב ליה כאלו הביא עדים שכדבריו, ובזמן הזה דליכא מומחין ולא חשובה הודאה מהני כשתפס ויש לו מגו] (ש"ך), אפילו לדעת אלה דמהני מגו בקנס היינו דוקא בפני ב"ד מומחין, אבל בזמן הזה דליכא מומחין הרי הוא כאילו בא במשכון לפני עדים ואומר לפנייהם שחייב לו קנס דלא הוי מגו אפילו בממון, וא"כ כשבא עם החפץ לפני ב"ד בזמן הזה א"כ הם משוי ליה "ראה" כיון דעכשיו ליכא ב"ד וליכא עלן רק תורת עדים, א"כ כיון דבטל המגו ומשוי ליה ראה הרי הוא צריך להחזירו (קצה"ח). וי"ח על הקצה"ח דהא כיון שתפס הרשות בידו לדון, דהא על כרחך לא מהני תפיסתו עד שדנין אם הוא חייב הקנס ופוסקין לו השבועה, ולכן כשתפס ודאי מהני, ולא דמי לראה בעדים, דהעיקר תלוי בשבועה שפוסקין לו הבית דין, משא"כ כאן שאנן פוסקין לו השבועה, הוי כשאר משכון שמהני הראהו בבית דין (נתה"מ), ועיין בתשובת בית שמואל אחרון סימן ב' מה שכתב בזה (פ"ת).

בקנסות הכתובים - אף דאין גובין בזמן הזה קנסות, מ"מ יש לדונם ע"פ ז' טובי העיר, ועיין בסימן ב' (סמ"ע).

אבל קנסות כו' - יכול לקנוס למי שאינו רוצה להיות ציית דין שיתן קנס למלך, ועיין לקמן סימן שפ"ח סעיף ה' בסמ"ע [אחד שביזה החכם ועמד החכם ונתן העונש שלו לשר העיר, הוי קרוב למסירה] (סמ"ע). יכולים החכמים לקנוס על תקנתם בזמן הזה, ומכין ועונשין שלא מן הדין (נתה"מ).

^י עי' שו"ע (ח"מ סי' א ס"ב): אדם שחבל בחבירו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, נזק צער ופגם ובושת וכופר, אבל שבת וריפוי מגבים. הגה: וי"א שאף ריפוי ושבת אין דנין, ולא ראיתי נוהגין לדקדק בזה, רק כופין החובל לפייס הנחבל ולקנוסו כפי הנראה להם, וכמו שיתבאר בסמוך סעיף ה'.

ביאור: נזק צער ופגם כו' - מה שכתב "פגם" דקאי אאונס ומפתה, והוא במקום נזק שלה (סמ"ע), עיין בפסקי מהרא"י [לבעל תרומת הדשן] סימן ר"ח (ש"ך), עי' במהרש"ל ביש"ש שם [ב"ק פ"ח סי' ו' ובאבן העזר סימן קע"ז (ש"ך)].

אבל שבת וריפוי מגבין - פירוש, מכל חבלה מגבין אותן, אפילו מקטיעת ידו דאינו שכיח, מ"מ כיון דשבת וריפוי הן שייכים ג"כ בשאר מכות ופצעים השכיחים, ויש חולקים (סמ"ע), וכ"פ מהרש"ל ביש"ש [שם פ"ח סי' ד' (ש"ך)].

ולא ראיתי נוהגין כו' - מ"ש ולא ראיתי נוהגין כן, נראה דקאי אמ"ש המחבר לגבות שבת וריפוי, על זה כתב ד"א כו', ושגם הוא לא ראה לדקדק לכופו לשלם שבת וריפוי על פי השומא רק לכופו לפייסו (סמ"ע).

^י עי' רמב"ם (סנהדרין פ"ה ה"א): בהמה שהזיקה את האדם אין גובין נזקו דייני חוצה לארץ מפני שהוא דבר שאינו מצוי, אבל אדם שהזיק בהמת חברו משלם נזק שלם בכל מקום כמי שקרע כסותו או שבר כליו או קצץ נטיעותיו, וכן

דלר' יהודה הלא בפטור בושת שוין עבד ועכו"ם, מחלק אר"ש שם דלחייב בושת סגי כוון להזיק ולא לבייש, ולכן בעבד דכוונה להזיק מחייבו בעבד שפיר מצטרף כוונה להזיק בעבד לחייב על בושת דאחר גם בלא כוונה דנחשב בר כוונה בזה דכוון להזיק לעבד החייב בנזקו, אבל בנתכוין לעכו"ם דפטור גם על נזקו תו אין כוונה לעכו"ם מביא עליו שום חיוב ובייש ישראל בלא כוונה נחשב כבלא כוונה כלל להזיק בחיוב ע"ש באורך, ולדבריו גם נתכוין לבייש ולהזיק לעצמו ובייש שני פטור גם לרבנן דר"ש מה"ט דליכא כוונה להזיק בחיוב, ולהמבואר לעיל דמזיק בעבדו הכנעני י"ל דאינו כחיוב ושילם והדר זוכה מדין קנה רבו מעבד, אלא נחשב כאינו בר חיובא כלל בעבדו תו דינו ככיון לבייש לעכו"ם ובייש ישראל דפטור כיון דאינו בר חיוב בכוונה זו, כן נתכוין לבייש עבדו ובייש שני פטור גם לרבנן דר"ש, ואי דאיכא דין חיובא במלקות בנתכוין לעבדו לשיטת ביאור הגר"א הנז', יש לומר דנתכוין להזיק וחייב בממון מביא חיוב על הבושת דלא נתכוין, אבל נתכוין להזיק המביא רק חיוב מלקות ולסוף בייש בלא כוונה אין לצרף דנחשב כוונה על הבושת מכח חיוב על כוונה להזיק דחייב רק מלקות לבד, ולפ"ז נתכוין להזיק ולבייש לזה דנזק ובושת יהא פחות מפרוטה דבושת גם לפי המתבייש ובשני בושתו מרובה מראשון, וכן הכאתו לזה שנתכוין שהוא בריא אין הכאה מגיע לפרוטה והיה לוקה הרי אין נתכוין להזיק כזה מביא חיוב בושת על השני בלא כוונה, וכן נתכוין להזיק ולבייש לראשון ברשות ראשון ע"מ לפטור פטור על בושת שני גם לרבנן דר"ש דדמי לנתכוין לעכו"ם ובייש ישראל כנז', או נתכוין להרוג לראשון ובייש שני דליכא חיוב ממון למי שנתכוין פטור על בושת שני דהוי בלא כוונה כלל לחיוב ממון.

וכן נתכוין להזיק למי דאינו בר בושת לשוטה וקטן דלא מיכלם, או להזיק ישן דמת קודם שהקיץ דמסיק להלן דפטור על בושתו דכיון דמית לית ליה כיסופא ובייש שני, או להזיק בהמה ובייש אדם, בכולהו פטור על בושת שני דעיקר חייב לפי בושתו דראשון דנתכוין אליו דלמישם שיימינן אבל באין בושת לראשון אף דחייב בנזק אינו מחייבו בבושת שני, ונראה באיש אחד דנתכוין לו בטעות כסבור פלוני עבד הוא ונמצא שהוא אחר וישראל הוא, או אותו עבד נעשה בן חורין בנתיים ובייש בן חורין חייב בבושת, וכסבור שוטה הוא עדיין ונמצא דנתרפא ובר בושת הוא פטור, דהלא נתכוין למי דאינו בר בושת כלל.

תו כתב אור שמח הנז' אם נתכוין לבייש לבד בלא נזק את העבד כמו רק באפיה ובייש שני דאין כאן כוונת חיוב כלל דנזק ליכא ובושת בעבד ליכא אז גם לרבנן דר"ש פטור ע"ש, ואולי גם בעשה שליח בשוגג לבייש זה ולתוס' דבשוגג יש של"ע חייב המשלח, והשליח נתכוין לזה דציוהו המשלח ובייש שני אז השליח פטור כיון דגם על מי שנתכוין פטור, ואי דמשלח חייב אם נעשה שליחותו אבל בייש שני אין כאן שליחות ושניהם פטורים, ואם קיים השליחות בשוגג בבושת והמשלח חייב ובושתו דשליח מרובה משל המשלח דהכל לפי המבייש לכאורה שלוחו כמותו נחשב כאילו משלח עצמו ביישו וכבושתו הפחותה משלם, אבל תליא בשיטות הרמב"ם (פ"ב מה' גירושין ה"טו) והטור (אה"ע סי' קכ"א) בשליח על הגט ומשלח נשתטה, להרמב"ם מהני נתינת גט דשליח לאשה מן התורה דבעל מסר כחו לשליח דנעשה כבעלים ע"י כח המשלח, כן יש לומר דמשלח חייב בבושת השליח לפי מעשה השליח, ולהטור דבגט אם אין המשלח ראוי ליתן גם השליחות בטל ממילא גם בבושת אין חיוב על המשלח יותר מאילו ביישו בעצמו.

⁸¹ ע"י שר"ע (חו"מ סי' ער ס"ב): מציאת בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אע"פ שהם גדולים, ומציאת בתו הנערה אע"פ שאינה סומכת על שולחנו, ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים, ומציאת אשתו הרי אלו שלו והוא הדין אם הרויחו בסחורה או במלאכה, אבל אם מת אינו מוריש מלאכת בן אחד לשאר יורשיו אבל מציאת בנו שאינו סומך על שולחנו אע"פ שהוא

לניזק ואותו דין שייך גם בעבד כנעני, [ואולי לא בעבד עברי להריטב"א גיטין (ל"ח א) דע"ע ליתיה במכירה כלל גם למעשה ידיו] וכן גם במוכר עצמו לחבלות לא מהני רשות ניזק למזיק לחבול בו ולפטור, דגופו לחבלה מכור ללוקח, וכן חבל בעצמו חייב ללוקח, והוא הדין בעבד כנעני ועבד עברי בין נתנו רשות לאחר לחבול בהם או חבלו בעצמם יש להרב זכות בגופם כל חד כדיניה, ולפ"ז נפרש תוספתא הנז' בחבל עצמו דכן משלם כל ה' דברים להרב כשנשתחרר, ואף אם נימא דלמאן דסבר דאינו רשאי לחבול בעצמו איתיה בלאו דחובל גם למלקות, אבל העבד דחייב לשלם אחר השיחרור הוי מיד בר חיובא לתשלומין כדאיתא ב"מ (י' ב) אלא אין לו לשלם ואינו לוקה על חבלתו אלא בחבל עצמו פחות מפרוטה.

והנה סברת קצה"ח (סי' תכ"ד סק"א) דחובל בעבד כנעני שלו פטור גם ממלקות דנחשב כאיתיה בתשלומין אלא רבו זוכה ממנו מדין מה שקנה עבד קנה רבו, וצ"ע כיון דגם בעבד עברי איכא דין שבת לאדון דאינו מדין קנה רבו אלא זכות ישר להאדון בגופם, נמצא בחובל בעבדו כנעני נחשב דאינו בתשלומין ושפיר לוקה בכל אופן גם באית ש"פ וכביאור הגר"א והב"ח (סי' ת"כ סק"ו), ולפי זה אם האדון הרשהו לאחר לחבול ע"מ לפטור בעבדו הכנעני או בעברי חבלה דצמתה וחוזר, ולתוס' איכא רק ממון דשבת להרב ובהרשהו דאין בחובל חיוב ממון חייב מלקות גם חבל בפרוטה, ואף דבאמר הכני ע"מ לפטור כתב מנחת חינוך (מ' מ"ח אות ג') דאין כאן עבירת לאו ופטור חובל גם ממלקות וגם אם הרשהו לבנו להכותו פטור ממיתה ע"ש [וצ"ע מאי שנא בהרשהו נרצח לרוצח להורגו דחייב מיתה, וראי' מדלעיל (מ"א א) דפריך מאחר דתם קטלינן מועד היכי משכחת, ואם רוצח ברשות פטור והלא כמיתת בעלים כן מיתת השור, ונוקי דתם הרג ברשות הנרצח, ומוכח דלא מהני רשות נרצח לפוטרו ממיתה] אבל רשות האדון ודאי דמהני רק לממון שבו המשלם לאדון ולא לפוטרו ממלקות, ובמחל עבד מתחילה לחובל ואמר הכני הרי לממון השייך לאדון לא מהני אבל פוטרו ממלקות אף דחבל פחות מפרוטה, ופשוט דרק במחילה ורשות קודם החבלה פוטרו ממלקות, אבל אחר החבלה מצינו מחילה על הממון ולא על חיוב מלקות דכבר חייב, דתו לא פקע.

והנה להרמב"ם דנזק באדם הוי קנס ואי מודה מיפטר, ובנזק דעבד עברי סבר כתוס' דהרב אוכל פירות, נמצא עבד ואדון כשותפים הם בנזק לזה גוף ולאדון פירות, וצ"ע אם הודה מזיק בפני העבד דפטור לשלם הגוף לעבד אם נפטר גם מפירות לאדון, ואף דמוכח להלן (ק"ח ב) דהודאה בקנס פוטר רק בפני בעל דבר ולא לאחר, אפ"ה יש לומר כיון דשותפות האדון רק בפירות מהני הודאה לפטור למי שהגוף שלו דבאין גוף אין דין פירות, ופשוט דזכית האדון בנזקי עבד עברי חל עד השיחרור, ומיד כשנשתחרר אף בעל כרחו דאדון בגירעון כסף או במיתת אדון דאינו עובד הבת הדרא פירות דנזק ושבת להעבד, ואף דאמדוהו תחילה ונתנו לאדון כל השבת מוציא העבד מרשות אדון כשנשתחרר, ומשמע גם בעבד עברי שחבל בעצמו חייב לשלם לאדון כמו מזיק ע"ע של חבירו, ומה דתוספתא הנז' נקט בע"כ חבל עצמו דמשלם התם רבותא אף דמשלם רק אחר השיחרור ומאן יימר דמשחררו באיסור, אפ"ה הוי בר חיובא מיד דחבל עצמו, ואף דאינו רשאי לחבול בעצמו ושייך בלאו דחובל אינו לוקה אלא חייב לשלם אח"כ, ואין לומר דילקה וישלם דנחשב כמלקות לזה בעד חבלת גופו ותשלומים לאדון, ולשיטה דמיתה ותשלומים לתרי חייב מסתבר גם במלקות כן, אמנם לתוס' לעיל (כ"ב ב ד"ה בגדי) דדמי ולדות פטור ביש אסון באשה דנחשב כמיתה ותשלומים לחד דהכל בגוף א' דאשה, כן חובל עבד חבירו דמגיע תשלומין לאדון או חובל עבד בעצמו משלם ואינו לוקה דדינו כמלקות ותשלומים לחד.

והנה תניא נתכוין לבייש את העבד ובייש בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד, מדייק באור שמח (הל' חובל פ"א ה"ד) אבל נתכוין לבייש עכו"ם ובייש ישראל פטור, ואי

בכי האי גוונא שתהא מציאתו להמפרנסו (סמ"ע).

יב עי' שו"ע (ח"מ סי' ז ס"א): בית דין של ג', שהיה אחד מהם גר, הרי זה פסול לדון לישראל, אלא אם כן היתה אמו (או אביו) מישראל. וגר דן את חבירו הגר, אף על פי שאין אמו מישראל. (ועיין ב"ד סוף סימן רס"ט).

ביאור: הרי זה פסול לדון כו' - פירוש, אפילו בדיני ממונות, דכל שימה ושררה צריך להיות דוקא מישראל ולא גר, ואפילו זרע זרען דגרים אסור בכל שימות, אבל גר אגר חבירו לא מיעטו קרא (סמ"ע), ואפילו ממונה על אמת המים אסור מדאורייתא (נתה"מ).

או אביו - אביו הוא כל שכן, דאביו מישראל עדיף טפי (סמ"ע).

אלא אם כן היתה אמו מישראל - שגם זה מקרב אחיך מיקרי (סמ"ע).

וגר דן את חבירו - אפילו בכפיה מותר לדון גר חבירו. ובלא כפיה מותר לדון אפילו לישראל (סמ"ע וש"ך), היינו גר ממש, אבל הורתו ולידתו בקדושה ישראל מעליא הוא, וצריך שיהיה הדיין אמו מישראל. תוס' בימות ק"ב [ע"א] ד"ה לענין. ובדין לא סגי הורתו ולידתו בקדושה, ע"ש ברש"ל, ועיין בשו"ת מהר"א ששון ס"ס ס"ו (רע"א)². ועיין בספר ברכי יוסף [אות ב'] שהאריך הרבה בענין זה (פ"ת).

² עי' רמב"ם (מלכים פ"א ה"ד): אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא, ולא למלכות א בלבד אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל, שנאמר מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך.

³ רש"י לעיל ד ע"א. וי"א אין חומרא של זה כחומרא של זה ולכך אין החומרות גורמות זה הדין אלא הצד השווה שבהן גורם הדין (תוס' לעיל ב ע"א ד"ה לא הרי).

¹⁰ אבל לא גוף הקרקע - זהו שיטת הרמב"ם אבל הרא"ש סובר דאפילו בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלוקח, ומה נ"מ בהא דהגוף הקרקע ביד הלוקח כיון דהבעל אוכל הפירות, ו"א דכשגוף הקרקע ביד הבעל א"י הלוקח למחות לו כשרוצה לבנות ועיקר דלא, אלא לכר"ע יכולים למחות, ואם נפל הבית עליו ועל אשתו נכסי מלוג בחזקת אשה הן אם כן בחייו אין ללוקח טענה על המעות אבל לרא"ש דיש ללוקח טענה על המעות מיד מאחר שאין לו שום זכות בקרקע (ב"ש), אין ללוקח תועלת בגוף הקרקע מאחר שהפירות וכל תשמישי קרקע הכל לבעל, ומכל מקום יש ללוקח תועלת בגוף הקרקע לענין פרזבול (ח"מ), וי"א דאפילו לשיטת הרא"ש דאין ללוקח אפילו בגוף הקרקע היינו משום תקנת אושא שהתקינו שיהיה קנין פירות דבעל כקנין הגוף וכמו בעלמא לר' יוחנן, ומעכב אותו קנין פירות של הבעל את הקנין הגוף של האשה שלא תמכור, אבל מ"מ גם לבעל אין לו שום זכות בגוף הקרקע בחייה, ולשיטת הרמב"ם דס"ל דאית ליה ללוקח זכות בגוף הקרקע עד שתמות צריך לומר דתקנת אושא לאו משום קנין פירות כקנין הגוף דמי אלא הוא כדי שלא תפקיע ירושתה ותתן לאחיה או לבניה, ומש"ה אחר שמתה הוא שמוציא מיד הלקוחות אבל בחייה גוף הקרקע ללוקח (אב"מ).

¹¹ עי' רמב"ם (עדות פכ"א ה"א): עדים שהעידו שפלוני גירש אשתו ולא נתן לה כתובה והוזמו, והלא בין היום בין למחר אם גירש סופו ליתן כתובה, אומדין כמה רוצה אדם ליתן בכתובתה של זו שתמכור אותה בטובת הנאה ומשלמין דמי טובת הנאה זו, ומשערין באשה ובכתובתה, שאם האשה היתה חולה או זקנה או שהיה שלום בינה לבין בעלה אין דמי הכתובה כשתמכר כמו דמיה אם היתה האשה בריאה וקטנה אם יש ביניהן קטטה שזו קרובה מן הגירושין ורחוקה מן המיתה, וכן אין טובת הנאה של כתובה המרובה לפי טובת הנאה של כתובה המועטת, שאם היתה כתובתה אלף זוז הרי

קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העברים, ומציאת אשתו שהיא מגורשת ואינה מגורשת אינה שלו ואם נתנו מתנה לקטן הסמוך על שולחן אביו הרי היא של אביו אבל לא בבנו הגדול. יתום הסמוך על שלחן אחרים מציאתו לעצמו:

ביאור: הסמוכים על שלחנו אף על פי כו' - כך היה נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמזין אותו אף על פי שאינו חייב לפרנסו כי אם עד ו' שנים, משא"כ אחין המפרנסים אחיותיהן אחר מיתת אביהם דמחויבים לפרנסו, משו"ה מציאתן לעצמן, וכמ"ש באה"ע סימן קי"ב סעיף ב' (סמ"ע), ע' בא"ח סי' שס"ו סי' כשמזכה להם ע"י אחר (את העירוב) לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים, אפילו אם אינם סמוכים על שלחנו, ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים, אבל מזכה הוא ע"י בנו ובתו הגדולים, אפי' סמוכים על שלחנו - ב' המג"א: אף על גב דמציאת' לאביהם משום איבה מ"מ במה שהאב רוצה לזכות לאחרים ע"י בניו זוכין [ש"ך], כל זה משום איבה, וכ"ז דווקא בבנו שדרכו לזונו תמיד, ואם לא יפרנסו אביו לא יפרנסו אחר, אבל אדם אחר מעלמא הסמוך לשולחן חבירו חנם כגון יתום קטן וכיוצא בו, אין סברא שמציאותו לחבירו, וכ"ש עבד או אמה שבשכר טרחם הם אוכלים, ובכלל זה הוא ג"כ מי שפסק לבנו מזונות על שולחנו דמציאתו לעצמו, דהא דרך חיוב הוא נותן לו (ט"ז).

מציאת בתו נערה אף על פי כו' - אע"פ שאינה ברשות אביה למוכרה בנערותה, אפ"ה תיקנו שתהא מציאתה לאביה משום איבה דביד אביה למוסרה בעל כרחה למנוול ומוכה שחין (סמ"ע), עי' אה"ע סימן ל"ז ובחלקת מחוקק שם ס"קא' המסתפק אם האב זוכה במתנתה, ולי נראה דזוכה במתנתה מהא דכתב בשו"ע אר"ח סימן שס"ו סעיף י' שאינו מזכה עירוב ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפילו הם גדולים, ולא על ידי בתו אפילו אינה סמוכה על שולחנו כל זמן שלא בגרה, וכן עי' בדברינו לעיל קע"ו ס"ב ד"ה וכן אם גנב (קצה"ח).

ומציאת עבדו כו' ואשתו כו' - דידן כיך רבן ובעלה, וכל מה שקנו כאילו קנאן רבן ובעלה (סמ"ע).

וה"ה אם הרויחו כו' - כל מתנה שנתנה לקטן הן על ידי אביו, הן על ידי אחר בדעת אחרת מקנה קנה (ש"ך בשם המהרש"ך), ויש אומרים שזה מחלוקת, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה (רע"א בשם השבות יעקב), ואם בנו לקח משהו, והאב לא מיחה רק אחרי שנפל ביניהם ריב, הוא של הבן (ש"ך סק"א, וכן רע"א כאן בשם שו"ת מה"ר בצלאל אשכנזי). מת אינו מוריש מלאכת כו' - פירוש, אם מת האב, אף שכבר הרויחו בסחורה או שכבר נעשתה המלאכה, מ"מ הואיל ועדיין בידו של הבן והאב מת, אינו מוריש, ואף המציאה שמצא בחיי אביו ולא תבעו אביו בחייו, כשמת אביו המציאה לעצמו (סמ"ע), בן שסיגל ממון לעצמו בחיי אביו, אזלינן בתר אומדנא מדלא תבע ליה מחל ליה, לא שנא מציאה לא שנא ריוח בסחורה (ט"ז).

ומציאת עבדו ושפחתו כו' עד אינם שלו - אינו "שלו" דהיינו של אדון דשפחה, ולא כתבו הרי הוא שלהן של עבד ושפחה ואיך, משום דדין זה נחלק, דאם אביה של זו הקטנה שמכרה לשפחה חי בשעה שמצאה המציאה, המציאה היא של אביה ולא של עצמה, ואם אינו חי, המציאה היא של עצמה, ועכ"פ אינה שלו של האדון (סמ"ע).

אבל לא בבנו הגדול - דאיכא למימר הנותן הקפיד להיות דוקא של הבן, משא"כ בנתן לבנו הקטן דמסתמא אינו משומר בידו זולת דעת אביו השומר ונתנו לקטן אדעתא דאבוא (סמ"ע), ובבתו נערה מסתפקין אם ניתן לה מתנה אם הוא של אביה. ובקצוה"ח ס"ק הוכיח דודאי האב זוכה במתנתה, ועיקר הוא שזה שלה (נתה"מ).

שם - ו"א אף אם אביו נתן לו המתנה, וי"א שאם נתן לו מתנה ואח"כ חזר בו, בעודו סומך על שלחנו, יש לו זכות לחזור בו (רע"א בשם השו"ת מה"ר בצלאל אשכנזי). עיין בש"ע אר"ח סי' שס"ו (רע"א).

יתום הסמוך כו' - היינו טעמא, דאם לא יזונו הוא יזונו אחרים, דמשום מצוה רבה מצויים לזונו, ומשו"ה לא תיקנו

שהיה שקרא אחד לאשת רעהו אשת איש והעמיסו עליו קנס גדול אף שהיה כמשחק, מפני שהיה מתוך כעסו מוכח שלא היה כוונתו לשחוק ועל בכי האי גוונא נאמר כמתלהלה יורה זיקים וגו' (רע"א בשם החות יאיר), שמעון אמר לראובן ששמעון בא על אשת איש, וראובן אמר את זה על שמעון ברבים, אסור לו להגיד, וראוי לענשו, וב"ד מנדין אותו עד שיפייס את חברו, ואם הנעלב אינו רוצה למחול הדין עמו ואינו אסור לו (רע"א בשם הפני משה), מי שתבע את חברו מחמת ביוש דברים והוצאות ש"ר וזה כופר ואמר להד"ם אין בו דין שבועה עי' לעיל סי' פ"ז סכ"ה. התחיל אחד בשם רע והשיב לו זה ג"כ שם רע אפילו קשה ממנו, אין שום דין ביניהם, והראשון מחויב יותר לבקש מחילה מהשני אם רוצה להיות יוצא ידי שמים. אבל אם השיב לו השני כמה ש"ר יצא אחד באחד ובשאר משלמי'. ומ"מ מקילין מפני שחבירו התחיל בריב, וכלל הדבר בענינים אלו הכל הולך אחר פשוטו של דבר ולפי הבנת השומעי' החירוף הן להקל הן להחמיר אף כי יש לתרץ דבריו ודלא כ"א ברמ"א. טמא ריק שקרן זיפן נבל' עזות פנים חצוף, אין בהם דין בושע ע"פ הדין רק לצאת ידי שמים או משום מיגדר מילתא אבל אין ה"ד כופין אותו ומ"מ נקראו קנטורים להקל על השני שהוציא עליו ש"ר אחר שקראו חברו קורא לחבירו כופר בתחית המתים אין עליו דין רק לפי ראות דייני העיר ולפי הקנתור שקנתרוהו חברו. כללא של דבר אין דין ש"ר רק באיסור לאו או שפסלו לבא בקהל מחמת לאו הן בפרט או בכלל כגון משומד פושעי ישראל רשע מסור. המוציא ש"ר על חברו יהיה מה שיהיה אינו בכלל כי יחס לבבו שנאמר דלאו איסור' עביד אם הולך ומסור, והכאה דצערא דגופי' שאני. המשך זמן דכי יחס לבבו בהכאה שאין בו חבלה והוי רק צער לפי שעה, זמנו עד הלילה כי שינה מפיגה כעסו. ראובן אמר לשמעון בפני רבים שהוא רוצח ושמעון השיב אני מחזיקך בחזקת ממזר עד שיתברר דבר זה, בכי האי גוונא שהטיל תנאי בדבר לכו"ע פטור. ראובן קרי לשמעון רשע ושמעון השיבו וקראו גנב רוצח, יעשה שמעון לראובן דין מוציא ש"ר על אחד הנשאר כדין ישלם במותר נזק שלם ולא יכול שמעון לומר כי מלת רשע כולל ג"כ כל עבירות שבעולם, דיאמר ראובן דעתי היה על עבירה אחת ממחויבי מלקות. אמר ראובן לשמעון רוצח וחזר שמעון ואמר לראובן גנב רוצח, יצא זה בזה דרוצח הוי משום מום שבך וכו'. אמר ראובן לשמעון רוצח וחזר שמעון וקרי לראובן גנב וחזר ראובן ואמר רוצח גזלן, לא נחשב רוצח השני בשכבר אמר לו (פ"ת בשם חות יאיר).

ויש חולקין - ר"ל דלא יוכל לתרץ דיבוריה. אשה אחת שיצא עליה קול שזינתה בטבריה וצוח לה אחד טבריה טבריה, לא מיקרי ביוש בפרהסיא כו' (סמ"ע).

המדבר רע על שוכני עפר כו' - ראובן ושמעון נתקוטטו וראובן פער פיו לבלי חק וביזה הורים של שמעון ושמעון השיב לו על פי מדותיו וביזה גם הוא את הורים של ראובן ושניהם שוכני עפר אלא שאביו של ראובן היה חכם. בדיני בושע אין עושין דין אלא על המתחיל בבושת משום כי יחס לבבו, וכן אפילו מסר את חברו בשעת כעסו פטור מקנס ונידוי, משום כי יחס לבבו, אבל משלם ההוצאה שהפסיד את חברו וכו'. ואפי' בנדון זה שהחרוף נוגע לאביו של ראובן, הרי הפטור של כי יחס לבבו משום דהוה ליה כשווג ואנוס דאין אדם נתפס בשעת צערו וכיון שכן אין להעניש אותו, ועוד דכיון שבנו של ראובן עשה שלא כהוגן לפעור פיו לבלי חק ועובר על דת אביו נתפס גם כן עליו דקרינן לרשיעא בן צדיקא רשיעא בר רשיעא (ש"ך בשם הראנ"ח), ממונה מהקהל שבשעת גביית חוב אמר דברים שהאומרם לחברו חייב לעשות לו דין פטור, דהוה ליה כשליח בית דין שאם הכה או הזיק המסרב בגופו ובממונו שהוא פטור, אבל זה רק כשחרף כדי לקבל עליואת הדין ולהיות ציית דינא אבל החרופין שאינן נאמרין כדי להכריח אותו לפרוע החובות אלא מפני הכעס והחימה עליו אז אין לו פטור, ועוד המחרף שליח הקהל שלא בא לגבות אין לו עונש כמבזה שליח בית

היא נמכרת בטובת הנאה במאה, ואם היתה מאה אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות, דברים אלו כפי מה שישערו הדיינים.

י' עי' לעיל נח ע"ב.

י"א אבן (נוסף בגרסת רש"י).

ט' עי' רמב"ם (נזקי ממון פ"א ה"ז): שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות, ומועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודנוהו דיני נפשות תחלה חוזרין ודנין אותו דיני ממונות. ועיי"ש בראב"ד שחולק ועי' לח"מ כ' עי' דבר אברהם (ח"ב סי' ל"ד ס"ק ב'), וצ"ע למה לא מובא בפירוש בשו"ע עינוי הדין, עי' חו"מ סי' יד ס"א ובפרט ברמ"א.

כ"א עי' רמב"ם (נזקי ממון פ"א ה"ח): ומהיכן משתלם מן השבח שהשביח ברדייתו אחר שנגמר דינו, שכיון שנגמר דינו לסקילה אין לו בעלים שיתחייבו בנזקי, דנוהו דיני נפשות וברח אין דנין אותו דיני ממונות. +/השגת הראב"ד/ קדמו ודנוהו דיני נפשות וכו' דנוהו דיני נפשות וברח השור אין דנין אותו דיני ממונות. א"א כל זו הסוגיא אינה מסכמת עם הגמ' שלנו והיא עצמה שבוש היא דאיהו סבר דאין חוששין במיתת השור משום עינוי הדין וא"כ תם שהמית והזיק נדייניה דיני נפשות והדר נדייניה דיני ממונות מאי אמרת רדייא עליה דמרא היא והא כיון דדנוהו דיני נפשות שוב אין לבעליו רשות בו ועוד דאמר' בגמרא דקבול סהדי וברח ומה לנו אם ברח השור אם לא ברח אלא ודאי כשברחו הבעלים כמו שאנו מפרשים והכל בענין אחר וחוששין לעינוי הדין של שור.

כ"ב עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ג ה"א): המכה את חברו בזדון באבן או בעץ והמיתו, אומדין דבר שהכהו בו ומקום שהכהו עליו אם ראוי אותו חפץ להמית באבר זה או אינו ראוי, שנ' +במדבר ל"ה י"ז - ח" + באבן יד אשר ימות בה הכהו או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו עד שיהיה בו כדי להמית, ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על ירכו.

כ"ג עי' שו"ע (י"ד סי' רסז סל"ה): הכהו על עינו וסימאה, על אזנו וחרשה, יוצא לחירות. אבל אם הכה בכותל כנגד עינו או כנגד אזנו ונבעת עד שאינו רואה ואינו שומע, אינו יוצא לחרות.

כ"ד עי' סוטה כב ע"ב.

כ"ה יש אומרים דיכול לתרץ כו' - וכן אם קראו מבייש הנשים, יכול לתרץ דיבוריה דר"ל דמביישן בדברים, וכן אם קראו בן הזונה, יכול לתרץ דיבוריה דר"ל בן פונדקית (סמ"ע). אם עד אחד מעיד שקראו ממזר ועד אחד מעיד שקראו בן הזונה, דמצטרפין לענין בן הזונה דבכלל מאתים מנה, מ"מ אין לו דין כקורא לחבירו ממזר דדילמא קראו בן הזונה כשהיתה פנויה (סמ"ע). משמע דבקורא ממזר אין מקום לתרץ דבוריו. ואם אמר כן לאחר שאינו דר שם צ"ע אם יכול לתרץ דבריו דממזר היינו שהוא זר ונכרי כאן, וצ"ע (רע"א), וכן אם קראו עבד יכול לתרץ דבריו שכיון לעבד עברי ולא עבד כנעני (רע"א), ועיקר כיש חולקים (רע"א בשם מהר"י לבית לוי), אחד אמר לחבירו בפני רבים על בתו שאיננה בתולה, וזה תובע עלבון בתו. והוא מתרץ דבריו שלא היה כונתו אלא לומר שאיננה בתולת דמים שכבר גדלה ובגרה וראתה אבל לא שאיננה בתולה מפני שנבעלה ח"ו, לא מהניא ליה האי תירוץ לכו"ע, ובאמת אין מח' בין היש אומרים ליש חולקים, אלא הי"א ס"ל כשזה שאמר מתרץ דבריו, והיש חולקים מדבר כאשר אנו מתרצים דבריו והוא לא מתרצם (רע"א בשם הצמח צדק). שמעון קרא לראובן נואף שכן בימי נערותו פיתה בתולה והמקרה היה ידוע לרבים. מ"מ טוען שמעון שאין בביישו מובן ששכב עם אשת איש, כי בדברי זלזולים וביישים אזלינן בתר המובן לבני אדם ודלא כרמ"א. ומה שאמר ראובן כי במשתה בחורים דיבר שמעון בפה מלא שהרבה והפליא לעשות עם בנות הארץ יקרות יפות, השיב שמעון שזה היה מתוך שכרותו יפה השיב, ועוד הלא כל אדם רשאי לבייש עצמו ולא ניתן רשות לאחר לבייש. ומעשה

לביישו ולא למונעו מכאן ולהלן או לעשות בו דין ודלא כ"א, דכל ענין שהבושת אמת אין קונסין אותו (פ"ת).

או אתה כממזר - ראובן הלך בחצר שאינה שלו, והבעלת החצר קראה לו ממזר, והוא ענה לה שהיא ממזרת, האשה היא ודאי יכול לעכב עליו שלא לעבור דרך שם מכח בעלה ואם הוא לא היה שומע לקולה היא עבדא דינא לנפשה למנעו ממנו אפי' עד כדי הכאה וכ"ש לקללו ולחרפו, אמנם אם ע"י החרוף אינו מעכב עליו אינו יכול לקרותו כן. אבל לקרותו רשע אפשר דמותר, כיון שהיה עושה שלא כדין אם מצד הכניסה שם בלא רשות. וזה שהוא קרא לה ממזרת פטור, שכל מי שחרף את חברו תחלה לקרות מלשין מוסר וחברו קראו ממזר פטור משום והיה כי יחס לבבו (רע"א בשם ראנ"ח).

^י ע"י שו"ע (ח"מ סי' תכ סל"ט): אף על פי שהמבייש בדברים אינו בר תשלומין עון גדול הוא, ואין המחורף ומגדף לעם ומביישן אלא שוטה רשע וגס רוח, וכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעולם הבא.

^י ע"י שו"ע (ח"מ סי' תכ סכ"ד) הוב"ד בהערה ג.

ע"י שו"ע (ח"מ סי' תכ סמ"ג): במה דברים אמורים: במכובד, אבל אדם שהוא מבוזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהם, אינו אלא כפי מה שיראו הדיינים שראוי ליטול. הגה: יש אומרים שאלו הדברים אינן רק משום בושת וצער, אבל ריפוי ושבת הכל לפי הענין.

^כ ע"י שו"ע (ח"מ סי' תכ סכ"ז): כשביט דין מגבין לנחבל ארבעה דברים אין נותנים לחובל בהם שום זמן, אבל אם לא עשה בו דבר אלא שביישו, נותנים לו זמן כיון שלא חסרו ממון.

ביאור: אין נותנין לחובל שום זמן כו' - משמע אפילו זיל נכסי דנתבע, ודוקא כשנתחייב בדין אבל אם מבקש זמן להביא עדים לפטור נותנים זמן אף לחבלות אם זיל נכסיה (ש"ך).

אלא שביישו נותנין כו' - לבושת של חבלה אין נותנין זמן, כיון שלשאר דברים שגובין בחבלה אין נותנין זמן כיון דיש בהן חסרון ממון, אגבן גובין ג"כ צער ובושת אף על גב דלית בהו חסרון ממון, ודוקא בדבר שאין גובין עליו אלא דמי בושת לחוד הוא דנותנין זמן. ונראה דה"ה צער כשהוא לחוד כגון כואו בשפוד במקום שאין רואין, כיון דלית ביה חסרון ממון נותנין לו זמן (סמ"ע).

^כ ע"י רמב"ם שבועות (פ"ה ה"ז): נשבע להרע לעצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אף על פי שאינו רשאי שבועה חלה עליו, ואם לא הרע לעצמו חייב משום שבועת בטוי, נשבע להיטיב לאחרים הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליו לשלטון או יכבדנו שבועה חלה עליו, ואם עבר ולא עשה חייב משום שבועת בטוי. צ"ע למה לא מובא בשו"ע.

^ל ע"י שו"ע (יו"ד סי' שמ ס"א): מי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. וצריך שיקרע מעומד, ואם קרע מיושב, לא יצא, (וצריך לחזור ולקרוע). (ולכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת).

ביאור: שראוי להתאבל - כאשר יתבאר לקמן סי' שע"ד (ש"ך).

חייב לקרוע - מדרבנן ואסמכוה אקרא (ש"ך), כל קריעה טוב שתהיה ע"י אחר דמתבייש ממנו, ואיכא עגמת נפש טפי שאחר קרוע כסותו והוא שותק, ומקבל עליו דינו ית'. אם קרע לו חברו יותר מדאי, חייב [לשלם לו דמי נזק], שהיה לו לדייק, ואף על ידי עצמו אינו רשאי לקרוע אלא כדינו, דקא עבר על בל תשחית (פ"ת).

^ל ע"י רמב"ם (מלכים פ"ו ה"ט): כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו, וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו, וכמה היא הזית עושה ולא יקוצנו, רובע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו.

ע"י ט"ז יו"ד סי' קטז סק"ג: מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות דאיתא בפרק החובל

דין (ש"ך בשם הראנ"ח).

ישלח שם שלוחו - ושלוחו יקח שנים מהעיר שנקבר שם וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחורף (סמ"ע).

אבל לא על ביושים אחרים - ר"ל דנותנין חרם אחר עדות, אבל אין צריך לישבע על ביוש של שוכני עפר (סמ"ע), י"א דאם אדם טוען ביישתי בדברים או בשוכני עפר והלה כופר נראה דא"צ לישבע דלא נתקנה שבועת היסת ע"ז, ויש חולקים. ואם טוען אתה קללת אותי או הוצאת עלי ש"ר אין משביעים אותו רק מחרימים ע"ז שהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו כו'. עיין במהרש"ל [דבריו הובא לעיל ס"ק בשם החות יאיר]. כל מה שמדבר לחבירו בלשון צחות כגון שקורא לרבים בני יונים או אמר על אחד שבא לדור ממקום אחר ונעשה דיין, הגר אשר בקרבך יעלה עליך וגו' אף על גב דקרא קאי אעכ"ם לא מיקרי בושת. והמסביר מיהו פלוני ואומר השמן, הוה פושע, שהיה צריך ליתן סימן אחר (ש"ך). מלשין בן מלשין פטור - שהרי הוא גידלו (סמ"ע).

הקורא לחבירו עבד כו' - האומר לחבירו ממזר או עבד או רשע או נואף או פסול או נבל, לוקה [ועיין מ"ש ברמ"א בסעיף מ"א], ואם קראו עובר על חרם, מלשין או גנב, הוי כקוראו רשע ויורד עמו לחייו, פי' דמותר להכותו דעובר על לאו דלא תוננו, אבל אם קראו טמא או כלב או שאר חירופין, אין בהן דין אלא צריך לפייס חברו. ועיין לקמן ריש סימן תכ"א באחד הקובל על חברו שהלשינו או גנב לו. אחד שחבל בחבירו יש להלקותו בבית הכנסת בין מנחה למעריב דהמגביה ידו על חברו נקרא רשע וחייב מלקות, וגם הוצרך לעשות מחילה, וגם צריך ליתן לו זקוק כסף [מנה] אם הוא עני, ואם הוא עשיר יתנו לעומלי תורה, וכן פסק גדול אחד על אחד שתלש שערו של חברו ופסק ליתן לו זקוק כסף. אמנם אם יש מנהג בזה הכל לפי המנהג. ונ"ל דכל זה אינו אלא הוראת שעה לפי ראות עיני הבית דין שחטא המחבל, אבל מדינא אינו חייב מלקות וממון (סמ"ע), איתא (קידושין כח ע"א): הקורא לחברו עבד יהא בנדוי, ממזר סופג את הארבעים. ופרש"י: הקורא לחברו עבד כנען יהא בנדוי, מנדין אותו שמזלזל בישראל על כך אף הם יזלזלו בו. סופג את המ' - קנסא, מכת מרדות, וניחא ליה מנידוי. הרי שאינו מחייב נדוי אלא מכות והוא משום דניחא ליה דקיל הוא מזלזול נדוי, וכולי האי לא מזלזלינן אלא בקורא אותו עבד שהוציאו מכלל ישראל (ש"ך בשם האלשיך), מי שחרף את חברו שקראו בן שפחה וקפץ חברו ונידהו, מאחר וב"ד היו מנדין אותו, כיון שהוא מכ"ד דברי' ולכן הוא עצמו שנדהו נידויי נידוי כיון שקרא לו עבד, אבל אחר שאינו ב"ד אינו מנדה כיון שאין זה ת"ח. ולענין זמן הנידוי אמרו לדידהו ל' ימי' לדידן ז' ימים, ובמקומות אחרים אמרו שמיד יכולים להתירו, ובנדון דידן אחר שיקבל המנודה הנידוי וניחם ורוצה לשאול ממנו מחילה, כל שהוא מרצה ומפייס אותו לפי ראות חבריהם שמספיק לאיש אשר כמוהו שיתחייב למוחלו ולהתיר לו נדויו. אבל אם גם הוא חרפו שאמ' לו בעל עבירות או מוסר או מלשין כיוצא באלו החירופים שהם פוגמים את האדם בעיני אלהים ואדם, והוא מחזיר, אינו זה בכלל הקורא לחברו עבד שמנדין אותו (ש"ך בשם המב"ט), מי שקרא לחבירו בן השפחה, אם היתה כוונתו לקרותו עבד היה לו לקוראו עבד ולא בן השפחה וכיון שכן לא נתכוון אלא לפגום את אמו וחשב כי בנה לא היה עבד ולא ידע כי הוולד הולך אחר האם, ורק הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי, והיא כשקורא אותו כך בפניו שהוא מצטע' בשם רע שקרא עליו אבל כשקורא ש"ר על אביו או על אמו, אביו ואמו שלא נאמר בפניהם אינם מצטערים כל כך כששמעו הש"ר, וגם כי האד' מצטער על חירופי אביו ואמו מפני זה לא יהיה חייב נידוי המחורף כיון שלא ביישו בפניו (ש"ך בשם המב"ט), אם הוא עז פנים מותר לקרותו רשע (רע"א).

והוא אמת פטור - דדוקא בענין זה שקראו עבד או ממזר שאינו תלוי בתשובה ואין לו תיקון ואדרבה מצוה לפרסמו שלא יתחתנו עמו, משא"כ בפיסול עבירה שיש לו תקנה אין לבייש עוברי עבירה, אף על האמת יש דין בושת כל שמתכוין

כבתחלה ולא היה לו שום נכוי מזכותיו כלל. ועוד דכל דבר אף על גב שראוי ובודאי יבא צריך שיהיה סבה שיצא ההבטחה לפעל כי השם יתברך מסבב דבר שהוא הכנה שתצא ההבטחה לפעל והיה מסבב דבר זה שיהיה אברהם מתפלל בעד אבימלך וראוי שיהיה נענה תחלה (מהר"ל)

¹⁵ הטעם הוא כי הפירוש הוא בכלל (חמון) [המין] של בני אדם שכל המין נחשב כמו דבר אחד ולכן כלל משה בתוך הכלל לומר עד מתי מאנתם וגו', אף על גב דאין סברא כלל שלא יהיה חלוק בין משה רבינו ובין אחרים ויהיו ח"ו הכל שוים, מ"מ יש כאן שתי בחינות. האדם נחשב תוך הכלל וגם יש לו בחינה בפני עצמו, ולענין מצות השם יתברך לא נתן השם יתברך תורה ומצות לישראל אם לא היה הכלל, ולכן אמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו' שנחשב כאלו היה ח"ו כלם עוברים, כי אין לומר שיש כאן אחד ששומר תורה כי בשביל אחד לא נתן התורה רק בשביל הכלל' לכך אמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו' (מהר"ל).

ספר עץ חיים - שער יח פרק ה מ"ת

באלף הה' הרמוז בהוד והוא סוד רגל של ק' של שקר נמצא כי מהוד ולמטה יש להם אחיזה אל החיצונים גדולה מאד ולכן אין כח בעיבור השלים ולברר אותן ואז נולד ז"א ויצא לחוץ כנלע"ד ששמעתי אך אני זוכר שא"ל מורי זלה"ה שגם הנצח נתברר ואינה עולה מן המנין העיבור והטעם כי בהדי הוצא לקי כרבא כי להיות נ"ה תרי פלגי דגופא לכן כיון שההוד לא נתברר גם הנצח לא עלה בחשבון בירור אע"פ שנתברר ואיני יודע איך הוא מתיישב: ספר עץ חיים - שער יט פרק א מ"ת

שהוא רחמים ולכן הם נתקנו תחלה עם החסד שהוא קו ימין. ואמנם נצח אע"פ שהוא קו ימין אינו נתקן תחלה לפי שהוא בחי' הרגלים וגם לפי שהוא קשור בהוד וכמ"ש בדרוש בהדי הוצא לקי כרבא הנאמר על נ"ה שאינו מתבררים לגמרי עד זמן היניקה שמן היותם דם חוזרים לחלב ויונק הז"א ואז נגמרים להתתקן וע"ש. ובחי' הניצוצין צריך בהם פתח כח

תיקון הרגלים ע"י היניקה הוא בכ"ד חודש, והיינו שבאמת נצח דז"א כבר נתקן גם בזמן העיבור כמ"ש למעלה (פתח ה) אך כי נ"ה הם ב' פלגי גופא ואין א' משמש בלא חברו, שהידים יוכל לשמש בא' מהם משא"כ ברגלים, ולכן (ב"ק צ"ב ע"א) בהדי הוצא לקי כרבא, ולזה גם נצח צריך תיקון בזמן היניקה, ועיקר היניקה לג' האחרונים הוד יסוד מלכות, וכל א' צריך ח' חדשים מכתו עד נצח, שהולך ח' מדרגות כמ"ש הרב ז"ל, וגם נחשב הג' נה"י מאחר שגם נצח צריך תיקון קצת, ובחינת מלכות אינו בחשבון, והיא יש לה יניקה אחרת בפ"ע.

וכל אלו סודות גדולות, והכוונה בזה כי נ"ה הם מאורות האחרונים של פרצוף ז"א שמשפיעים לעולם התחתון שע"ז נמצא כח לסט"א לקטרג כמ"ש למעלה (בפתח הקודם) מ"מ נצח שהיא לימינא יש בזה צד קדושה יותר שמתגלה הארתו ביותר, לכן אין בזה כ"כ כח לאחוז שם הרע, והיינו שב' מדות נ"ה הם הנהגת עוה"ז בב' הדרכים לצדיקים ולרשעים, אבל הם מתהפכות כי לצדיקים וסביביו נשערה מאד (תהלים נ ג) ולרשעים (דברים ז י) משלם לשונאיו אל פניו להאבירם וכו', ומצד זה הדין המגיע לצדיקים אין לסט"א אחיזה כ"כ, שהרי עכ"פ הצדיקים דבוקים בקדושה בכל יכולתם, ואין היצה"ר מסיתו ח"ו להטותו מדרך ה', אבל מצד שלוות רשעים, בזה יש לו אחיזה שע"ז הרשעים גוברים יותר בעולם ומתחזקים ברשעתם, וכן אר"ה בשלוותם שולטים ביותר על ישראל, ומ"מ מבחי' אחת יש אחיזה בנצח, והיינו שהרשעים ג"כ מכחישים השגחתו ית' ומתחזקים ברשעתם מצד שרואים סידור הרע המגיע לצדיקים, ואומרים (מלאכי ג יד) שוא עבוד אלקים וגו', ונמצא שנצח מצד הקבלתו אל ההוד, בזה יש לו אחיזה לסט"א שם כ"ז העיבור שהוא בעת ההסתר פנים הנמצא בזמן הגלות שהקדושה אינה מתגלה, והוא מ"ש בהדי הוצא לקי כרבא, שנו"ה משמשים כאחת, והבן מאד מאד,

(דף צ"א) אמר רב האי דיקלא דטעון קבא אסור למקצצה ואמר רב חנינא לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאנה בלא זימנא ואמרין התם דרב חסדא חזי לדקל דקאי ביני גופני א"ל לשמעיה זיל עקרינהו פירוש שעושיין היזיקא ביניקת הארץ לגפנים והם חשובים יותר וכתב הרא"ש שם וכן אם היה צריך למקומו מותר עכ"ל ומזה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אף על פי שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה ותמהתי שבטור לא הביא דין זה בשום מקום מן קציצת האילן הנ"ל רק בסמ"ג סי' רכ"ט הביאו.

¹² עי' שו"ע (או"ח סי' תרו ס"א): עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו; אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו; ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו. (מיהו יאמר אח"כ לפני י' שבקש ממנו מחילה), ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס. הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה, ואם הוציא עליו שם רע, אינו צריך למחול לו.

ביאור: לא יהא אכזרי מלמחול - דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לא ימחלו לו (מ"ב).

לטובת המבקש וכו' - כדי שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך ומ"מ נראה דמלבו צריך להסיר השנאה ממנו אחרי דבאמת ביקש ממנו מחילה (מ"ב).

¹³ עי' שו"ע (ח"מ סי' תכא ס"ב): הוב"ד לעיל הערה.

¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפ ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

¹⁵ **אשת נביא בעי כו' מכאן לב"נ כו'.** הגמ' תמוה מה ענין נביאות ללמוד ד"א אכסניא כו' ומה היה כאן לאבימלך ללמוד. אבל הוא ע"ד מ"ש בזוהר (קמ): ע"פ ויקרא אבימלך ר"א יאות כו' אר"א בגין כו' בגין לאתדבקא כו' מ"ט כו', לכן אמר לפי שנביא הוא קרא השכינה אחותי, כמובא בזוהר פקודי בהיכל ראשון (ו)על שנצרך לנחתא לתתא מקום אשת זנונים, לכך היה צריך לאתדבקא בשכינתא שעליה אמר אחותי היא כמ"ש ע"פ וישאלו, ולכך אמר מגו דלא הוי בהו מהימנותא כו'. ולכך אמר (אכסניא) [אכסנאי] כו' וע"כ אין יראה במקום הזה, לכך הוצרך לומר אחותי, שהיא תוקפא וקיומא יותר מאשתי, ומה שהיה נענש אבימלך על שהיה לו ללמוד ולא למד, והוא יודע זה כמ"ש ביצחק שהשקיף בעד החלון, דאצטגנינותא, בגין דא אוכח ליה קוב"ה בקמייתא (אגדות הגר"א).

¹⁶ **כי עצר עצר כו' שתי עצירות למה כו'.** ר"א דרש עצר עצר א' זכר וא' נקבה, ובעד כל רחם הוא לידה. ותנא דמתני' דרש שניהן לאיש, ושניהן וכל רחם לאשה. ורבינא ג"כ כמתני', אבל חשיב ב' נקבים ש"ז וקטנים אחד. והענין ד"ג שכולל שבע ימי הבנין, והוא ג' דוכרא וד' נוק'. והן חסד ות"ת ונצח דוכרין, וגבורה והוד ויסוד ועטרה נוק'. או חג"ת ונה"מ (אגדות הגר"א).

¹⁷ כמ"ש בר"מ פ' עקב דנטל ברכאן בקדמייתא. וזהו הטעם ג"כ מ"ש בסוף הפ' כל המוסר דין כו' (אגדות הגר"א). הוא (נענה) תחלה. שהרי כיון שאותו דבר קרוב לו יותר לכך כאשר נענה האדם הוא נענה בדבר שהוא קרוב לו תחלה (היה לאברהם) והאדם קרוב לעצמו הוא נענה תחלה כי שיפקד הש"י את שרה שיפתח רחמה ולא בית אבימלך ואף על גב דכבר הבטיחו המלאכים כעת ח"ו ולשרה בן אין זה קשיא שהרי יעקב אמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת שהיה ירא שמא נתמעטו זכותיו בשביל החסדים שעשה הקדוש ב"ה, ואברהם כשעשה לו הקדוש ברוך הוא נס שהרג המלכים היה ירא ג"כ שקבל כל שכרו שהרי היה צריך הקדוש ברוך הוא להבטיחו דעדיין שכרו הרבה מאוד, ואלו לא התפלל אברהם על אבימלך היה מה שעשה הקדוש ברוך הוא אליו שנתן לו בן, מעוט מזכותיו, עכשיו שהיה מתפלל על אבימלך ובזכות זה היה הקדוש ברוך הוא נותן לו בן הי כל צדקותיו

שיונק מחלב דאימא שיתגלה גם הנהגת עוה"ב למטה, אז נתקנים הרגלין, ונמצא שאין כאן סתירה בדברי הרב ז"ל כמ"ש במ"א, שהעיבור הוא סוד נה"י, וחג"ת מתעלמים בנה"י, וביניקה מתגלה חג"ת, ובאמת הכל אחד, והבן דברים אלו.

^ט **מאן נינהו חמשה כו' שנכפלו בשמות.** החמשה הן בני השפחות והצעיר של לאה. וכן בדגלים ג"כ, דגל צפון וסופו של מזרח ודרום, לכן פריך יהודה נמי נכפל שמו, והוא הראש שבדגלים. וענין כפילת השמות, כי בשבטים חמשה כנגד חמשה ושנים ביניהן, והן יהודה ויוסף שהוא אפרים, וה' בדכורא וה' בנוק', והנוק' לעולם כפולה כידוע, ולכן הוכפלו שמותיהן שהיה תש כחן כנקבה, ולכן איכפל נמי יהודה למלתי' (אגדות הגר"א).

^פ כל כפל הוא לחוזק ולקיים כמו שאמרו ז"ל שנה עליו הכתוב לעכב הרי כי הכפל הוא לחוזק הדבר ולכן הכפל במקום הזה שהכפיל השמות הוא לחזק אותם בתפילתו, ומאחר שרצה לחזק אותם בתפילתו אם כן חלשים היו בעצמם אלא הקדוש ברוך הוא חזק אותם. ובירושלמי (ב"ר פצ"ה) סבר איפכא כי אותם שהוכפלו גיבורים היו ולכן כפל את שמם כי הכפל מורה על החוזק ואותו שלא כפל חלשים היו כאשר לא הוכפלו שמותם (מהר"ל).

^מ **בתר עניא אזלא כו'.** הענין כי ב' דרגין הן ימין ושמאל, עשירות ועניות, ודרגא דימין צריך אדם לחזור אחרי' מאד מאד, משא"כ בשמאל שרודפים אחר האדם מאד, והנה התואר והמקרה הן זכר ונקבה, והשלישי הוא שם העצם הכוללן, והנה בימין רודף הזכר אחר הנקבה, ובשמאל להיפוך, שלכן בחכמה ובעשירות צריך לחזור אחריהן, ולכן בתר עניא שהוא התואר כו' (אגדות הגר"א). פי' מי שהוא חסר ימשך אחריו עוד חסרון ודבר זה בארנו בכמה מקומות כי הכלי שהוא נשבר קצת קרוב להשבר עוד והכלי שהוא שלם קשה להתחיל להיות נשבר ויליף זה מן וטמא יקרא כי טמא הוא וצריך לפרסם דבר זה עוד שהוא טמא ונמצא אחר עניות שלו שהוא טמא צריך לפרסם עוד טמאים (מהר"ל).

^{מא} עי' רמב"ם (ביכורים פ"ג ה"ח): הביאם בכלי מתכות נוטל הכהן הבכורים וחוזר הכלי לבעליו, ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן הרי הבכורים והסלים לכהנים, ואם נטמאו הבכורים אין הסלים לכהנים.

^{מב} הענין כמ"ש דוק בככי ותשכח בנגרי. והענין הוא כי המע"ט והמדות הן מכוונים בהילוך, כמ"ש בנח ואברהם, והנה בסוף אבות אמר בן בג בג הפוך בה והפוך בה דכולא בה, ר"ל שעם התורה יזכה לכל המעשים, כמ"ש ושמתם סם תם כו', וז"ש דוק כו'. שיטחון היטב בשינים שיהנה הגוף. וכן בנשמה צריך לטחון היטב מה שהוא לומד, שהוא אכילת הנשמה. וששה מדורות בגיהנם, וכ"א כלול עשר, והששי כלול מכולם, והוא מות, ונידון בו מי שה' אפשר לו ללמוד ולא למד, וז"ש **שיתין תכלי.** הוא מות. וז"ש **דקל חברי' כו'.** וז"ש למעלה ס' **רהוטי רהיט כו'.** ר"ל למי שלמד בילדותו, כמ"ש הילדות והשחרות, וכמ"ש הלומד ילד למה"ד כו', הלומד זקן כו'. ואמר ס' **רהוטי.** כי בן חמש למקרא ועשר למשנה וט"ו לגמרא, והלומד בעת השנוי אפילו כל השתין כו' לא יוכלו להשיגו. וכן אמרו בכתובות המכניס בנו פחות מבן שש חבריו רצין ואין מגיעין אותו. ואמר **השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הציונה.** שלא יקדימו אותו השני יצרין, העצלות והחיימום כנ"ל, כידוע שכשאדם לומד תורה בילדותו אז אין יצה"ר שולט בו אח"כ, כמ"ש חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, ומפנק מנוער עבדו אחריתו יה' מנון. וז"ש **ועבדתם את ה' אלהיכם זו ק"ש ותפלה, וברך את לחמך ואת מימך זו הלכות ואגדות.** ואמר וברך. כמ"ש בחסידים הראשונים מתוך שחסידיהם היו תורתן משתמרת, וזהו וברך את כו'. ואמר **ועבדתם את ה' אלהיכם זו ק"ש ותפלה.** כידוע שאלו ב' השמות הן דרגין דק"ש ותפלה. והסירותי מחלה הן

ותיקון רגלין זה הוא ע"י היניקה מחלב דאימא שמתגלים מאורות של אימא בז"א לגלות גדולתו ית' בעולם כמ"ש למעלה (פתח כז) וכל מה שמתגלה יותר, אז מתקדש שמו ית' יותר בעולם, והרע מסתלק ואין לו מקום לפתות, והקטרוג מסתלק, והוא סוד ההדרגה של כ"ד חדשים, שכל א' מקבל הארה זאת בהשתלשלות ממדרגה למדרגה, והם בג' הדרכים של ב' הנהגות של נו"ה לצדיקים ולרשעים, וכן היסוד שהוא הנהגת העולם בכלל.

וז"ס הכתוב (זכריה יד ד) ועמדו רגליו על הר הזתים וגו', וכתוב (עובדיה א כא) ועלו מושיעים בהר ציון וגו', שמושיעים הם נו"ה והם ב' משיחין, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד שהם בב' רגלין נו"ה, שעכשיו הם בסוד נופלים בגלותא דרגלין לא אסתמיכו, שעדיין אין להם כח לגלות כחם וממשלתם בעולם, וענין משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, ידוע כי משיח בן יוסף הוא יכבוש האומות ויכניעם, והוא מסטרא דהוד לתקן אותו רגל השמאל שמשם נשפע העושר והצלחת הרשעים בעוה"ז, וע"י משיח יהיה נתקן ויתהפך לקדושה, ומשיח בן דוד, עניינו למשול על ישראל בתורה וברוה"ק להגדיל מעלתם בעולם ולהגביר כח הקדושה, הוא נגד נצח, והם הב' מושיעים שיוחזר ע"י הממשלה לישראל ולהכרית הרשעים, וכל הסט"א יבוער מן העולם, והוא סוד שור וחמור שהם ימינא ושמאלא, סוד ב' התנינים שחיותם במים אפיקי מים.

ותיקון הרגלין הוא ע"י חלב דאימא, ר"ל כשז"א מקבל הכח מאימא שמשם בא תוספת הארה לגלות נפלאות בעולם כמו שהיה ביצ"מ ע"י גילוי אימא בנ' שערים דילה, ועי"ז ממילא נשפע בעוה"ז בחינת הנהגת עוה"ב לשלם שכר לצדיקים ולהעניש לרשעים, מעין גמול עוה"ב שהוא בבינה, והוא סוד (תהלים קמה יד) סומך ה' לכל הנופלים וכו' שהוא מאימא, ומ' הוא החל"ב שהוא בתבונה בחזה דילה, והוא סוד מ"ש (ברכות ד' ע"ב) מה טעמא לא נאמרה נו"ן באשרי, מפני שיש בה מפתם כו', והוא שכ"ז שהארת אימא ונ' שערי בינה דילה מתעלמים, אז הם בסוד נופלים, וסוד מ' וס' הם בינה ותבונה, והחלב הוא בדדים באמצע בחזה, ושם גילוי הנ' שערים נגד הלב, ולכן הנ' בין מ' וס' ועי"י נתקנים ב' הרגלין, והם סוד עופר האילים, וכמ"ש (שיה"ש ח יד) ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האילים וגו', וכמ"ש (תהלים יח לד) משוה רגלי כאילות וכו', שפסוק זה מדבר על ימות המשיח אחר שקרא חבקוק תגר על הנהגת רשע וטוב (לו) צדיק ורע לו, שהשיבו הקב"ה שהוא בסוד העיבור והקטנות כ"ז שישראל בגלות, שהרגלין לא נתקנו עדיין עד ימות המשיח שאז יתקונו, כמ"ש (ישעיה כו ו) תרמסנה רגל רגלי עני וגו', אז ידלג כאיל פסח וגו', כמ"ש רבינו בליקוטים, ועי"ז נאמר (ב"ר פרשה צה פסקה א) ותרון לשון אל"ם שהוא בסוד מוחין דקטנות אלם דאלקים כמו שית' בנתיבות הבאים בס"ד, ואז למנצח בנגינות כמ"ש (ישעיה נב ח) קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו שהנביאים שהם נו"ה ברגלין יתקונו ואז ישרה נבואה בישראל, למנצח הוא הוד ונצח כמ"ש רבינו הגדול ז"ל בפ"י להיכלות.

ולכן בגלות נפסקה הנבואה, שהרגלין אינם בתיקון, וכמ"ש (ישעיה נ ג) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם, כמ"ש (ברכות נ"ט ע"א) מיום שחרב בהמ"ק לא נראה רקיע בטרתה שהם בסוד היכל לטוהר בנצח, כי נתקלקלו הרגלין ואתה תשופנו עקב (בראשית ג טו) כמ"ש רבינו בפ"י שם, והם בסוד ב' קליפות עשו וישמעאל ש"ק וקד"ר תנינים אשר בים רומי רבתא ורומי זעירתא, כמ"ש במ"א בזה באריכות (אפיקי ים מגילה ו' ע"ב) וסוד תיקון הרגלין ע"י חלב דאימא, הוא כי בעיבור הוא תלת כליל בתלת, נה"י נכלל ונעלם בחג"ת, וכשהוא יוצא ממעי אמו אז יונק החלב ומתפשט נה"י שלו ויכול לילך, והוא מה שאמרנו למעלה (פתח כז) שכ"ז הגלות וכ"ז שמאורות עליונים הם מראים השפעתם בקטנות ובצמצום, אז מתעלם הנהגה השלמה בעולם התחתון, ונשאר עיקר השכר לצדיקים והעונש לרשעים בעוה"ב שהוא חג"ת שהם מנהיגים בעוה"ב, ונמצא שנה"י מתעלמים בחג"ת עד

מט פי' כי הדבר אשר היה לך לטוב אל תהיה לו לאכזר כי היה זה לאכזריות גדול שהוא הטיב עמך. ותהפך לו לקללה, לכן אמרה תורה לא תתעב מצרי כי אחר שהיה לך ממנו טוב, שהיית גר בארצו ולא הרחיק אותך כך ראוי לך לעשות שלא תרחק אותו (מהר"ל).

כמ"ש הרמב"ם במורה על המוצא דבר א' טוב בספר א', שלא ילעג עליו בשאר דברים שמוצא בו (אגדות הגר"א). ז"ל בצוואת המאמר: אבל יתבונן בו כל מי שיבא לידו, ואם ירפא לו מדווה לבבו ואפילו בעניין אחד מכל מה שיסופק, יודה השם ויספיק לו מה שהבין.

נוסח קאפח: [אבל יתבונן בו כל מי שיבא לידו, ואם הרוה צמאונו ואפילו בדבר אחד מכל מה שקשה לו, יודה להשם ויסתפק במה שהבין].

י פי' כי אין הדעת סובל שישא אדם משא ואחר ששייך לו ג"כ לשאת אינו רוצה, דבר זה אין הדעת סובל, והוא נגד הדעת (מהר"ל). שכל מעשה אינו נגמר רק ע"פ ב', והן הפועל והנפעל, והקב"ה לעולם השלישי, כמו איש ואשה בגמר הולד, והקב"ה נותן נשמה. ולכן צריכין לעולם ב' גואלים, ולע"ל תרין משיחין. וגם יש עוד סבה הנפעלת. ועז"א בגמרא מנין למרדכי מה"ת, מנין לאסתר מה"ת, מנין למשה כו', מנין להמן כו', שמרדכי ואסתר הן הפועלים ומשה פועל העליון כמבואר במדרש, והמן הנפעל. ואמר אסתר מנין שנאמר אנכי הסתר אסתיר, שכל הנס ה' בהסתר כידוע, שלכן לא נזכר בכל המגלה שם הו"ה רק ברמז. ועל הפועל ועל הנפעל אמר אי דלית כו' (אגדות הגר"א).

כא פי' כי האדם בתחלתו כאשר קבל המעלה הוא בעל הצלחה, שהיה קודם חסר מעלה, וקבל מעלה, לכן נמשך אחר זה הצלחה, אבל בזקנתו שאינו מוכן לקבל מעלה, לכן בזקנתו אינו בעל הצלחה, לפי שאינו עולה כמו שהוא בתחלתו, לכן הוא לדרדקי. לכן אצל ישראל מתחלה כאשר קבלו התורה והוציאם הקדוש ברוך הוא ממצרים מתחלה היו בעלי הצלחה, ואחר כך נאמר הנה אנכי שולח מלאך לפי שלא היו אז עוד מקבלים מעלה (מהר"ל). כד הוינן זוטרי כו'. כמ"ש במדרש (ויק"ר פכ"ה) משל התרנגולת כשהיא קטנה אמה זנה אותה ונותנת בפייה, וכשמתגדלת ובאה לאכול עמה, מכה אותה. לפי שכבר יכולה לזון א"ע. כן כשהאדם קטן בוטח על בוראו מאד ומנהיגו הקב"ה בהשגחה עצומה פרטיי, וכשנתגדל בוטח בעצמו, וכמו כן ההשגחה נמעטת מעליו. כמו כן בישראל קודם הים היו מתייראין מן המצרים והיו בוטחים בה' מאד, ואח"כ כשנתמעט בטחונם נתמעט ההשגחה מעליהם. ועז"ל היו במקדש הכרובים, כרביא, להיות שהקטנים הם קיום השכינה (אגדות הגר"א).

כב הצדקה שנדרו קהל לצדקה מסוים לעולם לא זכתה בה השבויה, מכיון שלא באה ליד הגבאין, ולפיכך לא זכו בה יורשיה אחריה. ואפילו שעדיין לא נפדית השבויה, יכולין בני העיר לשנותה לכל דבר שירצו, וי"א דאפילו נכנסה ביד הגבאין, יכולין בני העיר לשנותה אפילו לדבר הרשות וכו', כשרואים גבאי צדקה מדרך התיקון ובתנאי שיהיה זה תיקון אנשי העיר שצריכין לשנות אלו המותרות ויעשו מהם רצונם, כגון שיוציאו מותר שבויים לעניים או מותר עניים לשבויים והדומה לזה שהרשות בידם והבחירה (ש"ך בשם מהר"ם אלשקר), מי שהופקדו אצלו מעות שבויים ואפי' שהן קצוצין לשבוי ידוע, אינו חייב אלא בפשיעה אבל לא בגנבה ואבדה (ש"ך בשם מהר"ם אלשקר), עניים דידן דקיץ להו בכל שבוע כך וכך, וכן ת"ח המקבלים פרס מידי שבת בשבתו, והתלמידים והמלמדים שבתלמוד תורה שנוטלים דבר קצוב בכל שבוע, אף על גב דהני אזלו והני אתו, ולא הוי עניים מיוחדים, דהקדש שלהם ממון שיש לו תובעים קרינן ביה וכו'. ואף בממון שהוקדש לשם עניים על מנת שיהא הקרן קיים הם נקראים בעלים מיוחדים, דכל אחד זכה בקרן ובריוח שצריך לתת לו דקרנא לרווחא משתעבד, ועוד אם הם לא יריוחו המעות נוטלים אף מן הקרן. וכן אם לא הספיק להם תנאם מוסיפים להם אף מהקרן כיון שהבעלים סלקו

יצה"ר, דר"ן כנ"ל, צנים ופחים של מ"ע ומל"ת. והן ג' דרגין, בכ"א דר"ן, תורה ותפלה ומע"ט, נגד נר"ן, וג' דרגין ת"מ, שמשם נר"ן כידוע. וצדיק הוא המקיים שניהם, כי כל בשמים ובארץ, אם לא בריתי כו', ולכן בק"ש ותפלה נשמרין שניהן כנ"ל. והן ג' עמודים שעולם עומד עליהן, כי מע"ט הוא ג"ח, עולם חסד יבנה, וזהו והסירותי מחלה מקרבך, רעה חולה דלא שבק לב"נ למיעבד כו'. והנה ג' דרגין ת"מ הן כוללין הכל. ת"ת הוא הדעת שכולל חר"ב, ויסוד כלל כל ו"ק, וז"ש בתיקונים שנר"ן מאלו ג' דרגין, וע' בסבא. ותורה הוא ודאי בדעת וחר"ב. ומעשים בו"ק, כמ"ש חסידים גבורים, והן במ"ע ומל"ת, גבור הכובש וחסיד במעשיו. אבל מ"מ ג' חג"ת הן במדות, לעשות חסד, ולכבוש כעסו, ות"ת בכלל המדות, כמ"ש [רפ"ב דאבות] איזהו דרך ישרה כו' תפארת לעושי' כו', כי תפארת לאדם מדות טובות, וכמ"ש ותפארתו עבור כו', ואהבת שיהי' ש"ש מתאהב כו' [יומא פו.]. ונר"ה במ"ע ומל"ת, ויסוד בכלל המצות צדיק, וליך בדרכיו של השי"ת, והוא מדעת שמתפשט ביסוד, ומ"מ כ"ז הוא בנוק', גוף לר"ק, אבל התפלה היא בצדיק כנ"ל, ומ"מ עיקר התפלה בה, ומע"ט בצדיק. וכן הן הדרגין, תורה בחר"ב, שמשם תושב"כ ותושבע"פ, ובינה הוא פה, וק"ש ותפלה בזו"ן, ועבדתם את ה' אלהיכם כו', והסירותי כו' בדעת שמשם טו"ר, הן ב' יצרים שבבינוני, והבינהו (אגדות הגר"א).

כג פי' כי צריך לאמצעי מוכן שתצא לפעל ולפיכך טיביותא לשקיייה דאנו הולכים אחר האמצעי המוכן שעל ידו תצא לפועל (מהר"ל). הוא בסוד הדעת דנטיל מאר"א ונותן לנוק', ונקרא טוב, וירא אלהים כו', ולא קראן לב' אור' הראשונים טוב, וכן אמרו צדיק כי טוב וגו', והוא נטל מבי אור"א. וכן אמר כאן מלא רוח חכמה, בסוד הדעת רוח כו', אע"ג שהוא מחכמה. והוא בסוד נהירו דמשה, כי סמך כו', ולכן אמר ידיו, ב' ידים של הדעת, ה"ח וה"ג, ורוח חכמה להשלים לשם ינון, והן ב' ידים יר"ד, והוא מחכמה, והענין להחזיק טובה אע"פ שמוכרח הוא. ואמר בפסוק ד' דברים של הדעת שהן ששה, וסמכת והעמדת וצוית ונתת, ונתת הוא מיפה נוף, והן ששה אברי הגוף (אגדות הגר"א).

כד לשון אחר ברש"י גללים ממש, ע"כ. פירוש הנאת האכילה אינו תלוי במה שמאכל הוא טוב רק בשביל שהאכילה משלים נפשו ובשביל כך נהנה מן המאכל שהיא השלמתו, ונפקא כי האדם אשר הוא לוקח פירות ואוכל וטועם אותם אם הם טובים אל יטעום אותם כשהוא רעב שאז אף המר הוא מתוק גם לא כשהוא שבע כי אז בודאי טוב לו, רק כשאינו רעב ולא שבע (מהר"ל). נגד ד"ת, כמ"ש בן סירא אי נפח בכסא כו' אמר במאי איכול לחמא כו'. והכל נגד התורה כמ"ש גרסה נפשי כו', אף דלא ידע מאי קאמר, והיינו דאמר גללי בלע, אע"ג דלא מייץ מגללא שום לחלוחית (אגדות הגר"א).

כה ר"ל כי הבטלה גורם להתחבר לס"א, שהיא שורה על ריקן, וכמ"ש על כי אין אלהי כו'. וקינא דשרכי הן ג' אילני סרק, והולך אצלן דקל שעושה פירות רעים, כי פירות הוא דרגא ד' מהאילן, והוא הנוק' שעושה פירות רעים. ולכן אמר דקל שהיא השביעית, ודבש. וכן בפשוט אם תראה חכם מתחבר עם ע"ה ע"כ הוא רע. וכן עשו אל ישמעאל. ועי' רש"א (אגדות הגר"א)..

כו התו' מפרשים והוא ספר בן סירא ואני תמה למה הוצרכו לומר זה כי ספר בן סירא הוא דהא הרבה ספרים נאבדו מישראל כגון מדרש נוח והרבה ספרים כיוצא בזה ובאלו הספרים נראה שהיה כתוב דבר זה והוא נקרא כתובים (מהר"ל).

כז הוא מ"ש בזוהר ע"פ הוכח שפ"א צריך להוכיחו בסתר, ובשני בפני קרוביו, ובג' בשוק, וברביעית הנח לו, כמ"ש על ארבעה לא אשיבנו, ועל האי פעם גודא שדי עלוי (אגדות הגר"א).

כח פי' כי ראוי לכך מדה כנגד מדה הוא קראו ולא ענהו והרי הוא היה דוחה אותך, גם אתה תדחה אותו ושדי גודא עלייהו (מהר"ל).

ולהוציא מתחת ידו כסך מה שגנב לפי אומדנא, ואם ירצה לצאת נקי ככסף צרוף, ישלם עד שברור לו שגניבתו לא היתה יותר, ויחזיר מעות השבה ללשכה ההיא שממנה גנב באופן שיבואו המעות ג"כ לעניי אותה עיר. וכן אם פשע מחויב לשלם לפי אומדנא מה שהיה ממון בלשכה, ומ"מ לצאת ידי שמים צריך ג"כ לשלם לעניים הרגילים ליטול מזה. ולא דוקא אם פשע אלא ה"ה מזיק בידיים (פ"ת).

וישלם אם פשע - וה"ה בגניבה ואבידה ג"כ חייב (פ"ת).
וכן אם הגבאי אמר כו' - [ואם השכין אחד משכון לגבאי בעד מעות, והגבאי מסר לשומר, אם אמר לו הגבאי שמור לי, האחר חייב - נוסף מהנתה"מ] ואם לא אמר, שניהם פטורים בחלק הצדקה אבל ביתר המשכון על החוב חייב הגבאי לשלם ללוה (ש"ך), הטעם דנתחייב שני יותר מהראשון, נראה דלא פטר רחמנא רק אם נאבד אצל מי שהיה לו רשות לחלק, דנגדו הוא ממון שאין לו תובעין דלכל עני שיבוא יכול לומר לאחר אתן, אבל הגבאי שיש לו רשות לחלק שנתן לאחר לשמור, הוא ממון שיש לו תובעין, דכיון שהגבאי מברר העניים שרוצה לחלק להם, אמרינן ברירה שלהם נתרצה תיכף והן הן התובעין, דבממון אמרינן ברירה (נתה"מ), [כהגה"ה על דברי הש"ך] היינו בנאבד בפשיעה אבל בגניבה ואבידה אף להפוסקים דמלוה על המשכון שומר שכר. וכן אפילו הלוה על המשכון ממעות צדקה בריבית דרבנן, דלכ"ע הוא שומר שכר, מכל מקום הכא פטור, דממעות צדקה אין לפורעו, כי אין הצדקה פושע, ומדיליה אין צריך לשלם דשומר חנם הוא, דהריבית נופל לצדקה (רע"א). עיין מ"ש בס"י רצ"ב ס"ק, ועי' שו"ת חוות יאיר קצ"ט [גבאי צדקה שהיה לו כסף של כולל, וכסף עניים יחד, מה שהיה ממון בלישכה של הכולל דה"ל ממון שיש לו תובעים כשותפין או ע"י הרשאה, וחלק העניים פטור מדיני אדם ומ"מ לצאת ידי שמים צריך ג"כ לשלם לעניים הרגילים ליטול מזה דלא גרעי מכל גזל מדבריהם]. הגבאי מיהו יש לו להחזיר לעניים ואין לו להרויח בדבר, כי למה יעשה סחורה במעות צדקה. במקור הדין איתא דאם הגבאי אמר לו שמור לי ואם תפשע תתחייב לי חייב, משמע דבסתם שמור לי אינו חייב, ונ"ל דאינו חייב רק לשלם כטוען שלא פשע ואינו חייב לישיבע, עי' ש"ך סי' רצ"א ס"ק והכא עדיף דאמר אם תפשע בלשון הזה אינו רק חיוב תשלומין ולא חיוב שבועה (רע"א), גבאי של קמחא דפסחא שפשע, כיון שהפרנסים חייבים לפרוע בעד הקמח שלקחו לחלק לעניים, א"כ המעות שנתקבץ ע"י גבאים דבתי כנסיות אין לו דין מעות עניים כי אם מעות הפרנסים, ויש לגבאי דין שומר עליו להיות חייב עכ"פ בפשיעה אם לא שמר כדרך השומרים, ואילו לא נכנסו הפרנסים בערבות לשלם מכיסם היה פטור הגבאי דבית הכנסת כיון שלא אמר שמור לי, ועי' נתה"מ לעיל ס"ק (פ"ת).

עצמו מהמעות (ש"ך בשם המהרי"ט), צדקה הראויה לעניי אותה העיר ודאי כופין ומשכנין עליה ומיקרי אית ליה תובעים, דהרי תובעים אלו ידועים שהם גבאי העיר שהם ידעניים, דטובי העיר במקום כולם עומדים, וה"ה בגבאים לענין עניים ומיקרי שפיר ממון שיש לו תובעים (ש"ך בשם רמ"א), ראובן השכיר בית לשמעון והבית הוא הקדש לישיבה, ושמעון שרף את הבית בשווג, אין פטור מטעם מעות של צדקה דפטור אפי' פשע בהם, חדא דהיה אפשר לומר דהני בני הישיבה יש להם קצבה לכל א' סכום כך מעות, גם שמעות הללו מיוחדים לבני הישיבה הזאת ולא לאנשים אחרים, ואפי' את"ל שאין בני הישיבה ידועים, ששנה זו לומדים פלוני ופלוני והולכים אלו ובאים אחרים במקומם, או נוספים עליהם. ונראה דתרתני בעינן, שיהיו אנשים ידועים, וחלק אחד ידוע וכו' כבר אפשר לומר שיש כאן תרתני כי הרוב ידועים והכל קצוב. עוד טעם שני שלא נאמרו דברים הללו אלא במעות של צדקה שהם מעצמם עומדים ליחלק לעניים והוי ממון שאין לו תובעים שכל עני שיבא לתבוע מעות יאמר לו השומר לאו לדידך יהיבנא, אבל בנ"ד שהבית אינו עומד ליחלק (ש"ך בשם הראנ"ח).

מעות עניים כו' פטור - פירוש, אף על פי שאין למעות עניים דין הקדש, מ"מ פטור, שהשומר של עניים שיחלק להם הממון, הוא ממון שאין לו תובעים שהרי לא ניתן לידו לחלקו לעניים מיוחדים, וכיון שמה"ט הוא פטור, אם היה זה הממון מופקד בידו לחלקו לעניים דמקום זה וגם קצץ כמה יתן לכל אחד, מיקרי שומר דידהו ולכן אם הגבאי אמר לו, שמור לי, חייב. דהרי גילה דעתו שיהיה שומר לו דהיינו שיחזירהו לידו והוא יתנו למי שירצה (סמ"ע), ה"ה הפקידו מעות ואח"כ בעוד שהן פקדון נדר אותם לעניים (קצה"ח), ודוקא שהשומר הוא המחלק אז הוי ממון שאין לו תובעין, שכל עני שיבוא יכול לומר לא לך אתן כי אם לאחר, אבל הציבור שנותנים מעות לגבאים שהן נותנין לכל עני כדינו וכפי אומד דעתם, ואם יתרבו עניים צריך הציבור להוסיף ואם יתמעטו עניים וישאר ממון נוטל הקהל המעות לצורכם, וגם יש להקהל רשות לשנות המעות, ודאי דמעות הציבור הוא והוי כיש לו תובעין דחייב. וכן שאר מעות מצוה של ציבור, כגון מעות שהכינו לבית העולם או לבית הכנסת, מעות ציבור הוא ויש לו תובעים וחייב, והוא ממון הדיוט גם לענין שבועה (נתה"מ), וי"א דאפילו ביש גבאי צדקה והוא המחלק, מצד זה לא נקרא ממון שיש לו תובעים לולי דקיץ להו, ומ"מ אם הצדקה שייך לבני עיר, יכולים להעמיד מורשה, דלא גרע כחם משאר תובעים רבים בשותפות מן יחיד אפילו לא קיץ להו, ואחר שיש לו תובעין חייב לשלם וצ"ע לדינא (פ"ת).

ולא לחלק לעניים - ולכן פטור הנפקד אם פשע, היינו מדיני אדם משום דליכא מאן דמצי תבע ליה, אבל לצאת ידי שמים חייב. גבאי צדקה שגנב כסף מהקופה צריך לשלם